

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMİNE İŞINSU’NUN ROMANLARINDA KADIN VE AİLE

DİLEK KIRBIYIK

DANIŞMAN
PROF. DR. YÜKSEL TOPALOĞLU

EDİRNE- 2024

Tezin Adı: Emine Işınsu'nun Romanlarında Kadın ve Aile

Hazırlayan: Dilek KIRBIYIK

ÖZET

Emine Işınsu'nun Romanlarında Kadın ve Aile adlı çalışmada; bir kadın yazarın, Emine Işınsu'nun kaleminden çıkan on yedi roman kronolojik olarak incelenmiş ve böylece yazarın 1966-2013 yılları arasında 'kadın' ve 'aile' kavramlarına bakışının nasıl farklılıklar gösterdiği irdelenmiştir.

Çalışma 'Giriş', 'Sonuç' ve 'Kaynakça' hariç üç ana bölümden oluşmaktadır. 'Giriş' te Emine Işınsu ve yazarı ele alan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. *Emine Işınsu Hayatı, Edebî Kişiliği ve Romanları* başlıklı birinci bölümde yazar hakkında bilgi aktarılmıştır. *Kadın ve Aile* başlıklı ikinci bölümde 'kadın' ve 'aile' olguları, Dünyada ve Türkiye'de Kadın Hareketleri üzerinde durulmuştur. *Emine Işınsu'nun Romanlarında Kadın ve Aile* başlıklı üçüncü bölümde 'Aile Hayatındaki İlişkiler', 'Bireysel Olgular ve Kadın' ve 'Toplumsal Olgular ve Kadın' başlıkları altında incelenen on yedi roman değerlendirilmiştir. 'Sonuç' ta yazarın yaklaşık elli yıllık yazma sürecinde kadına ve aileye bakışındaki değişimler değerlendirilmiştir. 'Kaynakça' da yararlanılan kaynaklar gösterilmiştir.

Yapılan incelemeler sonucunda elde edilen tespitler yazarın 1966-2013 yılları arasında kaleme aldığı romanlarındaki kadın ve aile imgesinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ve bundan sonraki çalışmalara kaynaklık edecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Emine Işınsu, roman, kadın, aile.

Name of The Thesis: Women and Family in Emine İşınsu's Novels

Prepared by: Dilek KIRBIYIK

ABSTRACT

The study titled 'Women and Family in Emine İşınsu's Novels' was examined in chronological order through seventeen novels written by a female writer, Emine İşınsu. In this way, it is examined how the author's view of the concepts of 'woman' and 'family' differed between 1966 and 2013.

The study consists of three main sections except 'Introduction', 'Conclusion' and 'References'. In the 'Introduction' section, information is given about the studies on Emine İşınsu and the author. In the first chapter titled 'Emine İşınsu's Life, Literary Personality and Works', information about the author is given. In the second chapter titled 'Woman and Family', the concepts of 'woman' and 'family' and Women's Movements in the World and in Turkey are emphasized. In the third section titled 'Women and Family in Emine İşınsu's Novels', seventeen novels were evaluated under the headings 'Relations in Family Life', 'Individual Facts and Women' and 'Social Facts and Women'. In the 'Conclusion' section, the changes in the author's view of women and family during his nearly fifty-year writing process are evaluated. The sources used are shown in the 'References' section.

The findings obtained as a result of the examinations will provide a better understanding of the image of women and family in the author's novels written between 1966 and 2013 and will serve as a source for future studies.

Key Words: Turkish Literature, Emine İşınsu, novel, woman, family.

ÖN SÖZ

Kadının kimliği, duruşu, sosyal hayatın içindeki rolü ‘aile’ yaşantısını doğrudan etkileyen bir durumdur. Bu yüzden ‘kadın sorunu’ aynı zamanda toplumdaki ‘aile sorunu’dur. Çünkü kadın, ailenin de toplumun da temel yapı taşlarından biridir. Kadın ve ailenin bir arada şekillendiği toplumlarda kadının rolleri de çeşitlenmiştir.

Tarihin eski dönemlerinde yer almış kadınların yaşamlarını, aile içi ilişkilerini, sosyal hayattaki konumlarını, eğitimlerini, arayışlarını, isteklerini en iyi yansıtan kaynaklardan biri de kuşkusuz edebî metinlerdir. Hayata dair, kadına dair, aile yaşamlarına dair yazılı olmayan birçok kural romanlardan, hikâyelerden, şiirlerden, tiyatro metinlerinden; daha eski dönemlerde ise destanlardan, efsanelerden, halk hikâyelerinden öğrenilir. Kadın meselelerinin bir problem olarak ele alınmasında, gündeme gelmesinde, toplumda farkındalık oluşturmada edebiyat bir araç olarak kullanılmıştır.

Edebî türler içinde hayatı her boyutuyla gözler önüne seren eserlerin başında romanlar gelir. İnsanı ve deneyimlerini bir olay örgüsü içinde ele alan romanlarda kadın ve aile konusu sıklıkla işlenen konulardandır. Emine Işınsu’nun on yedi romanının incelendiği bu tez çalışmasında da kadın ve aile konusu üzerinde durulmuştur. ‘Kadın konusu’ yine bir kadın yazarın, Emine Işınsu’nun kaleminden çıkan on yedi roman üzerinden tahlil edilmiştir. Bu şekilde yazarın 1966-2013 yılları arasında ‘kadın ve aile’ kavramlarına bakışının nasıl farklılıklar gösterdiği irdelenmiştir.

Emine Işınsu’nun romanlarında hep bir arayış vardır, kahramanlar hayatlarını sorgulayarak yola çıkarlar ve arayışları sonucunda yolculuklarını tamamlarlar. Bireysel ve toplumsal arayışta olanlar çoğunlukla kadınlardır ki bu başrolde olan kadınlar hep güçlü, gücünün farkında olan veya arayışı sonunda gücünün farkına varacak kadınlardır. Çalışmada yazarın bütün romanlarındaki kadınların kendi içlerindeki arayışı da tek tek incelenmiştir. On yedi romanda, yazarın yıllar içinde kadına ve aileye bakışındaki değişimler değerlendirilmiştir.

Çalışmamız, ‘Giriş’, ‘Sonuç’ ve ‘Kaynakça’ hariç üç ana bölümden oluşmaktadır. ‘Giriş’te Emine Işınsu, kadın ve aile ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar ele alınarak tanıtılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde Emine Işınsu’nun hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. ‘Kadın ve Aile’ başlıklı ikinci bölümde kadın ve aile olguları, Dünyada ve Türkiye’de Kadın Hareketleri üzerinde durulmuştur. ‘Emine Işınsu’nun Romanlarında Kadın ve Aile’ başlıklı üçüncü bölümde ‘Aile Hayatındaki İlişkiler’, ‘Bireysel Olgular ve Kadın’, ‘Toplumsal Olgular ve Kadın’ başlıkları altında incelenen on yedi roman değerlendirilmiştir. ‘Sonuç’ta yazarın yazma sürecinde kadına ve aileye bakışındaki değişimler ile ilgili bulgular ortaya konmuştur. İncelediğimiz on yedi roman ve araştırma boyunca kullanılan kaynaklar da ‘Kaynakça’da gösterilmiştir.

Emine Işınsu ile ilgili birçok çalışma yapılmış, kitaplar basılmış, tezler ve makaleler kaleme alınmıştır. Bu çalışmada da yazarın romanlarında kadın ve aile konusunda etraflıca bir çalışmanın yararlı olacağı kanısıyla bütün romanları muhtelif başlıklar altında irdelenmiştir.

Bilgi ve tecrübesi ile öğrencilerine yeni ufuklar açan, titiz ve düzenli çalışma azmi veren ve bu konuda örnek olan, lisanstan yıllar geçmesine rağmen bana tekrar edebiyat şevki aşılayan ve çalışma süreci boyunca desteğini esirgemeyen çok değerli hocam Prof. Dr. Yüksel Topaloğlu’na; Trakya Üniversitesi’nde yüksek lisans derslerinden ve sohbetlerinden istifade ettiğim çok kıymetli hocalarım Doç. Dr. Selma Sol, Dr. Tuncay Öztürk, Dr. Özcan Aygün, Dr. Polat Sel ve Dr. Sibel Bayraktar’a; zorlandığım her an fikirlerini paylaşan yüksek lisans arkadaşlarım Aleyna Lambacı, Zülal Tunçbilek ve Aslı Özcan’a; kendimi bildim bileli “Sen yaparsın, halledersin.” diyen canım annem ve babama; bu aşamada hep yanımda olan canımdan öte evlatlarım Sude’me ve Utku’ma; yüksek lisansa karar verdiğim ilk günden beri görüşleriyle ufkumu genişleten, desteğini esirgemeyen değerli eşim H. Kürşat Kırbıyık’a sonsuz teşekkür ederim. Çalışmamızın sonraki çalışmalara kaynaklık edeceğini ümit ederim.

Dilek KIRBIYIK

Edirne, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ.....	iii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: EMİNE İŞİNSU’NUN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ... 4	4
1.1. HAYATI.....	4
1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ	5
1.3. ESERLERİ	16
II. BÖLÜM: KADIN VE AİLE KAVRAMLARI	15
2.1. KADIN OLGUSU	15
2.1.1. ATASÖZLERİ VE DEYİMLERDE KADIN İMAJI.....	16
2.1.2. ŞİİRLERDE KADIN	17
2.2. AİLE OLGUSU.....	18
2.2.1. OSMANLI DÖNEMİNDE AİLE	18
2.3. DÜNYADA KADIN HAREKETLERİ	21
2.4. TÜRKİYE’DE KADIN HAREKETLERİ	25
III. BÖLÜM: EMİNE İŞİNSU’NUN ROMANLARINDA KADIN VE AİLE ... 29	29
3.1. AİLE HAYATINDAKİ İLİŞKİLER.....	29
3.1.1. ANNE-KIZ İLİŞKİSİ.....	29
3.1.2. ANNE- OĞUL İLİŞKİSİ.....	50
3.1.3. DEDE TORUN, BABAANNE TORUN BAĞI	64
3.1.4. BABA OĞUL İLİŞKİSİ	70
3.1.5. ANNE- KIZ MESAFESİ, BABA- KIZ YAKINLIĞI, BABADAN KIZA BASKI	78
3.1.6. AMCA- YEĞEN, HALA- YEĞEN, YENGE- YEĞEN	95
3.1.7. KARDEŞLER ARASI İLİŞKİLER.....	99
3.1.8. EVLİLİK, KARI KOCA İLİŞKİLERİ	109
3.1.9. GELİN- KAYNANA.....	128
3.1.10. ALDATMA, BOŞANMA	130
3.2. BİREYSEL OLGULAR VE KADIN.....	134

3.2.1. ÖZGÜRLÜK- TUTSAKLİK.....	134
3.2.2. PSİKOLOJİK ŞİDDET, BASKI.....	148
3.2.3. EZİLEN, İSYAN EDEN KADIN.....	161
3.2.4. AŞK VE SEVGİ	171
3.2.5. TACİZ VE TECAVÜZ.....	200
3.2.6. BEKLENTİLER VE HAYAL KIRIKLIKLARI.....	195
3.2.7. AŞAĞILANMA, EMEĞİNİN SÖMÜRÜLMESİ.....	205
3.2.8. YETERSİZLİK, ÇARESİZLİK, GÜVENSİZLİK.....	211
3.2.9. YALNIZLIK.....	217
3.2.10. KISKANÇLIK	220
3.2.11. FEDAKÂRLIK.....	223
3.2.12. NEFRET, KİN, ÖFKE.....	226
3.2.13. ARAYIŞ.....	227
3.2.14. ÖZLEM.....	229
3.2.15. İNANÇ.....	231
3.3. TOPLUMSAL OLGULAR VE KADIN.....	235
3.3.1. ANNELİK.....	235
3.3.2. GELENEKLER, ÖRF VE ÂDETLER	241
3.3.3. EĞİTİMLİ- EĞİTİMSİZ KADINLAR	255
3.3.4. TOPLUM NAZARINDA DUL KADIN	261
3.3.5. ÇOK EŞLİLİK.....	265
3.3.6.TÜRKLÜK BİLİNCİ, DUYGUSU, İDEOLOJİSİ.....	266
SONUÇ	273
KAYNAKÇA	279

GİRİŞ

Kadın hayatın, kültürün, toplumun, milletin sürekliliğini sağlayan varlıktır. Tarihin başladığı en erken süreçlerde dahi kadın ve erkek rolleri tartışılmış, kadın ve erkek iki farklı yaşam içinde yer almıştır. Bu yaşama bağlı olarak iki ayrı kültür doğup geliştikçe kadının ve erkeğin toplumda üstlendikleri roller de belirmeye başlamıştır. Bu roller toplumda erkeğin güçlü, kadının ise zayıf olduğu şeklinde benimsenmeyle neredeyse günümüze kadar gelmiştir. Bu süreç sonucunda kadın sorunu ortaya çıkmış ve yıllar içinde de örgütsel ve resmî olarak desteklenmiştir.

Yazarlar yaşadıkları dönemden ayrı düşünülemezler, içinde bulundukları toplumsal süreçlerden etkilenirler ve dönemin zihniyetini eserlerine yansıtırlar. Cumhuriyet Dönemi yazarlarından Emine Işınsu da toplumdaki kadın sorununu gözlemleyip eserlerine konu edinen yazarlar arasındadır. Uzun bir yazma süreci geçiren Emine Işınsu'nun romanlarında da konular, temalar, şahıs kadrosu, mekân, zaman ve bakış açısında değişimler kaçınılmazdır. Değişmeyen öge ise kadın kahramandır. Hemen hemen her romanda başkahraman kadındır, konu ise kadının aile içindeki rolleri ve bu rollerle var olmaya çalışmasıdır.

Işınsu, yazar ve şair Halide Nusret Zorlutuna ile Tümgeneral A. Vecihi Zorlutuna'nın kızıdır. Yazar ve şair bir anneyle sürekli edebiyat ortamında yetişen Işınsu babasının görevinden dolayı da yurdun birçok yerinde bulunmuş, farklı kesimlerden farklı kişilerle tanışmıştır. Yazarın eğitim hayatı da farklı şehir ve okullarda geçmiştir. Yazarın hayatındaki bu çeşitlilik eserlerinin şahıs kadrosuna ve konularına yansımıştır.

Emine Işınsu ile ilgili akademik ve sivil alanda birçok çalışma yapılmıştır. Yazarla ilgili lisansüstü ve doktora tezleri, kitap hacmindeki eserler ve makaleler değerlendirildiğinde Emine Işınsu ile ilgili çeşitli konularda çalışmalar yer alır. Yazarın romanlarında kadın ve aile ile ilgili çalışmanın olmaması ise bu tez çalışmamızın çıkış noktasıdır.

Lisansüstü tezlerde konumuzla ilgili çalışma bulunmamakla birlikte doktora tezi olarak Mehmet Nur Karakeçi'nin 2017 yılında kaleme aldığı *Emine Işınsu'nun Romanlarında Yapı ve İzlek* adlı çalışmada yazar merkeze alınmakla beraber, üç bölümde yazarın on yedi romanı değerlendirilmiştir. Birinci bölümde yazarın hayatı, edebî kişiliği ve romanları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde on yedi roman yapı ve izlek bakımından incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Emine Işınsu'nun romanlarında kullandığı dil ve üslup, sözcük ve cümle düzeyinde değerlendirilmiştir. Her romanın ayrı ayrı değerlendirildiği eserde bizim tez konumuzu da ilgilendiren 'Şahıs Kadrosu' bölümü yer alır. 'İzleksel Kurgu' bölümünde ise şahıs kadrosunda yer alan norm, kart, fon karakterlerin ve kahramanların hayatlarındaki arayışı ve bunun getirisi olarak değişimleri ele alınır.

Bu doktora çalışmasının yanında başka lisansüstü tezler de yapılmıştır. Bunlardan biri de Aynur Türkoğlu'nun 1997'de yüksek lisans tezi olarak yazdığı *Emine Işınsu'nun Romanlarında Kadınlar* başlıklı tezdır. 'Giriş' bölümünde Emine Işınsu ve romancı kimliği tanıtılır. Ardından tezin kaleme alındığı 1997 yılına kadar yazarın yazdığı on roman değerlendirilir. 'Sonuç' bölümünde ise Işınsu'nun romanlarındaki kadın tipleri değerlendirilir.

Literatür taraması sonucunda Emine Işınsu ile ilgili doktora tezi düzeyinde ilk çalışma 1992 yılında Ayşenur İslam tarafından kaleme alınan yazarın yayımlanmış sekiz romanının incelendiği *Emine Işınsu'nun Sekiz Romanında Şahıslar Dünyası*'dır. Yüksek lisans düzeyinde ilk çalışma ise 1997 yılında Erol Duman'ın yazdığı *Emine Işınsu'nun Romanları* adlı tezdır. Bu tez çalışmalarında yazarın kaleme aldığı ilk romanları değerlendirildiği için incelenmiştir.

Hakan Sarı ve Yusuf Koşar'ın hazırladığı *Emine Işınsu Armağanı* adlı altı yüz sayfalık eser tez çalışmamız esnasında sıkça başvurulmuş bir kaynaktır. Bu eserin içinde Emine Işınsu'nun hayatı, şahsiyeti, yazarlığı, kitapları, dergiciliği çok farklı yazarlar tarafından değerlendirilmiştir. Kitapta ayrıca Işınsu'ya Dair, Işınsu ile Söyleşiler, Işınsu'ya Şiirler, Halide Nusret Zorlutuna, Işınsu Hakkında Ne Dediler, Işınsu'dan Seçmeler bölümleri de yer alır. Her eser okuyanın zihninde farklı duygular, farklı düşünceler oluşturur. Edebî eserlerin zenginliği olan bu durum *Emine Işınsu*

Armağanı için de geçerlidir. Söylem analizleri ile yazarın okuyucusuna verdiği bambaşka duyguları dile getiren onlarca yazarın yazıları da okununca Emine Işınsu'nun dilinin zenginliği bir defa daha ortaya çıkar.

Bunlarla birlikte Emine Işınsu ile ilgili yapılan kadın ve aile konulu tez çalışması için aynı başlıkla yazılmış tezler de incelenmiştir. Kadının isminin geçtiği alanlarda ailenin de yer aldığı, yapılan çalışmaların sayıca fazlalığından anlaşılmaktadır. En fazla yararlanılanları örneklemek adına şu tezler sıralanabilir.

Emine Işınsu'nun Romanlarında Yapı ve İzlek, Doktora Tezi, Mehmet Nur KARAKEÇİ

Emine Işınsu'nun Romanlarında Kadınlar, Yüksek Lisans Tezi, Aynur TÜRKOĞLU

Sevinç Çokum'un Romanlarında Kadın İzleği, Yüksek Lisans Tezi, Esra SAYMAZ

Türk Romanında Değişen Kadın İmgesi (1980-2000), Doktora Tezi, Sibel BAYRAM

Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyelerinde Kadın ve Aile, Yüksek Lisans Tezi, Neslihan BUĞAN

Son Dönem (1980-2000) Türk Kadın Hikâyecilerinde Kadın Kimliği, Doktora Tezi, Zeynep Kevser ŞEREFOĞLU.

Bunlarla birlikte Emine Işınsu ve çalışmaları üzerine birçok makale kaleme alınmıştır. Bunlardan dikkate değer olanlarından birkaçını burada isim olarak anmak istiyoruz. Elif Dinçer'in "Emine Işınsu'nun Hikayelerinde Feminizm", Sabahattin Çağın'ın "Emine Işınsu'da Bir Roman Kahramanı Olarak Yunus Emre", Bedia Koçakoğlu'nun "Emine Işınsu'nun Ankara'sı yahut Ankara'nın Dar Zamanları", Abdullah Koçal'ın 'Azap Toprakları' ve 'Çiçekler Büyür' Adlı Romanlarında Balkan Türklerinin Trajedisi" başlıklı makaleleri bunlar arasında zikredilebilir.

I. BÖLÜM: EMİNE İŞINSU’NUN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

1.1. HAYATI

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının güçlü kadın yazarlarından biri olan Emine Işınsu, 17 Mayıs 1938’de Kars’ta doğmuştur. Işınsu’nun babası Tümgeneral Aziz Vecihi Zorlutuna, annesi ise tanınmış şair ve yazar Halide Nusret Zorlutuna’dır. Babasının görevlerinden dolayı farklı şehirleri ve insanları tanıma fırsatı bulan Işınsu muhtelif kültürel deneyimler edinmiştir.

Öğrenim hayatını farklı illerde sürdüren Emine Işınsu, ilköğrenimini Sarıkamış, Urfa, Karaman ve Ankara’da; lise öğrenimini ise TED Ankara Koleji’nde tamamlar. Ayrıca bir dönem AFS bursiyeri olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde de eğitim görür. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde İngiliz Dili ve Edebiyatı ile Felsefe bölümlerinde ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi İşletme Bölümü’nde de eğitim alır. “*Bu, çeşitli dallardaki kısa süreli yüksek tahsil hayatı, Emine Işınsu’nun çok yönlü sanatçı kişiliğinin oluşmasına tesir eder. Öyle ki o şiir, hikâye, roman, tiyatro hatta fıkra yazarlığı gibi hemen her türü dener. Fakat asıl başarısını romanda gösterir.*” (Sarı, Koşar: 2020: 18) Farklı şehirlerdeki eğitim hayatı ve çeşitli alanlardaki kısa süreli yüksek öğrenimi Emine Işınsu’nun çok yönlü sanatçı kişiliğinin gelişimine büyük etki eder. O; şiir, hikâye, roman, tiyatro hatta fıkra yazarlığı gibi neredeyse her türü dener. Işınsu on yedi yaşında ilk şiir kitabını çıkarır, sonrasında ise romanlara yönelir. 1971-1981 yılları arasında *Töre Dergisi*’ni çıkarır. Birçok dergi ve gazetede yazıları yayımlanır. Şiir, roman, tiyatro gibi birçok alanda eser veren Işınsu eserlerinden dolayı pek çok ödül de alan bir yazardır. Bu ödüller arasında kendisinin de çok değer verdiği Türk Dili Ödülleri, “Türkçeyi Doğru ve Güzel Kullanan Yazar Ödülü” vardır.

Annesinin yazarlığı ve şairliği sayesinde de sanat ve edebiyatla büyümüş; şiir, hikâye ve romanlarla çok erken yaşta tanışmıştır. Fakat annesinin ününü kullanmak istemez ve kendi adıyla var olana kadar bu edebiyat ortamından beslense

de annesiyle anılmaz. Yazarlık hayatına henüz lise yıllarında başlayan Işınsu annesi Halide Nusret Zorlutuna'nın gölgesinde kalmamak için ilk ismi Emine'yi ismi yapar, ikinci ismi Işınsu'yu ise soy ismi gibi kullanır. Annesinden ve ailesinden gelecek hazır üne karşı çıkar, kendi emeği ve kabiliyetiyle sesini duyurmak ister. *“Daha lise öğrencisiyken şiir kitabı basılmıştı. O sırada zaten çok ünlü olan annesi Halide Nusret Zorlutuna'nın adından etkilenmemek için göbek adı Emine'yi ilk adı, ilk adı Işınsu'yu da soyadı yaptı ve öyle devam etti.”* (Sarı, Koşar: 2020: 21)

Emine Işınsu, Prof. Dr. İskender ÖKSÜZ bey ile evli ve üç çocuk annesidir. 2008 yılında alzheimer hastalığına yakalanmış, 5 Mayıs 2021 tarihinde 82 yaşında unutulmaz eserleri ve iz bırakan kişiliği ile aramızdan ayrılmıştır.

1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Türk edebiyatının önemli şairlerinden Halide Nusret Zorlutuna'nın kızı olan Emine Işınsu, sanat ve edebiyatla annesi dolayısıyla çok erken yaşlarda temas kurar. Yazar ve şair bir annenin kızı olarak büyüdüğü ailede başka tanınmış yazarlar da vardır. Teyzesi İsmet Kür eğitimci ve yazardır; yazar Pınar Kür ile de kuzenlerdir. Hem böyle bir ailede büyümenin etkisi hem de fitratının getirdiği ruh hâliyle ‘roman yazmak için yaratıldığına’ inanır. *“Ben mutlu olmak için yazıyorum. Yazmak kadar hiçbir şey beni mutlu edemiyor. Gerçekten öyle... Ben yazmazsam ölürüm diye düşünüyorum. Çünkü yazmak, benim için yaşayışımın bir manası... Allah'ın beni yazmak üzere gönderdiğine inanıyorum. Onun için eğer yazmayı bırakırsam gerçekten ölüveririm, içim tükenmiş olur.”* (Sarı, Koşar: 2020: 22)

Işınsu'nun edebî kariyeri, geniş bir yelpazede eserler üretmesiyle dikkat çeker. Hikâyelerinde, insan psikolojisini ustaca işleme; tiyatro eserlerinde, toplumsal sorunları ele alma; şiirlerinde, duygusal derinlik gibi özellikler görülür. Romanlardaki başarısı ve Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden biri hâline gelmesi ise karakterlerin ve karmaşık ilişkilerin ustaca işlenmesiyle ortaya çıkar.

Işinsu'nun romanlarında, toplumsal meselelerle bireysel yaşamların iç içe geçtiği bir ortam bulunur. Bu durum okuyucuların kendilerinden parçalar bulmasını sağlar. Işinsu'nun eserlerinde insan psikolojisini anlama ve sergileme ön plandadır. Romanlarında genellikle kahramanların duygu dünyası ve hayatı anlamlandırmaları üzerinden olayları aktarır. Kadın ve kadının aile içindeki yeri, tutsaklığı, Türklerin tutsaklıkları ve Türkiye'nin sosyal ve siyasi sancıları gibi konular üzerinde durur. Son dönem eserlerinde Türk tasavvufunun önemli isimlerini ele almış ve bu konuda da derinlik içeren eserler vermiştir.

Yazarın çok farklı kültürleri işlediği eserlerinin doğması kolay olmamıştır. Başkahramana karar verme aşaması bittikten sonra bu kahramanı desteklemek için olayın geçeceği toplum ve şehirle ilgi bilgiler toplamaya başlar. Kahramanları gerçekçi kılan onları toplumdaki gelenek ve görenekleriyle, kültürleriyle, yaşam tarzlarıyla olağan bir şekilde okuyucu ile buluşturmasındadır. *“Emine Işinsu’nun eserlerinde kadın kahramanlar romanlarda aldıkları role ve bulundukları yere göre, toplumun onlara biçtiği değer de sorgulanmak suretiyle, zaman zaman ideolojik bir bakış açısıyla; sadece mücadeleci kimlikleriyle değil, zaafı ve mutsuzlukları ile de ele alınmıştır. Bu romanlarda kadın; anne olarak eş, sevgili ve çocuk olarak meslekleri de göz önüne alınarak işlenmiştir.”* (Sarı, Koşar: 2020: 140)

Bir kadın yazar olarak Emine Işinsu’nun romanlarında kadınların yeri ayrıdır. Kadınlar genellikle toplumun beklentileriyle ve ataerkil kurallarla mücadele ederler. Bu kadınlar, zaman zaman kendi iç dünyalarında yaşadıkları çatışmaları, zaman zaman da dış dünyadan gelen baskıları ve zorlukları aşmaya çalışırlar. Yazarın kendi hayatı da bir kadın olarak yaşamının zorluklarıyla geçtiği için yaşamı gerçekçi bir tavırla romanlarına yansıtır. *“Bir kadın romancı olarak, kadınların cemiyet içindeki anane, kültür ve inancın şekillendirdiği yaşayışlarını, ruhi hallerini gayet yakından tanıdığından kadın kişileri, evrensel boyutlarda yakalayarak ezilen ve ezilmeye karşı sonunda başkaldıran mazlumlar olarak vasıflandırır.”* (Sarı, Koşar: 2020: 20)

Roman yazmak için doğduğuna inanan Işinsu henüz on yedi yaşındayken çıkardığı *İki Nokta* adlı şiir kitabından sonra 1966’da yayımlanan *Küçük Dünya* adlı romanla edebiyat dünyasına girişi yapar. On yedi roman, dört tiyatro eseri, hikâye,

deneme ve otobiyografik eserlerle çok geniş yelpazede eser veren Işınsu; millî kahramanlık örnekleri ve gerçek hayattan ilham alınarak yazılmış eserlerle millî şuur ve vatanseverlik duygularını güçlendirme amacı taşır. Bu şekilde, millî değerlerin ve vatan sevgisinin gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunur. Işınsu'nun çok yönlülüğü, farklı türlerdeki denemeleri edebî zenginliğini gözler önüne serer.

Emine Işınsu'nun *Kadın*, *Hisar* gibi dergilerde yayımladığı fıkra ve hikâyeleriyle kazandığı yazma tecrübesi ve ünü, ona 1962-1963 yılları arasında *Yeni İstanbul* gazetesinde bağımsız köşe yazarlığı fırsatı getirir. *Yeni İstanbul* gazetesindeki köşe yazarlığı, Işınsu'nun edebî yeteneğini daha geniş kitlelere ulaştırma ve toplumsal konularda sesini duyurma fırsatı sunar. Köşe yazıları, onun insan ilişkilerine, toplumsal sorunlara ve kadın haklarına bakışını yansıtır. Kadınların yaşadığı iç çatışmaları, toplumsal baskıları ve kişisel mücadeleleri çok iyi anlar ve bunları eserlerinde sıklıkla işler. Bu dönem, Işınsu'nun edebî kariyerinde önemli bir dönüm noktasıdır çünkü gazete köşe yazılarıyla geniş bir okuyucu kitlesine ulaşır ve Işınsu tanınmış bir isim hâline gelir. Köşe yazıları, onun edebî yeteneğinin yanı sıra toplumsal duyarlılığı ve düşünce gücünü de sergilemesine olanak sağlar. Kültür hayatında önemli bir yere sahip olan *Türk Yurdu* dergisinin yayınının sona ermesinden sonra Işınsu, 1969'da *Ayşe* adıyla çıkardığı kadın dergisini *Töre*'ye çevirir. Ayrıca 1970'lerin önemli süreli yayınlarından biri olan *Töre* dergisini uzun yıllar yönetir. Bu süreçte çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları yayımlanır. “*Işınsu'nun eserleri Türkçeyi ve Türklüğün meselelerini önemseyen insanlar var oldukça yaşayacak ve okunacaktır. Daha doğrusu Türklük ve Türkçe yaşadıkça Işınsu da yaşayacaktır.*” (Sarı, Koşar: 2020: 35) 1981 yılına kadar Işınsu'nun yönetiminde yayın hayatını sürdüren *Töre* dergisi, millî ve milliyetçi fikirlerin yanı sıra sanat ve kültür alanında da önemli bir rol oynar. Dergi, Türk milletinin geleneklerine, değerlerine ve kültürüne vurgu yaparak bu alanda bir ortam sağlar. Aynı zamanda Türk kadınının toplumsal hayattaki yerini ve rolünü ele alarak kadın haklarına da dikkat çeker. Işınsu'nun öncülüğünde *Töre* dergisi, millî ve milliyetçi fikirlerin yayılmasına ve korunmasına katkıda bulunur. “*Emine Işınsu bize Töre'yi öğretmiş isimlerin başında gelir. Töre sadece bir dergi adı değildir. Kültürel, tarihî, ahlakî kodlarımızın da envanterini sunmuştur. Bugün*

edebiyat, tarih ve sosyoloji alanında yerli damar aradığımızda karşımıza çıkan isimlerin beslendiği en temel kaynak olarak hatırlanır.” (Sarı, Koşar: 2020: 73)

Emine Işinsu yazarlık kariyeri boyunca birçok ödül kazanmıştır. Bu ödüller:

- *Küçük Dünya* ile T. C. Turizm Bakanlığı Sanat Armağanı
 - *Ak Topraklar* ile Türk Edebiyatı Vakfı Roman Ödülü
 - *Bir Yürek Satıldı* oyunu ile Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Radyofonik Oyun Yarışması’nda dram dalı birinciliği
 - *Sancı* ile Türkiye Millî Kültür Vakfı Roman Ödülü
 - *Canbaz* ile Türkiye Yazarlar Birliği Roman Ödülü
 - Türk Ocakları Hamdullah Suphi Tanrıöver Armağanı
 - Türk Dili Ödülleri, “Türkçeyi Doğru ve Güzel Kullanan Yazar Ödülü”
 - İLESAM (Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği), “Şeref Ödülü”
 - Türkiye Yazarlar Birliği- İstanbul Şubesi, “Ömür Boyu Roman Ödülü”
- Üyelikler:
- Türk Edebiyatı Vakfı Mütevelli Heyeti üyesi
 - İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Merkez Birliği (İLESAM) üyesi
 - Türkiye Yazarlar Birliği Üyesi

1.3. ESERLERİ

Henüz ilkokul sıralarındayken yazmaya başlayan Emine Işınsu, çok farklı türlerde eser kaleme almıştır. 1956 yılında yayımlanan ilk eseri *İki Nokta*’dan 2013 yılında yayımlanan son eseri *Bir Aile* arasında şiir kitapları, tiyatro eserleri, hikâye, roman ve denemeler yer alır. Gazeteciliğin verdiği üretkenlikle birçok dergi ve gazetede de yazıları yayımlanmıştır.

Emine Işınsu küçük yaşlarından itibaren şiire ilgi duyar. Bunun tabii bir sonucudur ki Işınsu, edebiyat âleminde şair bir annenin kızı olarak şiirle giriş yapar. O, henüz on yedi yaşında iken *İki Nokta* adlı şiir kitabını yayımlar ve böylece edebiyat dünyasına girer. Bu ilk denemeden sonra Işınsu, romana yönelir ve bu sefer 1961-1963 yılları arasında *Küçük Dünya* adlı romanını kaleme alır, eser 1966’da yayımlanır. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı’nın roman ödülünü kazanan *Küçük Dünya*, Emine Işınsu’nun ilk romanıdır. Bu eserinde, daha sonraki tezli romanlarından farklı olarak, aile saadeti, eğitim eksiklikleri gibi insani konuları, yaşanmış hissini veren olaylarla süsler.

Küçük Dünya, insanın iç dünyasını, aile ilişkilerini ve toplumsal yapıyı işlerken, ideolojik çıkarımlardan çok bütün insanlığı etkileyen duygulara odaklanır. Işınsu’nun bu eseri, edebî bir dille, yoğun karakter analizleriyle ve yaşamsal konularla zenginleştirilmiş bir roman olarak öne çıkar. “*Işınsu’nun romanlarında mekân tasvirlerinden çok insan psikolojisi öne çıkar. Birinci tekil şahıs anlatımıyla yazılan ilk romanı Küçük Dünya’da her şey romanın kahramanının ruh halinden süzülerek aktarılır. Diğer romanlarında birinci tekil şahıs terk edilse de yine olayları ve mekânları kahramanların duygu süzgecinden geçtikten sonra ve onların algılamalarıyla görürüz. Bu psikolojik ağırlık zaman zaman şuur akımını andırır.*” (Sarı, Koşar: 2020: 14)

Komşu topraklarda yaşayan Türk varlığının yakın geçmişteki olaylarını konu edinen romanlarından ilki olan *Azap Toprakları*, Işınsu’nun Türk milletinin içinde bulunduğu zorlu durumları ele aldığı önemli bir eserdir. Roman, yalnızca Batı Trakya Türklüğünün acılarını değil, aynı zamanda insanın onurunu ve direnişini de gösterir.

Emine Işınsu *Ak Topraklar*'da Anadolu'nun farklı dönemlerinde yaşanan Türkleştirme ve İslamlaştırma süreçlerini ele alır. Işınsu, tarihsel olayları ve karakterleri ustaca işleyerek, okuyucuya Anadolu'nun geçmişini ve bu geçmişin günümüz Türk kimliğine etkilerini gösterir. Bu romanda yazar Dede Korkut diliyle modern Türkçemizi tam bir uyum içinde kullanır.

Tutsak, bireylerin kendi iç dünyalarında yaşadığı çalkantıları incelerken, aynı zamanda toplumsal sorunları da ele alır. İnsanların kendi iç dünyalarında yaşadığı çatışmaların ve duyguların karmaşalarının ele alındığı romanda milli değerlerin yozlaşması ve bu yozlaşmanın aile yapılarına olan etkileri üzerinde durulur. Toplumsal eleştirilerin sıklıkla dile getirildiği önemli bir eserdir.

Işınsu'nun *Sancı* adlı romanı, Türkiye'nin 1970-1971 yılları arasındaki siyasi atmosferini ve bu ortamın gençler ve toplum üzerindeki yansımalarını gerçekçi bir şekilde ele aldığı eseridir. *Sancı* 'da Türk toplumunun yaşadığı zorluklar ve çatışmalar dönemin zihniyetinin de yansıtılmasıyla kurgusal bir dille okuyucuya aktarılır.

Çiçekler Büyür romanı Emine Işınsu'nun en çok okunan eserlerindendir. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Bulgar hükümetinin tutumlarından kaynaklı çektiği zorluklar anlatırken, aynı zamanda insanların adalet ve özgürlük arayışını çarpıcı şekilde dile getirilir. Bu yüzden *Çiçekler Büyür* sadece Türklerin değil, tüm insanlığın mücadelesine dair önemli bir ileti de barındırır. Romanın sonunda kahramanın sergilediği tutum ile başlıktan içeriğe okuyucuyu derin düşüncelere sevk eder.

Canbaz romanında, Türkiye'deki işçi sınıfının yaşadığı zorlukları ele alınırken, sendikaların rolü ve işçi haklarının savunulmasındaki mücadeleler de ortaya konulur. Romanın temel unsurları işçilerin çalışma hayatında yaşadığı güçlükler, sendikaların ve sendika liderlerinin rolleridir.

İlk baskısı 1988 yılında yapılan *Kaf Dağı'nın Ardında* romanı, yazar olan başkahraman Mevsim Öz'ün iç dünyasında yapmış olduğu arayışlarını, kendiyile yüzleşmesini, arayış sürecini, kendisi ve çevresiyle yaşadığı çatışmaları anlatan; psikolojik yönü ağır basan bir eserdir.

İlk baskısı 1990 yılında yapılan *Atlıkarınca*, TRT’de yayımlanmak üzere senaryo olarak yazıldıktan sonra romana dönüştürülmüştür. *Atlıkarınca*; dönemin aydınlarını, üniversite çevresini, YÖK Başkanlığı için yapılan seçimlerdeki kişiler arası mücadeleleri, toplumsal ilişkileri, bireylerin kendileri ve çevreyle çatışmalarını işleyen bir dönem romanıdır.

Cumhuriyet Türküsü romanının ilk baskısı 1993 yılında yapılır. Millî Mücadele dönemini anlatan tarihî romanda 1922 yılında İstanbul’da yaşanan olaylar, İstanbul’un işgali, Meclis’in kurulması, kendine yabancılaşan nesiller, Türkçü, Osmanlıcı, mandacı aydınların mücadelesi gibi dönemin genel atmosferi, gerçekçi bir dille aktarılır.

Nisan Yağmuru; başkahraman Meryem’in bir trafik kazasında ölen eşi Cahit’e olan bağlılığı ve aşkından yola çıkarak kendisini tutsak eden tüm düşüncelerden kurtulması, hayatını yeni anlamlarla zenginleştirmesi, maddeden manaya geçmesi, ilahî aşka giden yolu keşfetmesi gibi konuları işleyen bir arayış ve farkına varış, kendine dönüş romanıdır.

Havva adlı eserde kitabın ismiyle özdeşleşen başkahraman Havva’nın kendisiyle olan mücadelesi, içsel arayışı, hata ve kusurlarıyla yüzleşerek insan-ı kâmil olma yolunda gösterdiği gayretlerini anlatan bir romandır.

Emine Işınsu’nun romanlarında hep kadın kahramanlar ve onların arayışı söz konusu iken 2002 yılında basılan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında ilk defa bir erkek karakterin arayışı ve değişimi konu edilmiştir. 1966 yılında basılan *Küçük Dünya* romanından 1998’de basılan *Havva* romanına kadar ilk on iki romanında başkahramanlar hep kadındır. Uzun süre Yunus Emre hakkında bilgi toplayan ve onun yaşamını inceleyen Işınsu ilk defa bir erkek karakterin arayışını ve değişimini anlatır.

2002-2008 yılları arasında basılan dört romanında kahramanlar mürşidini arayan Yunus Emre, Niyazi Mısırî, Hacı Bayram ve Hacı Bektaş’tır. 2002 yılında ilk baskısı yapılan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* Yunus Emre’nin gariplikten dervişliğe, dervişlikten âşıklığa, âşıklıktan didar olma yolunda geçirdiği arayışı işler.

2004 yılında ilk baskısı yapılan *Bukağı* romanı Niyazi Mısırî'nin manevi gelişimini, ilim tahsil etme arzusunu, dönemin sosyal ve siyasal hadiseleri karşısındaki tavrını, hak bildiği yoldan ilahî rızayı esas tutup dönmemesini, bu nedenle Rodos ve Limni'ye sürgün edilmesini, tüm bunların ötesinde Allah'a ulaşmak için çektiği çile ve insan-ı kâmil olma yolundaki arayışını dikkatlere sunar. İlk baskısı 2005 yılında yapılan *Hacı Bayram* romanı; asıl adı Numan olan Hacı Bayram'ın manevi gelişimini, ilim tahsil etme arzusunu, dönemin sosyal ve siyasal hadiseleri karşısındaki tavrını, irşad ve tebliğ faaliyetlerini, Anadolu'nun birliğinin tesis edilmesindeki manevi ağırlığını, Akşemseddin, Eşrefoğlu Rumi gibi maneviyat büyüklerini yetiştirip Anadolu'ya göndermesini, nihayetinde Allah'a ulaşmak için çektiği çile ve insan-ı kâmil olma yolundaki arayışını işleyen bir eserdir. İlk baskısı 2008 yılında yapılan *Hacı Bektaş* romanı; asıl adı Muhammed Bektaş olan Hacı Bektaş'ın 1228 yılında Horasan'dan Anadolu'ya gelerek Sulucakarahöyük'e yerleşmesini, burada tarikatını kurup müridler ve halifeler yetiştirmesini, halifelerini Anadolu'nun çeşitli yerlerine ve özellikle de Rumeli'ye gönderip halka, Allah'ın rızası doğrultusunda yaşama gayesini anlatmalarını, insan-ı kâmil olma aşkıyla Allah yolunda gönülle yürüneceğini işleyen bir eserdir.

Yazarın son romanı *Bir Aile*'de kahraman yine kendini gerçekleştirmek isteyen, arayış içinde olan kadındır. İlk baskısı 2013 yılında yapılan eser, başkahraman Işık'ın kendi hayatını anlatması çerçevesinde şekillenen bir romandır. Romanda, aynı çatı altında yaşayan ve aileyi oluşturan bireylerin birbiri arasındaki uyumsuzluğu, birbirlerine yabancılaşmaları, aileyi inşa eden asıl anlamdan uzak oluşları gerçekçi bir dil ve sunumla aktarılır.

Bir Yürek Satıldı, Işinsu'nun tiyatro alanındaki yeteneğini ve duyarlılığını gösteren önemli bir eserdir. Oyun, insan ilişkileri, toplumsal sorunlar ve vicdanın sorgulanması gibi evrensel temaları ele alır. Işinsu, karakterler aracılığıyla psikolojik portreler çizerken, toplumsal eleştirilerini de ustaca sunar. Bu eserin ardından *Bir Milyon İğne* adlı piyesini yayımlar. Hareketin az olduğu bu oyunda, insanların yabancı ideolojilerin tuzaklarına neden ve nasıl düştükleri, ruhsal sıkıntıları başarıyla aktarılır. Tasvirlerdeki ifade gücü ve yazarın sanat gücünün yoğunlaştığı eserdeki olaylar gerçek

hayattan alınmış gibi bir izlenim verir. *Ne Mutlu Türk'üm Diyene* adlı ilk ve ortaokul çocukları için yazdığı üç perdelik piyesinde ise Türk doğmanın, Türk olmanın çileyle kazanılan kahramanlık dolu değerlerini bir masal havası içinde aktarır. *Adsız Kahramanlar* adlı radyofonik skeçlerinde, çocuklarda, gençlerde milli şuuru uyandırmaya vesile olacak gerçek hayat maceralarını oyun hâline getirir.

Emine Işınsu'nun yazı hayatı boyunca yayımlanan eserlerini burada şu şekilde verebiliriz:

Roman:

1. *Küçük Dünya* (1966)
2. *Azap Toprakları* (1970)
3. *Ak Topraklar* (1971)
4. *Tutsak* (1973)
5. *Sancı* (1974)
6. *Çiçekler Büyür* (1978)
7. *Canbaz* (1982)
8. *Kaf Dağı'nın Ardında* (1988)
9. *Atlıkarınca* (1990)
10. *Cumhuriyet Türküsü* (1993)
11. *Nisan Yağmuru* (1997)
12. *Havva* (1999)

13. *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* (2002)

14. *Bukağı* (2004)

15. *Hacı Bayram* (2005)

16. *Hacı Bektaş* (2008)

17. *Bir Aile* (2013)

Şiir:

- *İki Nokta* (1956)

Tiyatro:

- *Bir Yürek Satıldı* (1967)

- *Bir Milyon İğne* (1967)

- *Ne Mutlu Türküm Diyene* (1969)

• *Adsız Kahramanlar* (1975) (TRT’de radyofonik oyun olarak yayınlanan Bir Yürek Satıldı, daha sonra televizyon dizisi olarak filme çekildi ve yine TRT’de yayınlandı.)

Deneme:

- *Dost Diye Diye* (1995)

Hikâye:

- *Bir Gece Yıldızlarla* (1991)

Otobiyografi:

- *Kendimden Kendime* (2020)

II. BÖLÜM: KADIN VE AİLE KAVRAMLARI

2.1. KADIN OLGUSU

Kadının tarih boyunca çeşitli tanımlamaları yapılmış, kadın olgusu birçok araştırmanın konusu olmuştur. Kadın sözcüğünün tanımı tarihî süreçte kadının kendisine biçilen rolle neredeyse aynı şekilde ortaya konulmuştur. Bu roller çoğunlukla anne, ev hanımı ve eş şeklinde sınırlı kalmıştır. Hâlbuki kadın bu üçlemeden fazlasıdır. Kadın candır, canandır, hayattır, neşedir, hayatın detaylarını görendir, şefkat gösterendir, gönüldür, sevgidir, duygudur... Ama hep arayış içindedir. Bu arayışta tutsaklığını, bağımlılığını, çocukluğunu, evliliğini, anneliğini, maneviyatını, çalışma hayatındaki yerini, gelenekleri ve sosyo-kültürel hayattaki konumunu kısaca tüm kimliklerini sorgular. Kadın sözcüğünün tanımı Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlük*'ünde ilk maddede “*Erişkin dişi, hatun, hatun kişi*” şeklinde yapılmıştır. Ama ardından gelen maddelerde “*Ev yönetimi becerisi olan, hizmetçi bayan*” şeklinde sınırlandıran, kısıtlayan, yaşam alanını daraltan şekilde tanımlanmıştır. (TDK: 2005)

Kubbealtı Lügati'nde ise kadın “*Erişkin duruma gelmiş dişi insan; hanım, bayan anlamında hitap sözü; evlenmiş veya bir erkekle beraber olmuş kimse; ev işleri ve ev yönetiminde aranan niteliklere sâhip olan, temiz, idâreli ve becerikli kimse; hanımlar için kullanılan unvan sözü, dişilik tarafı kuvvetli, dişi olmanın verdiği cinsî câzibeye sâhip kimse; ev işleri gören yardımcı, hizmetçi; odalık...*” şeklinde tanımlanır. Yine aynı sözlükte eskiden hanım sözünün kadından daha üstün tutulduğu ve konaklarda odalıklara kadın, nikâhlı eşlere hanım şeklinde hitap edildiği dile getirilir. Bunlarla birlikte aynı sözlükte kadınla ilgili olumlu veya olumsuz manada birçok deyim ve ibare de yer almaktadır. Bunlar “*Kadın avcısı*”, “*Kadın düşmanı*”, “*Kadın hastalıkları*”, “*Kadın kadına*”, “*Kadın kadıncık*”, “*Kadın nine*”, “*Kadın oynatmak*”, “*Kadın tüccarı*”, “*Kadınlar hamamı*”, “*Kadınlar pazarı*”, “*Kadınca*”, “*Kadınlı erkekli*” şeklinde sıralanabilir. (Kubbealtı: 2005)

2.1.1. ATASÖZLERİ VE DEYİMLERDE KADIN İMAJI

Toplumsal hayatın yapısına ışık tutan, halkın yaşantılarından deneyimlerinden doğmuş, kültürü nesilden nesile aktaran, az sözle çok şey anlatan, genellikle mecaz anlam taşıyan atasözleri ve deyimler incelendiğinde kadın kavramı ve ona ilişkin muhtelif değerlendirmeler karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. Kadının bazen olumlu bazen de olumsuz yönlerine, anneliğine, yuva kurmasına, saçının uzunluğuna, eteğinin kısalığına kadar birçok konuda söz söylenmiştir.

Bunlardan ilki, kadının olumsuz yönleri üzerinde yoğunlaşan atasözleridir. Bir fikir vermesi için burada bu sözlere birkaç örnek vermek istiyoruz: Kadının saçları uzun, akıllı kısa. Kadının fendi, erkeği yendi. Çok gezen tavuk, ayağında pis getirir. Avradın kazdığı kuyudan su çıkmaz. Gökyüzünde düğün var deseler, kadınlar merdiven kurmaya başlar. Oynamasını bilmeyen kız yerim dar dermiş. Deyimler: anasının gözü, kadınlar hamamına döndürmek...

Kadını olumsuzlayıcı bu sözlerle birlikte onun anneliğine vurgu yapan pek çok atasözüne rastlamak mümkündür: Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar. Yuvayı dişi kuş kurar. Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar. Ana kızına taht kurmuş, bahtını kuramamış. Deyimler: ananın kaderi kızına, analı kuzu kınalı kuzu...

Atasözleri aynı zamanda kadını muhtelif yönleriyle de betimler: Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al. Kadın vezir de eder, rezil de. Tarlanın taşlısı, kızın saçlısı, öküzün başlısı. Avrat var, arpa unundan aş yapar; avrat var, buğday unundan keş yapar. Deyimler: anasından doğmuşa dönmek, anasının kızı...

Farklı anlamlarda kadınla ilgili sözler: Ana kuzusu, anasını satayım, anasından doğduğuna pişman etmek, anası ağlamak...

2.1.2. ŞİİRLERDE KADIN

Atasözleri ve deyimlerde muhtelif şekillerde karşımıza çıkan kadın, hiç kuşkusuz Türk edebiyatına, Türk şiirine de yoğun şekilde konu olmuş ve yazarlar, şairler onu muhtelif yönleriyle ele alarak işlemişlerdir. Burada sadece bazı şair ve yazarlarımızın kadınları nasıl gördüğü ve anlattığını göstermek için birkaç örnek sunmak istiyoruz.

Ünlü sanatçı ve halk ozanı Neşet Ertaş, kadını var oluşun kaynağı olarak görür. Nitekim o, kadınların insan, erkeklerin ise insanoğlu olduğunu söyler. İkinci Yeni şairi Cemal Süreya ise kadını, muhtelif yönleriyle kavrar. O, “*Bir kadını ikiye böl... Yarısı annedir, yarısı çocuk, yarısı sevgili, yarısı aşk...*” der.

Rıfat Ilgaz “*Alan almış, satan satmış/ Beşik kertmesi başın bağlı/ Başını alıp gidemezsin.*” der.

Nazım Hikmet “*Ve kadınlar, kadınlarımız: korkunç ve mübarek elleri, ince küçük çeneleri, kocaman gözleriyle anamız, avradımız, yârimiz ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen ve soframızdaki yeri öküzüümüzden sonra gelen...*” der.

Mustafa Özke “*Kadın baş, Kadın kaş, Kadın aş, Kadın taş, /Kadın göz, Kadın söz, Kadın öz, Kadın köz, / Kadın saç Kadın taç Kadın ilaç Kadın aç.*” der.

“ ‘Gelenek’ ile yeni dünyanın önerisi ‘modernizm’ arasında; ev ile dışarıdaki hayat arasında; sakin ve durgun bir yaşam ile kariyer yapma, kendini gerçekleştirme isteği arasında; aile özlemi ile özgürlük ve bağımsızlığın cazibesi arasında sıkışan; bu meselelerle ilgili tercihlerde farklı açılardan gelgitler yaşayan; yeni hayatın ve yeni şartların önüne koyduğu sorumluluklar yumağını neresinden çözmeye başlayacağını kestiremeyen kadınların özel ve sosyal hayatlarında zorluklar çektiği; bunun sonucunda da genellikle örselenmiş, yorgun ve bölünmüş kadın kimliklerinin ortaya çıktığı görülmüştür.” (Şerefoğlu: 2012: 1)

2. 2. AİLE OLGUSU

Aile en temel anlamıyla toplumun en küçük yapı taşıdır. Bir toplumu anlamak onu bütün değerleriyle tanımaya çalışmak için sosyolojik olarak en küçük topluluğa, aileye bakmak gerekir. Küçük desek de aile kültürel olarak bağlı olduğu çevreyi yansıtır; bu yüzden aileyi tanımak, değerlendirmek toplumu görebilmek demektir. Bu bağlamda aile, toplumun değerlerini nesilden nesile aktarma görevindedir; kültürü aktarma göreviyle toplumun devamlılığını da sağlamaktadır. Tarihî süreçte her alanda yaşanan değişim aileyi de etkilemiştir. Modern toplumun aile yapısı ile geleneksel aile yapısı arasında fark oluşmuştur. Aynı zamanda ülkede ve dünyada meydana gelen değişimlerin etkilerinin de en bariz şekilde gözlemlendiği yer yine ailedir.

Çeşitli sözlüklerde aile kavramı farklı şekillerde tanımlanmıştır: ‘Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik: Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü: Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü: Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü: Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya.’ (TDK: 2005) Aynı evde birlikte yaşayan, en küçüğü karı kocadan, daha geniş anne, baba, çocuk, akrabâ ve yakınlardan meydana gelen topluluk, ev halkı: Aynı soydan gelenlerin bütünü, sülâle: Kan bağıyla ve evlenmeler yoluyla birbirine bağlı olanların meydana getirdiği topluluk: Eş, zevce: Aralarında kan bağı yerine mânevî bağ, amaç ve düşünce birliği bulunan kimselerin meydana getirdiği topluluk: Temel özellikleri ortak olan varlıkların meydana getirdiği topluluk, familya. (Kubbealtı: 2005)

2.2.1. OSMANLI DÖNEMİNDE AİLE

Osmanlı döneminde aile yapısı, anne baba ve çocuktan oluşan çekirdek aileden ziyade geniş aile yapısına daha yakındır. Çünkü aile üretimin içinde beraber vardır. Bu üretimdeki imece, yaşanan çevredeki güvenlik ailenin beraber

bulunmasını gerektirmektedir. Neredeyse üç kuşağın beraber ikamet ettiği bu geniş aile avlusu içinde kültürün de nesilden nesle aktarılması kaçınılmazdır.

İlber Ortaylı *Osmanlı Toplumunda Aile* adlı eserinde: “*Aile hayatının universal boyutları vardır ama ulusal ve bölgesel yönleri ağır basar ve aile bir kültürel çevre aidiyetini yansıtan kurumdur. Bizim ülkemiz de bu açıdan Akdeniz-Ortadoğu ülkeleriyle bir kültürel çevre teşkil eder.*” der. (Ortaylı: 2021: 9)

“*Klasik dönem Osmanlı toplumunda aileye ilişkin bilgilere tam olarak sahip değiliz. Ancak yine de belli temel özellikler saptanabilir. Klasik dönemde aile, anne, baba, çocuklar, evlenmemiş, dul kalmış ya da boş kâğıdı alarak eve geri dönmüş kadınlar ile erkeğin anne ve babasından oluşmuştur. Kişi sayısı evlenen erkek evlatlar ve onların çocuklarıyla daha da artar. Mutlak otoritenin yaşlı erkeğe ait olduğu ataerkil, geniş aile tipi vardır. Evlilikten amaç, çoğalmak, yeni kuşaklar oluşturmaktır. Nüfusun artması, savaşçı bir toplum olan Osmanlı İmparatorluğu için çok önemliydi.*” (Çakır: 1994: 261)

Hatta bu geniş aile yapısı evin dışına mahalleye de taşmaktadır. Kişi, ailesinin bir üyesi olduğu gibi yaşadığı mahallenin de bir ferdi olduğunu benimsemektedir. Bireyin nasıl ki aileye karşı sorumlulukları varsa mahalleli olarak yaşadığı bu gruba karşı da sorumlulukları vardır ve 19. yüzyılın ilk yarısına kadar mahalle yönetimleri imamdadır. “*İmam; doğum ölüm gibi nüfus kayıtlarını tutardı. Bundan başka bir kimsenin mahalleye yerleşmesi için, mahalle sakinlerinden birinin ve imamın kefaleti şarttı. İmam böylece zincirleme olarak birbirine kefil olan mahalle halkının hepsinin kefilidir.*” (Ortaylı: 2021:41)

Osmanlı döneminde mahalleli doğumda da ölümde de beraberdir. Bir diğer beraberlik evlilikte, aile kurumunun kurulma aşamasındadır. Bu evliliklerin meyvesi çocuk da mahalle kültürünün içine doğduğu için bir nevi mahallenin çocuğudur ve mahalledeki herkes ya amcadır ya teyzedir. Bundan sebep aile fertleri önce ailesinin sonra da mahallenin gözetimi altındadır. Çünkü çocuk toplumu devam ettirecektir, bu yüzden toplumun bireyin üstünde denetleyen bir tarafı vardır.

Yine Osmanlı döneminde aile içinde kadının rolüne bakıldığında ise kadın önce evdeki erkek figür olan babaya bağlıdır. Evlenince de bir diğer erkek figür olan eşine bağımlıdır. Bu daha çok kırsalda gibi düşünülse de şehirde de benzer şekildedir. Başlık parası karşılığında yer değiştiren konumdadır. *“Kadın bir aileden diğerine nakledilen üretim unsuru konumundadır. Bu nakil karşılığı ödenen değer başlık, kalın veya başka terimlerle adlandırılır ki, genel sanının tersine sadece Osmanlı-İslam toplumuna özgü bir uygulama değildir. Adeta universal bir olgudur.”* (Ortaylı: 2021:100)

“Yeni Türk Devleti’nin kuruluşuyla birlikte gelişen tüm siyasi, toplumsal ve ekonomik olaylar, Türk ailesini de etkilemiş ve Türk ailesinin yapısında değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Literatürde bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurlar incelendiğinde başlıca beş unsur karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; göç, yoksulluk, toplumsal değerler, teknoloji ve kadınların çalışma hayatına girmesidir.” (Ekici: 2014:216)

Her toplumda karşımıza çıkan aile mefhumu hem toplumdan etkilenmiş hem de toplumu etkilemiştir. Değişimin kaçınılmaz olduğu tarihsel süreçlerde göç unsuru aile hayatını en çok değiştiren unsurların başında gelmektedir. Köyden kente veya ülkeden ülkeye olan göçler sanayi inkılabının getirisi olan bir geçim sıkıntısıyla paralellik göstermektedir. Göçle beraber, köyde geniş aile şeklinde karşımıza çıkan aile yapısı şehirde yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Geleneğin de aktarıldığı geniş aile yapısının bozulmasıyla kuşak çatışmaları ve aile içi anlaşmazlıklar kaçınılmaz hâle gelmiştir. Aile fertleri geçim derdinden dolayı toplumun içinde daha fazla yer alırken, teknolojik gelişmelerle bireysel dünyalarına çekilmişlerdir. Aileden kopuş kaçınılmaz hâle gelmiştir. Toplumsal değerlerinin değişmesi ise ailelerin değer yargılarını etkilemiştir. Kadının çalışma hayatında yer almasıyla evdeki ve sosyal hayatın içindeki iş payı da farklı durumlara gelmiştir.

“Dünden bugüne Türk aile yapısında her ne kadar değişim ve dönüşüme neden olan pek çok unsur söz konusu olmuşsa da batılı toplumların aile anlayışı ya da aile yapısında uğradıkları dejenerasyona Türk ailesi uğramamıştır. Görülmektedir ki, aile yapısı değişse de dönüşse de geçmişten günümüze devam etmekte olan değerler

Türk aile anlayışının ve Türk ailesinin esas unsurlarının sapasağlam kalmasına hizmet etmiştir. Halen, Türk toplumu hem çağdaş hem de geleneksel özelliklerini özünde taşıyan ailesini temelde korumaya devam etmektedir.” (Ekici: 2014:221)

Türk aile yapısının tarihî yansımasına gelindiğinde kaynaklar süreci en genel başlıklarla ikiye ayırır.

- 1) İslam öncesi göçebe Türk toplumunun aile yapısı,
- 2) İslamiyet’le beraber başlayan aile yapısı.

16. ve 17. yüzyılda daha çok başlık parası konusu vardır. Kadın daha çok evdedir ama kapalı kapılar ardında sınırlandırılmış bir alanda da değildir. Fakat işgücü olarak evin dışında yer almamaktadır. 18 ve 19. yüzyıllara gelindiğinde çekirdek aileye geçişlerin başladığını ve kadının üretime yavaş yavaş katıldığını, sosyalleştiğini görmek mümkündür. 20.yüzyıla gelindiğinde ise kadın ailesiyle yine bir bütün hâlinindedir ancak üretimde, kamu hizmetlerinde, sanayi ve hizmet sektörlerinde yer almaya başlamıştır. 1926’da çıkarılan Medeni Kanun ile devlet aile ve kadınla yakından ilgilenmiştir.

2.3. DÜNYADA KADIN HAREKETLERİ

Kadınlar için eşit hakların ve özgürlüklerin mücadelesi, yine ağırlıklı olarak kadınlar tarafından başlatılan kadın hareketleriyle sesini duyurmuştur. Dünyada ve bizde kadın hareketleri aslında birçok uzun ve sancılı aşamalardan geçmiş bir toplumsal çabadır. Kadınların başlattığı bu mücadele giderek kadın hareketine dönüşür. Kadına yüklenen belli roller ve kısıtlamalar için bir isyan şeklinde ortaya çıkan bu hareket; geleneksel kalıpların yavaş yavaş kırıldığı, siyasal ve ekonomik iyileştirmelerin başladığı, özgürleşme ve bireyselleşmenin belirgin bir biçimde ön plana geçtiği 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başında kendini göstermeye başlar. Bütün bunlar bir dönüşümün sinyallerini vermektedir.

“1789 Fransız Devrimi, bu dönüşümlerin yaşandığı ilk somut örnektir. Bu dönemde ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ yayımlanmış, kişi hak ve özgürlükleri yasal güvenceye alınmıştır. Dine ve soya dayalı otorite inancı yıkılmış, siyasal güç odağı halkın özgür iradesiyle seçtiği parlamentolara geçmiştir. Eğitim kurumları dünyevileşmiş, çoğalmış, sanayi devrimiyle üretime kitlesel olarak katılım gerçekleşmiştir.” (Çakır: 1994:55)

Kadın ve erkeğin hayatı, hayata bakışı, olaylar ve durumlar karşısındaki tutumları farklıdır. Ama konu üstüne düşünmeye başlayan camialar ‘kadın ve erkek birbirine eşittir’ ya da ‘birbiri ile yarışmaması gerekir’ şeklinde tartışmaları da gündeme taşımışlardır. Çünkü tarihî süreçte erkeğin güçlü, kadının daha pasif olduğu anlayışı bireye ve topluma kabul ettirilmiş ve bireyler de zamanla bu anlayışa uygun hareket etmeye başlamışlardır. Kadın daha çok evdedir, ‘aile’ denilen özel alanı içindedir. Evde yaşanan sorunlarla bireysel olarak başa çıkmaya çalışır. Annelik, eş olma ve ev işleri görünmeyen, önemsenmeyen durumlardır. Ailesine bağlılığı, fedakâr anneliği, hamaratlığı övülse de herhangi bir ev içi kriz anında bütün bunlar yok sayılır.

“Kadının aile içinde erkekle paylaştığı sorumluluklar ve toplum hayatında giderek artan fonksiyonunun incelenmesi önemli bir konudur.” (Kurnaz: 1991:11)

Kadın hareketlerinin duyulmasıyla ‘kadın’ kendini tanımaya başlar, toplumda baskı altında olan muadillerinin varlığını keşfeder, toplumdaki ikincilliğini anlar. Bu durumun değişmesine olan inançla farklı coğrafyalarda erken veya geç, az veya çok kadın hareketleri dalgalar hâlinde kendini hissettirmeye başlar. Erkek baskısına yönelik bu başkaldırıları günümüze kadar gelir. Kadın hareketlerinin başlamasında başlıca üç etken vardır:

1. Toplumun yaşadığı sosyal ve siyasal gelişmelerle bireylerin özgürleşmeye ve bilinçlenmeye başlaması,

2. Eşitlik fikrinin ideolojik olarak ortaya atılmış olmasına rağmen uygulanmaya konulamamış olması ve dolayısıyla özgürlük konusuyla ilgili atılan tohumların yeşerememesi, bundan kadınların rahatsız olması,

3. Siyasal, ekonomik ve toplumsal değişimlerin sonucunda kadınların, tüm dünyada tek olmadıklarının farkına varmaları, daha organize bir şekilde seslerini duyurmayı hedeflemeleri.

Dünya’da kadın hareketlerini incelemek için kadın hareket tarihine bakmak gerekmektedir.

“Zira kadın tarihi yazımının ilk aşaması, kadın hareketi tarihinin yazımıdır. Kadınların kendilerine ait bir geçmişı olduğunu düşünmeleri, bunun bulgularını görmeleri için, önce kadınlara ait gerçekliğin açığa çıkarılması, yapılandırılması, kurgulanması gerekir.” (Çakır: 1994:25)

“Kadınların kamusal alandan dışlanması, tüm Batı uygarlığı geleneğine göre ahlaken doğru bir şey olsa da beraberinde kadınları tarihsel özneler olarak gören tarih disiplini, kadınların yokluğuna doğal bir zemin hazırlamıştır. Modern tarih yaratılırken Antik Çağın ahlaki ve siyasal değerleri bu tarihin içine yerleştirilmiştir. Kadının Meryem ya da faise, melek ya da şeytan olarak dualistik temsili; erkeğin tavır, tutum ve çıkarlarını kişiselleştirerek kadın düşmanlığı biçiminde bir tarih yazımı oluşturmuştur.” (Çakır: 1994:35)

Fransız Devrimi’nden sonra ilk kez eşitlik, özgürlük sözcükleri gündeme gelmeye başlamıştır. Dünya’da kadın hareketleri başlığı altında 1. Dalga Kadın Hareketi ve 2. Dalga Kadın Hareketi ile karşılaşılır. ‘Dalga’ sözcüğü birbirini devam ettiren, durağan olmayan, birbirini kovalayarak ilerleyen diziler anlamlarına gelir. Yine bu sözcük Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük*’te “sallamak, çalkalamak, çırpma” şeklinde açıklamıştır. Kadın hareketleri için ‘dalga’ ifadesinin kullanılması da bu açıdan önemlidir. Çünkü kadın hareketleri uzun soluklu, birbirini takip eden, zor koşullarda bazen çalkantılar yaşayan, çoğunlukla ilerleme kaydedilen hak arama çalışmaları olarak görülür. Dalga sözüne vurgu, kelebek etkisi gibi (bir kelebeğin kanat çırpması sonucu dünyanın yarısını dolaşabilecek kasırganın oluşmasına sebep olabilmesi) silsile halinde bir etkinin öngörülmesindendir. Hemen hemen her ülkede toplumun her kesiminden kadın baskılara, ezilmişliğine, yaşam koşullarına başkaldırır.

Kadın hareketinin ismi Fransızca ‘femme’ yani ‘kadın’ kökünden gelir: feminizm. Feminizm kadın erkek eşitliğini savunan bir harekettir.

Birinci Dalga Kadın Hareketi 19. yüzyılın yarısından sonra ve 20. yüzyılın başlarında, Fransız Devrimi’nin etkisiyle ortaya çıkan bir harekettir. Kadınların yasal haklarına odaklanan hareket öncelikle kadınların oy kullanabilmesi, eğitimde, iş hayatında ve mülkiyet haklarında daha iyi konumda olabilmesi için başlatılan bir harekettir.

“Batı’da kadın, erkeğin cennetten kovulmasına sebep olduğuna inanıldığı için hor görülürdü. Ancak Rönesans’tan sonra kadınlarda bir kıpırdanma başladı. XIX. yüzyılda Sanayi İnkılabı kadınların hayatında da önemli bir dönüm noktası oldu. Zira, iktisadi hayatta kol gücü artık önemini kaybetmiş, zekâ ve marifet ön plana çıkmaya başlamıştır. Zamanla fabrikalarda çalışmaya başlayan kadının, eğitim alması gerektiği fikri de yaygınlaşmıştır. Batı’da kadınlara eşit hak fikrinin ortaya atılışı Fransız İhtilali sırasındaadır.” (Kurnaz: 1991:14)

Bu farkındalık, döneminde ses getirse de yasal bazı düzenlemelerin ötesine geçememiştir. Hatta bu başkaldırı ile kadınların Fransız Devrimi’nden önceki hakları da ellerinden alınmış; toplanma, kulüp çalışması yapma, dernek kurma gibi faaliyetleri tamamen yasaklanmıştır.

İkinci Dalga Kadın Hareketi ise 1960’larda ABD’de başlayan ve 1970’lerin son yıllarına kadar devam eden dönemi kapsar. Birinci Dalga Kadın Hareketi seçme, mal edinme ve bunlar gibi sorunlarla ilgilenmişti. İkinci Dalga Kadın Hareketi ise birçok sorunla ilgilenmeliydi. Kadınların özel alanda ve ev içinde maruz kaldıkları eşitsizliklere dikkat çeken bu hareket, kadınların ayrı ayrı evlerde yaşadıkları bu durumların aslında bireysel sorun olmadığını, toplumsal şiddete girdiğini dile getirdi. Bu hareket ev işlerinin kadının görevi olduğunu söyleyen ve anneliğin kutsal sayıldığına her daim dikkat çeken gruplar karşısında bir başkaldırıdır.

“Kadınların gündelik yaşamlarında karşılarına çıkan sorunlar, kişilere özel ya da belli durumlara özgü sorunlar değildir. Kadınlar nihayet, ezilmelerinin bir

sistem meselesi olduğunu anlamıştır. Patriyarka denilen bu sistemin, kendine özgü ideolojik ve kültürel aygıtları vardır. İktidarı elinde bulunduran erkekler, bu aygıtları da kullanarak egemenliklerini sürdürür. Geleneksel bilim de bu aygıtlardan biridir. Daha önce türlü bahanelerle gizlenen, görmezden gelinen tüm bu neden ve sonuçlar deşifre edilmeli; erkeğin kadın üzerindeki sistematik baskısı açıklanmalı ve ona başkaldırmanın yolları bulunmalıdır.” (Çakır: 1994:31)

1789 Fransız İhtilali kadın hareketleri bakımından dünyada bir dönüm noktasıdır. Türkiye’deki dönüm noktası ise Meşrutiyet yıllarına dayanır. Meşrutiyet’ten sonraki yıllarda kadınlar kamusal alanda daha etkindirler ve artık çeşitli hakları elde etmişlerdir. Batılılaşma anlayışı da bu süreci hızlandırmıştır.

“On dokuzuncu yüzyılın sonunda, yirminci yüzyılın başında, tüm dünyada ortaya çıkan kadın hareketi bir özgürlük ve eşitlik hareketi olarak ortaya çıkmış, toplumun genel özgürlüğüyle paralel bir süreklilik izlemiştir.” (Çakır: 1994:22)

“Kadın varlığını toplumsal, siyasi değişimlerden ayrı tutmak mümkün değildir. Hem Türkiye’de hem de dünyada oluşan düşünce sistemleri kadının sosyal, siyasi, evlilik, aşk, cinsellik gibi pek çok alandaki düşüncesinin değişmesini sağlamıştır. Kadın sosyoloji, psikoloji, hukuk, ekonomi gibi disiplinlerin ortak araştırma konusu olarak güncelliğini korumaktadır. Bu anlamda kadın, edebiyatta diğer disiplinlerle birlikte işlenen ortak bir araştırma konusudur.” (Bayram: 2013:15)

2.4. TÜRKİYE’DE KADIN HAREKETLERİ

İnsanlık tarihi boyunca kadınlar, toplumun her alanında değişik roller üstlenmişlerdir. Bu roller toplumda kabul gören kültürün ve inancın etkisiyle şekillenmiştir. Toplumun sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için kadın ve erkeğin eşit haklarının olması ve sosyal hayatın içinde yine eşit olarak yer almaları gerekliliği ortaya çıkmıştır.

“II. Meşrutiyet’ten başlayarak Kemalist cumhuriyete dek uzanan Türk ulusçuluğunun tarihsel koşulları kadın hareketine de etkide bulunmuştur. Sonuçta geleneksel İslami ataerkillik, II. Meşrutiyet yıllarında modernleşme süreci içindeki ataerkilliğe, cumhuriyetin ilk yıllarında da ulus-devlet ataerkilliğine dönüşmüştür. Bu durum kadın hareketinin temel parametrelerini öncekine göre farklılaştıran bir sonuç doğurmuştur.” (Çakır: 1994:411)

Osmanlı toplumunda kadın ve erkeğin yaşam alanı farklıydı. Erkek evin dışındaki alanda aktif roller üstlenirken kadın evin içinde kapalı mekândaki rolleri üstlenmişti. Ailenin yaşam alanı haremlik selamlık şeklinde ayrılmaktaydı. Kadın, yüksek duvarlı bahçe içinde, kafesli cam arkasında karşı cinsle münasebeti olmadan hayatına devam etmekteydi. Bu yaşam tarzı geleneksel kültürü olduğu gibi yansıtmaktadır. Osmanlı Türk konutlarına balkon tarzı dahi Tanzimat’tan sonra, batılılaşmayla gelmiş, bu fikir mahremiyete zarar verdiği için toplumda hoş karşılanmamıştır. Genel yaşam bu şekildeyken kadın yine kendi hemcinsini ve çocukları görerek hayatını devam ettirmektedir. Komşuluk, hamama gidip gelme, mesire alanlarını kullanma gibi sosyalleşme de belli kurallar dâhilinde olan gündelik işlerdir. Teknolojinin getirisi tramvayların, telgrafın, gazete ve dergilerin gündelik hayatta yaygınlaşması ile sosyalleşme farklı boyut kazanmaya başlamıştır. İletişim artmıştır. Özellikle dergicilik kadınların birbirlerini tanınmasına imkân vermiş, belli dergilerde kadın yazarlar isimlerini açıkça yazmaya başlamıştır. Bu dönemde dergicilikte hem yazarlar hem dergileri alıp okuyan kadınlar tarafından bir farkındalık oluşmaya başlamıştır. Bireysel olarak oluşmaya başlayan bu farkındalık ilerleyen yıllarda dernekçilik faaliyetleriyle toplumsal aşamaya taşınır.

“Osmanlı kadın hareketi, Batı’daki kadın hareketinden farklı bir biçimde siyasallaşmıştır. Çünkü, İslam toplumlarında kadının konumunun değişmesi, nerdeyse devlet ve toplum yapısının değişmesi demektir.” (Çakır: 1994:411)

Tanzimat Fermanı’yla başlayan Batı ile olan münasebetler eğitim alanındaki eksikliği de gözler önüne sermiştir. Her ne kadar erkekler için bazı okullar açılrsa da kızlar için ancak Islahat Fermanı’ndan sonraki yıllarda bazı iyileştirmeler görülmeye başlar. Kızlar okula gitmeye başlarlar fakat öğretmenleri erkektir. Bu yüzden kız

öğretmen okulları öncelikli sırada yer alır. Ama bu da sadece İstanbul sınırları içinde kalan bir yeniliktir. İstanbul’da ve etki ettiği diğer şehirlerde eğitim kitleler hâlinde yayılıyor, her eğitilmiş kadın etrafındaki bir kadına temas ediyor ve toplumsal bir ilerleyiş kaçınılmaz oluyordu. Kadın ne kadar bilgili olursa kucağına alacağı çocuğu da o kadar eğitilmiş olacaktı. Kadınlar artık bunun farkına varmışlardı.

Şefika Kurnaz ‘*Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*’ adlı kitabında Türk kadın haklarının bugün ulaştığı noktayı şu şekilde ifade eder: “*XVIII. yüzyılda Batı dünyasında kadın eğitimi konusunda bazı haklar elde etmiş, yavaş yavaş sosyal hayata girmeye başlamıştı. Osmanlı imparatorluğunun Batı dünyasıyla askeri ve kültürel alanda gelişen münasebetleri, Türk aydınının ‘kadın hakları’ meselesiyle yüz yüze gelmesini sağladı. Böylece, entelektüel seviyede kadının eğitimi, hukuku gibi konularda nazari fikirler oluşmaya başladı.*” (Kurnaz: 1991: 127)

Şerife Kurnaz, Türk kadın hareketlerini değerlendirdiği çalışmasında Tanzimat, Meşrutiyet ve Millî Mücadele yıllarındaki değişme ve gelişmeleri ortaya koyar. Bu kapsamda o Tanzimat döneminde kızlar için öğretmen yetiştiren kurum olan Dârülmuallimât’ın açıldığını, yine bu dönemde arazi mirasında ilk defa kadın ile erkeğin eşit kılındığını, Meşrutiyet dönemine gelindiğinde Tanzimat’la başlayan bu faaliyetlerin artık filizlenip meyvelerini verdiğini, hatta 1917’de Hukuk-ı Aile Kararnamesinin çıkarıldığını ve kızlar için Darülfünunun açıldığını dile getirir. Meşrutiyet döneminde kadın derneklerinin açılmasından, I. Dünya Savaşı’yla beraber erkeklerin çoğunun askere alınmasıyla onların yerine ilk defa kadın memur ve işçi alımlarından bahseden yazar, kadının eğitilerek yükseltilmesi çabalarının bütün ülke çapında olmadığına da dikkat çeker. Millî Mücadele döneminde ise Türk kadının mücadele azmini yararlı hizmetlerle ortaya koymasından bahseder.

Tanzimat Fermanı’nın ilanıyla kadın için yapılan yenileşme hareketleri Meşrutiyet döneminde hız kazanmıştır. Özellikle kızlar için açılan kız idadi ve rüştiyelerinde ve öğretmen okullarında eğitim alan kadınlar Meşrutiyet’ten sonra birleşip haklarını aramak için örgütler kurmaya başlarlar. Bu örgütlerin çalışmaları çarpıcı sonuçlar vermese de Osmanlı döneminde girilen savaşlarda erkeklerin cepheye gitmesiyle kadınlar ilk kez posta teşkilatında ve Maliye Nezareti’nde görev

almışlardır. Yaşanan bu süreç kadının artık toplumda iş hayatında görünmesini sağlamıştır. Bu süreçte kadınlar İstanbul'da küçük örgütler kurmaya, gruplar hâlinde hak aramaya başlamışlardır. 1926 tarihinde çıkarılan tek eşle evlilik esasını getiren Medeni Kanun'la beraber kadınlara istedikleri mesleği seçebilme hakkı verildiği gibi mahkemelerde tanıklık yapabilme, miras ve boşanma konularında kadın erkek eşitliği getirilmiştir.

“Kadınlar, şehirlerin dışındaki yörelerde, tarlada çalışarak üretime katkıda bulunuyorlardı. Şehirlerde ise buna pek rastlanmaz. Köylerde iktisadi faaliyete katılan kadın, şehirlerde kapalı bir hayat yaşamaktadır. Toplumumuzda modernleşmenin başlamasıyla birlikte, yine şehirlerden başlamak üzere kadınlarımızın hayatında da bir değişim göze çarpar. Fakat bu değişimi, Batı'daki gelişmeleri dikkate almadan layıkıyla anlamak imkansızdır. Zira, Tanzimat'tan itibaren, hemen her konuda olduğu gibi kadın meselesinde de Batı'nın tesiri oldukça fazladır.” (Kurnaz: 1991: 14)

1960'lardan sonra kadın hareketleri daha milliyetçi, sosyalist veya İslamcı çizgileriyle karşımıza çıkmaya başlar. 1980'lerden sonra ise algı değişmeye başlamış; kadın örgütlerinin konuları toplumsal baskı, ataerkil aile, aile içi şiddet, anne ve eş olarak sınırları çizilen kadının baskılanması gibi konularla çeşitlenmiştir.

“Osmanlı toplumunda döneme özgü çeşitli dinamiklerin çerçevesinde, değerlerin sorgulanması, hak ve özgürlük taleplerinin gündeme getirilmesi, bunların kamuoyunda tartışılarak uygulamaya geçirilmesi açısından hayli zengin bir kadın hareketi yaşanmıştı. Avrupalı hemcinsleri siyasal yaşama katılım mücadelesi verirken, Osmanlı kadınının mücadelesinin ana konusunu eğitim, çalışma gibi soyutlandıkları alanlara katılmak oluşturmuştur.” (Çakır: 1994: 413)

Osmanlı Devleti'nin son döneminde ortaya çıkan Birinci Dalga Kadın Hareketini uzun zaman sonra 1980'lerde ortaya çıkan İkinci Dalga Kadın Hareketi takip eder. Zaman zaman hızlanan, bazen de durağan süreçler geçiren feminist hareketin temelleri 1980'lerde atılmıştır. Kadın hareketleri bir kadın meselesi değil, toplumsal bir meseledir.

III. BÖLÜM: EMİNE İŞINSU’NUN ROMANLARINDA KADIN VE AİLE

3.1.AİLE HAYATINDAKİ İLİŞKİLER

Edebî eserlerde aile hayatındaki ilişkiler sıklıkla işlenen konulardandır. Özellikle romanlarda aile içi çatışmalar, sevgi, bağlılık, sadakat, ayrılık, çözülmemiş sorunlar ve aile içi iletişimsizlik gibi temalar gerçek hayattan ilham alınarak derinlemesine ortaya konulur. Bu durum da eserlerde karakterlerin daha detaylı aktarılıp daha gerçekçi görünmelerine olanak sağlar. Aile fertleri arasındaki münasebetler kişilerin karakterlerinin tanıtılmasında da büyük rol oynar. Kişiler kendi iç çatışmaları ve arayışları dâhilinde gelgitler yaşasalar da aile en güvenli sığınak olarak değerlendirilir. Bu yüzden aile bağları eserlerde sıkı dokunan unsurlardır.

Emine Işınsu geleneği bilen, modernî tanıyan milliyetçi bir yazardır. Eserlerinde bu geleneği ve kültürü yansıtır. Romanlarında kültürün taşıyıcısı olan aile üzerinden aktarılan kültür öğeleriyle sıklıkla karşılaşılır. Işınsu sıkı aile ilişkilerini aktarırken bir yandan da ele aldığı dönemin aile yapısını gözler önüne serer. Anne kız ilişkisi, baba kız ilişkisi, dede torun ilişkisi gibi aile içi muhtelif ilişkiler onun romanlarında yoğun şekilde gündeme gelir. Biz bu başlık altında onun romanlarında dikkati çeken bu ilişkileri ele alacağız.

3.1.1. ANNE- KIZ İLİŞKİSİ

Cumhuriyet Dönemi Türk romanında yoğun şekilde ele alınan anne kız ilişkisi, Emine Işınsu’nun romanlarında da önemli seviyede işlenir. Hemen hemen bütün romanlarında anne karakterlerinin baskınlığı dikkat çeker. Onun eserlerinde, annenin rolü genellikle çocuğun gelişiminde kilit bir faktör olarak işlenir. Birçok karakter ya annesiz ya da babasızdır ve bu durum, çocukların karakter gelişiminde belirleyici bir rol oynar. Romanlarında, çocukların anneleriyle ilişkileri genellikle problemlidir veya tam tersine çocuklar annelerinin sevgisiyle büyürler. Bu ilişkiler,

karakterlerin sonraki yaşamlarına etki eder ve hayata olan bakış açılarını şekillendirir.

Işinsu'nun romanlarında genel olarak anne karakterleri, ev yaşamında babalardan daha pasif bir konumda bulunur. Ancak bu pasiflik onların önemini azaltmaz; çünkü genellikle çocuklarını koruyup kollayan, fedakârlık yapan ve onlar için her türlü zorluğa katlanan anneler olarak tasvir edilirler. Bu durum annenin, genellikle babanın gerisinde kalmasına rağmen, karakterlerin yaşamlarında derin bir etkiye sahip olduğunu gösterir.

Işinsu'nun romanlarında anne tipleri genellikle kadınların gösterdiği tutum ve davranışlara dayanır. Bu tutumlar, olumlu veya olumsuz şekilde çocukların hayatlarına yansır ve romanların gidişatını etkiler. Romanlarda ideal, olumlu, evladını koruyan kollayan anneler kadar olumsuz örnek teşkil eden, çocuğunu terk eden veya ona kötülüğü dokunan anneler de yer alır. Bu şekilde, Işinsu'nun eserleri, anne figürünün önemini ve etkisini vurgular; genellikle aile ve birey arasındaki ilişkilerin karmaşıklığını anlatır.

Anne kız ilişkisini Işinsu, *Küçük Dünya*, *Azap Topraklar*, *Tutsak*, *Sancı*, *Çiçekler Büyür*, *Canbaz*, *Kaf Dağı'nın Ardında*, *Atlıkarınca*, *Cumhuriyet Türküsü*, *Nisan Yağmuru*, *Havva*, *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri*, *Bukağı*, *Hacı Bayram*, *Hacı Bektaş* romanlarında önemli ölçüde söz konusu eder. Işinsu bu romanlarında anne kız ilişkisini genellikle annenin çocuk üzerindeki otoritesi bağlamında çocuğun eğitimi, terbiyesi ve hayata hazırlanması gibi yönleri üzerinde durur. Bir yandan da kocasının gölgesinde kalan annelerinden etkilenen kızların hayata tutunmadaki olumlu veya olumsuz davranışları gözler önüne serilir.

Emine Işinsu'nun *Küçük Dünya* romanı 1966 yılında basılmıştır. Yazarın ilk romanı olma özelliğine sahiptir. Romanda genç bir kadın olan Nur'un ve onun küçük dünyasının çocukluk, gençlik, evlilik ve annelik süreçlerini psikolojik tahlillerle sergilenir. Nur henüz küçük bir çocukken çok sevdiği babasını kaybeder. Yanında huzur bulduğu, çocukluğunu masallarla ve oyuncaklarla doyasıya geçirmesine imkân tanıyan babasının bir anda vefat etmesiyle annesiyle baş başa kalır. Annesi Nur'u,

zamanında ‘kendi olmak isteyip de olamadığı’ şekilde yetiştirmeye karar verir. Nur’un hayatına yön veren ve belki de onu çıkmazlara sürükleyen en önemli karakter annesidir. Çocuğunu büyütürken şefkati bir yana atar; disiplinlidir ve otoriteyi elden hiç bırakmaz.

Nur yalnız ve sevgisiz büyüyen bir çocuktur. Annesi ile bağları vardır ama bu bağ ciddiyet ve soğuklukla örülmüştür. Dolayısıyla anne kız olarak samimi değildir. *“Annemin benimle buncasına samimi olduğu pek azdır. Hatta hiç yoktur; evlenmeden önceki birkaç gün hariç... İhtiyarlıyor mu, yoksa benim büyüdüğümü mü anladı? Bilmem. Yine de sevindim, içim ısındı. O kadar yalnızım ki, küçüklüğümde bulamadığım anne sıcaklığına, anne samimiyetine sığınmak hoşuma gidiyor.”* (İşinsu: 1966: 28,29) Nur’un annesi kızına karşı hep mesafeli hep soğuktur, çocuğunu sevdiğini hissettirmez. Dolayısıyla Nur anne sıcaklığı ile büyümemiş bir çocuktur *“Annem bağırp çağırır, tehdit etmez, fakat o kadar soğuk ve kesin konuşurdu ki, kanımın iliklerimde buz gibi donduğunu hissederdim âdeta. Ve ondan sonra da o şeyi yapmak için yüreğimde bir damlacık heves kalmazdı. Arkadaşlarım vardı; anneleri bağırır, azarlar, hatta döverdi onları, ama sonra sarmaş dolaş olurlar, ikide bir öpüşürlerdi... Onlara pek özenirdim. Benimki her zaman sakin, her zaman ciddi. Fazla şefkat çocuğu bozarmış.”* (İşinsu: 1966: 29)

Annesi Nur için ağır bir eğitim programı uygulamakta, bir dakikasını boş bırakmamaktadır. Çünkü annesi, babasının Nur’un üzerinde bıraktığı tesirden rahatsız olur. Nur’daki bu çocuksu hava babasının vefatıyla beraber ona yadigâr kalan bir durumdur. *“Bu kız öğrettiklerimi kavlıyor. Zeki, akıllı. Bana inandığı da muhakkak. Ama bir de kendi inandıkları var. Onları söküp atamıyorum. Babasının koyduğu harçlar onlar. Kız, sanki iki dünyada birden yaşıyor.”* (İşinsu: 1966: 31) Nur’un çocukça hareketlerinden sıyrılması için kızına masal okumayı bırakır. Kızını Avrupa kültürüne yakın büyütmek için ona Yunan mitolojisi okumaya başlar. *“Fakat bir gün, Olimposlu tanrıları, Allah’a tercih ettiğimi söyleyince, mitoloji faslı kapandı. Hazreti Muhammed’in hayatını dinlemeye başladım.”* (İşinsu: 1966: 30) Dayısı annesi ile bu konuları çok tartışır fakat o da anneyi katı kurallarla örülü yolundan döndüremez.

Kendinde gördüğü eksiği kızında kapatmaya kararlıdır. “Eğer benimle de meşgul olsalardı, Nur’dan daha başarılı olurum muhakkak.” (Işınso: 1966: 31)

Nur annesini geriye dönüş yöntemi ile hatırlar ve tasvir eder. “İnce, uzun saçlarını dümdüz arkasına toplamış, iri siyah gözlü ve hiç makyajsız bir kadın... Babam, makyajdan hoşlanmazmış. Onun sağlığında boyanmakta ısrar eden annem, ölümüyle bütün rujlarına, ojelerine, rimellerine bir ‘Allaha ısmarladık’ çekmiş... Bırakış o bırakış.” (Işınso: 1966:29) Bütün bu ifadelerinde Nur her ne kadar annesini eleştirse de romanın ilerleyen sayfalarında doğmamış kızının tasvirini yaparken yine aynı şekilde ince uzun saçlı, siyah gözlü diye annesine benzer bir bebek betimler. Yine kendi hayatının dönüm noktalarından birinden sonra aynı annesi gibi giyim kuşamı, makyajı, her şeyi bırakır ve kaderine teslim olma yoluna gider. ‘Annenin kaderi kıza yazılmış.’ sözüne örnek teşkil eden bu durum kitabın başından sonuna kadar sorulan ‘Nur annesinin olumsuz izlerini silebilecek mi acaba?’ sorusunun cevabı olur. Hayır, bu kötü izleri silemediği gibi aynı kaderi kendi de yaşamaya başlar.

Küçük Dünya romanında aile içi anne kız sorunu yer alırken *Azap Toprakları* romanında kadının birey olmasından çok toplum içindeki rolü ön plana çıkmaktadır. Batı Trakya’da yaşayan Türklere yapılan eziyetlerin anlatıldığı eserde kadın, erkek, genç, yaşlı herkes Türk olma, toprağını koruma içgüdüleriyle yaşar. Şahsi kimliklerin unutulduğu romanda anne kız ilişkileri sağlamdır. Yine ulvi bir görev için bir arada duran ailelerin birbirlerine tutkuyla sarıldıkları görülür. Romanın başından sonuna kadar kan donduran sahneler vardır. En korkunç sahne ise acılı bir annenin kızı olan Muhsine’nin karakolda işkence sonucu öldürülmesidir. *Azap Toprakları* romanında Gümölcine yakınlarında bir köyde geçen olaylarda Yunan hükümetinin yaptığı eziyetler anlatılır. Roman, toprağını satmak istemeyen Mahmut Ağa’nın kızına yapılan işkence ile başlar. Mahmut Ağa’nın eşi Nefise Ana bir toprak uğruna her şeylerini kaybetmek yerine toprağı satmak ister ama Mahmut Ağa yıllardır doğup büyüdüğü toprakları satmak istemez. Çünkü toprağını satınca geçmişiyile de bağını koparacaktır. Bunun üzerine Mahmut Ağa’nın kızı Muhsine karakola çağırılır. Kızını ikna etmek isterler fakat Muhsine de babası gibi toprağına bağlı bir genç kızdır. Karakol komutanı onun da babası gibi diklenmesi üzerine kıza tecavüz eder, üstüne türlü işkenceler

yapar, yaptırır. Anne yüreği bu acıya dayanamaz, eşi Mahmut Ağa'ya “*Satsaydın şu yere batasica arsayı, satsaydın. İyi mi oldu şimdi, kör inadın yüzünden, bir kara toprak uğruna, toprak ettiler kızımızı... İyi mi oldu şimdi?*” (İşinsu: 1969: 24) “*Bir tanecik kızıma ne ettin gavur, gözümün ışığı, bahçemin gülüne ne ettin? Yediğin zehir, içtiğin zıkkım olsun abe!*” (İşinsu: 1969: 29) der. Kızına düşkün olan annenin bu feryadını tüm köy duyar ama kimsenin elinden bir şey gelmez. Acılı anne gencecik kızını işkence sonucu toprağa verir.

Nazlı da yine aynı köyde yaşayan bir genç kızdır, ev işleri ile uğraşır. Bir yandan da toprağına bağlı bir Türk kızdır. Dönemin kızlarına kadınlarına göre daha duyarlıdır, olaylara ilgilidir; Bulgar hükümetinin yaptığı eziyetlere hemen boyun eğmez, inatçıdır. Bekir'e sevdalıdır, onun ülküsüne bağlılığına da sevdalıdır ama bunu kimseye açamaz. Babası o dönemin şartlarına göre kızını, kızına sormadan birine vermek ister. Nazlı bunu kaldırabilecek bir kız değildir. Annesini devreye sokar, inat eder, düşünür taşınır bu durumdan kurtulur. Annesi her ne kadar kızsda da ona yardım eder, anne kız beraberce babayı ikna ederler.

“- Olmaz anacığım, olmaz... Evlenmem ben.

-Niye inat ediyorsun kız, yaşın geldi geçiyor bile... Baban da olur demiş... Abe ak sakallı adamın yüzünü yere mi geçireceksin?

-O da olur demeseydi, bana sormadan demeseydi.

-Tüh tüh, rezil seni, susak ağızlı kız, kim sormuş şimdiye kadar kızına da senin baban soracak? Utanma arlanma nedir bilmez misin sen?...

Kadın, kapıyı çarpıp çıktı odadan, durup bekledi. İçeride Nazlı, bağırı yana yana ağlıyordu. Hıçkırıkları yeri göğü kaplamıştı sanki. Kadın dayanamadı, girdi içeri tekrar.” (İşinsu: 1969: 153)

Dönemin âdetlerine uygun olarak kadınlara kiminle evleneceği sorulmaz, babalar bu duruma karar verirler.

Topraklarından olsalar da türlü işkencelere dayansalar da aile bağlarının kuvvetli olduğu *Azap Toprakları*'nda görülen anne kız bağı *Tutsak* romanında küçük yaşlarından itibaren Ceren'in annesi ile olan sorunlu ilişkisinde görülmez. Düşünceli bir çocuk olup annesi için uğraştığı sürece sevileceğini hisseden Ceren çocukluğunu yaşayamamış bir kadındır. “*Düşünceli bir çocuk olduğu müddetçe ailesinin kendisini kabul edebileceğine dair bir his kuvvetle büyüyordu içinde.*” (İşinsu: 1973: 40) “*Henüz altı yaşlarındayken annesini sorumluluğunu üzerine almayı da vazife kabul etmişti.*” (İşinsu: 1973: 40) Henüz çocukken annesine anne olan Ceren şuuraltında kendi isteklerini öteleyen annesinin ve diğer insanların isteklerini önceleyen bir konuma geçer. Altı yaşındayken annesi ile olan diyalogu küçük kızı çok etkiler. “*Demek beni bırakıp gittin Ceren, anacığın bu kadar hastayken başında beklemedin., ölebilirdim Ceren.*” (İşinsu: 1973: 40)

Ceren ilerleyen yaşlarda karakterinin oluşumunu küçüklüğüne, annesi ile olan ilişkisine bağlar. Hep boyun eğen bir karakteri vardır. Çünkü küçük bir kızken uslu ve yumuşak başlı olması annesi tarafından empoze edilmiştir. “*Ne istediğini biliyor muydu sanki? Çocukluğundan bu yana, karşısındakinin ne istediğini bulup çıkarmaya çalışmaktan, özünün ne istediğini anlamaya vakti oldu mu ki? Annem üzülmesin, babam kızmasın, ablam bağırmasın... İlk endişeleri. Ona, ‘Kendi hakkını müdafaa edemeyecek kadar sessiz ve yumuşak başlıdır.’ dediler, bunu meziyet saydı. Annesi cümleye ballandıra ballandıra anlatırdı. ‘Kedi bardağı kırmış, ben Ceren sandım, azarladım. Sesini bile çıkarmadı, ben kırmadım diyemedi... Benim kızım bu kadar yumuşaktır, bu kadar sakın ve tatlıdır, canım kızım.*” (İşinsu: 1973: 39)

Ceren önce ailesinin sonra eşinin tutsağı olmuştur. Yine de annelik duygusu ağır basmakta ve kendi evlatlarına ilgi göstermektedir. Kızı Alev'i de oğlu Selim'i de çok sevmektedir fakat kendi ruhsal sorunlarından dolayı onlara yeteri kadar sevgi, ilgi gösteremediğini düşünmektedir. “*‘Tanrı’m sen çocuklarımı mutlu kıl.’ En güzel hayali Alev'in gelinliği. Karanlığın içinde, beyaz tüller, satenler uçuştı. Bembeyaz üç etek biçimi, en ağırından sırma işlemeli bir gelinlik. Alev peri kızları gibi güzel, ince sarışın. Başında beyaz oyahı bir duvak... Oyaların içine gelin telleri karışmış. ‘Allah’ım ne olur kızım mesut olsun. ‘Kendisi için bir şey düşünemiyor gayri. Sanki*

bütün pınarlar kururmuş.” (İşinsu: 1973: 49) Kızının büyümesini kaçırmak istemeyen Ceren bir yandan onun resmini yapmak ister bir yandan da kendi içindeki sıkıntılardan resim yapamaz durumdadır. “Alev poz versin bana. Büyüyor, yüzü manalanıyor, kaçırmamalıyım şu zamanı, çizmeliyim.” (İşinsu: 1973: 96) Ceren Alev’e hamileyken de sıkıntılı süreçler geçirir. Hamileliği de lohusalığı da sorunlu geçer. Bu da kızına yansır. “Feci bir hamilelik ve lohusalık devri geçirdikten sonra, tam altı ay çocuk için yapılacak bütün vazifeleri saati, dakikası şaşmadan yaptığım halde, onunla hiç konuşup gülmezdim. Elimde değildi. Alev de tam altı ay gülmedi.” (İşinsu: 1973: 135)

Sancı romanında da Tutsak romanındaki gibi sorunlu bir anne vardır. Leyla ve annesinin ilişkileri samimiyetten uzaktır. Leyla’nın babası profesör olmuştur. Eşi Sabiha Hanım ise kendini geliştirememiş bir kadındır. Kızı Leyla ile bağ kuramaz. Leyla da zaman zaman annesini görmezden gelir, paylaşacak bir şey bulamaz. Leyla arayış içinde bir genç kızdır. Dönemin sağ sol çatışmalarından dolayı kendine bir saf seçmiştir. Her ne kadar babası üniversitede bağımsız bir hoca olsa da Leyla kendini sol örgütlerin içinde bulmuştur. Örgüt üyelerinin biri tarafından da tecavüze uğramıştır. Bu olay üstüne sinir krizi geçirir ve eve gelir, kendinde değildir. Annesi nazlı bir kadındır. Leyla’yı bu hâlde görünce kızından daha çok baygınlık geçirir, dövünür. “Kadın ağzını açıp ‘kızım’ diye feryat etti, tekrar kapattı. Elleri ile saçını yoluyor, sarılıp inliyordu.” (İşinsu: 1974: 114) Leyla’dan daha çok dikkat çektiğini anlayan annesi sonunda daha duyarlı davranır. “Bana bir şey olmaz, Leyla’mı merak ediyorum, ne olur kurtarın onu.” (İşinsu: 1974: 115) Böyle bir olay yaşayınca Leyla sinir krizi geçirmiş, eve gelmiş, gece boyunca ağlamış ve sabah uyandığında sadece anne şefkati istemiştir. Annesini ağlamaklı bir şekilde odasına çağırır. Ama annesi kızının duygularına odaklanmak yerine olanları öğrenme peşindedir. Hatta Leyla’nın hâlini görünce kendisinin daha kötü olduğunu anlatmaya çalışır. Leyla annesini bencil bulur, çok üzülür. “Leyla’nın sesi küçük bir kızinki gibi ince ve ağlamaklıydı, himaye ister gibiydi. Gözleri yaşarmaya hazır, annesinin kolları arasına sığınıp ısınmayı istiyordu. Oysa Sabiha Hanım ona sarılmadı, merak içinde karyolanın bir köşesine ilişti. Yüzüne manalı bir tebessüm takip-tıpkı Leyla dokuz yaşlarındayken ona ay halini anlattığı eda ile – adi bir esrar havası içinde yılışık yılışık: - ‘Ne oldu bakayım kız, anlat.’ dedi.” (İşinsu: 1974: 123)

Leyla annesinden hiçbir zaman ilgi, şefkat görmemiş bir çocuk olarak büyüdüğünü hatırlar ve çok üzülür. Annesinin ısrarına rağmen bir şey anlatmaz, duygularına ket vurur. Annesi ise onu hem merak eder hem de kızının sadece üşütmüş olabileceğini düşünür. Eşi Sadettin Bey de bir şey bilmediğini söyleyince Leyla'ya tekrar dönen anne: *"Bilmiyormuş! (Kadın dudak büktü.) Zaten ikiniz de beni adam yerine koymazsınız, bir şey anlatmazsınız. Halbuki ne çok korktum akşam ne çok. Kalbim tuttu. Enver bey bile 'Hanımefendi daha çok rahatsız olmalı.' Dedi. (Sabiha Hanım kendinden sır saklayan kızına karşı bir üstünlük elde ettiği için kıvranıyordu.) Ya Enver Bey senin için geldi de beni görünce ödü koptu! Ah yavrum ne oldu sana?"* (Işınsu:1974: 123) Bütün bu bencilce tavırdan sonra anne ilgisi ve şefkati bulamayan Leyla annesine sadece üşütmüş olabileceğini söyler ve olayı kapatmaya karar verir. Bir başka gün Leyla babası ile dönemin mevzularını konuşurken Sabiha Hanım Leyla'nın ağzından çıkan sözlerle takılır. *"Ruh kemirilmesi, yürek çürümesi tabirleri Sabiha Hanım'ın dinlemeyen kulaklarına çarptı, kadın bir yerlerine iğne batırılmışçasına yerinden fırladı:*

-O ne biçim sözler kızım?

Kızının başına sarılıp saçlarını öptü, Leyla onu incitmeden itmeye çalıştı:

-Anne bırak Allah'ını seversen, sen git yat babamla iki lakırdı edeyim.

-A a delinin zoruna bak, olmadık laflar edeceksin babanla, şurada zavallı kadının yüreğine inecek diye aklına getirmeyeceksin." (Işınsu: 1974: 307)

Dönemin siyasi olayları çok büyümüştür. Ailesini olaylardan korumak isteyen Sadettin Bey iş icabı ailesi ile birlikte Amerika'ya gitmek ister. Eşi Sabiha Hanım durumdan memnundur. Çocukları ise ülkeyi bu hâlde bırakıp gitmenin vatan hainliği olacağını düşünürler. Her zaman kendi küçük dünyasında yaşayan anne Sabiha Hanım olaylardan çok uzaktır. Kendi çocuklarının dünyasına giremez. Karşılıklı bir duygu, düşünce alışverişine geçemedikleri için de ülkenin durumu ile ilgili sohbetlerin hep dışında kalır. Oğlu Ali'nin Amerika'ya yerleşme fikrine olumlu bakmadığını öğrenince Sabiha Hanım büyük şok geçirir. Her zaman mesafeli olan

annesine karşı Leyla kardeşi Ali'yi savunur. “-Anne siz her şeyi büyük heyecanla karşılırsınız zaten. Çocuk gitmek istemiyor Amerika'ya, sakın olsanız.” (İşinsu:1974:350) Dönemin adabına uygun olarak anne baba ile siz hitabı ile konuşulur ama bir yandan da rahatlıkla karşılıklı sigara içilir.

Siyasi olayların ve bunlara bağlı olarak gelişen sorunların aktarıldığı *Sanrı* romanından sonra kaleme alınan Bulgaristan'da yaşayan Türklerin çektiği sıkıntıların anlatıldığı *Çiçekler Büyür* romanında Zehra gelin İlay'ın annesidir. İlk çocuğu İlay'ı doğururken kısır kalmıştır. Bu yüzden eşi tarafından ezilen bir kadındır. Her gün tarlaya gider, çalışır, emek verir. Romanda anne Zehra gelinin konuşmaları pek yoktur. İlay'ın ve Hüseyin dedenin anlatımlarıyla görünür kılınmıştır. Romanda yer yer olan tasvirine göre iri mavi gözlü, soluk yüzlü, alnında iki derin çizgisi olan, kırmızı dudaklı, küçük, zayıf, çelimsiz bir kadındır. Zavallı bir görünümü vardır, bu da kendini zavallı kabul etmesindendir. İlay gibi güçlü bir karakter de annesinin bu zavallı hâllerine içten içe kızmaktadır. Ne zaman ki babası Şumnu'ya gönderilir, annesi aşağılanmaktan ve pasif bir hayat yaşamaktan kurtulur. Bu vakitten sonra Zehra gelin İlay'ı daha çok korur olmuştur, anneliğin gereğini yapar hâle gelmiştir. Ama zamanında İlay'ı koruyamamıştır. Çünkü kendisine ve kız çocuğu doğurduğu için İlay'a kızgındır. “Onun suçluluğunun ilk ve tek sebebi, benim varlığımı. Babamın karşısında, köylülerin arasında sırtına yüklenen kambur zamanla genç kadının ruhuyla eşleşmiş olacak, özdeşleşmişler onunla. Ben annemi fark etmeye başladığım sıralarda, acayip bir yaratık olup çıkmıştı. İnce bedeni, hep iki büklüm, boynu eğik, gözleri korkulu ve suskun.” (İşinsu: 1978:20)

Hatta bir gün annesi iç konuşmasında kızına olan öfkesini şöyle dile getirir. “Ne var ki şöyle ilişip oturuversem yanlarına, niçin onlardan teklif beklerim, nedir bu halim, var mı çekinecek bir şey? Kayınbabam biri, öbürü kızım... Doğurduğu, canımdan, kanımdan, etimden kopan şu kızan! Uğruna, günümü gecemi, bütün bir ömrümü telef ettiğim... Saçlarından tutup sürüyüversem, çarpsam duvara kafasını, çarpsam! Kanı aksa, yüzü gözü al kan içinde kalsa, beyni... Of Allah'ım neler geçiririm aklımdan. Allah'ım affet beni, affet! Benim canımı al, Allah'ım çok yorgunum gayri çok.” (İşinsu: 1978:23)

İlay etrafındaki kızların tertipli, düzenli hâllerine imrenir. Onları içten içe kıskanır ve bu üzüntüsünün sebebi olarak annesini görür, hırçınlığını sadece annesine yönlendirebilir. *“Ne kadar öfkeliydim, Vera’ya... kara saçlarına... al kurdelesine... Kendime, bir yabancıya özenmiş olmama, bezden yaptığım fiyonklara... Ve tümünün yegâne sembolü şimdi karşımda duran ince, narin kadındı. Öfkemi üzerine boşaltabileceğim tek somut varlık!”* (Işınsı: 1978:43)

Annesi İlay’a bir annenin kızına verebileceği öğütlerden farklı şeyler söylemez. Ama İlay için bu sözler yetersizdir, hatta anlamsızdır. Ayrıca bu öğütler ülküsüne de terstir. *“Anam hep ‘İyi bir insan olursan İlay cennete gidersin.’ derdi. Onun iyi insanı Bulgar’ın üç adım, partili Bulgar’ın ise beş adım gerisinden yürüyen kişiydi; isyanı bilmeyen boynu bükük kişiydi.”* (Işınsu: 1978:46) Ama bazen de tecrübelerinden dolayı öyle sözler söylerdi ki İlay da şaşardı bu hangi yaşamın tecrübesi diye! Hâlbuki annesinin yaşadığı şeyler hiç de hafife alınacak şeyler değildir. *“Sakın kendini, gavurlardan, sakın kendini. Bu sana ana vasiyeti, pek analık edemedim, beceremedim ama sözümü dinle sen, sakın kendini... Canımızı, malımızı alabilirler, efendidirler, ama namus bu. Korum kendini o Stefan kafirinden, hepsinden.”* (Işınsu: 1978:93)

İlay annesi ile önceleri mesafelidir. Annesi günlük gittiği işte hastalanır, eve getirilir, ateşler içinde yatar, bu aşamada dahi İlay annesine öfkeli. Sonra bu zavallı kadına ayıp ettiğini düşünür. Çünkü annesi etrafında olup biten hiçbir şeye karışmaz, onun için dünyanın tek sahibi, efendisi kocasıdır. Bu durumun sebebinin babası olduğunu düşündükçe annesine acımaya başlar. Babasını suçlu bulur. *“Yeni yeni sahiplenişim var annemi, kızı gibi değil de anası gibi. Bu da hoş!”* (Işınsu: 1978: 93)

Bir gün köydeki caminin direğine Türk bayrağı asılır, duvarlara yazılar yazılır. İlay’ın babası da bu işlerden sorumlu tutulur ve götürülür. Giderken de annesini İlay’a emanet eder. *“Gayri anana sen göz kulak ol. Anan zayıftır, bilirsin, sana kaldı.”* İlay da annesini teselli eder. *“Babam dönecek, söz veriyorum. ‘Beni sana ısmarladı’, dedi. ‘Demek beni düşündü, demek beni’. ‘Evet anne, seni seviyordun babam.’ Artık uyudu.”* (Işınsu: 1978: 188) *“O seni kendince severdi anne, erkekliğine hâlel gelmesin diye göstermezdi, yoksa severdi seni.”* (Işınsu: 1978: 214)

Annesi babasının kendisine değer verdiğini duyduğundan beri hayata başka bakmaktadır. Azıcık ilgi bile sürekli ezilen Zehra geline yetmiştir. Kocasını gittikten sonra sorumluluk duygusuyla ayaklarını daha sağlam basmaya, kızına da örnek olabilecek bir ‘anne’ olmaya başlamıştır. İlay ve annesi artık güneşin altında tarlada çalışmaktadırlar. Annesi *“Ben senin kalem tutmanı istedim, taş taşımanı değil. O kör olasıca toprağa karışmanı değil, benim ellerim yeterdi bir aile için.”* (İşinsu: 1978: 210)

İlay’la baş başa yaşayan annesi Zehra, gardiyan ‘kocasını’ başından ayrılınca özgürleşir ve karar almaya başlar. Hatta hiçbir erkeğe karşı gelmemiş olan Zehra, Mehmet Ali’nin İlay’a karşı sesinin yükselmesine dayanamaz ve hayatında ilk defa kızını savunur. *“Ne kadar değişti... Babam uzaklaştıkça hayatından, kadıncağzı toparlanıp kendine geliyor. Tanımadığım bir anne bu, onu ilgiyle izlerken bazen tedirgin oluyor, çok kere de seviniyorum.”* *“Ne oluyor abe, kız hasta zaten görmüyor musun? Sen bağarasın diye mi doğurdum ben onu, kurban ederim ben seni kızıma. Annemin sesini iyice net işittim: Beni korudu! Bana sahip çıktı! Allah’ım sen bilirsin, neler oluyor bugün? Aldırma sen ona uşaaam, dedi, erkek değil mi, hepsi birbirine benzer, hepsi aynı soydan!”* (İşinsu: 1978: 238-245-248)

Kemal efendinin gidişiyle kendine gelen Zehra gelin İlay’a kendini anlatır. Bir şekilde kızından af dilemektedir. Kendi içinde yaşadığı değişimi fark etmiştir. Roman boyunca İlay’la annesinin ilişkisinin özetini Zehra gelin açıklamıştır. *“Oh İlay, oh uşaaam. Öyle zor ki anlatmak. Bak, korkunun yanında hiçbir şey yeşermez, evlat sevgisi bile donar kalır. Kabahatim oldun benim, suçum, özrüm. Daha ne söyleyeyim, kurumuş kalmış bir dal gibiydim. Başka benzediğim bir şey var mı? Ya şimdi ne oldun diyeceksin, yine bir kuru dalım uşaaam, yeşil hiç bakmadı yüzüme, su yürümedi damarlarıma. Ama şimdi, bir kuru dal olduğumun farkındayım, kuru dal ne işe yararsa onu yapmaya çalışıyorum; biri saldırırsa sana korurum. Üşürsen, yanarım, sen yanarsan ben kül olurum. Bir seni sevmişim İlay, bunu da yeni anladım Donan sevgim eridi.”* (İşinsu: 1978: 256)

Bir anne olarak gücünün farkına sonradan varan *Çiçekler Büyür*’ün Zehra gelininden sonra *Canbaz* romanında anne kız ilişkisi yoğun olarak Selen’in güçlü

durmaya çalışan annesi Gülnaz Hanım üzerinden aktarılır. Gülnaz hanım kızı Selen'i okutabilmek için çalışmak ister, sendikacılık işlerine girer. Buradan kazandığı para ile evini geçindirmektedir. Namuslu ve dürüst bir kadındır. Siyasi işlere karışmadan sendikacılık yapmak ister ama zordur. Selen yoğun iş temposu ile çalışan annesine içten içe kızmakta ama bir yandan da onunla gurur duymaktadır. *“Ben demedim ona sendikacı ol diye, hele patronla patron yanlısı konfederasyona karşı çık diye hiç demedim. Ne hali varsa görsün. Yine de için için annemin başarmasını istiyorum.”* (İşinsu: 1982: 30) Gülnaz Hanım İstanbul'da kalır ve kızı Selen okumak için Ankara'ya gider. Gülnaz Hanım'a kızından ayrılmak zor gelse de kızının heyecanına ortak olmaya çalışır. *“Ankara'ya giderken sevinçli bir türkü gibiydi çocuk... İstanbul'dan, benden ayrılışından memnundu apaçık. İstasyonda onu uğurlarken Tanrı'm ruhumu koparıp sürüklüyor sandım, bedenim bomboş kaldı giden trenin ardından... İşte o zaman ağladım.”* (İşinsu: 1982: 55) Gülnaz Hanım kendi annesinin ona yaptığını kızına yapmayacaktır. Kızının hayatına burnunu sokmayacak, onun hayatını bölüşerek yaşamayacaktır. Kızını ayağı yere sağlam basan bir genç kız olarak yetiştirmek ister. Müdahaleci, sorgulayan, nasihatçi bir anne olmamak için uğraşır. Bir gün yalnız kalsa da bocalamamasını ister. *“Yanımda o yoksa hep üşüyeceğimi anlatmadım kızıma... Çünkü ta küçüklüğünden beri, kendimi ince omuzlarına yük etmek istemedim, onu yalnızlığa alıştırmaya çalıştım. Yanlış mı? Bir gün yalnız kalacak nasıl olsa, demiştim. İşte o vakit bocalamasın, beni aramasın, kimseyi aramasın, tutunacak bir dal istemesin. Yer kaymasın ayakları altında. Kimselere muhtaç hissetmesin kendini.”* (İşinsu: 1982: 56) Bu yüzden annesinin Gülnaz'a yaşattıklarını Gülnaz da kızına yaşatmamak için kendi kendine söz verir. *“Kızım benim çektiklerimi çekmesin! Anası olmasın hayatında, olmasın da... da mutlu yaşasın. Yürü Selen, ardına bakmadan yürü! Sen doğrusunu seçersin, sen bilirsin, sen yaparsın... Beni unut. Beni unut!”* (İşinsu: 1982: 57) Gülnaz Hanım her ne kadar böyle düşünüp kızını güçlü kılacağını hayal etse de Selen kendini bu durum karşısında yalnız ve kırılgan hisseder. Annesine için için kızmaktadır, annesiyle arasındaki bu ilişkiye üzülmektedir. *“Fakat küçük kız kime dayanacaktı, kimden destek alacaktı? Yalnızdı çocuk, alabildiğine yalnız. Çekingen, ürkek...”* (İşinsu: 1982: 57) Hatta Selen annesinin kızını tanıyamadığını bile düşünür. Kızına bu kadar güvenmek yerine onu sarıp sarmalamasını ister. *“Bir anne kızını bunca mı yanlış tanır? Beni sen doğurdun*

be, etinden kemiğinden, kanından bir parçayım. Niçin, nerede ve nereye doğru Selen? Sormak yok mu? Bu duyduğun sonsuz güven yaşantıma yük, ruhuma kambur oldu, taşıyabilmek zor. Boşlukta sallanıyorum anacığım, tutunacağım bir dal yok.” (İşinsu: 1982: 77) Selen’in gözünde annesi Gülnaz Hanım güçlü bir karakterdir. Hele iş konusunda ödün vermeyen bir karakteri olduğunu dile getirir. *“Annem bunalım geçirmez, hele sendika işlerinde öfkelenir belki, belki uykusu falan kaçır ama hiç tökezlemez, şaşırılmaz. Ne yapacağını, nasıl hareket edeceğini bilir.”* (İşinsu: 1982: 65) Selen annesinin kızını düşündüğünün de farkındadır. Selen’e ayakları üstünde durmayı öğretmeyi amaçlamıştır. Belki bunu başaramamıştır ama Selen uğraştığını bilir. *“Oysa kadının tek isteği kendi hayatımı yaşayabilmeyi öğrenmemdi. Belki metotları yetersizdi, tam değil. Lakin ne çıkar, pek çok kere söyledi. Laf diye dinledim.”* (İşinsu: 1982: 387) Gülnaz Hanım bir yandan da sendika işlerinden dolayı kızına bir zarar gelmesinden korkmaktadır. Bazı konularda ters düşmekte, bazı konularda fazlaca direnmektedir. Bu yüzden kızını koruyamayacağından tedirgin olmaktadır. *“Fena halde korkuyordu. Kendisi için değil, Selen namına korkuyordu. Selen’e bir şey yaparlarsa? İçi titredi. Ya çocuğu bir yerlerde kıştırıp tehdit etmeye falan kalkarlarsa, ‘vururum’ diye karar verdi Gülnaz ‘eğer kızıma bir şey yaparlarsa.’ Cesaret edebilirler mi?”* (İşinsu: 1982: 342) Gülnaz da her anne gibi evladı için dua eder. Onun başına bir şey gelmesin diye yalvarır. *“Şu nefret ettiği sendika yüzünden çocukcağının başına bir iş gelirse... Allah’ım bunu yapma ona, yapma Allah’ım. Bana gelsin bütün kazalar, razıyım her cezaya, ne olur kızıma kötü bir şey olmasın. Sen büyüksün, anaların günahını çocuklarına çektirme...”* (İşinsu: 1982: 343)

Canbaz romanında bir diğer genç kız Tülin’dir. Zengin iş adamı Akif Koçsa’nın kızı Tülin aile ilgisi görmemiş, varlıklı ve şımarık büyümüştür. Tüm bu varlığın içinde annesini bulamamıştır. Ailesi ile ilişkileri kopuk olan Tülin siyasi örgütlerde kendine yer bulmaya çalışmaktadır. Ama bunlar da çözüm değildir. Anne sevgisinin yerini hiçbir şey tutmamaktadır. *“Kahrolun, benim anam olacak o karı da kahrolsun, bütün analar. Tülin’in başı Mehmet’in göğsüne düştü, içini çeke çeke ağlamaya başladı.”* (İşinsu: 1982: 367)

Annesi kız ilişkilerinin farklı karakterler üzerinden gözler önüne serildiği *Canbaz* romanındaki kızlardan sonra *Kaf Dağı'nın Ardında* romanında Mevsim annesini çok küçük yaşlarda kaybeden, babasıyla büyüyen bir genç kız olarak eserde yer alır. Annesiyle olan ilişkisini önce babaannesinden sonraları da babasından dinler. “*Annemi hiç hatırlamam... Ben iki yaşına basmışım, o gün annem yataktaymış. Sonra hiç çıkmamış yataktan... Evden hastaneye geçirmişler ve hastanede bir hafta içinde ölmüş. Akciğer kanseri!*” (İşinsu: 1988: 25) Mevsim hiç hatırlamadığı annesini anca hatıralardan dinlediğiyle bilir. Sürekli evcilik oynayan, bebeklerine takma adlar takan ve onları konuşturan Mevsim bir zaman sonra bu oyuncakları yaşayan birer arkadaş olarak kabul eder. Bu oyuncak bebekler Necla ve Menziya’dır. Necla iyi karakterli iken Menziya kötüdür. Bir de ismi olmayan, takma ismi valinin hanımı olan bebek vardır. Babası bu oyuncaklarla çok zaman geçirdiğini görünce kızının onlarla konuşmalarını teybe kaset koyup kaydeder. İyiye kötüyü ayırt eden, oyunda otorite şeklinde olan karakter valinin hanımıdır. Yıllar sonra bu kasetleri dinleyen Mevsim önce babasına kızar, sonra ilk romanında bu evcilik oyunundan karakterlere yer verir. Bir zaman sonra anlar ki küçükken oyunda yer alan valinin hanımı ile aslında annesini anlatır. Yazar olunca kaleme aldığı ilk eserde çocukluğunun oyunlarında annesinin kızına eşlik ettiği gerçeği ile karşılaşır. “*Yıllar sonra ilk romanımda bir valinin hanımı geçti, çevresinde pek sevilen bilhassa saygı duyulan bir kadın... Ben roman bittikten çok sonra bu kadının bana anlatılan annem olduğunu keşfettim.*” (İşinsu: 1988: 30)

Annesinin yokluğunda büyüyen Mevsim karakterinin aktarıldığı *Kaf Dağı'nın Ardında* romanından sonra kaleme alınan *Atlıkarınca*, atlıkarıncanın sürekli inip çıkması gibi insanların da kendilerinin farkında olmadan hayat içinde durmadan inip çıkmalarını anlatır. Farklı kadın karakterlerin isimlerini alan bölümlerde, bu karakterlerin hayatlarındaki gelgitler aktarılır. Hem bölümlere isimlerini veren karakterler hem de bu kişilerin çevrelerindeki kişiler sürekli bir mücadele içindedirler. Romana da başlık olan atlıkarınca sözü bu mücadelenin bir girdap içinde olduğunu hissettiren, olumsuz anlamda kullanılan bir sözdür. “*Onlar yaşamıyor, bir atlıkarınca üzerinde inip çıkmakta, dönüp durmaktalar.*” (İşinsu: 1990: 23)

Romanda üç kahramanın anlatımı vardır: Nurgün, Mehtap, Merve... Başkahraman sanatçı Nurgün'dür. Nurgün eşi Mehmet Ali Tunagil'den boşandıktan sonra bunalım yaşar ve Ankara'dan İstanbul'a taşınır. En zorlu günlerinde bile hayata olumlu bakmaya çalışan Nurgün sanatçıdır. Sanatçı duyarlılığıyla her şeyi bir renge ve kokuya benzetir. Annesiyle de gençken böyle bir sohbet ederler. Annesinin karamsar bakış açısına rağmen Nurgün yine mantıklı ve iyimserdir. *"Elliye bastığım yıldız galiba otobüste giderken bir gün baştan ayağı sapsarı bir ağaç görüp derhal başımı öbür yana çevirdim... Seversin ya sonbaharı... Artık sevmediğimi hayretle hissettim, çünkü Nurgün, sonbaharla kendi yaşam arasında bir paralellik kurmuştu. Sen tut elli yıl sev sonbaharı, sonra bir gün aniden vazgeç, kork sonbahardan... Sen de inşallah yaşlanınca Nurgün anlarsın beni. Hayır anne anlamak istemiyorum, elli yaşı da keyifle karşılayacağım ben."* (Işın: 1990: 11)

Atıklarınca romanında bir diğer anlatıcı Mehtap yıllarca gecekonduda yaşamış, yoksulluk çekmiş, ailesinin durumundan dolayı okuyamamış bir kadındır. Profesörle evli olsa da zaman içinde de kendini geliştirememiş cahil bir kadındır. Komşusu Kadriye de yine bir profesörle evlidir. Kadriye etrafındaki herkesi, her olayı çekip çeviren bir karakterdir. Ailesinden bilgi görgü öğrenme konusunda eksik kalan Mehtap'ın açıklarını Kadriye kapatmaya çalışır. Bazen tatlılıkla öğretmeye çalışan Kadriye bazen bilerek kalp kırar. Mehtap bu duruma üzülse de elinden bir şey gelmez. Ama Kadriye'nin kızı Gül'ün açığını bulunca bunları ortaya koymaktan çekinmez, kendince çok bilmiş komşusu Kadriye'den öcünü alır. Anne kızın arasını bozar. *"Hiçbir şeyleri dert etmeyen Kadriye, kızının tembelliğine üzülüyor... Hah şimdi sormanın zamanı; 'Gül' dedim, 'ne oldu senin sınavlar?' bilmiyor muyum sanki çaktığını. Ben de çaktım durmadan. 'Alacağım seni okuldan, okul senin neyine, otur evinde işleri gör.' Şimdi sırf Kadriye'ye hatırlatmak için sordum, yoksa Gül'ü üzmesem de olur."* (Işın: 1990: 49) Kadriye ile kızı Gül arasında sürekli bir atışma vardır. Gül ele avuca sığmaz bir genç kızdır. *"'Ben gidiyorum anne!' 'Kızım akşam oldu.' Yırtınsın Kadriye, Gül dinler mi? Başına bir öpücük kondurup fırlıyor kapıdan."* (Işın: 1990: 54)

Siyasi çekişmelerin anlatıldığı *Atlıkarınca* romanından sonra *Cumhuriyet Türküsü* romanında anne kız ilişkisine az rastlanır. Başkahraman Nazan annesi Nimet Hanım'ı küçük yaşta kaybetmiştir. Ablası Hikmet Nazan'a hem annelik hem ablalık yapmıştır. Her aklına geleni yapmakla suçlanan ve dönemin kızlarına göre hareketli olan Nazan'a annelik yapmak ablası Hikmet'e ağır gelir. Kendinden geçercesine kız kardeşi ile ilgilenen Hikmet annesinin erken ölümüne üzüldüğünü kendine bile itiraf edemez. Babaları Selim Muhtar Bey Ankara'da görev başındadır. Kızlar dedeleri Hüseyin Hüsnü Bey ile İstanbul'da yaşamaktadırlar. Hem annelerinin hem babalarının yokluğu içinde Hikmet Nazan'la uğraşmaktan yorgun düşer. “*Yalnız arada sırada annesini, dayanılmaz bir üzüntü ile hatırladığı oluyordu.; eğer şimdi o hayatta olsaydı ve küçük kızının mesuliyetini yüklenseydi... Ölüp gittiği ve olanca sorumluluğu Hikmet'e bıraktığı için ona öfkeleniyordu.*” (İşinsu: 1993: 370)

Cumhuriyet Türküsü romanında Millî Mücadele Dönemi'nin kadın şaire hanımı Halide Nusret Zorlutuna'dan sıklıkla bahsedilir. Dönemin ruhunu aktaran şaire aynı zamanda Emine İşinsu'nun annesidir. Halide Nusret'in babası yüz bir sene mahkûmiyet cezası yer, o da küçük yaşta annesi ile baş başa kalır. “*Avnullah Kazımı yüz bir seneye mahkûm oldu, arkasında çok güzel bir genç kadın ve minicik kızı Halide Nusret'i bırakarak...*” (İşinsu: 1993: 30) İlerleyen yıllarda ablasını ve bir erkek kardeşini kaybeden Halide Nusret annesi ile yalnız bir hayat sürer. Siyasi mahkûm olan babasından dolayı akrabaları ve dostları da uzaklaşır, kaybolur, onları yalnız bırakırlar. Anne kız mutsuz, umutsuz bir hayat sürerler; bu yüzden annesini ‘bedbaht’ diye nitelendirir. “*Annem bedbaht olmuş bir kadın! Dedi Halide Nusret.*” (İşinsu: 1993: 90)

Cumhuriyet Türküsü romanında annesini çok küçükken kaybeden Nalan'dan sonra *Nisan Yağmuru* romanında da Meryem, eşini trafik kazasında kaybetmiş bir kadındır. Hayatının parçalanmışlığı arasında tekrar toparlanmaya çalışan Meryem Ankara'da kale civarında bir sedef atölyesine gidip gelmeye başlar. Burada bulunan hocasından hem hayata hem sedef zanaatına dair çok şey öğrenir. Farklı kültürlerden gelen birçok insanı bünyesinde barındıran, arayışlarına yön gösteren atölye Meryem için de tam bir arınma ve kendini bulma yeri olmuştur. Bu mekân Ankara'da

tanımlanır. Bir gün atölyeden yani bir diğer adıyla tezgâhtan çıkarlarken Meryem'in aklına rahmetli annesi gelir. "*Hava pembeleşmeye başlamış, ah 'Ankara'nın pembe akşamları', annemi rahmetle hatırladım, çünkü bu ismi o koymuştu.*" (İşinsu: 1997: 20) Dini bilgilerini ilk annesinden öğrenen Meryem'i bir anlamda tezgâhtaki sohbetlere hazırlayan kişi annesidir. "*Yunus'tan mısralar, Mevlâna sevgim, Kur'an bilgilerim hep annemden...*" (İşinsu: 1997: 39) Annesi olgun bir insandır, kendini geliştirmiş bir kadındır. Meryem için de hep fedakârlıklar yapmıştır. Bu fedakârlıkların ne kadar büyük boyutlarda olduğunu Meryem çok sonraları anlamıştır. "*Ben annemin Yunuslarına, Mevlanalarına, Müslümanlığına rağmen hiç kanaatkâr olmamış, hep parayı mesele etmişim... Bir arkadaşımın düğününe giyecek elbiseyi diktirmek için annemin altın bileziğini sattığını hatırlarım, bir kolej taksitini ödeyebilmek için de annemin kürkü elden çıkarılmıştı... Şimdi düşündükçe yüreğim parçalanıyor.*" (İşinsu: 1997: 42) Meryem yeni tanıştığı ve kendisinden çok ilham aldığı 'sedekâr dostum' dediği ustası ile annesinin benzer yönlerini buldukça çok memnun olur. Mesela annesi 'açmak' sözcüğünü kullanır ama kapatmak sözcüğünü pek kullanmaz; onun yerine kullanılabilecek sözcük arar, 'ışığı kapatmak' yerine 'ışığı dinlendirmek' der. Meryem de kendine örnek aldığı ustanın ağzında aynı sözleri duydukça annesini daha sık anmaya başlar. "*Açmak kelimesi hayırlı bir başlangıcın ilk bismillahın simgesi! 'Kapamak' pek yok lügatlerinde, ustamız elektriği söndürmek için bile 'ışığı dinlendiriniz', der. Annem rahmetli de öyle derdi ve ben bunun anlamına ancak tezgâhta vardım. Bana öğrettiğin şeyleri çeşitli vesilelerle hatırlamak ve onları hayata geçirmek ne güzel anne, Allah senden razı olsun!*" (İşinsu: 1997: 158)

Nisan Yağmuru romanın kahramanı annesiz büyüyen Meryem'ken *Havva* romanının başkahramanı ise annesi olan ama yine de annesiz büyüyen Havva'dır. Havva'nın annesi ile olan ilişkisi, annesinin kızını yok sayması olarak adlandırılabilir. Baba Rıfkı Bey eşi Hümeysra Hanım'a çok düşkündür. Kızları Havva doğduktan sonra bile Hümeysra Hanım, anneliğini kabullenmez ve eşini kendine esir eder. Annesi hep nazlı, hep bencil, hep ilgi isteyen bir kadındır. "*Annem hep nazlı, çok nazlı, sızlanan bir kadındı.*" (İşinsu: 1998: 50) Bu yüzden Havva kendi kendine büyümüş bir çocuktur. "*Annemi rahatsız etmemek, onu üzmemek kaydıyla başıboşum, terk edilmiş çocuklar gibiydim.*" (İşinsu: 1998: 11) Havva'nın kulaklarında babasının sesi;

“Annemi üzme, annemi sinirlendirme, annemi sıkma.” (İşinsu: 1998: 12) şeklinde kalmıştır. Aynı evde anne sıcaklığına ve baba yakınlığına hasret büyür. *“Çevremde güvenilebileceğim anne baba yoktu.”* (İşinsu: 1998: 14) Bu ilgisizlik ve yok sayılma Havva’nın tüm hayatını etkileyecek psikolojik sorunlara neden olur. Annesi hep güzelliği ile konuşulan bir kadındır. Hatta bu kadar güzel bir kadının böyle bir kızı olabilir mi diye kendi kendine hayıflanır. Bu konuşmalar içinde büyüyen Havva kendini hep eksik görür. *“Annem bir güneş, ben yanında kayan bir yıldızcık bile değildim.”* (İşinsu: 1998: 46) Hümeysra Hanım bebeği olacağını öğrendiğinde travmalar yaşar, bu travmaları atlatabilmek için yurt dışına alışverişlere bile gider. Bir bebek için alınabilecek her şeyi aldıktan sonra ise tekrar gerçek hayata döner ve yine bu bebeği istemediğine karar verir. Çevresinde yaşça büyük hanımlar, Hümeysra’nın kalçalarının genişlemesinden dolayı bebeğin kız olacağını söyledikçe *“Hümeysra belli belirsiz kız çocuğunun kendisine bir rakip olabileceğini seziyor, gittikçe huzursuzlaşıyor, saatler boyu Rıfkı’nın başının etini yiyordu.”* (İşinsu: 1998: 124) Bu duygu değişimlerinin cezası yine Rıfkı beye kesilir, o da daha doğmamış kızına mesafe koyar. Hayatları böyle mesafeli başlamış ve devam etmiş olan aile bireyleri birbirlerinden zamanla iyice uzaklaşırlar. Baba kız arası soğukluk olsa da annenin tavırlarına göre bu ilişki daha ılımlıdır. Hümeysra Hanım’ın çaresiz hastalığa yakalanmasıyla baba kız yakınlığı süreci hızlı sonuçlanır, ilgi yine anne üzerine kayar. Kanseri hastalığından dolayı ölüm yatağında olan Hümeysra Hanım son günlerinde kızını yanına çağırır ve kızından af diler. Çok zayıflayan, kemikleri sayılan elleriyle Havva’nın elini tutar; *“Seni yeteri kadar sevedim, ah sevedim için, lütfen beni bağışla, ben zayıf bir insanım, hep öyle oldum, hakkını helal et Havva.”* (İşinsu: 1998: 140) Ama tüm çocukluğu yok sayılarak, görmezden gelinerek geçen Havva için bu sözlerin bir anlamı olmaz. *“Zayıf mısın, yoksa bir zayıflığı kullandın mı anne? Bana kalırsa onu kullanacak kadar güçlüydün!”* (İşinsu: 1998: 140) Annesinin vefatından sonra babasını da terk eden Havva üniversite okumaya Ankara’ya gider. Burada küçük işlere girip çıkar ve ayakta kalmaya çalışır. Babası annesinden kalan bütün değerli takıları Havva’ya vermiştir. Bunlarla bir ev alan Havva hayatına devam eder. Annesinin yaptıklarını affedemeyeceğini düşünen Havva yıllar geçtikçe kendini tanımaya başlar. Kendi içine olan bu yolculukta anne babasını daha iyi anlamaya çalışmıştır. Asla affedemeyeceğini düşündüğü babasını da artık affeder.

Havva romanında Berrin Hanım Havva'nın annesi Hümeysra'nın arkadaşıdır. Yıllar boyunca Hümeysra Hanım'la arkadaşlık eden Berrin şimdi de kızı Havva'ya yol gösteren olarak romana dâhil olur. Berrin anlayışlı, insan sevgisini yüreğinde taşıyan, fedakâr ve iyilik yapmayı seven bir kadındır. Eşi ile evliliği saygı çerçevesinde sürüp gitse de eşini kaybetmiştir. Çocuğu olmayan Berrin Hanım Havva'ya yol gösteren kişidir. Ama kendi genç kızlığı da sorunlar içinde geçen, tutucu bir ailede yetişen Berrin'in de gençliğinde annesi ile arasında mesafe büyüktür. Berrin bu yüzden Havva'yı ve diğer insanları anlamaya çok çaba gösteren biri haline gelmiştir. Kimse hakkında dedikodu yapmayan, herkesi kucaklayan bir tavrı olan Berrin annesinin psikolojik şiddetine çok maruz kalmıştır. *“O zamanlar annesinin sağlığı çok bozuktu ve ne hikmetse kızının bir ‘orospu’ olmasından çok çekinirdi, bunun için Berrin’i babası ve ağabeyiyle korkutarak onu daha çok baskı altında tutmaya çalışırdı.”* (İşinsu: 1998: 31) Annesinden bu tavrı görerek büyüyen Berrin bu travmaları zor aşar, kendi yolculuğunda doğru yolu bulmak için çok çabalar. Annesi ile olan kendi travmasını aşan Berrin artık Havva'nın annesi ile olan travması için genç kıza yardım edecektir.

Emine İşinsu'nun on yedi romanından ilk on ikisinin başkahramanı kadındır. İlk defa bir erkek kahraman on üçüncü romanda yer alır. *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanı Yunus Emre'nin gariplikten âşıklığa, âşıklıktan didar olma yolunda yürüyüşünü anlatır. Romanın başkahramanı Yunus Emre çok genç yaşta Zehra ile evlenir. Önce bir oğulları olur, sonra da Aygülü isimli kızları doğar. Hak yolunda derviş olan Yunus Emre zamanının çoğunu ya üstadı Tapduk Emre'nin yanında dergâhta geçirir ya da hocasının öğretilerini yaymak için uzun uzun yolculuklara çıkar. Böyle bir dervişle evli olan Zehra önceleri zorlansa da eşindeki aşkı gördükçe kendisinden ve ailesinden fedakârlık yapması gerektiğini anlar, eşini bu hâliyle sevmeye devam eder. Yunus Emre dünyalık işlerle uğraşmanın mutluluk getirmeyeceğini çok erken yaşlarda kabul etmiştir. Ama eşi ve kızı bu duyguda değillerdir. Aygülü evlenme yaşına gelmiş, her genç kız gibi gelinliğinin hayalini kurmaktadır. Anne kız gelinlik dikmeye çalışır, ellerindeki imkânlarla dayanışma içinde bu işi halletmeye uğraşırlar. Anne Zehra Hanım eşinin yokluğunda yıllarca evini geçindirmek için uğraşmıştır, düğün zamanı gelince de tüm hazırlıkları kızı ile

halletmeye çabalar. Damat, Yunus Emre'nin yıllardır arkadaşı olan Aziz'in oğludur. Hatta Yunus Emre de Aziz'in kızı Gülveren ile kendi oğlu Mehmet Gökçe'yi evlendirmiştir. Aygülü abisinin eşinin gelinliği gibi güzel bir gelinlik ister. Anne Zehra Hanım da gelin olacak kızını kırmamak için uğraşır ama baba Yunus Emre bu dünyalık telaşa şaşırır. *“Evde ana kız yoğun bir çeyiz hazırlığına girişmişlerdi... Gelinlik konusu önemliydi; Aygülü' nün gelinliği, Gülveren kızın altın sırma işli al ipek gelinliğinden aşağı olmayacaktı elbet! Zehra da Aygülü de kararlıydılar. Yunus bundan haberdar olunca şaşırdı. Şu kadın kısmına akıl ermezdi doğrusu, neler de düşünüyorlardı! Onlara dünya malının hiç de önemli olmadığını, asıl kızının iyiliğinin, dürüstlüğüünün, insanlara davranışlarının çok daha mühim olduğunu tekrar tekrar anlattı ama ana kız inatlarından vazgeçemediler.”* (İşinsu: 2002: 325)

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri romanında Yunus Emre'den sonra *Bukağı* romanında Niyazi Mısırî'nin doğumu, eğitimi, farklı şehirlerde farklı hocalardan ders alması, ilmî ve dini hizmetleri, sürgün gönderilmeleri, tasavvufi düşünceleri tarihî gerçeklerle kurgusal yapı içinde verilir. Mısırî geç yaşta evlenir, önce oğlu Ali sonra da kızı Fatma dünyaya gelir. Mısırî'nin eşi Gülsüm çocuğu olduğuna sevinir ama kızı olduğunda kendisine can yoldaşı olacağı için daha mutlu olmuştur. *“Gülsüm bir kız doğurmaktan memnundu, Fatma'nın kendisine Ali'den daha çok yar olmasını bekliyordu. Ona bildiği her şeyi öğretecekti.”* (İşinsu: 2004: 239) Eşi Gülsüm Hanım Mısırî'nin yokluğunda çocuklarıyla ilgilenir. Eşi ile farklı şehirlerde yıllarca yaşayan Gülsüm, kızı Fatma'yı güzelce yetiştirir ama erken yaşta küçük kızını hastalıktan dolayı kaybeder. Gülsüm bu vefattan sonra kendini toparlayamaz. Eşi Niyazi Mısırî de hep farklı şehirlerde olduğu için Gülsüm, oğlu Ali'yi de alır annesinin evine geçer, orda yaşamaya başlar. Anne kız arasındaki bağın çok kuvvetli olduğu *Bukağı* romanında kızının ölümü Gülsüm'ü de hayattan koparmıştır.

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri ile *Bukağı* romanlarında eşlerinin manevi yolculuklarında çocuklarıyla ilgilenen kadınlardan bir diğeri de *Hacı Bayram* romanında Meryem olarak yer alır. *Hacı Bayram* romanında Numan yaşı ilerlemiş ve Hacı Bayram adını almıştır. Meryem'le evlenmiş ve altı çocuğundan biri kız olmuştur. Hayrünnisa da babasının yolunda ilerleyen inançlı bir genç kızdır. Evlenmek

istemediği için uzun yıllar anne ve babasıyla yaşar. Anne Meryem kötü bir öksürüğe yakalanır ve vefat eder. Hayrünnisa annesiyle yaşamaya çok alışmıştır, şimdi onun yokluğu evde çokça hissedilir. *“Hacı Bayram acısını tekkede kendini büsbütün Allah’a adayarak dindirmeye çalışırken Hayrünnisa da kendisini ev işlerine veriyordu... Hamdi Efendi’nin eşi ve kızları ona dayanak oluyorlardı. Babasının yanında ağlamamaya dikkat eden Hayrünnisa gözyaşlarını onlarla ve konu komşu ile paylaştı.”* (İşinsu: 2005: 306) Yıllar geçer, evlenmeyeceğim diyen Hayrünnisa babasını yalnız bırakmak istemese de yine babasının ısrarı sonucu, tekkede Hacı Bayram’ın bir müridi Eşrefoğlu ile evlenir. Bir kız çocuğu olur. Eşrefoğlu da maneviyatını güçlendirmek için farklı şehirlere gider. Bu yolculuklarda kocasına eşlik edecek olan Hayrünnisa babasını yalnız bırakmak istemese de kızını kendine dayanak yapar. *“Bu seferki ayrılık Hayrunnisa’yı fazla sarsmış görünmüyordu, halvet sonrası, babasının onları bir yere göndereceğini biliyordu, hazırlıklıydı ve şimdi bakacağı, ilgileneceği minik bir kızı vardı onun.”* (İşinsu: 2005: 364) Hayrünnisa hem annesiyle hem küçük kızıyla anne kız bağı hissettiren bir karakterdir.

Arka arkaya kaleme alınan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri*, *Bukağı*, *Hacı Bayram* romanlarının kahramanları Yunus Emre, Niyazi Mısırî, Hacı Bayram’dan sonra *Hacı Bektaş* romanında Hacı Bektaş Velî de müritleriyle beraber yaşamaya başlar. Sulucakarahöyük’te evlenen Hacı Bektaş’ın müritlerinden Hacım ve Resul de köyden iki kız kardeşle evlenmek isterler. İki kız kardeşi birden isteseler de kızların annesi bu işe razı olmaz. Ancak bir kızını verebileceğini söyler. Çünkü müritler belli bir süreden sonra şehir şehir gezmeye başlarlar. Bunu bilen kız annesi Hatice Gökçe Hatun iki kızından birden ayrılmak istemez, bu yüzden büyük kızını vereceğini, henüz on beş yaşında olan küçük kızını ise vermeyeceğini üzümlere Hacı Bektaş’a iletir. *“İki kızımı birden yad ellere gönderemem. Büyüğünün vakti geldi, köyden de bir istekli çıkmadı henüz, o halde Aybala’yı verimiz, Hacım’ıza. Ayşe’mi bana bırakın, zaten yaşı daha on beş, birkaç yıl sonra evlenebilir o.”* (İşinsu: 2008: 70) Kızlarının yanından uzaklaşmasını istemeyen annenin arka arkaya evlenen kızları ile vedalaşması zor gelir.

3.1.2. ANNE- OĞUL İLİŞKİSİ

Toplumda evliliğin temel amacının çocuk sahibi olmak olduğu düşünüldüğünde, çocuksuz bir evlilik kadınlar için bazı zorlukları beraberinde getirebilir. Bu durum, kadınların hem sosyal baskılarla hem de kendi içsel duygularıyla başa çıkmalarını gerektirebilir. Öte yandan sadece erkek çocuğunun olmaması da bazı geleneksel toplumlarda sorunlara neden olabilir. Özellikle geçmişte soyun devamını sağlamak ve aile adının devamını getirmek için erkek mirasının önemli olduğu toplumlarda, birçok evlilikte bir erkek çocuğunun olmaması büyük bir endişe kaynağı olur. Bu durum, aile içinde ve hatta geniş aile içinde gerilimlere ve çatışmalara neden olabilir. Bu tür toplumsal beklentiler ve gelenekler, evlilik içindeki sorunları tetikleyebilir ve çözüm bulunması gereken konuları ortaya çıkarabilir. Bu durumlar, evlilik içinde çeşitli dinamikleri ve bireyler arası ilişkileri etkileyebilir.

Işınsu, Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olarak genellikle aile, evlilik ve çocuklar gibi temaları derinlemesine işler. Aile içi ilişkilerin karmaşıklığını ve çocukların bu ilişkilere olan etkisini, erkek çocukların rolü üzerinden de değerlendirir. Erkek çocuklar genellikle toplumsal cinsiyet rolleri, aile dinamikleri ve aile içi güç ilişkileri gibi konularda önemli rol oynarlar.

Emine Işınsu'nun ilk romanı *Küçük Dünya*'da kahraman Nur'dur, Murat'la arkadaşlırlar. Nur'un annesi ne kadar despotsa Murat'ın annesi de bir o kadar sevecen ve anlayışlıdır; oğluna çocukluğunu doyasıya yaşatmış bir annedir. Murat annesini Nur'a anlatır. “*Güzel bir yerde dünyanın en tatlı arkadaşı ile yaşıyordum Nur. Annem yerine arkadaşım, diyorum. Çünkü hakikaten arkadaşımdı. Şimdiye değin, sana gelinceye kadar, kimsede onda bulduğum anlayışı, tatlılığı, ne bileyim ‘kadın’ dediğimiz mahlukun tadını bulamadım. Hiç tükenmeyen bir şefkati, hoş görülüğü vardı. O yumuşak, ince, sakın kadını bir de kayak kayarken, balık tutarken görmeliydin, değme erkekler onun kadar becerikli olamazdı. Hep beraber olurduk. ‘Hocanımla oğlu’ derlerdi.*” (Işınsu: 1966: 85) Ama bu mutlu günler annesinin bir başkasıyla evlenmesiyle son bulur. Murat'ın travmaları da bu aşamadan sonra başlar.

Küçük Dünya romanındaki bu iki farklı annenin de evlatlarıyla ilgilenme metotları farklıdır. Ama sonuçta her iki çocukta da Nur'da da Murat'ta da psikolojik sorunlar vardır. Kitabın 1966'da basıldığı göz önüne alındığında her iki anne de dönemine göre eğitime önem veren, çocuk yetiştirme ile ilgili kendi çabaları olan annelerdir. Ama kendi sorunlarını çocuklarına yansıtan iki farklı anne figürü ile karşılaşılır.

Küçük Dünya'da eğitimli anne ile anneye bağlı yaşayan oğlunun inişli çıkışlı anne oğul ilişkisinden sonra *Azap Toprakları* romanında aile ilişkilerinde ve sosyal hayatta hep hüznün vardır. Bu hüznün sebebi eziyet gören bir Türk halkı ve sürekli eziyetin derecesini artıran bir Yunan halkının yer almasıdır. Romanın başında Muhsine'ye toprağını Yunan'a vermesi için işkence yapılır ve Muhsine bu işkence sonucu ölür. Ablasına yapılan bu işkence seslerine tanıklık eden Hüseyin bu duruma dayanamaz ve aklını yitirir. Ana yüreği de hem Muhsine'sine hem Hüseyin'ine dayanamaz. “*Ana bağrından koptu bir feryat. Yazması uçmuş başından, saçları dağınık, yeldirmesi çamur içinde, ayakları çıplak, çıldırmış gibiydi. Evladım nerede, Hüseyin'im nerede, nereye götürdünüz kızanımı?*” (İşinsu: 1970: 62) Eşini ve kızını toprağa veren Nefise Teyze bir de üstüne oğlu Hüseyin'in aklını yitirmesine zor dayanır ama anadır. Ailesinden geriye kalan tek kişiyi, oğlunu iyileştirmek için elinden ne gelirse var gücüyle uğraşır.

Azap Toprakları 'nda Nefise Teyze'nin bir oğlu vardır, oğlunun acısına zor dayanır. *Ak Topraklar* romanında Selcen Hatun'un arka arkaya beş erkek evladı olur. Arka arkaya doğan Yamtar, Ayaz, Kazan, Dumrul ve Yağmur adını verdiği oğulları yavaş yavaş büyürler. Sırası gelen babasıyla sefere çıkar. Selcen Hatun'un içi yansa da yaşı gelen oğlanın obada kalması hoş karşılanmaz. Bir de oğulları yiğit delikanlılardır. Sefere çıkmaya can atarlar. Bu durum karşısında Selcen Hatun hem gurur duyar hem üzülür. “*Hiç kız doğurmadı Bayındır'a, beş oğlan verdi kim ne oğlanlar. Birbirinden hünerli, birbirinden erdemli ve dahi yiğit. Anca dördünün konukluğu bu gelimli dünyada az sürdü. Ecel aldı, yel gizledi.*” (İşinsu: 1971: 9) “*Yiğitlik türlü türlü olur, bir türlü deliliktir. Senin oğlanın yiğitliği de bu*

türlüsünden olmalı. İki rekât namaz kıl. Tanrı'ya şükreyle, oğulların akına çıktı.” (İşinsu: 1971: 31)

Selcen Hatun oğullarına çok düşkündür. Yanında kalan oğlu Yağmur, Aybala isimli kıza tutulur. Ama annesi bu kızı oğluna uygun bulmaz. Aybala ile Yağmur'un evdeş olmasını istemez. Selcen Hatun'un aklında oğluna evdeş olabilecek Çiçek kız vardır. Çiçek kızı oğluna över. *“Çiçek kızı tanımayan var mı, görklü elhak... Edebi terbiyesi yerinde. Konuk ağırlaması ile dillere öykü... Allı sarılı, nakışı altın ipek giysileri, başın sardığı tülleri, takıp takıştırdığı altını, gümüşü, akça ellerinin kınası!”* (İşinsu: 1971: 110) Yağmur ise Aybala ile evdeş olmak istemektedir. Annesi bu işe karşı çıkar. *“Nedendir ama nedendir bana karşı çıkıp utanmazlık edersin! Kalabalık içinde ak yüzümü kara kılmaya kalkarsın?”* (İşinsu: 1971: 112) *“Ben kim Bayındır Beg'in evdeşiyim, dört oğlanın ve dahi senin ananım, sana nasıl kız gerek olur bilirim. Er kişiyi yüzü açık eden evinin dayacağı olan kız nasıl olur bilirim.”* (İşinsu: 1971: 114)

Yağmur annesine evdeş konusunda karşı çıksa da aslında annesi Selcen Hatun'a düşkündür. Yağmur'un da sefere çıkma zamanı gelmiştir. Selcen Hatun'un zaten eşi ve iki oğlu cephededir, şimdi de Yağmur gidecektir. Ana yüreği yansa da Selcen Hatun oğlunun önüne geçemez, üzülür ama gurur duyar. *“Selcen arı sudan abdest alıp ak alnını seccadeye komaya gitti. Varsın kara bağına sivri oklar düşsün, belli etmek olabilir. Türkmen'in töresine yakışagelmez. Al bağlamalı sarı giymeli bundan böyle...”* (İşinsu: 1971: 88)

*‘Ak Topraklar’*da bir diğer anne oğul ilişkisi de Bayındır ve annesine aittir. Bayındır annesini hiç görmemiştir. Doğumda ölen anne bu yiğit evladına hiç kavuşamamıştır. *“Bayındır annesini hiç tanıyabilmemişti, beş okkalık bebeği doğurmaya katlanamamış ola ki Bayındır'ın ilk avazını duymadan uçmağa varmıştı.”* (İşinsu: 1971: 11)

Anadolu'nun Türk yurdu yapıldığı yılları anlatan *Ak Topraklar*'dan günümüz Türkiye'sine gelindiğinde *Tutsak* romanında aile ilişkileri kısa kısa verilmiştir. Sorunlu bireylerden bahseden romanda bireyler önce ebeveynlerinin sonra da kendi ruhsal problemlerinin tutsağı olurlar. Ceren oğlunu sever ama ona destek olamaz.

Psikoloğu ile konuşan Ceren'e doktoru önce kendine çekidüzen vermesi gerektiğini söyler. Özellikle oğlu Selim'in hırçın davranışlarının sebebinin bu durum olduğunu dile getirir. *"Siz önce kendinizi düzeltin, çünkü içinde saklamaya çalıştığınız bütün acılarınız yahut öfkeniz, çocuklarınızda bilhassa Selim'de yaramazlık, karamsarlık şeklinde dışa vuruyor. Siz farkında olmasanız da çocuklarınız sizi izliyor ve en önemlisi hissediyorlar. Böylece onların davranışları da sizin duygularınıza göre adeta kendiliğinden ayarlanıyor."* (Işınsoy: 1973: 135)

Ceren'in eşi Orhan dedikoduyu seven, sürekli yalan söyleyen ve eşini defalarca aldatan bir erkektir. Bunun sebebi de küçüklüğünde annesi ile olan ilişkisinden kaynaklıdır. Annesi fedakârlık yaptığını sanarak oğlunu her konuda şımartır. *"Orhan'ım gel pantolonunun düğmelerini ilikleyeyim... Sen oku Orhan'ım ben ağzına yediririm. Dur oğlum paltonu tutayım... Sen yapamazsın ben yapayım, kahve ister misin? Suyunu getireyim. Evlenecek misin? Ne münasebet! Hayır evlenmeyeceksin. Kız çok oğlum, birini al öbürünü bırak. Sana yemek hazırlayayım."* (Işınsoy: 1973: 154)

Orhan'ın annesi kadınları oğlundan aşağıda görür ve oğluna böyle bir terbiye verir. Hatta bu uğurda öz kızını da ezer. Abin erkek, o ne isterse yap diye kızına telkinlerde bulunur. *"Birgül abin ne isterse yap, erkek o."* (Işınsoy: 1973: 154) Oğlu Orhan'a tek kadınla evliliğin de gerekli olmadığını, biri gider biri gelir diyerek empoze eder. *"Kadın mı; ne olacak oğlum, biri olmazsa öbürü? Kadınlardan bol ne var oğlum, hepsi kurban önüne, vur birine tekme al öbürünü..."* (Işınsoy: 1973: 152) Bir de annesinin Orhan'a kızdığı zamanlar olur, Orhan da annesi kızmasın diye sürekli yalan söylemeye başlar. *"İlk annesinin, vücuduna inip kalkan terliğinden korkmuştu. Sonra yalanlar ördü, terlik faslı seyrekleşti... Büyüdükçe korku da büyüdü, yalanlar da..."* (Işınsoy: 1973: 154)

Sancılı bir anne oğul ilişkisinin gözler önüne serildiği *Tutsak* romanından sonra *Sancı* romanında sağ sol davalarında canından olan gençlerin olaylara nasıl karıştıkları, nasıl kolay can verdikleri, annelerinin bu olaylar karşısındaki duruşları anlatılır. İlk sayfalarda karşımıza çıkan ölüm yol ortasında öldürülen Süleyman'ın ölümüdür. Memleketin çocuklarının bir bir ölüm haberini alan aileler yıkılırlar.

Bunlardan biri de Süleyman'ın annesidir. “Oğul... Ah oğul, oğul! Kara başım kurban sana. Evimin dayağı, gönümün bahtı, bir tanem oğul... Canım ciğerim, iki gözüm! Yüksek mekteplerde okurlarmış, okumaz olsunlar, kanlı kavgaya düşmüşler, düşmez olsunlar! Ne yaptınız, nasıl kıydınız bir tanem? Neden? Benden can al ona ver Allah'ım! Ben öleyim oğul sen ölme... Ölme Süleyman.” (İşinsu: 1974: 7) Dava arkadaşı Süleyman'ın öldürülmesinden çok etkilenen Dursun aynı durum başına gelirse annesinin de çok üzüleceğini düşünür, tatil döneminde Zile'de köydeyken annesinin nasihatleri aklına gelir.

“-Dursun'um be yavrum, hangi taraf kalabalıksa sen de onlardan ol. Peki peki deyiver oğlum. Yumuşak başlı ol, peki deyiver. Ne olacak sanki, şu mektebin bitsin hayırlısı ile. Bitiriver oğlum mektebini, düşünme başka şey, bak el aleme...”

-Senin aklın ermez bu işlere anacığım. Şimdi mesela Zile'nin kalabalığı Hristiyan oluversen de olur musun? Onlar kalabalık diye peki der misin?

- Tövbe tövbe nasıl da gavur olurmuş Zile'nin kalabalığı, tövbe de oğlum, günaha giriyorsun.

-İşte bu bizim dövüştüklerimiz gavurdan da beter anne, gavurun bir Allah'ı peygamberi var hiç olmazsa, bunlar tümünden imansız!” (İşinsu: 1974: 25-2) Dursun'un küçüklüğünden beri en huzur bulduğu yer annesinin yanı ve annesinin yeşil gözleridir. Annesinin sevgi ve şefkat dolu bakışları Dursun için her daim sığınılacak limandır. Zile'ye son gidişinde annesini daha bir çökmüş görmüş, hüzünlenmiştir. “İnce, solgun yüzü, bu son defa gittiğinde sanki bir daha soluklaşmıştı, yalnız yeşil gözleri alev alevdi. Çocuk bir zamanlar; Tanrı, vatan, millet kavramlarını önce bu ince yüzde, ana kavramında bulduğunu, şekillendirdiğini hatırladı. Gerçekten çok küçüktü o zamanlar; Tanrı, vatan, millet... Hepsi de o süzme yeşil gözlerde sezdiği şefkati belki! Nasıl severek ve yumuşacık bakardı kadın...” (İşinsu: 1974: 270)

Sancılı bir dönemin sancılı annelerinin oğullarından yavaş yavaş ayrılımları konu edinilen *Sancı* romanından sonra *Canbaz* romanında da aile ilişkilerine sıklıkla başvurulmuştur. İlk anne oğul ilişkisi olarak göze çarpan İlhan ve ailesi arasında geçen

konuşmalar içinde annesinin İlhan'ın davranışlarından şikâyet etmesi şeklinde ortaya konulur. İlhan annesine, kız kardeşlerine, onların giydiklerine, sözlerine kısaca her şeylerine karışır olmuştur. Babası ise İlhan'ı savunur, 'delikanlılıktır geçer' der. Delikanlılıkta erkeğin tabiatı gereği böyle şeyler yapacağını, oğlanı rahat bırakması gerektiğini dile getiren babaya annenin cevabı: *“Ben onun yakasını çoktan bıraktım o benimkini bırakmıyor; bacısına karışıyor, bana karışıyor, her bir işimize burnunu sokuyor, aldığına karışıyor, verdiğime karışıyor, ablasına göz açtırmıyor.”* (Işınsoy: 1982: 120) İlhan babasının gözünde annesine ve ablasına sahip çıkmaya çalışan bir genç delikanlıdır ama anne ve ablası bu ergenlik dönemi bir an önce geçsin diye beklerler.

Canbaz romanında bir diğer anne oğul ilişkisi Ali ve annesi ile aktarılır. Ali ailesi ile Sivas'ın bir köyünde yaşamaktadır. Oğulları daha iyi okullarda okusun diye köyden kente göç eden aile bir süre sonra Ali'yi kaybedecek duruma gelir. Çünkü Ali bu göçü hiç istememiştir. Ankara'nın onlara uygun olmayacağını düşünür. Ama ailesine söz geçiremez ve Ankara'nın gecekondu semtine taşınırlar. Köyün güven ortamından sonra şehrin tekinsiz ortamında Ali çok bocalar. Annesi ve babası ise kapıcılık yaparlar, yeni bir hayat kurdukları ve şehirde yaşadıkları için çok mutludurlar. Ali ise okul arkadaşları ile aile ve yaşam farkını idrak etmiştir. Bu durum genç delikanlıya çok dokunur. Kendini ait hissedemediği ortama tutunmaya çalışır. Annesi ise halinden memnundur. Yıllardır hayal ettiği zenginliğe burada kavuşacağını düşünür ve oğlu ile dertleşir. *“Kapıcılık çok rahatmış, su musluktan akar, ısınma kaloriferle. Pek ağır değilmiş iş. Her işi dip bucak yapmak zorunda değilmişsin. Şöyle üstten üstten olduğu kadar. Burada adet herkesin bir an evvel cebini doldurmasıdır. Biz de öyle yapacağız. Bol para kazanalım. Baban kursun işini. Sen de zengin ol. Gayri sen o zaman gör beni, valla elimi sıcak sudan soğuk suya sokmam.”* (Işınsoy: 1982: 131) Ali bu gidişattan memnun olamaz. Ailesinin bu durumuna çok üzülür. Hele annesinin uzun örgü yaptığı saçlarını köylü gibi oluyor diye kestirmesine çok üzülür. Yanında çalıştığı ev sahibi kadının verdiği naylon eşarbzı takar, kısa saçları da artık iğne oyalı yemenisinden görüldüğü gibi uzun değildir. Ali küçük yerde, köyde olsalar ailesinin hata yapmaktan korkacaklarını düşünür; Ankara'nın özellikle annesine iyi gelmediğini dile getirir. *“Biz Ankara'ya bir şeyler alalım diye geldik, asıl Ankara*

bizden bir şeyler çalıp götürüyor. Yerine verdikleri ise ya kullanılmış, eski yahut uydurma, taklit. Şu anamın kafasına bağladığı şey ne hanımınki gibi güzel ne kendi iğne oyalı yemenisi gibi. İkisi arası bir şey. Yakışmıyor. Kısa saç da yabancı düştü anama, farkında değil. Bunları kim söyleyecek anama?” (İşinsu: 1982: 135) Ali annesine kıyamaz. Aslında annesi de en başta büyük şehre taşınmak istememiştir ama çaresiz boyun eğip gelmiştir. Gelirken de tek dayanağı oğludur. “*Çocuk anasına babasına her an vedalaşacakmış gibi bakar. Babadan kopmak iyi ya, anasının ne günahı var? O da buralara sürüklenmedi mi, kendi gibi. ‘Oh oğlum iyi ki sen varsın. Evimin dayalı direğisin kara oğlum.’ Demişti.*” (İşinsu: 1982: 170)

Şahıs kadrosunun geniş olduğu, anne oğul ilişkisinin derinlemesine verildiği *Canbaz* romanından sonra kaleme alınan *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında anne oğul ilişkisine az yer verilmiştir. Romanın kahramanı Mevsim, yazardır. Mevsim’in entelektüel çevresindeki arkadaşlarından biri de Erdal’dır. Erdal’ın ailesi varlıklıdır. Genç bir delikanlı olan Erdal’ın kendisi de çalışmaktadır, istediği şekilde yaşayacak kadar maddi durumu olan Erdal, kendisine çok düşkün ve hasta olan annesini üzmemek için ailesi ile beraber yaşar. “*Kız kardeşini bilinçlendirmek ve kendisine pek düşkün olan kalp hastası anasını kırmamak için, lütfen onlarla birlikte Etiler’de otururdu.*” (İşinsu: 1988: 101)

Moderni tanıyan, geleneği de iyi bilen Emine İşinsu modern bir aileyi anlattığı *Kaf Dağı’nın Ardında* romanından sonra yine geleneksel aile hayatının aktarıldığı *Cumhuriyet Türküsü* romanını kaleme alır. *Cumhuriyet Türküsü* romanında Millî Mücadele’nin bizzat içinde yer alan, savaş meydanlarında oğullarından birini şehit veren Ayşe Çavuş gazi oğulları ile yaşamaktadır. Savaş meydanına yine gitmek için uğraşan Ayşe Çavuş tam bir vatanseverdir. Tek hayali zaferi görmektir. “*Allah izin verirse burada kumandan paşalardan kime erişebilirsem konuşacağım, bana ve oğullarıma taarruzda bir vazife versinler. Muntazam kuvvetlerin yanında, kıyıcığında köşeciğinde, zaferde bizim de tuzumuz bulunsun... İş ki zafere erişelim.*” (İşinsu: 1993: 341)

İşinsu ilk romanı *Küçük Dünya*’dan sonra kaleme aldığı on iki eserinde başkahraman hep kadınlarken ilk defa on üçüncü romanı *Bir Ben Vardır Bende Benden*

İçeri romanının kahramanı Yunus Emre'dir. Yunus Emre çocukluğundan itibaren gezip görmeyi bir şeyler öğrenmeyi seven biridir. Annesi bu gezme arzusunu oğluna hamileyken yaşadığı durumlara bağlar. *"Sana sancı çekerken hep geziniyordum evin içinde, zağar bu yüzden sen gezgin ruhlu doğdun!"* (İşinsu: 2002: 16) Annesi erken yaşta dul kaldığı için alışıp yerleştiği köyünden ayrılmayı istemez. Yunus da annesini yalnız bırakmayı istemese de aklı hep farklı yerler görüp yeni yerler keşfedip oralardaki insanlarla tanışmaktadır. Anne oğul bu konuda anlaşamasa da anne Elif kadın oğlundaki ışığı görür, ağlamasına dayanamadığı için yola düşerler. *"Elif kadın bir süre bekledi gözyaşlarının dinmesini, fakat dineceği yoktu, içi yandı, oğulcuğunun ağlamasına hiç dayanamazdı, şimdiye kadar elinden geldiğince, onun gönül arzularını karşılamaya çalışmıştı... 'Peki, hazırlığımızı yapalım.' dedi."* (İşinsu: 2002: 17) Elif Kadın dul olduğu için köyde yalnız kalması uygun olmaz, bu yüzden annesini başka bir şehre, dayısının yanına bırakan Yunus eğitimi için Konya'ya gider. Oğlu yola çıkma fikrini duyunca çok mutlu olduğu için Elif Kadın anneliğin tüm fedakârlığını yapar. Önce köyünden ayrılır, sonra da tüm birikimini oğluna verir. *"Biraz para biriktirmiştım, bir de altınım var, biliyorsun, onu da yanına veririm, git güzel güzel oku, öğren, beni düşünme, kendine harca."* (İşinsu: 2002: 18) Yunus Emre annesini çok seviyordu, genç yaşta dul kalan annesi ile oğul arasında zamanla oluşmuş sıkı bir bağ vardı. *"Annemle aramda hep garip bir bağ olmuştur, bilir misin, hiç konuşmadan, ses etmeden birbirimizin duygularını anlayıveririz. Onun gönlünden benim gönlüme, benimkinden onunkine bir şeyler akıp durur, birbirimizi ne çok severiz."* (İşinsu: 2002: 71) Bu bağ Yunus Emre evlenip çocuk sahibi olduğu zaman da devam eder. Yunus Emre eşinden, çocuğundan, annesinden ayrı olarak Tapduk Emre'nin yanında, dergâhta uzun bir süre kalacaktır, dervişlik yolu böylece açılacak olan Yunus hem heyecanlı hem hüznülüdür. Zamanı belli olmayan bu yolculuk için anne oğul konuşurlar. Tapduk Emre gibi büyük bir zattan teklif alan Yunus ikilemde kalır, evini bırakıp gitmenin zorluğu ile ilgili annesiyle dertleşir. *"Eğer nasibin varsa gideceksin oğlum, aksi düşünülmez. Aslında gidip gitmemek senin elindedir ama böyle bir nasip de tepilmez. Ama karın da ben de oğlun da çok üzülürüz buna, kalırsınız bir kuru başımıza."* (İşinsu: 2002: 109) Yunus Emre evinden ayrılmış, uzun süre Tapduk Emre'nin yanında kalmış, bu süre zarfında ailesiyle ilgilenememiştir. Annesi bu yokluk günlerinde kilim yapar ve bu kilimleri köylerinden geçen kervanlara satarak

geçimini sağlamaya çalışır. Yunus bu durumu duyunca memnun olup gurur duysa da bir yandan da üzülür. *“Şu yaşında kadını çalışıp para kazanmaya mecbur etmişti tek oğlu... Ne yapsaydım, içimdeki ateşe söz geçiremiyordum.”* (İşinsu: 2002: 222) Zaman su gibi akıp geçmiş, Elif Kadın artık yaşlanmıştı. Karnında ur çıkan yaşlı kadın artık güçten düşmüştür. Annesini tedavi için Konya’ya götüren Yunus Emre annesinin ömrünün az kaldığını hekimlerden öğrenir. *“Allah’tan annesine verdiği bu derdi alıp kendisine vermesini diliyordu. Her şeye rağmen yıllardan beri ilk defa ana oğul birkaç günlüğüne yalnız kalmışlardı, eski günleri anıp söyleştiler.”* (İşinsu: 2002: 289) Tekkesini, çoluğunu çocuğunu bırakıp Elif Kadın’ı Konya’ya getiren Yunus’la helalleşmek isteyen annesine Yunus’un cevabı nettir. *“Benim sana bir hakkım geçmedi ki anacığım.”* (İşinsu: 2002: 289) Yunus Emre gariplikten dervişliğe ve aşıkliğe geçer. Yaratılan her şeyi çok sever, yaratanı çok sevdiği için her şeyde bir güzellik görür. Annesi, oğlunu küçüklüğünden beri din ile korkutmak yerine Allah sevgisini küçük Yunus’un kalbine ince ince işlemiştir. Bu yüzden Yunus Emre küçüklüğünden beri hem her şeyi merak eder hem şiirler yazar hem de dünyada görülmesi gereken ne kadar güzellik var diye düşünür. Bütün bu sevgi selinin temeli annesindendir, bu duygularını da hasta annesine bir bir anlatır. *“Karımı, çocuklarımı hep senin başına bıraktım, çünkü seni o sevdiğin ailenin temeli saydım hep. Çocukken bana güzeli, bana sevmeyi sen öğrettin. Öyle çok sevmeyi öğrettin ki sanki Allah aşkının ilk tohumlarını da içime sen attın, senin hakkını nasıl öderim anacığım.”* (İşinsu: 2002: 292) Allah cenneti annelerin ayakları altında yaratsa da gelen gider, doğan göçer. Yunus Emre ölümü hayatın gerçeklerinden biri olarak kabul etse de annesinin vefatına üzülür. Tekkesinde ‘ölüme isyan etmeyin, ölümden korkmayın, sevdiğiniz birini kaybetmek de kişiye hüznün verir’ diye anlatır. Söz konusu kendi annesi olunca da taziye gelenlere hitap eder. *“Ben annemi hep evimin direği olarak gördüm fakat şimdi o direk yıkıldı ve yok oldu, şu dünya hayatının içinde yaşayan Yunus’a göre... Evet madde kayboldu fakat ben onun bir yerlerde başka sorumluluklarla başka işlerle yaşadığını biliyorum. Çünkü o kadın bu dünyada çeşitli zorluklara tahammül edip üstesinden gelebilmek için hep iyiye, hep sevgiye doğru değişime uğramıştı, ölüm değişimi de arkadan geldi. Biliyorum yine yürüyor, yine değişmek için!”* (İşinsu: 2002: 309)

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri romanının kahramanı Yunus Emre gibi *Bukağı* romanında da Niyazi Mısrî, eğitimi için farklı şehirlere gidip gelmektedir. İlim ve din eğitimini birlikte götürmeye çalışan Mısrî, bu yoğunlukta yaşı geçse de evlenmeye zaman bulamaz. Aklından da geçirmediği evlilik için Niyazi Mısrî'yi annesi Hatice Hanım sürekli sıkıştırır. “*Bir de annem beni evlendirmek hevesine kapılmaz mı? Hiç niyetim yok derviş ağam bunu kendisine de söyledim.*” (İşinsu: 2004: 70) Ama o evliliği düşünmez. Çünkü kendini sürekli geliştirmek ve mürşidini bulmak ister. Aynı zamanda örnek aldığı Yunus Emre gibi şiiirler yazar. Gittiği yerlerden derviş ağasına ve en yakın arkadaşı Kasım'a sürekli mektuplar yazar, onlarla sıra özlemine gidermeye çalışır. Annesini de ayrı özler. “*Malatya'yı, meyve bahçesini, derviş ağasını ve annesini çok özlemişti. Bazen şiiri bırakıyor, onları yanı başında farz ederek uykuya dalıyordu.*” (İşinsu: 2004: 83) Seneler geçer, Niyazi Mısrî farklı tekkelerde ders alır ders verir, şiirler yazar, vaaz eder, halvete girer, mürşidini arar. Tüm bu aşamalarda memleketten ve annesinden uzak kalır. Bu arada annesi Hatice Hanım ağır bir öksürüğe yakalanır, bir türlü kurtulamadığı bu hastalık haberi Mısrî'ye de iletilir. “*Mısrî annesinin garip hastalığını öğrenince dehşetli tedirgin oldu. Onu gerçekten özlemişti ve artık Malatya'ya gidip yaşlı kadını görmek istiyordu.*” (İşinsu: 2004:169) Malatya'ya giden Mısrî annesine kavuşur, anne oğulun yıllar sonraki görüşmesi hüznölüdür. “*Annesi bir hayli yaşlanmış, zayıflamıştı. Gözlerinde yaşlarla oğluna sarılırken 'yavrum, bir tanem!' diyordu, 'burada olduğuna inanamıyorum, hep rüyalarımnda geldin bana çünkü.'*” (İşinsu: 2004:184) Annesinin yanında biraz kaldıktan sonra yine yollara düşen Niyazi Mısrî Uşak'a geçer, şeyh ağasından annesinin vefat haberini alır. Annesinin vefat haberi ile gelen mektupta bütün dini vecibelerin yapıldığından bahseden derviş ağası gelmesine gerek olmadığını da yazar. “*Mısrî tahmin ettiğinden de fazla hüznölendi, annesi için Yasin okurken ağladı.*” (İşinsu: 2004: 211)

İşinsu'nun arka arkaya kaleme aldığı Yunus Emre ve Niyazi Mısrî'nin âşıklıktan dervişliğe geçişlerinin aile içi ilişkilerle aktarıldığı romanlardan sonra Hacı Bayram'ın dervişlik makamına geçişinin anlatıldığı *Hacı Bayram* romanında Nazlı hamiledir ve köyde çamaşır yıkamaya dereye gider evine döner. Bir gün ona musallat olan erkeklerden nasıl kurtulacağını bilemezken gaipten bir ses gelir. “*Dokunmayın*

ona, o bir velî anasıdır.” (İşinsu: 2005: 11) Bu sesin üzerine Nazlı şaşırır, korkar, eşine ve sevdiği kişilere bu olayı anlatır. Köyde deli diye bildikleri Meczup Ali durumu anlar, doğacak çocuğun bir velî olacağını bilir. Nazlı da bu duruma içten içe çok sevinir. Numan doğar, annesi de babası da onun her isteğini yaparlar, çocuğu ağlatmamak için uğraşırlar. Şımaracağından korkarlar ve bir kardeş daha yapıp ilgiyi dengelemek isterler. Numan büyüdükçe kitaplara boğulur, babası ve annesi ile tarlaya gitmek istemez, ders çalışmayı çok sever. Annesi Nazlı bir gün dere kenarında olan olayı, gaipten duyduğu sesi Numan’a anlatmak zorunda kalır. Numan’ın bu olağanüstü olaya tepkisi: *“Ben bilgin olacağım, velî değil.”* (İşinsu: 2005: 33) Öğrenme ve öğretme aşkıyla tutuşan oğluna Nazlı’nın yaklaşımı hep ılımlı olmaktadır. Onun farklı bir çocuk olduğunun farkında olan annesi oğlunun iyi yetişmesini ister. *“Ama sen başkasın.”* (İşinsu: 2005: 37) *“Hocalık yapmak galiba bu çocuğun kanına işlemiş.”* (İşinsu: 2005: 37) Oğlunun iyi yetişeceğine, âlim olacağına inanan Nazlı bunun için elinden geleni yapar. Köydeki diğer çocuklar anne babasıyla kendi evlerinde yaşamaktadırlar. Nazlı Numan’ın bir gün evden gidip medresede okumak isteyeceğini bilir, oğlunun hem âlim hem velî olacağına yürekten inanır. Oğlunun Ankara’ya gitmesine, eğitimine orada devam etmesine karar verilir, annesi bu gidişe çok üzülür. *“Kendisini çok tutmasına rağmen akan gözyaşlarına mâni olamayan Nazlı son anda Numan’ın yüreğini acıtmış, o da ağlamıştı.”* (İşinsu: 2005: 61) Ankara’ya gittiğinde Numan, medreseden tanıştığı ve kendisinden yaşça büyük Bekir ağabeyi ile beraber kalmaya başlar. Anne babasına kendisine ev işlerini öğrettikleri için dua eder çünkü evde yemek, temizlik, çarşı pazar işlerini yapmakla görevlidir. Köye nadir gidip gelmeye başlayan Numan kendini derslerine verir. Annesi onu gördüğü zamanlar, oğlunun çok çalıştığını, fazlaca zayıfladığını anlar, üzülür. Anne oğul arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Bekir ağabeyi ile aşk meselesi üzerine konuşurken, bir insanın annesinden başka birini çok sevebileceğine Numan’ın aklı yatmaz. *“Kendisi bir kıza sevdalanmak hakkında hiçbir şey bilmiyordu, bu iş nasıl olurdu ki, bir erkek annesinden çok bir başka kadını sevebilir miydi sanki? Hayır sevemezdi!”* (İşinsu: 2005: 74) Annesini düşününce mutlu olan Numan annesinin henüz genç olsa da işlerinin ağırlığından belinin büküldüğünü, saçlarına beyazlar düştüğünü hatırlar, üzülür. Köye gittiğinde Gülçiçek adlı kızı görür ve ilk gördüğü anda ona âşık olur. Annesine sanki başka birisi için soruyormuş gibi kızı sorar, annesi ile bağları kuvvetli

olan Numan, annesinin onun her halinden anladığını unuttur. Annesi, oğlu Numan'ı konuşarak rahatlatır. *“Sen eskiden bana yalan söylemezdin, medreseli adeti mi anaya yalan söylemek? Yaşın erişti, bir kızı beğenmen hiç ayıp değil. Ne güzel ne güzel âşık olmayı bilen bir yüreğin var. Saf ve temizsin demek.”* (İşinsu: 2005: 84-85) Gülçiçek'ten beklediği yanıtı alamayan Numan hayal kırıklığına uğrar ve köyden ayrılmaya karar verir. Köyde olup da Gülçiçek'i görmeden durabilmek Numan için çok zordur, yıllar geçse de unutamayacağı bu aşktan uzaklaşmak ister. Annesi üzülse de yine oğluna destek olur. *“Nasıl istersen öyle yap oğulcuğum, ama ben seni çok özleyeceğim.”* (İşinsu: 2005: 104) Nazlı oğlunun aşk acısı çekmesine çok üzülür, ona Gülçiçek'i unutturacak bir kız bulup oğlunu evlendirmek ister. Aradan yıllar geçince anca evliliğe razı olan Numan gönlünde Gülçiçek olsa da annesinin köyden bulduğu Meryem'le evlenir. *“Nazlı oğlunun düşünceli, durgun yüzüne baktıkça, yüreğine bir bıçak saplanır gibi oluyordu ama yaptığı işin sonucundan çok umuthuydu: İnşallah hemen çocukları olur da...”* (İşinsu: 2005: 154) Numan evlenip Ankara'ya ve farklı şehirlere gider, eğitimine devam eder. Meryem'le arka arkaya çocukları olur. Artık gönlünde Gülçiçek de yoktur. Çünkü ismi Hacı Bayram olmuş olan Numan artık bir velidir. Annesi oğlunun bir gün bu mertebeye çıkacağını ona hamileyken öğrenmiştir. *“Bir gün velî olacağını biliyordum.”* (İşinsu: 2005: 222) Bu mertebeye geçen Hacı Bayram Şam, Mekke, Medine için yola çıkmaya hazırlanır. Uzun bir süre eşinden, çocuklarından ve annesinden ayrı kalacak olan Hacı Bayram derviş kıyafetini giyer ve onlarla vedalaşır. Yola çıkarken parasının mühim bir bölümünü annesine teslim eder. *“Annesi göz yaşlarını tutamamıştı.”* (İşinsu: 2005: 246) Hacdən döndükten sonra da bir an önce annesini görmek ister ama Hacı Bayram hacdayken annesi vefat eder. Vasiyeti gereği oğlunun velî olacağını haberinin verildiği dere kenarına gömülmek ister. Hem de burası hacdan gelen oğlunu ilk karşılayacakların bekleyeceği yerdir. Annesinin bütün bu planlamaları Hacı Bayram'ı ağlatır.

Hacı Bayram romanında bir diğer anne oğul bağı Bekir ve annesinin bağıdır. Bekir Hacı Bayram'ın Ankara'ya gittiğinde medresede ona emanet edilen kişidir. Bekir annesine dargındır çünkü annesi yetim kalan bir akraba kızını çok küçükken yanına alır, kendi kızı gibi büyütür, yetiştirir. Meğer bu Zehra kızı oğluna gelin olarak planlamış ve bu fikrini Zehra'ya da söylemiştir. Bekir'in bu planlardan haberi yoktur,

annesinin planlarını öğrenince kız kardeşi gibi sevdiği Zehra'nın yüzüne bakamaz ve annesine çok kızar. Evlenme çağı gelmiş, gönlüne başkaları düşmüş olan Bekir annesine darılır. *“Meğer annem onu bana gelin diye almış, öyle öz kızı gibi nazlı, becerikli falan yetiştirmiş, hiç haberim yok... Şu kadar yıl istediği gibi bir gelin yetiştirmişken gidip el kızını alamazmış bana.”* (İşinsu: 2005: 73) Bekir annesinin bu işleri ile uğraşırken sevdiği kız başkası ile evlendirilir. Bekir bütün bu olaylardan çok etkilenir ama annesi Bekir'i hemen Zehra ile evlendirmek ister. Annesine çok kızan Bekir köyden ayrılır ve Numan'la dertleşir. *“Anam olacak kadın ne dedi biliyor musun; başkasına gittiğine göre seni sevmiyormuş anlaşılan, görüyorsun bekleyemedi, sen en iyisi hemen Zehra'yı al, ona nispet yap, böyle söyledi işte cadı.”* (İşinsu: 2005: 93) Annesine tüm bu olanlar için çok kızan ve küsen Bekir, yıllarca annesiyle görüşmez. Medresede eğitimine devam eden ve gönül gözü açılan Bekir yıllar sonra annesini anlar ve affeder. Bilgeliğin vermiş olduğu duygu ve düşüncelerle artık herkesi affetmiş ve hayata daha farklı bir pencereden bakmaya başlamıştır. *“Mesela annemi bağışladım gibi, ne de olsa kendince benim hayrımı düşünüyor, Zehra'ya emek vermiş, yetiştirmiş, çocuğun aklına da sokmuş, şimdi ben yeni bir kız çıkarınca ortaya, onun bütün planlarını, daha önemlisi bütün umutlarını yıkmış oldum. Aslında o da zavallı bir kadın, o da öyle bir ana işte!”* (İşinsu: 2005: 107) Bekir'in tatilde bile annesini görmeye gitmediği için anne babası Ankara'ya gelirler. Annesi oğlunun onu affetmesini ister, ağlar. Bekir kadının bitmiş tükenmiş halinden ne kadar pişman olduğunu anlar. *“Artık anladım, beni bağışla çocuğum.”* (İşinsu: 2005: 114)

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri, Bukağı, Hacı Bayram romanlarından sonra kaleme alınan *Hacı Bektaş* romanında yine aynı konu olan derviş olma yolundaki Hacı Bektaş Velî'nin ailesi ve müritleriyle olan yaşamı anlatılır. Hacı Bektaş İdris adlı babanın kızı Kadıncık ile evlenir. İdris eşi vefat edince kızını tek başına büyütmüş, bir daha da asla evlenmemiştir. Anneliği üvey anneden gören İdris anne oğul ilişkisini anlatır. *“Beni üvey ana büyüttü, nasıl büyötmekse, babamdan gizli çok döverdi beni, başıma başıma vururdu, ‘Babana söylersen seni sokağa atarım, eve de almam.’ derdi, ben de inanırdım.”* (İşinsu: 2008: 19)

Hacı Bektaş romanında Hacı Bektaş Velî Kadıncık ile evlenmiş ve bir erkek evlatları olmuştur. Ali Timurtaş ismini koydukları çocukları çok hareketlidir. Anne babası müritler ile tekkede çok zaman geçirir de Ali Timurtaş bu ortamı sevmez, dışarı çıkıp oynamak ister. “*Böyle zamanlarda Kadıncık, Ali Timurtaş’ı alıp evden çıkıyor, ana oğul köy sokaklarında geziyor, komşulara konuk oluyorlardı... Bir yerde de fazla oturmaktan sıkıldığı için bazen bir çıkışta, mecburen iki üç komşu yapıyorlardı.*” (İşinsu: 2008: 157) Hem çok hareketli olan hem de her ortamdan çabuk sıkılan Timurtaş okula başlar, okulu sever ve burada en büyük destekçisi annesidir. “*Okuma yazmaya heyecanla başladı Ali Timurtaş, annesi onun aynı zamanda biraz korktuğunu da sezdi. Yüzünden sevgi ve şefkat akarken oğulcuğunu kucakladı.*” (İşinsu: 2008: 179) Derslere çok hızlı sarılan Timurtaş bir yandan da oyun oynamak ister. Annesi onun evde de oynayabileceği satranç oyununu öğrenmesini ister. “*Kadıncık oğlunun bir şekilde oyuna muhtaç olduğunu bildiği için bir Kırşehir’e gidişinde ona satranç tahtası ile taşlarını aldı. Sedeflerle süslenmiş kıymetli bir parçaydı; Kadıncık kesesindeki bütün parayı satıcıya vermek zorunda kaldı. Ancak çocuğa satrancı kim öğretecekti?*” (İşinsu: 2008: 181) Hacı Bektaş satrancı Bağdat’tayken öğrenmiştir, oğluna ve köydeki herkese öğretir, yeter ki çocuk sıkılmasın. Ama Timurtaş ilerleyen yıllarda da anne babasına isyan etmeye devam eder. Anne babasının müritleriyle ve tekkeleriyle ilgisini kıskanan çocuk yeri geldikçe bunu isyana çevirir. “*Oğlunuz olmam demek, hep sizler gibi düşünüp öyle hareket etmek mi demek; sizler hünkâr ve Kadıncık Ana’sınız ben, bense Timurtaş’ım!*” (İşinsu: 2008: 193) Asabiliği gitgide artan Timurtaş anne babasına çok karşı çıkmaya başlar. Babası da bu yüzden artık mürit toplantılarına katılmasına izin vermez. Annesi de çok sevdiği atını elinden alma kararı alır. Çünkü eğer tekkedeki toplantılarda anlatılanlara ilgi göstermeyen oğlu için onu sevdiği bir şeyden mahrum bırakmak anneye göre en doğru ceza olacaktır. “*Artık sana ata binmek de yok tabii, en iyisi sen onu bir seneliğine dedene geri ver.*” (İşinsu: 2008: 194) Ali Timurtaş ile çok fazla ilgilenen, onun eğitimine büyük önem veren Kadıncık oğlunun bu ele avuca sığmaz tavırlarından yorulmuştur.

3.1.3.DEDE TORUN, BABAANNE TORUN BAĞI

Akrabalık ilişkileri toplumsal açıdan önemli bir işleve sahiptir ve toplumun temel yapı taşlarından birini oluşturur. Bu ilişkiler, bireyler arasındaki bağları güçlendirir, toplumsal dayanışmayı destekler ve kuşaklar arası devamlılığı sağlar.

Işınsu'nun eserlerinde akrabalık ve aile konusu genellikle çeşitli yönleriyle ele alınır ve okuyucuya aile içi ilişkilerin derinliklerine ve karmaşıklığına dair bir bakış sunar. Bu, genellikle aile içindeki çatışmaları, sevgiyi, bağlılığı ve anlayışı keşfetmek için bir fırsat yaratır.

Emine Işınsu'nun en çok okunan eserlerinin başında gelen, aile ilişkilerinin tüm doğallığı ve gerçekliğiyle verilmiş olan *Çiçekler Büyür* adlı romanda İlay'ın ailesinde ve çevresinde en çok sevdiği, saydığı, fikirlerine ve duruşuna saygı duyduğu kişi dedesidir. İlay dedesinin yanında kendini çok iyi hisseder. *“Ona şımarabilirdim.”* (Işınsu: 1978:18) Dedesine şımarabilir, çünkü İlay'ı en iyi anlayan, ondaki ışıgı en erken gören kişi dedesidir. *“Aferin kızanım, iki laf edip onca çocuğun aklını çeldin, aferin. Hüseyin be, şu senin kızanda iş var, akıllı, cesur... Oğul... Haberin var mı, benim İlay kızanım bugün onca çocuğun hakkından geldi. Susturdu onları, şaşırttı. Hem hiç edepsizleşmeden, bağırpıp çağırmadan, tıpkı şey gibi... Şey... Bir büyük adam gibi, akıllı, ne istediğini bilen adam gibi!”* (Işınsu: 1978: 13-19)

İlay'ın annesi İlay'ı doğururken çok acı çekmiş, ölümden dönmüş, bir daha evlat sahibi olamamıştır. Erkek çocuğu da olamayınca eşi tarafından ezilmektedir. O dönemde kızlara 'kızan', oğlanlara da 'çocuk' denilmektedir. Erkek evlat sayılır, korunur, kollanır. Asıl çocuk erkek çocuktur. İlay ise bu durumlardan etkilenmez çünkü onu koruyup kollayan dedesi vardır. *“Çocuğun yok diye üzülme gelinim; senin bu İlay kızın, pek çok çocuktan daha iyi... Korkak işe yaramaz erkek olacağına, cesur, akıllı kız olsun, iyidir.”* (Işınsu: 1978: 20) İlay hayata dair derslerini ilk önce dedesinden öğrenir. Hem de öyle öğrenir ki hayatı boyunca ona yol gösteren fener gibi sözlerdir. *“İnsan kendi tarihini, kültürünü iyi bilmeli, çünkü bütün hayatında onun yolunu çizecek olan bunlardır. Yahut da bilmezsen, bir başka taraflara sürüklenir, gidersin... Kimse ezemez seni İlay, hiç kimse ezemez seni... İş ki bil ne olduğunu ne*

istediğini bil.” (İşinsu: 1978: 26-27) İlay’ı dedesi yetiştirir. Bulgar’ın Rus’un düzenine uymak istemeyen Hüseyin dede İlay’a sürekli okumasını özellikle de tarih okumasını söyler. “Bazı şeylerin yaşamasını sağlayabilmek için onları sürekli olarak düşünmek lazımdır, hissetmek lazımdır. Hürriyet duygusu mesela uşaam, evet düşün... Sen İlay, konuşmaktan da öte şeyler yapabilirsin, harekete geçebilirsin, hareket içinde çalışabilirsin. Zamanı var, şimdi cahilsin, çocuksun. Sabırlı ol, şimdi öğrenme zamanıdır.” (İşinsu: 1978: 44)

Romanın bütününde geçen ‘akçabardak İlay’ sözünün açıklaması da yine dededen gelir. *“Akçabardaklar güzel çiçeklerdir, pek güzel, nazlı, beyaz. Hem baharın, yazın ilk muştusudur onlar... Memlekette onlara kardelen derler, kardelen! Karı delip çıkar çünkü hem güçlü hem inatçı. O çiçekler sana benzer abe hem inatçı hem nazlı hem işte güzel diyelim.” (İşinsu: 1978:25-26)* Vatansever İlay’ın çocukluktan sevdiği ama Yunan’a yakın olmaya çalışan Mehmet Ali sanki İlay’ı ezer gibi çiçekleri ezmiştir. Dedesi de *“Kimse ezemez seni İlay, hiç kimse, sen insansın uşşagım, insan!” (İşinsu: 1978: 27)*

Hüseyin dedede fazlaca toprak sevgisi vardır ve bu sevgiyi torununa da aşılar. *“Dedem toprak derdi. Tutkusu toprağa, çilesi toprak içindi. Bütün değer kavramlarını toprak timsalleştirmişti. Vatan, millet, ana, iyilik, sabır, güç, bereket, emek, hak... Hepsi adına: Toprak!” (İşinsu: 1978:51)* İlay’a hitapları da bu sevgiden beslenir. *“Sarı kızanım, buğday başağım, taze filizim... Bu toprak bizimdir be, inkâr edemez bunu. Uşaam, biz vücutlarımızı gübre ettik ona. Benim tohumum işlemeli ta bağına kadar. Benim ekinim boy vermeli üzerinde... Ancak o zaman!” (İşinsu: 1978: 50)* Torununa, ‘Toprak bizimse orası vatan olur.’ mesajını vermeye çalışır.

Dedesi İlay’a ‘geçmişini bilmeyen geleceğini çizemez’ sözünü yaşadıklarından yola çıkarak aktarır. *“Babam hep ölüm görmüştü İlay; babasının, anasının, arkadaşlarının ölümlerini... Osmanlı’nın yavaş yavaş can çekişerek ölüşünü görmüştü... 93’teki harbi, katliamı, binlerin kırılışını, binlerin göçünü, göçteki telefî öğrendiğim zaman belki yeni konuşmaya başlamıştım... Önce kendini sonra düşmanı ve onun silahlarını iyi tanıman gerektiğini öğren... Yüksek mekteplere git. Şu Rusya’nın komünistliği, partisi bilmem nesi, neymiş bi iyice anla... Benim bildiğim*

komünistlik Rusya'nın diğer milletleri tutsak edip, kendisine hizmete koşturmak için icat ettiği bir vasıta... Benim canıma okuyan Marks değil Rus'tur. Marks da dinimize düşman, milliyetimize düşman, sen incisini öğren... Bak eskiden beyinleri taşla ezip yok ediyorlardı, şimdi yalan dolan bilgilerle doldurup yok ediyorlar. Beyinlere hâkim olduktan sonra bedenlerimizi kullanıyorlar. Çünkü onlara çalışacak işçi köle lazım.” (İşinsu: 1978: 67-68)

Dedesi gençliğinde mağdur bir kızı sevmiştir, Bulgar çetelerinin ölüme terk ettiği bu kızı canı pahasına günlerce iyileştirmeye çalışmıştır, umut yoktur ve ismini bile bilmediği bu sarı kız vefat etmiştir. İlay'ı bu sarı kıza çok benzetir ve bu sırrı torunu ile paylaşır. *“Kurtaramadım... Senin gibiydi; inceydi, sarıydı, pek güzeldi! Ben sevmiştim onu.”* (İşinsu: 1978: 71)

İlay'ın babası köyde olayları başlatan kişi olarak tutuklanır ve bütün olanlardan dedeyi suçlar. Bir de bu durumların sonucunda İlay okuldan atılır. Hüseyin Dede bütün bu olanlara çok üzülür, ölüme yaklaştığını fark eder ve çok sevdiği torununu, kendi gençliğini gördüğü Arif'e emanet eder. *“Şu kızcağızı yetiştireyim dedim. Beceremedim. Yok becerdim de sonunu hesap edemedim. Gayri çok ihtiyarlamışım neden taşıyım şu lüzumsuz canı hala?”* (İşinsu: 1978: 204)

Dedesi İlay'a İlay da dedesine çok düşkündür. Olanlardan kendisini suçlayan dedesi alışıldığı üzere dimdik durmak yerine sessizleşir ve günden güne erimeye başlar. Sonun başlangıcına gelmektedir. *“Dedemin hüzünlü yüzüne bakıp, bağırmak istiyorum: 'Allah rızası için babamın deli sözlerine aldırma, korkudan ne dediğini bilemedi. Sen Hüseyin Pehlivan'sın, çetecisin. Dedem, sen o bahsettiğin bütünün bir parçasısın; tarih içinde, milletin kaderinde yerin var; herhangi bir baba değilsin, oğlun sana ayak uyduramadıysa adımlarını, suç onundur.' Senin değil.”* (İşinsu: 1978: 205) Bu haletiruhiyeden kurtulamayan ve epeyce yaşlanan dedesi çok sevdiği torunuyla vedalaşır. *“Uşaam? Efendim dede? Sakın korkma... Elimi öp... Dışarı çık, ben gideceğim, ya Allah! İşte o zaman anladım ne demek istediğini, bir türlü eğilip öpemiyordum, ürpermeler içindeydim.”* (İşinsu: 1978: 233)

Böylesi büyük bir dede sevgisiyle ve eğitimiyle yaşayan İlay gibi *Kaf Dağı'nın Ardında* romanında da Mevsim annesinin ölümünden sonra babaannesiyile yaşamaya başlar. Aralarındaki bağ çok kuvvetlidir. Mevsim'in babası ise eşinin ölümünü kabullenemez, çocuğunu da eşini de terk edip yurtdışında yaşamaya başlar. Babaannesinden şefkat gören Mevsim mutlu bir çocukluk dönemi geçirir. Ama baba yokluğu da çeker. *"Babaannem anlatırdı: 'Bir deliydi o zamanlar baban canım, tam deli! İnanır mısın Mevsimciğim, herkese düşman kesilmişti. 'Karım öldükten sonra...' diyordu! Bütün insanlar ölsün mü istiyordu, dünya yıkılsın diye mi bekliyordu?"* (İşinsu: 1988: 26) Mevsim beş yaşına geldiğinde babası kızını almaya gelir, aklı başına gelen baba artık kızı ile İstanbul'da bir yaşam kurmak ister. Bu yaşam içinde babaanneye yer yoktur. Ama Mevsim babaannesine çok alışmıştır, babaanneyi bırakıp babasıyla İstanbul'a gitmek istemez.

"-Babaannem de gelecek mi?"

-Hayır gelmeyecek! O'nun görevi bitti artık, benim rahatsızlığım sırasında baktı sana artık iyiyim ve döndüm. Bundan sonra ikimiz beraber yaşayacağız." (İşinsu: 1988: 28) *"Babaannemin kucağına atlıyorum, boğula boğula ağlayıp 'Beni bırakma babaanne ne olursun.' diye yalvarıyorum."* (İşinsu: 1988: 29) Babaannesinden ayrıldığında bir parçasını da babaannesiyile bıraktığını hisseder. *"Kendime güvenimi o gün yitirmiş olmalıyım, o babaannemle kalan parçam var ya işte ben o eksiklikten dolayı kendime karşı bir güven duyamıyorum."* (İşinsu: 1988: 38)

Çiçekler Büyür'deki dede ile İlay, *Kaf Dağı'nın Ardında*'ki babaanne ve Mevsim'den sonra *Cumhuriyet Türküsü* romanında Hüseyin Hüsnü Bey ve torunları Nazan ile Hikmet dede torun bağına yansır. Hüseyin Hüsnü Bey geleneklerine bağlı bir beydir. Kızı Nimet Hanım çok erken yaşta vefat etmiştir. Damadı Selim Muhtar Bey de Ankara'da siyasi ve askeri kimliği ile faaliyet gösterir. Hüseyin Hüsnü Bey ise torunları Nazan ve Hikmet'le İstanbul'da konakta yaşamaktadır. Torunlarını kendi kuralları ve terbiyesine göre eğittiği için üzerlerinde söz hakkı olduğu gibi kızları zaman zaman kendisine de benzetir. *"Ne kadar ketum kızdır şu Hikmet, şüphesiz bütün asil huyları ile dedesine çekmiş."* (İşinsu: 1993: 27) Hüseyin Hüsnü Bey yıllardır torunları ile beraber yaşamaktadır. Ama artık babaları kızlarını yanına, Ankara'ya

çağırarak, vatanın içinde olduğu durumu kızlarının daha iyi idrak etmelerini istemektedir. Hatta bu zor günlerde kızlarının da vatanları uğruna bir şeyler yapmaları için onları ısrarla yanına aldirmaya karar verir. Dedeleri ise bu duruma çok üzülmemektedir. Çünkü kızlara hem çok alışmıştır hem de kendisinin artık iyice yaşlandığını hissetmektedir. *“Böyle yataklara düşüp çocuklara mı muhtaç olacağım? Yataklara düşmek ne kelime, sarsak bir ihtiyar olup onlara bir düşkün halde görünmek bile istemez.”* (İşinsu: 1993: 58) Babalarının ısrarına daha fazla dayanamaz ve kızları Ankara’ya göndermeye karar verir. *“Bir süre kıpırdanamadan kaldı oturduğu yerde... Ölümü düşündü, torunlarını düşündü ve karar verir gibi oldu: Belki de çare-i haldir çocukları Ankara’ya göndermek; ehvenişer!”* (İşinsu: 1993: 59) *“Kalbine taş bas efendi, taş bas çünkü artık gitmektesin sen... Sana gözün açıkken, aklın başındayken kızları babalarına teslim etmek düşer.”* (İşinsu: 1993: 61) Kızlar babalarından gelen mektup üzerine dedeleriyle konuşurlar, babaları kızları yanına almak istemektedir ama kızlar yine de dedelerinin rızasını almak isterler. *“Siz nasıl tensip ederseniz efendim.”* (İşinsu: 1993: 80) diyen Hikmet ve *“Dedecanım eğer siz lütfedip müsaade ederseniz gideriz.”* (İşinsu: 1993: 80) diyen Nazan’a dedeleri de onay vermek zorunda kalır. Hüseyin Hüsnü Bey’in sözleri, sakince izin vermesi, kestirip atmaması kızları şüphelendirir. Sanki öleceğini anlamış da vasiyetini söylüyor gibi *“Sizi göndereceğim lakin dikkatli olun!”* (İşinsu: 1993: 83) işaretini verir. Nazan dedesiyle duygusal bağı daha iyi olan torunudur ve vasiyet ettiğini anlar, çok üzülür. *“Nazan ‘İşte demedim mi, bize vasiyet ediyor!’ diye boğulacak gibi sıkılıyordu; dedesi gözüne bin yıl birden yaşlanmış, zayıf, hasta, biçare görünüyordu, kalkıp yanına gitmek, su bardağını tutan o mecalsiz ince kuru, uzun parmaklı elleri öpmek, yüzüne gözüne sürmek istiyordu.”* (İşinsu: 1993: 84) Kızlar Ankara’ya babalarının yanına taşınmışlar, dedeleri Hüseyin Hüsnü Bey ise İstanbul’da Aksaray semtinde yalnız kalmıştır. Yalnız kalan yaşlı dedesinin vefat ettiğini Nazan bilmese de hisseder. *“Nazan çok hüznü. Dedesinin hasreti öyle basmış ki içini, bir kuş olup, Aksaray’daki konağa uçuvermeyi düşünüyor.”* (İşinsu: 1993: 206) Birkaç gün sonra telgrafla ölüm haberi de gelen dedelerinin vefatını kızlara babaları Selim Muhtar Bey iletir. *“Bugün telgraf aldım, dedi. (İçini çekti.) dedeniz, ramazanın ilk sabahı Hakk’a yürümüş, Allah rahmet eylesin!”* (İşinsu: 1993: 230)

Cumhuriyet Türküsü’nde cumhuriyetin kurulduğu aşamaları anlatan Işınsu, *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında Yunus Emre’nin gariplikten dervişliğe, dervişlikten âşıklığa giden yolculuğunu gerçekçi bir aktarımla anlatılır. İçi her şeye herkese sevgi dolu olan Yunus daha çok küçük bir çocukken din ile ilgili konularda babaannesini tarafından hep korkutulur. Babaannesini korkmadan din öğrenilmez deyip Yunus’un annesini de susturur. Bu yüzden küçük Yunus hep korku ile büyür. “Alevlerin içinden kara kara zebaniler çıkacak! Seni alıp o alevlere ta diplere götürecekler... ha götürecekler... Sen daha kaç bakalım yanımdan kaç da yaramazlık yap, günaha gir! Tamunun ateşinde yanacaksın... Yanacaksın zebaniler gelip...” (Işınsu: 2002: 9) Yunus çok korkar, bu sözler rüyalarında vücut bulur karşısına çıkar. Birçok gece ağlayarak uyanan küçük çocuğa annesi Elif Kadın da çok üzülür. Ne zaman ki Yunus büyür, ağzı dualı bir genç olur o zaman dahi babaannesinin arkasından bir dua bile okuyamaz. Babaannesine küçüklüğündeki nefreti geçmez. “Babaannesine lanet okumak gelmiyordu içinden, daha doğrusu, aklı etse de lanet; gönlü bu işi engellerdi. Onu hiç sevmediğinin, aklına gelip de bir rahmet bile okumadığının farkındaydı.” (Işınsu: 2002: 10) Babaannesini Yunus’u zorla sabah namazına kaldırıır, alışması lazım diyerek onu zorlar. Çocukken bu erken uyanmaya önceleri kızar ama sonra erken kalkıp güneşin doğuşunu izlemek onun vazgeçilmezlerinden olur. “Bu vakitlerde; önce kızar, ağlamaklı olur Yunus, fakat sonra o gümüş ışığın içine düşer düşmez nedense bir tatlı sevecen özlem kavrar içini, onu buruk bir sevince boğardı. O zaman artık kızmaktan vazgeçerdi babaannesine...” (Işınsu: 2002: 11)

Babaaanne torun ilişkisinin din ile korkutmak üzerinden aktarıldığı *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanından sonra *Hacı Bayram* romanında Numan’ın dedesi ile arası iyidir, Numan dedesinin samimi bir şekilde ibadetle meşgul olmasından etkilenir. Numan ilerleyen yaşlarında velî olacak ve ismi Hacı Bayram şeklinde değişecektir. Numan Ankara’nın köyünde ailesi ile yaşamaktadır. Ölüm gerçeği ile de ilk defa dedesinin vefatıyla tanışan küçük Numan ölümü sorgular. “Kendi evinde daha çok ibadetle meşgul olan, kimsenin etlisine sütlüsüne karışmayan, kimseye dair dedikodu, gıybet yapmayan, münzevi bir ihtiyardı. Numan ilk defa bir ölüm olayı ile karşılaşmıştı. Dedesi ile çok fazla ahbab olmadıkları halde, onun kara toprağa

gömülmesi, öyle bırakılması, küçük yüreğini dehşetle karışık bir acıma duygusuyla doldurmuştu.” (İşinsu: 2005: 27)

Hacı Bayram romanında görülen örnek dede torun bağı *Hacı Bektaş* romanında Hacı Bektaş’ın babası ve oğlu arasında da ortaya konulur. Hacı Bektaş Velî Sulucakarahöyük’e yerleşir. Burada evlenir, düzenini kurar. Kadıncık ile evlenen Hacı Bektaş’ın Ali Timurtaş adında bir oğlu olur. Kadıncık’ın babası İdris torununu çok sever. “*Ali Timurtaş doğalı beri; ‘Meğer torun da evlat gibi sevililiymiş.’ Deyip hayretler içinde kalıyordu.*” (İşinsu: 2008: 144) Ali Timurtaş çok hareketli bir çocuktur. Dedesi İdris ona at binmeyi öğretir. Ali çok hareketli bir çocuk olduğu için önce korksa da sonra atı çok hızlı koşturmaya başlar. “*Aslında yakışıklı Şahin uslu bir attı, İdris onu ilk bindirdiği zaman, çocuk havalarda uçuyor zannetmiş ve çok korkmuştu. Oysa Şahin dizginleri İdris’in elinde, binicisini hiç rahatsız etmeden ağır ağır yürüyordu. Bir, birkaç kere derken Ali ata hâkim olmayı becerdi. Bir ay sonra da onu deli gibi koşturmaya başladı ki İdris kıyıp da atını hiç böylesine koşturmamıştı!”* (İşinsu: 2008: 192) Ali Timurtaş on beş yaşına gelince dedesi, atı Şahin’i torununa hediye eder. Timurtaş kendince bu büyük hediyein borcunu ödemek için dedesiyle satranç oynar ve dedesine bilerek yenilir. “*Timurtaş, satrançta birkaç defa bilerek dedesine yenildi. Buna pek sevinen İdris, başarısını hemen hünkârına, sonra da hemen herkese anlatmaya başladı.*” (İşinsu: 2008: 192)

3.1.4. BABA OĞUL İLİŞKİSİ

Baba oğul ilişkisi, birçok kültürde önemli bir sosyal ve duygusal bağdır. Bu ilişki, genellikle aile dinamiklerinin merkezinde yer alır ve birçok farklı şekilde ortaya konulur. Baba oğul ilişkisi, sevgi, öğretme, rehberlik, model olma ve miras aktarımı gibi unsurları içerebilir.

Baba oğul ilişkisi genellikle erkeklik kimliğinin ve toplumsal rollerin aktarımında önemli bir rol oynar. Baba, oğluna erkeklikle ilgili davranışları, değerleri ve sorumlulukları öğretir. Oğul da babasından birçok şeyi öğrenir ve onun

davranışlarını, tutumlarını model alır. Bu, erkek kimliğinin ve toplumsal rollerin nesiller arası aktarımını sağlar. Ancak, baba oğul ilişkisi bazen karmaşık olabilir. Olumsuz bir ilişki veya iletişim eksikliği, oğulun babasının onayını aramasına veya kendi kimliğini bulma sürecinde zorluklar yaşamasına neden olabilir. Aynı şekilde, baba da oğlunun beklentilerine veya kendi beklentilerine uygun olmadığını düşünebilir.

Emine Işınsu'nun başkahramanları çoğu zaman kadın karakterlerdir. Bu yüzden erkek karakter ve baba oğul ilişkisi Işınsu'nun romanlarında ender rastlanan aile ilişkileri içinde yer alır. *Tutsak* romanında Tarık Kerkük Türkü'dür. Kerkük'te yaşadıklarını, küçüklüğünü, babasıyla olan ilişkisini hatırlayan Tarık amacını, davasını, babasıyla yaptığı konuşmalardan tekrar tekrar hatırlar. Babası Tarık'ı sürekli yüreklendirir, bu yüzden Tarık hakanın askeri olup babasını gururlandırmak ister. “*İşte ben, onun askerlerinin kumandanı olacağım. Derdim. Samimiyetle, İnşallah oğlum, aslan oğlum, bozkurt oğlum benim... diye sırtımı okşardı.*” (Işınsu: 1973: 80)

Tarık'la babasının baba oğul ilişkisine yer verilen *Tutsak* romanından sonra *Sancı* romanında sağ sol davaları içinde yoğrulan gençler arasında Prof. Dr. Sadettin Bey'in iki oğlu da yer alır. Fakat iki ayrı grup içinde yer alan kızı Leyla ve oğlu Ali'nin örgütleri içindeki durumlarına dair babalarının bilgisi yoktur. Sadettin Bey kızı Leyla ile yaşça büyük olduğu için daha çok sohbet edebilmektedir. Oğlu Ali'yi ise hem yaşça hem de hayata dair duruşu bakımından küçük görmektedir. Ali'yi daha çok anne kuzusu olarak niteler. Ali, ülkenin içinde bulunduğu durumlara karşı babasının duyarsız kalışına çığlık atarak odadan çıkıp gitmesi sonucunda: “*Deli be, aptal bu oğlan. Senin oğlun, kıymetli oğlun! Basbayağı deli!*” (Işınsu: 1974: 157) Hatta baba Sadettin Bey olayı abartır ve Ali'nin eğitiminden tamamen eşi Sabiha Hanım'ı sorumlu tutar. “*Çok şımartıyorsun oğlunu, hiç göz kulak olmuyorsun, terbiye edemiyorsun. Gördün mü, nasıl yüzüme karşı diklendi, yarın öbür gün karşına silahlı bir anarşist olarak çıkarsa hiç şaşma Sabiha Hanım, kendi eserin!*” (Işınsu: 1974: 158) *Sancı* romanı 1974'te ilk baskısını yapar. O yıllarda çocuklar babalarına ‘siz’ şeklinde hitap ederler, kitapta buna birçok kez şahit olunur ama bir yandan da baba ile karşılıklı sigara ve alkol tüketebilirler. Her iki durum da dönemin olağanlarındandır.

Amerika'ya gitme planını kutlayacakları anda viski içeceklerdir. *“Leyla'ya da koy kocacığım, kutlayalım... Bir yudum da Ali içsin, şerefe.”* (İşinsu:1974: 302-303) Halbuki Ali Amerika işine yurdu bırakıp kaçmak olarak bakar, babasını onaylamaz. Annesi her ne kadar Ali'ye karşı çıkıp onu nankörlükle suçlasa da Ali babası ile konuşur. *“Yani babacığım, memleket karışık diye gitmek istiyorsunuz, karışıklıktan kurtulup kaçmak için. Oysa siz üniversite hocasısınız, sizin bu konuda görevleriniz vardı, söylemiştiniz, durumun nezaketini göz önüne alarak elimden geleni yapıyorum, demiştiniz. O toplantılarda yaptığınız konuşmaların çok etkili olduğundan bahsetmiştiniz. Şimdi gitmeniz sizin arkanızda bir boşluk bırakmaz mı?”* (İşinsu: 1974: 304)

Sancı'da Ali babası tarafından küçük görülen bir çocuk olarak yetişirken *Canbaz* romanında Mahmut anne ve babasının gözdesi olarak büyümüştür. Ailesi gösteriş içinde yaşamak için ellerindeki her şeyi kaybederler. Elllerinde kalan tek şey sadece evlatları olmuş, ona sıkı sıkıya tutunmaya çalışmışlardır. Hem annesinden hem babasından gerekli gereksiz ödül ve ceza görerek büyüyen Mahmut bu ikilemin içinde yalan söylemeye alışmıştır. Canbazlıklar yaparak büyüyen Mahmut yalnızlık çeker, çoğu zaman da bu yalnızlığı gidermek için insanlarla çok fazla ilişki kurmaya başlar. Siyasete girer, İstanbul'a gider, zengin iş adamı Koçsa ile iş yapmayı kafasına koyar. Annesi ile vedalaşır, babasına ise gidip para kazanıp tekrar çiftliğe döneceği telkininde bulunur. *“Bu kadın beni dizi dibinden ayırmayacak, belli. Erkekliğim geçecek, bırak gideyim, erkekliğimi bulayım. Sonra dönüp çiftliğin başına gelirim, işleri büyütürüm, hiç merakın olmasın.”* (İşinsu: 1982: 102) Böylece İstanbul'a giden Mahmut babasına da veda eder. Sendika işlerine giren Mahmut bir süre sonra Sivas'a köyüne geri döner. Siyasette ve işlerinde daha güvenilir görünmesi için evlenmesi gerektiği İstanbul'dayken Akif Koçsa tarafından Mahmut'a söylenmiştir. Kendisinden daha fakir bir kızla, her şeyi koca evinde göreceğ bir kızla evlenmesi gerektiğini babasına söyler. Ailesi köyden gelinlik kız bakarken Mahmut bu işi de hızlandırır ve kendisi bir kız bulur, evlenir. Çiftliğe ailesinin yanına evlenip yerleşir. Ailesi ve eşiyle beraber yaşamaya başlayan Mahmut sendika tarafından tekrar İstanbul'a çağırılır. Babası oğlunun önünde duramaz. Babası ile duygusal bağlarını çok küçük yaşlarda koparan Mahmut anne, baba, memleket bağlılığı yaşamaz. Mahmut için sendika, iş hırısı,

kadınlar, zenginlik ve Akif Koçsa her şeyden daha değerli hale gelmiştir. Baba oğul arasında geçen şu konuşma ile bağlar iyice kopar.

“-Bu nasıl iştir, Akif’i düşünürsün, ananı babanı, karını, doğacak çocuğunu hesaba katmazsın.

-Baba çiftlik senin işin, benim değil. Zara da senin yurdun, benim değil. Şu yaşa geldim, baba olacağım gayri, daha yerim yurdum, işim yok.

- O nasıl söz, çiftlik de senin çubuk da. Biz ananla ihtiyarladık gayri, malı mülkü ne yapalım?” (İşinsu: 1982: 123)

Yine *Canbaz* romanında İlhan, babası ile sohbet eden bir gençtir. Baba oğul arasındaki konuşmalardan, babasının oğlunu tanıdığı anlaşılır. Babası küçük yaşlarda bile oğlundaki hitabet yeteneğini fark eder. Tarih şuuruyla yetişen İlhan aynı zamanda İslamiyet’i de iyi öğrenir. Babası oğlunu şöyle tanıtır. *“Hitabet kabiliyeti var. İnsanları duygularından ve kafalarından yakalamasını biliyor, politikacı olabilir bu çocuk... Eksiklikleri tamamlamak lazım. Tarikatlarla Sivaslılık yetmez. Türklüğü bir bütün olarak düşünmek lazım, çocuk kendimizi tanımalı, insanımızı tarih içinde bilmeli ki eğer hizmet edecekse bu memlekete sağlam bassın ayakları.”* (İşinsu: 1982: 119) Baba oğul arasında sohbet de babanın oğlunu tanıdığını ve O’nun yetişmesi için uğraştığını gösterir. *“Tarih dersinde on almak ne ki be oğlum, akli biraz çalışan ezberler onları. Mektepte tarih dersi okumak başka, tarihimizi sahiden okumak, kavramak başka. Tarih içinde milletini tanımak, daha ötesi bu milletin şuuruna varmak gerekir.”* (İşinsu: 1982: 119) Tüm bu konuşmalardan sonra İlhan büyür, üniversiteye Ankara’ya gider. ODTÜ Endüstri Mühendisliği bölümünü kazanan İlhan’a babası öğrenci olaylarına karışmamasını defalarca dile getirir. İlhan da en zor zamanlarında bile babasının sözlerini hatırlar. *“Oğlum canım oğlum, bak elini kana bulama, sen de kana bulanma!”* (İşinsu: 1982: 269)

Canbaz romanında bir diğer baba oğul ilişkisi Ali ve babası arasındaki iletişimsizlikle verilir. Ali ve ailesi Sivas’ın Zara ilçesine bağlı bir köyden, Ali daha iyi okullarda okusun diye Ankara’ya gelirler. Ali Çubuk bu işten hiç memnun değildir.

Küçük yerde ailesiyle ve tanıdıklarıyla yaşamak Ali için çok daha güvenli ve samimidir. Ankara’da yabancı gibi kalırlar. Ali ezilmişlik duygusu ile ne yapacağını şaşırılmış durumdadır. Kim nereye çekerse oraya giderek savrulmaktadır. Ama babası Ali’yi anlayamamaktadır. “*Kara inatlı sersem, gelip buraya seni yüksek mekteplerde okutalım dedik, başımızın etini yer oldun. Aklın küçüldü, dilin büyüdü. Senin için geldik... İyisini istedim senin için, Ankara’nın imkânı daha boldur dediler... Kalktık geldik. Ben de anan da memnunuz. At şu yabancılığı üstünden.*” (İşinsu: 1982: 137-138) Babası oğlunu anlamaya çalışır ama oğlundaki bu halleri gelip geçici bir ergenlik, delikanlılık dönemi gibi düşünür. Ara sıra tartışırlar ama baba çocuğun üstüne pek gitmez. Kendisi de babası ile böyle dönemler geçirmiştir. “*Adetiydi, oğlan deli sinirliyse rahat bırakır. Sonra bir iyi vakitte sakın ve ağır ağır konuşur, eğriyi doğruyu göstermeye çalışırdı. Çünkü kendi babası da ona öyle yapmıştı. Rahmetli ‘Delikanlılık çağı vahşi atların çağıdır. Hızlı varmayacaksın üstüne, ürkütmeyeceksin, çünkü zaten ürkmüştür o ürkeceği kadar, ağır ağır yaklaşacaksın! Derdi.*” (İşinsu: 1982: 146) Adam olma fikri ile kendine bir çizgi çizen Ali ise mühendis olup köyüne geri dönmek ve köyünü baştan sona tekrar imar etmek ister. Ama sonraları tüm bu hayaller uçup gider. Boşlukta savrulurken yanlış örgütler tarafından yönlendirilir. Ailesine çok rahat yalan söylemeye başlar, dersleri pek önemsemez, büyüklere saygıyı yitirir, değer yargıları alt üst olur. Babası bu örgüt durumlarını öğrenince Ali’yi döver ve Ali evden kaçır. “*Anarşik oğlum olacağına hiç olmasın daha iyi!*” (İşinsu: 1982: 180) Ali sonunda da kendini ait hissettiği örgüt tarafından eline tutuşturulan bir silahla adam öldürür. Tüm bu yaşananlarda, Ankara’ya ait hissedememe duygusunu ve yalnızlığını babası hiç anlayamamıştır. Ali’nin haberini alan annesi ve anne karnındaki kardeşi ölür. Babası ise o günden sonra ne Ankara’da ne de Zara’da görülür.

Canbaz romanındaki ergen oğullarla babalar arasındaki iletişim kopukluğu İşinsu’nun bir diğer eseri *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında Erdal ve babası üzerinden kısıtlı bir şekilde aktarılır. Erdal’ın ailesi varlıklı bir aile iken Erdal babasından para almamak, kendi ayakları üzerinde durmak için uğraşır. “*Erdal’ın babası fabrikatördü, iddia ettiğine göre ailesinden beş kuruş almaz, babasına pek yüz vermezdi.*” (İşinsu: 1988: 101) Edebiyat Fakültesi’nden mezun olan Erdal özel bir tiyatrodan dramaturgluk,

bir yayınevinde editörlük gibi işlerle uğraşır ama yine de babasından harçlık almayı reddeder.

Kaf Dağı'nın Ardında romanındaki gibi kısıtlı bir şekilde aktarılan baba oğul ilişkisinin bir diğer örneği de *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında Yunus Emre ve oğlu üzerinden aktarılır. Yunus Emre evlenmiş, ilk çocuğu Mehmet Gökçe doğmuştur. Yunus Emre'nin çocukluğundan beri içindeki insan sevgisi pek çoktur. Ama kendi evladına olan sevgisi çok daha büyüktür. “*Oğlu yer yatağında uyumakta. Yunus ona bakakaldı, öyle güzeldi ki çocuk, tıpkı Konya kilisesinde gördüğü melek resimleri gibiydi, içi ıgıl ıgıl aktı Mehmet Gökçe'ye.*” (İşinsu: 2002: 11)

Yunus Emre gibi *Bukağı* romanındaki Niyazi Mısrî ismini eğitimleri sonrasında alan Mehmed, çocuk yaşlardan itibaren etrafındaki diğer çocuklardan farklıdır. Daha akıllı, daha olgun, daha bilgilidir. Bütün bu meziyetlerin farkında olan babası Ali Efendi Halil Derviş'i oğluyla ilgilenmesi için görevlendirir. Ali Efendi'nin iki oğlu vardır. Biri Ahmed diğeri Mehmed. Ahmed'i eğitim için kendi tekkesine, yanına alan Ali Efendi Mehmed'i eğitimi için Halil Derviş'e emanet eder. Eserin ilerleyen sayfalarında görürüz ki babası Mehmed'e çok güvenir, ayakları üstünde duracağını bilir. “*Bilirim vahşidir, girsin yaşlıları arasına, görsün yabancı hocayı, tam olmasa da birazcık ehlileşecektir... Okul insanı hayata hazırlar, sen endişelenme onun için, dik kafalıdır, inatçıdır, hiç esnek değildir. Burnunun dikine gider bilirim. Sen ona güreş öğretmeye bak, harcayacak fazla enerjisi var, güreşte harcasın, aksi halde bizim dergâha yakışagelmez.*” (İşinsu: 2004: 20) Kardeşi Ahmed babasının müridi olarak tekkeye gider gelir ama Ali Efendi Mehmed'i çağırılmaz. Mehmed küçük yaşta babasına uzak kalır ve bu duruma üzüldür. Halbuki Ali Efendi Ahmed'i daha zayıf bulmaktadır, bu yüzden ona daha merhametli yaklaşır ve Ahmed'i yanından ayırmaz. Babasının ilerleyen yıllardaki rahatsızlığı sırasında duygularını daha iyi anlayan Mehmed baba oğul arasındaki bu mesafeye için için kızar. “*Bir taraftan babasının rahatsızlığına çok üzüliyor, diğer taraftan on dokuz yıllık ömrü boyunca babası ile hiç yakın olmadıklarını düşünüyordu; bu haksızlıkmiş gibi geliyordu ona. İçin için öfkeleniyordu Ali Efendi'ye.*” (İşinsu: 2004: 68) Hâlbuki Ali Efendi oğlu Mehmed'deki cevheri görmüştür. O yüzden oğlunun gidip dünyayı tanımasını ister,

eğitimini farklı yerlerde tamamlamasını destekler. Ama bu konuyu oğluyla direk konuşmaz, Derviş Ağa ile konuşur. Mehmed babasının vefatından sonra aralarındaki ilişkiyi daha iyi algılar. *“Babam benimle ilgileniyormuş, bir müridine teslim edip başından attığı oğlu değilmişim, beni seviyormuş! Diye düşündü, içine bir sıcaklık yayıldı, göz pınarları doldu.”* (İşinsu: 2004: 69) Mehmed 'in farklı şehirlerde farklı tekkelerde, dergâhlarda dini ve ilmi eğitim aldıkça mahlasları da artar. O artık Niyazi Mısırî'dir. Fakat bu durum evlenmiş ve iki çocuğu olan Mehmed'i etkiler, artık ne eşine ne çocuklarına zaman ayırabilmektedir. *“Ali babasının yüzünü az görmesine rağmen ona çok bağlıydı. Fakat Mısırî'nin çocuklarla meşgul olacak hiç vakti yoktu, o ilahi sarhoşluğunu yaşarken kendini dervişlerine, şiiirlerine ve yazdığı risalelerine adanmış görünüyordu.”* (İşinsu: 2004: 240) Niyazi Mısırî giderken oğlu Ali'nin iyi eğitilmesini eşinden ve arkadaşından istemiştir. Ali de babasının izinden giderek bilgisine bilgi katmıştır. Hem terbiyeli hem de sevilip sayılan bir genç olduğunun mektubunu alan baba gururlanır. *“Ali çok iyidir, Ali sizin yolunuzda çok sıkı çalışarak yürüyor. Şu yaşında herkes tarafından sevilip sayılıyor. Artık genç bir adam oldu maşallah.”* (İşinsu: 2004: 284) Niyazi Mısırî atık hayatının sonlarına gelmiştir ve siyasi söylemlerinden dolayı sürgün cezasına çarptırılır. Ayağına bukağı takılmış halde Limni adasına sürgüne gönderilirken oğlunu Ahmed Efendi'ye emanet eder. *“Oğlum Ali ve dervişanım sana Allah'ın emanetidir, cümlesine benden selam söyle. Ha Ali'nin zahiri ilim tarafı zayıftır, ona o yönden de hocalık et, dedi.”* (İşinsu: 2004: 314)

Yunus Emre ve Niyazi Mısırî gibi *Hacı Bayram* romanında Numan da aile ilişkisi içine babasıyla diyalogları ile aktarılır. Numan'ın ilerleyen yaşlarında velî olacağı daha doğmadan anne karnındayken annesine bildirilir. Numan doğduktan sonra da hep bu yolda ilerler, ismi Hacı Bayram olarak değişir. Ama geleneksel bir aile ortamında yaşayan babası Koyunluca Ahmed oğlunun babası ile diğer çocuklar gibi tarlaya gitmesini ister. Yeteri kadar ibadet etmesini sonra da tarlada babası ile çalışmasını ister. Ama Numan her bulduğu fırsatta kitaplar okuyan, hocası İzzeddin babaya giden, aklına takılan her şeyi soran bir çocuktur ve köydeki diğer çocuklar gibi değildir. *“Ne yani başıma âlim mi olacaksın, Arapça senin neyine, Kur'an'ı belledin, hafız oldun, eh istediğini yaptı, sana anlamlarını öğretti bu kadarı yeter, artık yavaş yavaş tarlaya gelip bana yardım etme zamanın geldi, herkesin çocuğu babasına*

yardımcı, namazı kıldılar mı hadi babalarının peşinde doğru tarlaya, benim oğlumsa İzzeddin Baba'ya derse, yetti gayri, yoksa Osmanlı'ya vezir mi olacaksın?" (İşinsu: 2005: 32) Numan ciddi bir çocuktur, babası bazen bu ciddiyetten sıkılır, oğlunun diğer çocuklar gibi olmasını içinden geçirir. Diğer oğlu Numan'a benzemediği için buna şükreder. Anne Nazlı, oğlunun başka ve değişik olduğunu defalarca eşine söylese de baba Koyunluca Ahmed bunu kabullenmekte zorlanır. Diğer iki oğluyla tarlaya gidip gelen Koyunluca Ahmed *"Benim kaderim de üç oğlumla değil de iki oğlumla çalışmakmış."* (İşinsu: 2005: 44) şeklinde kendini teselli eder. Oğlundan kendisine hayır gelmeyeceğini düşünmeye başlayan baba, oğluna güzel bir at alır ve oğluna hediye eder. Çünkü oğlunun bir velî olacağı daha bebek doğmadan bildirilmiştir, bu duruma artık iyice inanan baba oğlunu desteklemeye karar verir. Ama diğer oğullarından Safi babasıyla tarlaya gidip gelse de Murad abisi Numan'ın yolundan gider, Koyunluca Ahmed bu duruma iyice üzülür. *"Bunlar da galiba bir kumaşın iki yüzü. Rabbim bana niçin normal çocuklar vermedin."* (İşinsu: 2005: 70) İçinden sessizce böyle düşünse de bunu oğullarına söylemez. Numan ailesine her zaman teşekkür eder. Çünkü köyde yapılacak iş çoktur ama ailesi onun eğitime müsaade ederler, onu medreseye gönderirler. Ailesinden küçük yaşta ayrılıp medreseye giden Numan anne baba özlemi çekse de eğitime devam eder. Numan yetişmiş, dervişlikten velî rütbesine geçmiş, ismi Hacı Bayram olarak değişmiştir. Evlenmiş, çocukları olmuş, oğlu Ahmed de babasının yolundan gitmeye karar vermiştir. Babası Hacı Bayram bu duruma çok sevinmiştir. *"Baba iznin olursa ben de senin yoluna girmek istiyorum, arayış içindeyim, senin yanında ve gözetiminde yetişmek isterim"* (İşinsu: 2005: 330) Hacı Bayram oğlu Ahmed'e diğer müritlerinden daha ağır bir terbiye ve eğitim verir.

Hacı Bayram'da olduğu gibi baba oğul ilişkisi *Hacı Bektaş* romanında da Hacı Bektaş ve babası üzerinden değil, Hacı Bektaş ve oğlu Ali Timurtaş üzerinden aktarılır. Hacı Bektaş Velî Sulucakarahöyük'e yerleşir ve burada yuva kurar. Kadıncık ile evlenen Hacı Bektaş'ın Ali Timurtaş adında bir evladı olur. Ali Timurtaş çok hareketli bir çocuktur. Her gittiği yerden, her bulunduğu ortamdan çabuk sıkılan Timurtaş daha çok küçükken sadece babasının yanında huzur bulur. *"Ali Timurtaş'ın en uslu olduğu vakitler, yalnız babasıyla beraber, onun dizinin dibinde olduğu saat*

veya dakikalardı. O yaşta bile, Hacı Bektaş'a büyük bir hayranlık duyuyordu; gözleri babasının gözlerinde, onun hiç anlamadığı sözlerini dinliyordu. Farkında olmadan beynine kazınanlar; 'aşk', 'sevgi', 'dürüstlük', 'doğruluk', 'okumak' ve 'iyi ahlak' tı." (İşinsu: 2008: 158) Hacı Bektaş oğlunun eğitimiyle de ilgilenir. "Hacı Bektaş karısına 'Sevdiğim, Ali artık dört yaşını doldurdu, onu okutmaya başlamanın zamanıdır.'" (İşinsu: 2008: 174) "Her akşam Ali yatmadan önce babası; 'oğulcuğum, bugün ne kadar yazdın? Diye soruyor, önüne getirilen kağıtları dikkatle tetkik ediyor, yanlışlara dikkat çekiyor, özellikle yanlış çocuğun bulmasını sağlıyor, ancak yazısının gittikçe güzelleştiğini söyleyerek onu yüreklendiriyordu.'" (İşinsu: 2008: 180) Hacı Bektaş ve eşi Kadıncık tekkede ders verirler, müritlerle ilgilenirler. Oğulları Ali için de bu eğitimlere başlamanın vaktinin geldiğine kanaat getiren babası onu da tekkeye çağırır. Ali Timurtaş zeki bir çocuktur, tekkede konuşulanları dinler, anlar, sindirir. "Ali Timurtaş on iki yaşına girince babası onun artık, tekke kuruluhi beri haftada iki gün yapılan müritler ve konuklar toplantılarına, muntazam devam etmesi lazım geldiğini söyledi." (İşinsu: 2008: 191)

3.1.5. ANNE- KIZ MESAFESİ, BABA- KIZ YAKINLIĞI, BABADAN KIZA BASKI

Anne-kız mesafesi, baba-kız yakınlığı ve babadan kıza baskı gibi konular, aile içi ilişkilerin karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtan önemli dinamiklerdir. Bu ilişkiler, toplumdan topluma ve aileden aileye değişiklik gösterebilir, ancak genel olarak aile içindeki bireyler arasındaki rol ve ilişki kalıplarını şekillendirir.

Anne-kız mesafesi, genellikle kızın duygusal gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve kızın annesinden destek ve rehberlik almasını sağlar. Baba-kız yakınlığı ise, baba ile kız arasındaki özel bağı ifade eder. Bu yakınlık, baba ile kız arasında derin bir sevgi, anlayış ve paylaşımı içerebilir. Baba, kızının hayatında önemli bir figür olabilir ve ona rehberlik, koruma ve destek sağlar. Baba-kız ilişkisi, kızın özgüveninin gelişmesi, güvenli bağlanma duygusu kazanması ve sağlıklı ilişkiler kurabilmesi açısından önemlidir.

Ancak, bazen babadan kıza baskı da görülebilir. Bu durumda, baba kızına karşı aşırı kontrollü, otoriter veya baskıcı olabilir. Bu baskı, kızın özgürlüğünü kısıtlayabilir, özgüvenini zedeleyebilir ve kendi kararlarını verme yeteneğini etkileyebilir. Babadan kıza baskı, genellikle toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel beklentiler veya aile dinamikleriyle ilişkilendirilebilir.

Bu dinamiklerin hepsi, aile içi ilişkilerin karmaşıklığını yansıtır ve bireylerin kişisel gelişimini etkileyebilir. Sağlıklı bir aile ilişkisi, açık iletişimi, saygıyı ve anlayışı içerir ve her bir bireyin kendi kimliğini bulmasını sağlar ve sağlıklı ilişkiler kurmasını destekler. Emine Işınsu hemen hemen bütün romanlarında bu dinamikleri aile içi ilişkiler ve iletişimle ortaya koyar.

Aile ilişkilerinin birçok farklı yönüyle ele alındığı Işınsu romanlarından *Sancı* romanında eğitilmiş, kendini yetiştirmiş, kibar bir baba Sadettin Bey yer alır. Kızı Leyla'ya hep 'prens' diye hitap eden, kızına düşkün hatta onu şımartmak isteyen bir babadır. Sadettin Bey eşi Sabiha Hanım'la da ilgilenir, onu da sürekli şımartmak ister. Sabiha Hanım bu yüzden çocuk ruhlu kalmıştır. Leyla bu durumla ilgili sitemini dile getirir. "*Annemin akli başındadır, hem bir hayli başındadır. Onu yetiştiremedinizse kabahat sizin, daha çocuk sayılırmış sizinle evlendiğinde, gençliği boyunca güzelliği ile ilgilenip süs bebeği yapmışsınız, şimdi biraz yaşlanıp şişmanlayınca akılsızlığını fark ediyordunuz, öyle mi?*" (Işınsu: 1974: 40-41) Her ne kadar annesini bu şekilde savunsa da Leyla da annesi ile paylaşacak bir şey bulamadığı için babasına daha yakındır. Çünkü babası ile uzun uzun memleket sohbetleri yapabilir. Ama örgüte karışmasıyla ilgili de babasını suçlar. "*Ben çocukken bilinçsiz olarak hissetmişim ki bunu, az değer verilen anneme değil, çok değerli olan babama benzemek istemişim... Belki eyleme atılışım da bu yüzden. Kendi değerimi ispat etmek için çırpınma!*" (Işınsu: 1974: 310) Babası duyduklarına çok üzülür. "*A kızım içimden nasıl geldiyse öyle sevdim seni, çok sevdim. Güzelliğinle övündüm.*" (Işınsu: 1974: 310) Her ne kadar babasının onunla fazlaca ilgilenmesine, ona bebek gibi davranmasına, Leyla'ya her ortamda 'prens' demesine sinirlense de bazen de bu söze, baba şefkatine ihtiyaç duyar. Leyla örgüt arkadaşı Seyhan tarafından tecavüze uğrar. Sinir krizi geçiren Leyla ilerleyen günlerde babasının ona küçük bir kız gibi davranmasını ister. Geçmişte

söylediği sözleri hatırlar. *“Hercai menekşe! Aa sarı elbise giydiğim zaman babam böyle söylerdi bana... Unuttu! Ne zamandır söylemiyor. Dur hatırlatayım.”* (İşinsu: 1974: 209) Leyla büyümek, davasına hizmet etmek istemiştir. Ama Seyhan’ın tecavüzüne uğramak ve örgütü yabancı kökenli birilerinin yönettiğini anlamak onu hayal kırıklığına uğratmıştır. Daha erken yaşlarda babasına kızsada yine onun prensesi olmak ister. *“Ah babacığım yine prenses olmak istiyorum, bıktım artık bu oyunlardan. Ben yine prenseslik yapmak istiyorum, başka bir şey değil!”* (İşinsu: 1974: 226) Hatta öyle ki babasının Amerika planlarına çok sevinir. Davasını, örgütünü hepsini arkasında bırakmaya hazırdır. Çünkü davaya inancını kaybetmiştir. *“Amerika’ya mı gidiyoruz, nasıl? Ne zaman? (Leyla’nın gönlünde bir dolu kuş kanat çırpı; canı cehenneme bütün çalışmaların! Gitmek... Kaçmak... Hem de Amerika’ya!”* (İşinsu: 1974: 302)

Canbaz romanında dönemin getirisi olarak siyasi olaylarla yoğrulan bir toplum vardır. Aile bağları buna göre şekillenmektedir. Selen ve annesi Gülnaz Hanımın aralarındaki aşılammayan duvarlar genç kızı çok üzmemektedir. Anne Gülnaz Hanım ise bu durumun kızını güçlendireceğini düşünür. Dönemin olaylarından dolayı annenin başına bir şey gelirse kızı Selen’in bu durumlardan etkilenmemesini ister. Bu yüzden kızı ile arasında sürekli bir mesafe vardır, kızını sağlam karakterli kılmaya çalışırken onda onarılmaz yaralar da açmaktadır. Ankara’ya üniversitede okumaya gittiğinde annesiyle olan mesafenin açtığı yaralar ortaya çıkmaya başlar. Çünkü annesi ile hiç dertleşmemiş, içini dökme konuşmamıştır. *“Annemin üzerime nazar boncuğu gibi taktığı kibar, asil daha bilmem ne sıfatlarımla bizim mahalleye ne kadar ayrı düşüyorsam, burada da kendimde keşfettiğim çirkin, cahil, görgüsüz sıfatlarımla o kadar ayrı kalacaktım.”* (İşinsu: 1982: 14) Ankara’ya gittiğinde pansiyonda kalacak parası vardır, başka parası olmadığı için de kendini kötü hisseder. Ama bütün bu durumları annesi ile yine konuşmamıştır. Duygusal yoksunluğunu maddi yoksunluğu ile özdeşleştirir. *“Ben her bakımdan yoksuldum. Hele yıpranmış bavulum, modası geçmiş bir iki elbisem, kıcı parlayan siyah pantolonum ve lekelerini bir türlü çıkaramadığım kotum, hepsi ayrı ayrı sızlayan yaralardı içimde. Aramızda dikilip durduğunu hissettiğim ve bir türlü aşmaya cesaret edemediğim duvarlardan ötürü bunları anneme söyleyemezdim.”* (İşinsu: 1982: 15) Gülnaz Hanım sendika işleri ile o

kadar yoğundur ki kızı ile herhangi bir paylaşımı yoktur. Ülkede yaşanan sendika faaliyetlerinin en hararetli dönemlerinde bile anne kız bu durumları konuşmazlar. İki farklı şehirde yaşamaktadırlar ama aralarındaki mesafeler kilometrelerden de fazladır. *“Acaba annem bütün bu işlerin farkında mı diye düşündüğüm olurdu. Ne ben yazıp ona soruyorum ne annem bana sendikadaki gelişmeleri haber veriyor. İkimiz de temkinliyiz, aramızdaki duvara başımızı çarpmak istemiyoruz.”* (İşinsu: 1982: 74) Selen babasını çok küçük yaşta kaybetmiştir. Babasından annesi ve Selen’e kalan ise büyük çapta borçtur. Bazen babasının yüzünü hatırlamak istese de artık hatırlayamaz. *“Babam ilkokul öğretmeniydi. Pek hatırlamam yüzünü, beş yaşındaydım, öldü. Küçük kızını ve bir sürü borcu anama yükleyerek... Sıkıntılı günlerdi. Aman be, şunca yılın hangisinde sıkıntılı olmadık ki, bilhassa para babında!”* (İşinsu: 1982: 37)

Canbaz romanında baba kız ilişkisi dahilinde Akif Koçsa ve kızı Tülin yer alır. Tülin de üniversitede okumak için Ankara’ya gelmiştir. Anne babasının boşanmasından sonra baba ilgisizliği ile iyice yıkılan Tülin ailesinin istemeyeceği ne varsa yapma peşine düşer. Baba kız yakınlığı, ilişkisi bozulmuştur ve kız arayış içindedir. *“O zaman ne bilsin Sevim abla kızın anasına, babasına ve de üvey babasına rest çekip sokaklara düştüğünü; cinsî serbestî taraftarı, aynı zamanda erkeklerden ödü kopan gayet farfaracı ve Marksist bir fraksiyonun ateşli bir militanı olduğunu.”* (İşinsu: 1982: 13) Hatta babasından öç almak için babadan gelen parayı öyle harcar ki bu durum yanında kaldığı Sevim ablanın da dikkatini çeker. Babayı bu şekilde cezalandırır Akif Koçsa kızının çok para harcamasını şöyle anlatır. *“Tülin paradan nefret ettiğini söylüyor fakat kullanıyor parayı, çok lüzumsuz yere harcıyor! Harcamak için harcadığı belli, acaba bu nefret sahi mi diye düşünüyorum.”* (İşinsu: 1982: 329)

Canbaz romanındaki çalkantılı aile ilişkilerinden sonra daha sakin bir baba kız yakınlığı ile *Kaf Dağı’nın Ardında* romanı gelir. *Kaf Dağı’nın Ardında* romanı; Mevsim karakterinin kendisi, babası ve arkadaşları ile olan ilişkileri üzerine kurgulanmıştır. Romanda Mevsim’in babasının ismi açıkça söylenmez; ‘babacık’ veya ‘baba’ şeklinde vurgulanır. Mevsim annesinin ölümü üzerine babası ile hayatını devam ettirmiştir. Mal varlığı ve maddi imkânı çok olan babası Mevsim’in mutluluğu için, özgürlüğü için, ayakları üzerinde durması için çok uğraşmıştır. Mevsim çocukluğunun

yalnızlık günlerinde kendi kendine oyunlar kurgular, oyuncak bebekleri konuşturur, farklı karakterler ortaya koymaya başlar. Babası ondaki kurgulama yeteneğini çocukluk günlerinde fark eder. Yazarlıkla ilgili eğilimlerinin başlamasında babasının bu yeteneği görmesinin etkisi büyüktür. Baba kızın ilk tanışmaları Mevsim beş yaşındayken olur. Çünkü annesi öldükten sonra Mevsim üç yıl babaannesiyle yaşamış, babası ise kendisini anca toparlayabilmiş ve üç yıl sonra kızını almaya gelmiştir. *“Babam Avrupa’dan döndüğü zaman beş yaşındaydım. Çok uzun boylu, çok parlak göründü bana, elbisesi açık bejdi, onu iyi hatırlıyorum. Dayanamayacağım kadar pırıl pırıldı.”* (İşinsu: 1988: 27) Bu ayrılıktan sonra babası kızı ile fazlasıyla ilgilenmiştir. Baba kız artık çok yakınlardır. Birbirlerini iyi tahlil etmişlerdir ve bunun sonucu birbirlerini iyi anlarlar. Birbirlerini tanımak için uzun uzun zaman geçirirler, Mevsim babasına hayrandır. *“Uzun bedeninin, yakışıklı ve güçlü bir karakteri ifade eden yüzünün, zarif hareketlerinin, geniş kültürünün altında ruhunda neler gizlidir?”* (İşinsu: 1988: 21) Mevsim babasının hayatında kapladığı yeri bilmektedir ve babasının onu ne kadar beğendiğini ve sevdiğini arkadaşları ile paylaşır. *“Pek kimse bilmez onun hayatında ne kadar büyük yer kapladığımı ama ben bilirim. Belki hayatının ta kendisiyim.”* (İşinsu: 1988: 21) *“-Baban nasıl buluyor seni? -Ha o der ki ‘Bana göre dünyanın en güzel kızısin.’ Yani babama göre öyleyim, onun sevgili kızı olduğum için!”* (İşinsu: 1988: 41) Babası ile aralarında sarı güller bir simgedir. Mevsim’in bebekliğini çocukluğunu anımsattığı ve kızını bu sarı güllere benzettiği için eğer baba kızına çiçek alacaksa mutlaka sarı gül alır. Kızının attığı her adımı bilen baba onu hem özgür bırakır hem de her daim takiptedir. Mevsim de koruyan kollayan bir babasının olduğunun farkındadır. *“Beni her zaman her mekânda koruyabileceğine dair sonsuz güveni vardı.”* (İşinsu: 1988: 70) İlerleyen yaşlarında kızının büyüdüğünü kabul etse de yine de ne takipten ne korumaktan vazgeçer. Çoğu zaman kızına hissettirmeden onu korumaya devam eder. Mevsim yeri geldiğinde bu işe kızar ama bir yandan da babasının ilgisi hoşuna gider. *“Geçen konuşmamızdan sonra sana pek çok karıştığının farkına vardım. Seni hala benim korunması lazım gelen minik kızım sanıyordum, halbuki... büyüdü! Şüphesiz kararlarını kendin vereceksin, tatbik edeceksin. Sanki ben yokmuşum gibi!”* (İşinsu: 1988: 266)

Kaf Dağı'nın Ardında romanının anlattığı dönem 1970'ler ve basım yılı 1988 olmasına rağmen baba kız karşılıklı sigara içebilmektedirler. Eserde bunun yanlış olmasına dair veya yapılmamasına dair herhangi bir cümle geçmez. Mevsim babasına yeni tanıştığı ve âşık olduğu bir genci anlatmakta, abasına çok benzettiğini dile getirmektedir. Bu sohbet esnasında karşılıklı ve rahatlıkla sigara içerler. “*Omuz silktim, yere atılmış bir paketten sigara çıkartıp yaktım, bir iki nefes çekip söndürdüm. Babam purosunu yakmış dikkatle bana bakıyordu.*” (İşinsu: 1988: 130) İlk defa babasının yanında değil de bir başkasının, Orçun'un yanında olmak istediğini fark eden Mevsim babasına ihanet etmiş gibi hisseder. “*Boğaz yolunda çok hızlı fakat dikkatle sürüyordu arabayı. Konuşmuyorduk. Orçun'u düşünüyordum. 'Keşke evden çıkmasaydım, arardı belki.' diye aklıma geldi, rahatsız oldum. Ve sonra ömrümde ilk defa babamın yanında bulunmaktan mutluluk duymadığımı, bir başkasını ona tercih ettiğimi düşündüm. Vicdan azabı gibi bir his... Kendimce özür diledim.*” (İşinsu: 1988: 133)

Mevsim'in kurgulama ve yazma yeteneğini ilk keşfeden, onu sürekli destekleyen babasıdır. Romanını bitirince sevincini ilk babası ile paylaşır. Kızına sarılıp onu havalara uçuran baba, hemen kutlama yemeği planlar. Mevsim babası ile hem bu kadar yakın olup da hem de onda bilmediği şeyler olduğunu düşünüp üzülür. Romanın ismi de baba kız yakınlığı ve mesafesinden gelir. “*Bana canımdan yakın, bir bakıma ne kadar uzak! Kaf Dağı'nın ardında!*” (İşinsu: 1988: 211) Babası bir yandan kızının evlenmesini yuva kurmasını ister. Bir yandan da elinde olsa hiç yanından ayırmayacaktır. “*-Kızcık ya sanatın yetsin sana ya evlen düş yakamdan! Şaka ettiğini bildiğim halde içim sızladı. -Benimle böyle konuşma, dedim. Ne demek düş yakamdan, şakası bile çirkin. Yakanda değil yüreğindeyim, yerim öyle rahat ve sıcak ki, ayrılmaya hiç niyetim yok, sen bile ayıramazsın!*” (İşinsu: 1988: 219) Yazarlığın zorluğundan, eserin ortaya çıkmasındaki süreçlerden bahseden romanda Mevsim bu zor yolun sancılarını yansıtır. Babası onun farklı alanlarda yer almasını istediye de Mevsim kendisini romanlarına vakfetmiştir. Babası entelektüel bir insandır. “*Babacığım sen benim ne çok şey olmanı istedin. Neler umdun benden. Su kayağı! Sosyal siyasetçi! Tenis, at, briç! Hiçbirini yapmadım... Ola ola bir yazar nihayeti!*” (İşinsu: 1988: 236)

Günler aylar geçer, baba kız arasındaki mesafe açılır. Mevsim bir süre kitabını yazmak için sakin, sessiz bir köyde kalır. Sonra İzmir'e geçer. Daha sonra da babasıyla İstanbul'da görüşür. Aradaki bu mesafeler baba kız arasında iletişimle ilgili sorunlara yol açar. Mevsim babasının işlerinden hiç şüphelenmemiştir. Babası çapkın bir adamdır; çok sevgilisi olmuştur, dört kez de evlenmiştir. Bu yüzden babasının yine gönül işlerinde olduğunu düşünür. Babasının ilgisizliği Mevsim'i üzer. *"Aklımı Ömer ve Mümtaz'la meşgul edişim boşuna değil, babamın acayip ilgisizliğini kafamdan atmak ve romandan kaçmak istiyorum."* (İşinsu: 1988: 293) Bunun üzerine babasını birkaç kere arar, buluşmak ister. Babasından geçştiren cevaplar alsa da bozulur ama O'nun kötü işlere bulaştığını ve bu işlerin babasının sonu olacağını anlayamaz.

Mevsim'in canından çok sevdiği babası silah kaçakçılığı işine bulaşmıştır. Kızının olanlardan hiç haberi olmamıştır. Kapıcı gazeteleri getirir ve Mevsim Hanım'a verir. *"Çok iri manşetler, o kadar iri ki, odayı ve dünyayı kapladılar sandım. 'Silah Kaçakçılığı Çözülüyor... Babaların Arkasındaki Baba... Babaların Babası Özel Arabasıyla Yurt Dışına Kaçarken Bulgaristan Sınırında Vuruldu... Bulgaristan Cesedi İade Etmiyor..."* (İşinsu: 1988: 300) Yıllarca gizli işler yapmış olan babası Mevsim'den bütün bunları saklamıştır. Babasının ölüm haberiyle beraber günlerce bilinci kapalı uyur, uyutulur. *"Hayır, dediğimi hatırlıyorum, 'O benim babam, hiç ölmeyecekti.' Beynim hızla kaydı... Karanlık."* (İşinsu: 1988: 300) Babasının ölümünü kabul edemeyen Mevsim günlerce hastanede kalır. Kabuslar görür. Okuduğu gazete haberini tekrar tekrar yaşar. *"Bir kara Mercedes vardı, babam kullanırdı. Sakın baba, dikkat et, binme o kara Mercedes'e, sakın baba. Çünkü bir adam vurulmuş... Güya senmişsin! Yalan, iğrenç. Babacık, babacık... Seni niçin vurmuşlar, vurmuşlar mı?"* (İşinsu: 1988: 303) Babasının ölümüne, hele ki böyle bir ayrılığa kendini hiç hazırlamayan Mevsim uzun süre iğnelerle uyutulur. Baş sağlığı için gelenleri kabul etmez, babasının ölümü üzerine konuşmak istemez. *"İstirahate ihtiyacım yok benim, babama var. Bilmiyorlar... Kendimi senden, seni benden kopmaya hazırlayamadığım için."* (İşinsu: 1988: 306)

Baba kız arasındaki ilişkiyi ayrıntıları ile aktaran eserde babanın yokluğu, ölüm gerçeği de bir o kadar ayrıntılı işlenmiştir. Babası da annesinin ölümü üzerine üç

sene kendinden de çevresinden de kaçmıştır. Şimdi de Mevsim aynı şeyi yapmaktadır. *“Bana babamın öldüğünü söyleyecek şeyleri nasıl dinlerim, baş sağlığı imiş püf! ‘Sen gidersen ben de gelirim arkandan’ demiştim de ‘Ben bile gidemedim annenin arkasından’ diye cevap vermişti. Sonra ‘Benim de öleceğim yok zaten.’ demişti, ona inanmıştım. Ona hep inandım.”* (İşinsu: 1988: 309) Roman babasının kızına yazdığı uzun bir mektupla son bulur. Mektubun son satırlarında *“Seni çok fazla sevdiğimi, annenden sonra yalnız seni sevdiğimi unutma. Görüşmek üzere bir tanem. Baban.”* (İşinsu: 1988: 313)

Emine İşinsu’nu romanları arasında baba kız ilişkisinin en derinlemesine işlendiği *Kaf Dağı’nın Ardında* romanından sonra *Atlıkarınca* romanında baba kız yakınlığının tam tersi baba kız mesafesinin anlatıldığı bölümler yer alır. Roman üç kişi tarafından aktarılır; Nurgün, Merve ve Mehtap... Mehtap gecekondu mahallesinde büyüyen, cahil bir babanın şiddetine maruz kalan bir kadındır. Babasını andıkça babasının ona ‘şıfıntı’ diye seslemelerini hatırlayan Mehtap çocukluğunun izlerini silemez. Her an kulaklarında babasının onu ezen sesi vardır. *“‘Sen buna çorba mı diyorsun şıfıntı!’ Ters döndürüp kâseyi, çorbayı masanın üstüne döküverdi... ‘Yapma baba, yapma!’ Şıfıntılar yemek yapmayı bilemez elbet.”* (İşinsu: 1990: 46) Genç kız olarak ihtiyaçları ve istekleri giderilmeden büyüyen Mehtap o günleri unutamaz. *“Senin kopasica saçların için mi para kazanıyorum ben, bundan böyle almayacaksın şampuan mı neyse o bok! Hacı Şakir sabun neyine yetmiyor?”* (İşinsu: 1990: 81) Hiçbir yaptığı takdir edilmemiş olan Mehtap yaş aldıkça girdiği ortamlarda da özgüveni olmadığı için kendini yeteri kadar ifade edemez. *“Ben de bir elim yağda bir elim balda profesör kızı olarak yetişseydim benim de kalbim iyi olurdu! Yalan mı baba? Of, sana rahmet okumak bile gelmez içimden. O kadar çok şıfıntı dedin ki bana, ne zaman şıfıntılık geçse aklımdan seni anarım.”* (İşinsu: 1990: 50) Profesör kızı olarak büyüseydi başka olurdu diye düşünen Mehtap bunu Gül için söyler. Gül Profesör Zeki Tan’ın şımarık kızıdır. YÖK başkanlığı için mücadele eden babasına destek verir. *“Gül, kollarını boynuna dolayıp babasının yanaklarına öpücük kondurdu. Başkan Bey ha, doğrusu pek yaraşacak sana! Artık harçlığımı artırırsın, dedi.”* (İşinsu: 1990: 77)

Baba kız mesafesinin farklı örneklerle verildiği *Atlıkarınca*'dan sonra *Cumhuriyet Türküsü* romanında da hem gönül olarak hem somut mesafe olarak uzak olan baba ve kızları yer alır. Baba Selim Muhtar ve kızları Hikmet ile Nazan farklı şehirlerde yaşamaktadır. Selim Muhtar Ankara'da Mustafa Kemal'in yanında devlet görevindedir. Kızlar Hikmet ve Nazan ise dedeleri Hüseyin Hüsnü Bey ile İstanbul'da Aksaray semtinde ikamet ederler. Kızların annesi Nimet Hanım genç yaşta hayatını kaybettiği için kızlar annelerinin babası Hüseyin Hüsnü Beyle yaşamaktadırlar. Babaları ise cephelerde bulunmasından ve siyasi görevlerinden dolayı kızlarından hep uzak kalmıştır. Ama artık Ankara'da Mustafa Kemal ile yan yana çalışmakta ve kızlarının da Gazi ile tanışmasını istemektedir. Dedeleri genç kızların Ankara'da yaşamaları fikrine sıcak bakmamakta, onların yanından ayrılması durumuna çok üzülmemektedir. Selim Muhtar'dan gelen mektupla eli kolu bağlanır. *"Onların Mustafa Kemal Paşa ile tanışmalarını istiyorum. Bu benim bir baba olarak en büyük arzumdur. Kızlarımın, Hüsnüye Hanım nezaretinde Ankara'ya gelmelerine müsaade lütfetmenizi, en derin hürmetlerimle rica ederim."* (İşinsu: 1993: 40) Kızlar hem Mustafa Kemal'le hem de Halide Edip'le görüşebileceklerini düşündükçe iyice heyecanlanırlar. İki yıldır babalarını hiç görmemiş olan kızlar babalarını ne kadar özlemiş olsalar da Ankara için hem heyecanlanırlar hem de yolculuk ve oradaki yoklukla ilgili anlatılanlardan çekinirler. Hikmet; *"Pederim bizi çağırdığı için gitmeye mecburuz, bu bir mecburiyet, üzerimize düşen vazife!"* der. (İşinsu: 1993: 129) Kızları tanıyanlar onların Ankara şartlarında rahat edemeyeceğini düşünmektedirler. Çünkü konaklarda ve bolluk içinde büyümüşlerdir. Babalarının bu isteği kızlar için pek de uygun değil diye düşünenler arasında aile dostları, Cumhuriyet yanlısı Abdülgalib Bey de vardır. *"Selim Muhtar Bey'in kızları Allah'ın izni ile sağ selamet varabilirlerse Ankara'ya orada ne yaparlar ne işlerler, malum ikisi de konakta nazla niyazla yetiştirilmiş çocuklar, Selim Muhtar Bey'in onlarla meşgul olacak vakti var mı?"* (İşinsu: 1993: 154) Kızlar Ankara'da İstanbul'daki gibi bolluk içinde yaşayamayacaklarının farkındadırlar. Bir yandan da vatan bu haldeyken İstanbul'da kalıp memleket için bir faydalarının olamamasını da işlerine sindiremezler. Mutlaka Ankara'da babalarına yardım etmelidirler. Ankara'ya çok zorlu bir yolculuktan sonra ulaşırlar. İki yıldan sonra babalarını görünce onun ne kadar yaşlandığını fark ederler. Hikmet ev işlerinin düzenini, Nazan da bahçe ve yemek işlerini üzerine alır. Babalarına yük olmak yerine onun hayatını kolaylaştırmak

gerekliliğine karar verirler. Balkan Harbi sırasında da hastanede çalışan kızların şimdi de hastanede görev almalarını babaları ister, kızlar da bu duruma onay verirler. Bu hastane işi kızları yorar ve üzer. Boş zamanlarında Mehmet Efendi'nin yanına uğrarlar. Mehmet Efendi adlı şahıs ağzı dualı, herkesin sevdiği, insanı rahatlatan bir beydir. Hikmet, kardeşi Nazan'ın bu adamı çok sevmesine başka anlamlar yükler, durumu babasına şikâyet eder. Ama babası Hikmet'in de Mehmet Efendi'nin sohbetinden feyz almasını salık verir. *“Ne var sık gitmesinde? Dedi babası. Bilirsin onun daima teselliye muhtaç bir gönlü vardır, hastanede ise epey üzüldüğü malum, şüphesiz onların yakınlığında teselli bulmakta. Benim bile vaktim olsa daha sık giderim Mehmet Efendi ile görüşmeye; insana huzur verir. Bence sen de gitmelisin Nazan'la.”* (İşinsu: 1993: 288) Selim Muhtar her ne kadar kızlarından iki yıldır uzak olsa da onları iyi tanımaktadır. Onları şöyle tanımlar: *“Kızlarının birbirlerinden ne kadar farklı olduklarını düşünüyordu; işin tuhafı, bazen biri, bazen öbürü daha yakındı kendisine. Türkçülük çalışmalarında, her zaman yardımcı olan, çok okuyan, fikir münakaşaları yapan, iyiyi doğruyu seçebilen Hikmet'ti, kafası ile anlaşıyordu büyük kıızıyla, küçüğü ile mizaçları benzeşiyordu. Hikmet'in mantığına güvenir, Nazan'ı ise daha fazla severdi... Düşüncelerinin bu noktasında, Nazan'ın da en az Hikmet kadar Türkçü olduğu geldi aklına, niçin bir ayırım yapıyordu, niçin bu bahiste büyük kızını ön plana çıkarıyordu? Sebep Hikmet'in fazla ciddi, planlı, programlı oluşu, öbürünün hislerinin rüzgarına kapılıp gidişi miydi?”* (İşinsu: 1993: 297) Celâlettin Hikmet'in Selim Muhtar'ın kızı Hikmet'i istemesi ile Selim Muhtar kızlarının gelinlik çağının gelmiş olduğunu anlar, onların bu kadar büyümüş olmalarına ve bu aşamada yanlarında bulunamamasına üzülür. *“Hikmet, evet yaşı çoktan gelmiş geçmişti, bir gün bile onun evlenebileceğini düşünmemişti baba.”* (İşinsu: 1993: 387)

Babalarının cephede görevli olmasından dolayı baba kız mesafesinin olduğu *Cumhuriyet Türküsü* romanından sonra, babası hayatta olduğu halde babası ile yıllarca kūs kalan Havva ve babasının ilişkisinin anlatıldığı *Havva* romanı kaleme alınmıştır. *Havva* romanında baba kız yakınlığı anca romanın sonunda belli olur. Annesi ile çok mesafeli bir ilişkisi olan Havva, annesinin ölümünden sonra babası ile on üç yıl kūs kalmıştır. Çünkü babası annesiyle öyle çok meşguldür ki küçük bir kız olan Havva'yı görmezden gelir. Havva üç kişilik ailesi içinde dışlanan kişidir. Annesi eşini kendine

adeta köle etmiştir. Henüz Havva'ya hamileyken dahi kızı doğunca eşinin ilgisinin azalacağından şikâyet eden bir anne ile büyüyen Havva baba ilgisinden bebekken mahrum kalmaya başlamıştır.

Eserin başından sonuna kadar arayış içinde olana Havva çocukluk travmalarının sebebi anne ve babasını sonunda affeder ama bu travmalardan kurtulması da kolay olmamıştır. Hatta sevgilisi Mehmet'i bazı huylarından babasına, arkadaşı Ayşe'yi de annesine benzettiği için onlardan da soğur, ilişkileri bozulma eşiğine gelir. Bu aşamada kendine çekidüzen vermesi gerektiğine karar veren Havva anne ve babası ile olan bu geçmişi düzeltmenin yolunu arar. Bu konuda en büyük destekçisi annesinin eski bir arkadaşı Berrin'dir.

Babası Rıfkı Bey eşine bağımlı şekilde yaşayan bir adamdır. Eşi Hümeysra Hanım'ın her istediğini istisnasız yapan Rıfkı Bey'e içten içe kızan Havva ilerleyen yıllarda babasının zayıflığının nedenini düşünür, annesinin adeta kölesi olan bu adama acır. *“Ya sen babacığım? Annemin kölesi miydin? Uzun boylu, iri yapılı, esmer tenli, çirkin bir adam, köle! Tapınıp durduğuna kendi çirkinliğinden dolayı mı ödün veriyor?”* (İşinsu: 1998: 12) Havva küçüklüğünü ilgisiz ve sevgisiz geçirir, annesi vefat edince de babasıyla zayıf olan bağları da yok olur. Havva Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin İngilizce bölümünü kazanınca da hem evden hem de babasından ayrılır, gider. Giderken babası Havva'ya annesinin değerli mücevherlerini verir. Böylece maddi bağımsızlığını da ilan eden Havva babasından iyice kopar. Bu durumun üzerine eşinin vefatı ile yıkılan Rıfkı Bey'e bir diğer büyük darbe yıllardır ilgisiz kaldığı kızının dilinden dökülenlerden gelir. *“Artık seninle görüşmek istemiyorum, ben kendi başımın çaresine bakarım, sen de bak. Bizi bir arada tutan annem değildi, hiç kimse değildi, sadece ihtiyaçlarım vardı. Onları karşıladın, teşekkür ederim. Ama artık sana muhtaç değilim, maddi alakamız bitince her şey biter. Zaten başka türlü bir ilgimiz de olmamıştı. Sen annemi sevdin yalnızca...”* (İşinsu: 1998: 58) Üniversiteyi kazanınca baba evini terk etmeyi kafasına koyan Havva için annesinin ölümü pek bir şey ifade etmez. Babasına *“Annem yaşasaydı da üniversiteye başlarken sizi terk etmeyi düşünmüştüm, yani kendi üstüne alınma her bir şeyi...”* (İşinsu: 1998: 59) diyerek teselli verir. Havva babasına çok tepkilidir. Olanların

üzerinden epey zaman geçip Mehmet’le ilişkileri evlilik yoluna girince ona her şeyi anlatır, içini döker. Çünkü Mehmet Havva’nın babasına olan büyük öfkesinin sebebini anlayamaz. “*Peki annene kölelik etti fakat sana ne yaptı bu adam?*” (İşinsu: 1998: 98) Havva’nın cevabı nettir. “*Hiçbir şey! O bana bir çocukluk ve bir sürelik gençlik borçlu.*” (İşinsu: 1998: 98) Mehmet de Berrin Hanım da Havva’nın geçmişi ile yüzleşip anne ve babasını affetmesini isterler. Çünkü onları bağışlamadığı sürece Havva kendine ve onu sevenlere eziyet edecek ve bir süre sonra hayattan kopacaktır. Berrin gider Rıfkı Bey’i bulur. Eşi ile beraber yaşadıkları evde tek başına, perdeler kapalı olarak yaşamaktadır. Arada bir Ali adlı bir çocuk gelir etrafı toparlar, temizlik ve yemek yapar gider. Kendisini Hümeysra’nın hatıraları ile baş başa bir hayata mahkûm eden Rıfkı’nın kızı Havva’yı ne kadar özlediğini anlayan Berrin bu durumu Mehmet’e de anlatır. Babası ile görüşmesi gerektiğini belli aralıklarla telkin edip sonunda Havva’ya kabul ettirirler. Bir süre sonra baba kız buluşurlar. Babasının evine giden Havva onu çok bitmiş, tükenmiş, yaşlanmış bulur. “*Kapı açıldı; çok zayıflamış, beli bükülmüş, apak saçları ile Rıfkı Bey; omuzlarında bin yılın yükünü taşıyormuşçasına bıkkın ve asık, gergin suratlı... İlk anda kısılmış kahverengi gözlerinde hiçbir ifade göremedi Havva, sonra bir küçük damla ılık düştü o gözlere.*” (İşinsu: 198: 175) On üç yıl boyunca babasıyla hiç görüşmeyen Havva ilk karşılaştıklarında babasına olan öfkesini dile getireceğini düşünürken şimdi yaşlı bir adam karşısında kendisini dik tutmaya çalışır. ‘Babana acıma sakın!’ diye kendi kendine telkinde bulunur ama babasının kızı ile ayrı yaşadıkları yılları, ayları ve günleri bile saydığını görünce etkilenir. “*On iki yıl, dokuz ay, on üç gün. Demek evi terk ediş tarihi onca önemliymiş babası için.*” (İşinsu: 1998: 176) Babası eşi hayattayken Havva’ya sürekli olarak “*Annemi üzme bakayım, annemi sıkma, annemi sinirlendirme annen annen annen ...*” (İşinsu: 1998: 180) der ama şimdi karşısında bambaşka biri vardır. Babası Havva’dan haber alabilmek için sürekli birilerini araya koymuştur. Ankara’da Havva’nın yanına biz senin aileni tanırız vs. bahanelerle gelenler hep babası tarafından gönderilmiş kişilerdir. Havva bunu da öğrenince iyice etkilenir. Babası bunca yıldır çokça felsefe ve psikoloji kitabı okumuş, dışarı çıkacaksa sadece sahaflara gitmek için çıkmıştır. Kendisini ve kızını daha iyi anlayabilmek için bu çabalara giren Rıfkı Bey dili döndüğünce kendini anlatır. Bütün bunları duyan Havva babasını affetmek için içinde duygular yeşerdiğini hisseder. “*İçinde bir*

yerlerde olumlu duygular filizlendi; demek o babasını terk ettiği halde babası onu bırakmamıştı!” (İşinsu: 1998: 182) Ve babası Havva’dan af diler. “İstediğin gibi bir baba olamadığım için beni affet Havva, bir de şunu iyi bil ki bunda annenin hiçbir suçu yok... Ben beceremedim.” (İşinsu: 1998: 183) Bu konuşmaya “Ben seni hep sevmiştim.” (İşinsu: 1998: 184) diyerek cevap veren Havva babasını affeder. Havva hıçkırarak hıçkırarak, babası ise sessizce ağlar, sıkıca sarılırlar. Havva babasını affedince kendini hayata daha bağlı hissedecektir.

Babası ile yıllarca mesafeli olan Havva’dan sonra Yunus Emre’nin hayatının anlatıldığı *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında kızı Aygülü ile uzun yıllar görüşemeyen, gariplikten dervişliğe oradan da aşıkliğe geçen Yunus Emre’nin hem aile hayatı hem de didar olma yolundaki çabaları aktarılır. Zehra ile çok genç yaşta evlenen Yunus Emre’nin önce oğlu Mehmet Gökçe doğar, sonra da Aygülü dünyaya gelir. Ama hayatını Tapduk Emre’nin dergâhında ilim öğrenmeye adanmış ve onu kendi tekkesinde ve her yerde insanlara yaymayı amaç edinen Yunus için eş, evlat, aile mefhumları yavaş yavaş yok olur. Yaratılan her şeyi, herkesi yaratandan ötürü ayrı ayrı çok sever. Ama ailesini de bu gruptan ayrı düşünmez olur. Hocasının yanından iki yıldır evine gelmeyen Yunus Emre kızı Aygülü’nü ilk defa görür. “Aygülü kağının içinde uyumaktaydı. Yunus nedense korkarak yaklaştı ona, sanki kızın hakkını yemiş gibi bir duygu içindeydi. Bu simsiyah saçlı yanakları al al olmuş uzun kara kirpiklerinin gölgesi yüzüne vuran küçük bir kızdı. Yunus yavaşça onu kucağına aldı, Aygülü uyandı, yabancı yabacı baktı ona, ağlayacak gibi yüzünü buruşturdu, sonra vazgeçti, başını babasının göğsüne saklayıp tekrar uyudu. Yunus’un gönlünden pırıl pırıl bir sevgi aktı kızına.” (İşinsu: 2002: 235)

Hacı Bayram romanında Numan aynı *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanındaki Yunus Emre gibi dervişlik yolunu tamamlayarak velî olmuştur. Yıllarca ailesinden uzakta eğitimine devam eden Numan’ın artık evlenme zamanı gelmiştir. Köyden Meryem adlı genç kızla evlenir. Meryem’in babasına tek çocuğundan ayrılmak zor gelir, baba Edhem Ağa gizli gizli ağlayarak bu süreci geçirir. Damadı Numan’la konuşur, derdini anlatır. “Karısından gizli gizli ağlıyordu. Nihayet bir gün Numan’a ‘Evladım, ben Meryem’i pek severim, tek çocuğum fakat şimdi o gidiyor, ben

eğer kusura bakmazsan sizi sık sık gelip yoklamak isterim, olur mu?’ Numan Edhem Efendi’nin duygularını anlamıştı, gülümsedi; ‘Babacığım baş üzre yerin var, ne zaman isterseniz buyurun gelin, annemle yahut yalnız, istediğiniz kadar misafir olun.’ dedi.” (İşinsu: 2005: 161) Numan’la Meryem’in beş erkek evladı ve bir kız çocukları olur. Numan kızına ayrı düşkündür. Kızı da daha bebekken babasının sevgisini anlıyormuşçasına babaya düşkündür. *“Numan otuz beş yaşındayken, nihayet çok istediği kızına kavuştu. Anasına benzeyen koca kara gözlü, al yanaklı bir bebektir. Numan, kadınların hayırlısı anlamına gelen Hayrünnisa koydu ismini ve sevdi kızını, çok sevdi. Bebek de sanki babasının kendisine olan sevgisini anlıyormuş gibi hep onun kucağında olmak istedi.”* (İşinsu: 2005: 188) Medresede müderrislik yapan Numan artık Hacı Bayram ismini alır. Dervişliğe geçer, ailesinden uzaklara gitmek zorundadır. Aileden uzakta kalacağına üzülen Hacı Bayram en çok kızının hasretliğine dayanamaz. *“Sanırım en çok kızımı özleyeceğim.”* (İşinsu: 2005: 214) Uzun zaman ailesinden uzak kalan Hacı Bayram gönül ehli olma yolunda devam eden yolculuğunda ailesini hatırlar ve yine kızına düşkünlüğünü dile getirir. *“Neden sonra ailesi geldi aklına, kızını şiddetle özledi.”* (İşinsu: 2005: 221) Ailesine ve kızına karşı özleminin çok arttığı bir gün onların yanına giden Hacı Bayram eşi ve oğullarıyla hasret giderir ama küçük kızının sitemiyle karşılaşır. *“Sen beni bırakıp gittin, dedi.”* (İşinsu: 2005: 229) Yıllar geçer, Hacı Bayram’ın kızına düşkünlüğü iyice artar. Bu arada Hayrünnisa babasının yolundan giden bir genç kızdır. Arapçayı da öğrenip iyice ilerletmiştir. Hacı Bayram kızıyla yeteri kadar ilgilenemediğini düşünse de kızı babasının verdiği tüm görevleri ziyadesiyle yapmıştır. *“Onun eğitimi ile meşgul olamamıştı bir türlü, oysa o, kızının da erkek çocukları kadar okumasını ve bilgili olmasını arzu ediyordu.”* (İşinsu: 2005: 264) Kızının bir gün evlenebileceği düşüncesi babayı çok rahatsız etse de kızına bunu hissettirmez. *“Kızının evlenme ihtimali, bir gün evden uçup gideceği düşüncesi, ciddi olarak rahatsız etmişti onu.”* (İşinsu: 2005: 244) Hayrunnisa’nın ise evlenmeye hiç niyeti yoktur, gelen bütün kısmetlerini reddeder. Eşi Meryem de vefat edince Hacı Bayram ve kızı Hayrünnisa baş başa kalırlar. Yaşı iyice ilerleyen Hayrünnisa için babası artık endişelenmektedir. Evlenmek sünnettir diye kızına anlatmaya çalışsa da kızının gönlünde evlenmek yerine babasının yanında kalmak, eğitimine devam etmek vardır. *“Hani ben senin biricik kızındım! Hani beni çok seviyordun!”* (İşinsu: 2005: 292) diye sitem eden kızına Hacı Bayram’ın cevabı: *“Yine biricik kızsın ama vakti*

gelenler evlenirler, güzel Allah'ın düzeni böyle, Peygamberimizin de sünneti, unutma.” (Işınsu: 2005: 292) Hacı Bayram kendi yaşı ilerledikçe gözünden sakındığı kızının yalnız kalmaması için evlenmesini ister. Her isteyen için mutlaka kızının fikrini alan Hacı Bayram, dönemine göre modern bir babadır. Bursa'dan gelen, Hacı Bayram'ın öğrencisi müridi olan Eşrefoğlu'nu çok seven Hacı Bayram çalışkanlığından, olgunluğundan, şairliğinden etkilendiği bu kişiye kızını vermeye karar verir. Hayrunnisa bu durum karşısında babasına daha fazla direnemez; ağlar, üzülür ama babasının istediğini kabul eder. Hacı Bayram kızının düğününü yapar ama artık kızının olmadığı bir evde yaşamak onu çok üzer. *“Kızı olmayan bir ev epey boş göründü Hacı Bayram'a, bir zaman ne yapacağını şaşırdı. Hayrunnisa'yı özliyordu ama onu evlendirdiğine bir kere bile pişman olmadı, ayrıca ziyaretine geldikleri zaman onları birbirleriyle anlaşılan bir çift olarak görüyor, pek memnun oluyordu.”* (Işınsu: 2005: 355)

Hacı Bayram romanındaki Hacı Bayram gibi *Hacı Bektaş* romanındaki Hacı Bektaş da dervişlik yolunda ilerleyen biridir. Hacı Bektaş Velî Sulucakarahöyük'e yerleşir, burada Fatma isimli Kadıncık lakaplı genç kızla evlenir. Fatma'ya babası İdris Kadıncık der. Çünkü İdris eşini çok genç yaşta kaybetmiş, Fatma da çok küçük yaşlardan itibaren evin kadını gibi bütün ev işleriyle ilgilenmiştir; bu yüzden babası ona Kadıncık demeye başlamıştır. Fatma Kadıncık ev işleriyle ilgilendiği gibi misafir ağırlamayı da çok sever. Babası ise bu duruma biraz kızsız da kızına kıyamaz. *“Fatma çok sevinecektir, konuk ister hep o, 'Evin bereketini artırır.' Der, ben de derim ki; bu misafirlerin uydurduğu bir laf olmalı! Böyle tatlı tatlı atışırız, benim elim sıkı sayılır, kızınki de çok açıktır canım, olur mu?”* (Işınsu: 2008: 17) Hacı Bektaş köylerine ilk geldiği gün kızını böyle tanıtan İdris, kızıyla övünmeyi sever. Bir yandan evin her işini kızının yapmasına üzülse de kızının becerikli olmasıyla, evi çekip çevirmesiyle gurur duyar. Kızının evlenme çağı gelmiştir ama babasını yalnız bırakmamak için evlenmek istemez. İdris buna üzülse de kızını ikna edemez. Annesiz çocuk büyüten babasına vefa borcunu, yaşlılığında ona bakarak ödemek ister. *“Sana bakacağım, sen tekrar evlenmemişsin bana bakmak, yetiştirmek için, bana bir anadan bile sıcak oldun, sevecen oldun, bir dediğimi iki etmedin, işte ben de sana bakacağım.”* (Işınsu: 2008: 25) Hacı Bektaş Kadıncık'ın babasıyla konuşur, kızını tanımaya başlar. Fatma Kadıncık

ile kendisi de tanışınca kızın ne kadar olgun, bilgili, görgülü bir kız olduğunu görür. Baba İdris Hacı Bektaş ile kızının kafa dengi olduğunu onların sohbetlerinden anlar. İçinden Hacı Bektaş ile Kadıncık'ın evlenmesi geçse de kızının inadından dolayı umutlanmaz. İdris yaşadığı dönem itibariyle isyana katılmak için köyden ayrılacaktır. Ama bu isyan meydanından dönememek de vardır. Bu yüzden gitmeden kızını güvenilir biriyle evlendirmek ister. Evlendiremeyeceğini anlayınca da kızını köydeki en güvenilir kişiye, Hacı Bektaş'a emanet eder. *“Kızım evelallah sana emanet, ondan sen mesulsün! O ki senin müridin olacak, bu köyde senden başka kimseye ısmarlayamam onu.”* (İşinsu: 2008: 37) İdris gittiği isyandan uzun yıllar dönemez. Bu arada Kadıncık ile Hacı Bektaş evlenirler. Yaralı bir şekilde isyandan kurtulan İdris yıllar sonra köye döner, kızı bu duruma çok sevinir. Yılların özlemini giderirler. İdris yaralandığı anı, hatta öldüğünü sandığı anları anlatır. *“Ölüyorum gayri diye düşündüm, gözümün önüne kızım geldi, arkasında velîm duruyordu! Neyse ki onu Hacı Bektaş'a emanet ettim, diye düşündüm, içime bir ferahlık yayıldı.”* (İşinsu: 2008: 86)

Emine İşinsu'nun son romanı olan *Bir Aile*'de de diğer romanlarda olduğu gibi aile ilişkileri oldukça fazla yer alır. *Bir Aile* romanında Işık sürekli sevgi arayışındadır. Çünkü babasını erken yaşta kaybetmiş ve annesi ile mesafeli bir ilişki içinde büyümüştür. Annesi Işık dahil herkese soğuktur. *“Annemin bana, iyi baktığını; gerçekten iyi baktığını, sahiden ilgilendiğini sandığım zamanlar bile, neden bilmem ondan çekinirdim. Belki çok düzenli, fakat hemen hep ağır yükler altındaymış gibi halleri ve de tabii çok soğuk bir kadın olmasından dolayı ondan çekinirdim. Keşke soğukluğu olmasaydı.”* (İşinsu: 2013: 39) *“Annem, hocalığını yaptığı gençlerle de üniversitedeki öğretmenlerle de hemen hiç ahab olmamıştı; belki hafifçe gülümseyip bir selam vermiştir o kadar!”* (İşinsu: 2013: 43) Işık yalnız ve ilgisiz büyüyen bir çocuktur. *“Süt emdiğim çocukluğum hariç, benimle, herhangi birisiymişim gibi, hiç ilgilenmezdi. Sorsak, hangi liseye geçmek istediğimi bilir miydi acaba? Önümüzdeki yıl ortaokuldan mezun olup liseye devam edeceğimi bile zor akıl eder sanırım.”* (İşinsu: 2013: 45)

Işık annesiyle ilgili ifadelerinde hep mesafeden, soğukluktan bahseder. Küçük bir kızken bu mesafeyi ve ilgisizliği anlayamaz ve mutsuz olur. *“Annem, Ayşe*

Gül Arda Hanımefendi tam manasıyla çok ağırbaşlı, gayet nazik ve ince bir hanımefendi idi...” (Işinsu: 2013: 32) “Annem, pek düzgün, yani düzenli çalışırdı ama ben küçükken çalışma odasına girip çıkmamdan da hiç hoşlanmazdı, pek bir tedirgin olurdu.” (Işinsu: 2013: 36)

Annesi ne kadar soğuk ve mesafeli ise babası da tam tersi sıcak ve ilgilidir. Işık sevgi arayışına babasının vefatından sonra başlar. Babasının vefatıyla annesi de hayattan elini ayağını çeker, kızıyla olan mesafe iyice aralanır. *“Annem, soğuk ve otoriter bir kadın, işte bu kadar! Ama babam hiç de öyle değildi, hasta yatağında bile elimi tutar, severdi.” (Işinsu: 2013: 40)* Işık kendisini babasına benzetir. Annesi gibi soğuk olmadığını dile getirir. *“Annemin huyu da suyu da soğuktu. İtiraf edeyim; benim huyum suyum bir başka, ben cidden hiç anneme çekmemişim. Sadece babamın kızıyım. Ve bundan da memnunum. Babamın kucağına oturup, o gülümsemeyi, hatta bazen kahkaha atmayı bile becerebiliyorum! O kadar! Ve bu durumdan da memnunum.” (Işinsu: 2013: 44)*

İlgisiz ve sevgisiz büyüyen ve bu eksikliği ilk tanıştığı erkekte gidermeye çalışan Işık, bütün bu yoksunluğun sebebi olarak annesini görür. Annesi eşi vefat etmeden hep kendi kariyeri için çalışmış, evi ve çocuklarını ihmal etmiş, profesör olmuştur. *“Hiç düşünmeden, araştırmadan kendini pespaye birine aşık sanan ve hiç, hiç şımartılmayan bir insan olmamın baş sebebi, hatta belki ‘suçlusu’ demeliyim; annemdir. Yani anlı şanlı Profesör Ayşe Gül Arda Hanımefendi!” (Işinsu: 2013: 111)*

Çocukluğunda yaşadığı evde sevgi göremeyen, sonrasında ise sadece kısa bir süreliğine vefatına kadar sevgi ve ilgi gören Işık, evliliği dahil hayatının her aşamasında bu ilgi ve şefkati arar. Hem ilgi, sevgi hem de huzur arayışı tüm romana hakimdir.

3.1.6. AMCA- YEĞEN, HALA- YEĞEN, YENGE- YEĞEN

Emine Işınsu, eserlerinde aile ilişkileri, akrabalık ilişkileri üzerine odaklanır. Aile, toplumun temel yapı taşlarından biri olarak onun eserlerinde sıkça karşımıza çıkar ve bu ilişkilerin karmaşıklığını derinlemesine inceler.

Işınsu'nun eserlerinde akrabalık ilişkileri genellikle aile içi dinamiklerin merkezinde yer alır. Aile üyeleri arasındaki bağlar, çatışmalar, sevgi, bağlılık ve anlayış gibi konular, eserlerinde sıkça ele alınır. Ayrıca, nesiller arası iletişim ve kuşaklar arası çatışmalar da sıklıkla işlenir.

Akrabalık ilişkileri, genellikle aile içindeki güç dinamikleriyle de ilişkilendirilir. Ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkilerdeki güç dengesi, aile içindeki otorite ve kontrol gibi konular, Işınsu'nun eserlerinde sıklıkla incelenir.

Akrabalık ilişkilerinin görüldüğü romanların başında *Canbaz* gelir. Amca yeğen, hala yeğen ilişkilerinin de yer aldığı *Canbaz* romanında köyden kente göçün etkisi aile yapılarını etkilemeye başlamıştır. Geniş ailelerden çekirdek aileye dönüş, kalabalık çevreden dar çevreye geçiş görülür. Akraba ilişkileri farklılaşır. İstanbul'da annesi Gülnaz Hanım ile yaşayan Selen'in bir de amcası vardır. Selen babasını beş yaşındayken kaybetmiş, amcası Atakan Bey kardeşini kaybettiği sene yeğeni ve yengesi ile biraz ilgilenmiş, sonra ise varlıklarını dahi unutmuştur. *“Birkaç kere annemle konuşmuştuk amcamın servetini, bizim yoksulluğumuzu. O kazanıyor bir yerlerden, nasıl?”* (Işınsu: 1982:78) Gülnaz Hanım sendika başkanı olduktan sonra maddi durumunu az da olsa düzeltmeye çırpınırken, yıllardır arayıp sormayan kayınbiraderi Atakan Bey'den darbe üstüne darbe yer. Sendika işlerinde sivrildiğini düşündüğü ve işine gelmediği için yengesini bertaraf etmeye çalışan Atakan Bey yeğeninin büyüdüğüne, artık üniversite öğrencisi olduğuna şaşırır. Amcası ile geçmişe dair pek hatırası olmadan büyüyen Selen bu saatten sonra çıkan amcanın varlığına şaşırır. Mahmut Bey Selen'e amcasından selam getirir, artık Ankara'da üniversitede okuduğundan bile haberi olmayan amcasından selam almaya çok şaşırır Selen'le Mahmut Bey arasında şöyle bir konuşma geçer.

“-Amcandan bol bol selam sevgi getirdim. İki elin kanda olsa git mutlaka Selen’i gör, dedi. Çok merak ediyor seni, çok.

Hayretimi gizlemem imkansızdı, bir saflık numunesi gibi sordum:

-Allah Allah niçin? Amcam beni mi düşünüyor, anlayamıyorum, o hiç...”
(İşinsu: 1982: 63)

Amcasının tek derdi Gülnaz Hanım’ın da Ankara’ya Selen’in yanına taşınmasıdır. Selen’in yanına taşınırsa İstanbul’dan, böylelikle de sendika başkanlığından ayrılacaktır. Gülnaz hanımın sendika başkanı olarak çalışanların haklarını koruması ile ilgili yaptığı işler Atakan Bey’e dokunmaktadır. Bilhassa Gülnaz Hanım kadın işçilerin haklarını savundukça iş adamları Atakan Bey’e yüklenirler, yengesini durdurmasını isterler. *“Amcayım yahu, bu kadarına hakkım var sanırım. Bırak da hiç olmazsa ben işçi çocuklarından önce ağabeyimin kızını düşüneyim.”* (İşinsu: 1982: 47) Gülnaz’a kızının farklı işlere girdiğini, çocuğunu yalnız bırakmaması gerektiğini telkin eden Atakan Bey, hatta Ankara’ya kızının yanına gitmezse daha kötü şeylerin olacağını da ima eder. Gülnaz’ın sendika başkanlığını bırakması için yapılan baskılar artık son çare olarak, kızı üzerinden yürütölmeye başlanır.

“-Selen hiçbir halt karıştırmaz, dedi Gülnaz. Senin öz yeğenin o. Adını böyle bir işte nasıl ağzına alır ve kullanmayı düşünürsün?

-Öz yeğenim değil öz babam olsa kullanırım.” (İşinsu: 1982: 335)

Gülnaz tüm bu olanlardan dolayı yorulmuştur. Kızı öz amcası tarafından tehdit edilmektedir. Kızının başına bir şey gelmesinden çok korkar. Tüm bu yaşananlar; kadın işçilerin haklarını yine kadın işçilere anlattığı için başına gelmektedir. Gülnaz kızını dikkatli olması konusunda uyarır ve kadınların haklarını sonuna kadar korumak için yılmadan işine devam eder.

Canbaz romanında bir diğer aile ilişkisi hala yeğen olan Sevim Hanım’la Mehmet’in sıcak ana oğul tarzı ilişkileridir. Sevim Hanım eşinden boşanmış, yeğeni

Mehmet'in de anne babası ölmüştür. Bu yüzden hala yeğen beraber yaşamakta, hayata beraber tutunmaktadırlar. Mehmet hayatındaki zorlukları halasıyla sohbet ederek sanki psikoloğu ile konuşurcasına bir terapiyle aşmıştır. Halasını da bu şekilde tanımlar. *"Halam bir çeşit psikologdur. Sıkıntılarını çözmek, bir yerlere ulaşabilmek yahut da ipin üzerinde rahat yürüyebilmek için. O kendi tabiriyle bir canbazdır ve elindeki denge sopası da psikoloji."* (İşinsu: 1982) Mehmet'i halası yetiştirir, onun iyi yetişmesi için uğraşan Sevim Hanım daha çok sohbetleri ile Mehmet'i eğitmiştir. Ama üniversiteye gidince bunların yetersiz kaldığını, insanı tanımanın zor olduğunu her ikisi de anlarlar. *"Bütün bildiklerim kitaplarda okuduklarım ve insan hakkında, daha çok halamın izahları. Genel anlamda hayata ve bizim milletin hayatına çok yabancıyım."* (İşinsu: 1982: 260)

Canbaz romanındaki amca yeğenden sonra *Atlıkarınca* romanında da yine bir amca yeğen ilişkisi ile karşılaşılır. *Atlıkarınca* romanında anlatıcılardan biri Merve'dir. Annesi ve babasını kaybetmiş, yatılı okullarda okumuş, tatillerde ve özel günlerde amcası ve yengesinin yanına gelerek büyümüştür. Merve'nin babası Merve'yi hasta yatağında amcasına emanet etmiştir. *"Merve ile hiçbir zaman, hiçbir şekilde baş başa oturup konuşamadığını hatırlıyor, bir garip oluyor içi... Ağabeyisi geliyor gözünün önüne, hastahanede 'Sana emanet kızım' demişti."* (İşinsu: 1990: 39) Amcası Profesör Zeki Tan yeğeni Merve'ye ait olan mirası da değerlendirmek için almıştır. *"Annemle babam kazada ölünce, Allah rahmet eylesin, ben küçüktüm o zaman, mal mülkün idaresi amcamı kaldı, o da sattı savdı sanırım... Bir kere mirasın bölünmesi onların yaşantılarını kötü etkilerdi, bana düşman olabilirlerdi, en azından aramız açılırdı. Zaten ne var aramızda, bir hoşbeş, o da bozulsun istemedim..."* (İşinsu: 1990: 63) Bunlara rağmen akrabası olduğunu bilip yalnızlık çekmemek için amcası Profesör Zeki Tan ve yengesi Kadriye Hanım ile görüşmeye devam eder. *"Birbirimizi hiç kırmadık, kırmak için sebep de yoktu, pek zaruri ihtiyaçlarım dışında, amcamdan para almadım; özel dersler vermeye pek gençken başlamıştım. Onlar beni merak etmediler, ben gösterilenlerin dışında soru sormadım."* (İşinsu: 1990: 65) Ev hayatına özlem duyan Merve için ev demek yengesi demektir. Çünkü yengesi baskın bir karakterdir, evin her yerini doldurur, amcası ile baş başa konuşamama sebebi de yengesidir. *"Ev, mekân neresi olursa olsun benim için yengem demektir, onun iradesi ile dopdolu bir*

yer... Yahut bomboş mu demeliyim? Öyle dersem haksızlık olur; çünkü kahkahaları, emirleri, tavsiyeleri, telkinleri ve tedbirleriyle kalabalıktır ev.” (İşinsu: 1990: 64) Merve Ömer’le evlilik hazırlığındadır, elinde maddi imkânı yoktur. Merve zamanında tüm miras payını amcası ve yengesine vermiş olmasına rağmen yengesi şimdi nikah, düğünü bırak gelinlik için bile para ayırmak istememektedir. Fakat damada güzel bir yemek hazırlamak isteyen yenge tüm ev halkını bu yemek için koşturur. “Yengem ‘İlle de damada zeytinyağlı dolma saralım’ dedi, yukarıdan Mehtap’ı çağırdı, hep beraber giriştik işe. Zaten herkese bir iş bulmada üstüne yoktur yengemin.” (İşinsu: 1990: 71) Zeki Tan’ın dolayısıyla Merve’nin de akrabası olan Galip Amca kütüphaneden çıkmak istemeyen, görmüş geçirmiş, olgun bir kişidir. Merve’ye yol gösterici, genç kızı doğruya sevk edici bir konumdadır. Hem yetim hem öksüz kalan genç kıza destek olan Galip amcası ile farklı bir iletişimleri vardır. “Peki ben, Galip amcamı niçin severim? Bu eve ilk geldiğimde, içinde bulunduğum acı ortamında, yüzüme, samimiyetle tebessüm eden, anlayışlı davranan, bir o muydu? Beni yüreklendirdi, yaptığım her şeyde onun manevi yardımını gördüm. Evden ayrıldıktan sonra, Galip amcama muntazam yazdım, o arada sırada cevap verdi, yazdıkları ile değil, satır aralarına gizledikleri ile mutlu oldum, Galip amcam, benim için genellikle doğruyu gösteren bir arkadaş oldu. Bu yüzden mi seviyorum onu?” (İşinsu: 1990: 105)

Canbaz romanında da görülen hala yeğenin beraber yaşaması, hayatı paylaşımları *Cumhuriyet Türküsü* romanında da yer alır. *Cumhuriyet Türküsü* romanında Mehmet Efendi düzgün karakterli bir dervıştır. Allah yolunda hareket eden Mehmet Efendi küçüklüğünden beri halası tarafından yetiştirilmiştir. Sohbetlerinden anlaşıldığı üzere Türkçülüğü ve Mustafa Kemal’i desteklemektedir. Halası ve eşi Sevginur ile beraber yaşayan Mehmet Efendi ise aile hayatında da sosyal hayatında da mutlu ve olumlu biridir. Onu halası doğru ve düzgün bir şekilde yetiştirmiştir. Eşi öldükten sonra abisinin evine gelen hala Mehmet ile tek başına ilgilenmiştir. “Mehmed’im benim evladımdır, ağabeyimin evine döndüğümün ertesi günü doğdu o! Yengemin daha eteğine yapışan ikizleri vardı, Mehmed’e ben baktım, onu ben yetiştirdim. Daha çok küçükken bile çok düşünceli bir çocuktı, sanki ileride ne olacağı belliydi, onunla hiç çocukmuş gibi konuştuğumu hatırlamam, bir büyük insan ciddiyetine ve olgunluğuna evladım her zaman sahipti.” (İşinsu: 1993: 405) Mehmet

Efendi ile konuşan ve görüşenlerin ruh hallerinde değişim olur, halası da bu halleri iyi bilir. Karşısındaki daha konuşmaya başlamadan onun gönlünü rahatlatır, sohbeti ile ortamı yumuşatır. Gelen herkes bu sohbetlerden kendi hissesine düşeni alır. Hala bu durumları bildiği için gelenlere: *“Bazen Mehmet Efendi ile ilk görüşmede insana tuhaf şeyler olur... Mehmet Efendi’dir bu, kalplerdeki gizli kalmış sırları faş eder.”* (İşinsu: 1993: 224) Mehmet Efendi’ye kadın erkek herkes hayrandır, eşi bu duruma önce bozulsada kocasının telkinleriyle doğru yolu bulmuştur. Hala bazen eve ziyarete gelen kadınlar için kötü söz söylese de Sevginur halanın da kalbini yumuşatır. Eşinden nur almaya gelenlere hoşgörü ile bakar. *“Çünkü o nuru ben de görüyorum onun yüzünde, başkalarına nasıl kabahat bulurum halacığım?”* (İşinsu: 1993: 346) Hala eve şifa bulmak için sohbe gelenlerin bazılarının niyetlerinin iyi olmadığından bahsetmeye başlamıştır. Özellikle Hikmet adlı kadına kafayı takan hala ondan hoşlanmadığını açık açık yeğenine söyler. Yeğeni Mehmet Efendi’yi uyarmak için konuşmak ister. Mehmet Efendi’nin cevabı yine ders niteliğindedir. *“Ondan hoşlanmadığını biliyorum halacığım, fakat sen de şunu bilesin ki senin anlayışlı sevgine asıl muhtaç olan odur! Vardır sebepleri elbet; kendine göre doğru, belki bizim zaviyemizden yanlış sebepleri vardır. Bu sebepleri öğrenmeden onun hakkında nasıl hüküm verebilirsin? Bunları küçükken, bana sen öğretmedin mi? Ben insanlara, hayvanlara, hatta nebatata merhamet etmeyi, önce senden öğrenmedim mi?”* (İşinsu: 1993: 393) Hala yeğenin kendi aralarındaki sohbetler bile ders niteliğindedir. Halanın gereksiz kadın kıskançlıkları yapmasına bozulan Mehmet Efendi onu teskin etmeye çalışır. *“İnsanların dış yüzlerine göre değerlendirme, derununa bak derdin, hep bunu söyledin... ‘İnsanın fedakarlığı, iyiliği kendisi ile alakalıdır, karşısındakine değip değmemesi mesele değil, yapanın bir faziletidir.’ Demiştin, bu söz o kadar doğru ki, ben hiç unutmadım.”* (İşinsu: 1993: 394)

3.1.7. KARDEŞLER ARASI İLİŞKİLER

Kardeşler arası ilişkiler, İşinsu'nun eserlerinde genellikle sevgi, rekabet, kıskançlık, dayanışma ve çatışma gibi çeşitli unsurları içerir. Kardeşler arasındaki

ilişkilerde yaşanan çatışmalar ve rekabet, genellikle aile içindeki güç dinamikleriyle ve ebeveynlerin rolüyle ilişkilendirilir.

Bununla birlikte, kardeşler arası ilişkilerdeki dayanışma ve sevgi de sıklıkla vurgulanır. Kardeşler arasındaki bağlar, birbirlerine destek olma, birlikte zorluklarla mücadele etme ve birbirlerinin güçlü ve zayıf yanlarını kabul etme gibi unsurları içerebilir.

Işinsu'nun eserlerinde kardeşler arası ilişkiler genellikle karakterlerin kişisel gelişimi ve kimlik arayışı üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Kardeşler arasındaki ilişkiler, karakterlerin duygusal ve psikolojik dünyasını şekillendirir.

Emine Işinsu'nun eserlerinde kardeşler arası ilişkiler, aile içi dinamiklerin önemli bir parçasını oluşturur. Bu ilişkiler genellikle karmaşık ve çeşitlidir, ancak genellikle aile bağlarının gücünü ve dayanışmasını vurgularlar.

Kardeşler arası ilişkiler bağlamında ilk ele alınan roman *Tutsak* 'tır. *Tutsak* romanında Ceren iki çocuk annesidir. Alev ve Selim babalarını pek göremeyen hep anne ile zaman geçiren çocuklardır. Yaşları küçük olduğu için de birbirlerini kıskanırlar, anneyi paylaşamazlar. “*Genç kadın, uyuyan çocuğunun saçlarını okşuyor, Alev uykusunda sayıklar hep, hep Selim’le kavga eder. ‘Ah bu çocukların birbirlerini kıskanmaları...’ diye geçti içinden.*” (Işinsu: 1973: 51) Annesi çocukların küçüklük hatıralarını anlatır, her iki çocuk da bebekliklerini dikkatle defalarca dinlerler. Alev’in hayal gücü çok yüksektir. Annesinin kendi çocuğu olduğuna dair hayaller kuran Alev’e Selim: “*Sen büyüyeceksin annem küçülecek değil mi? Aptal kafa işte!*” (Işinsu: 1973: 137) der. Kardeşler arası kıskançlıkları roman boyunca ara ara küçük diyaloglarla verilir.

Tutsak romanında Ceren’in eşi Orhan geleneksel bir ailede büyür. Annesi kız çocuklarını ezen, erkek çocuklarını yücelten bir annedir. Orhan’ın Birgül adlı bir kız kardeşi vardır ve annesi Birgül’e abisi ile ilgili telkinde bulunur. “*Sen erkeksin Orhan’ım erkek. Tabii ne istersen yap canın sağ olsun. Birgül, ağabeyinin yemeğini hazırla. Birgül, ağabeyinin pantolonunu ütüle, senin ağabeyin başkaları gibi mi?*

Kimselere benzemez o. Bir tanedir, güzeldir.” (İşinsu: 1973: 154) Aynı romanda Tarık, Orhan’ın amca oğludur. Aralarında hayata bakışla ilgili çok fark vardır. Orhan amca oğlu ile kafaları çekmeye karar verir. *“İçeceğiz bu gece, kafaları çekeceğiz! Kardeş sayılırsız değil mi? Amca oğlu da neymiş? Kardeşiz kardeş!”* (İşinsu: 1973: 74)

Tutsak romanında ele alınan kardeşlik ilişkisi *Sancı* romanında farklı iki ailedeki kardeşlik bağları üzerinden değerlendirilir: Biri Leyla ve kardeşi Ali, bir diğeri de Dursun ve üç kız kardeşi... Leyla kardeşi Ali ile iyi geçinen, yeri geldiğinde kardeşine güzel ablalık yapan güçlü bir kızdır. Ali ise evin hep küçüğü görülen, büyüdüğü bir türlü kabul edilemeyen, ağır uslu bir delikanlıdır. Leyla dava arkadaşı bildiği Seyhan tarafından tecavüze uğrar. Sinir krizi geçiren Leyla eve geldiğinde onun en büyük destekçisi kardeşi Ali olur. Kardeşine sarılır, onu koklar öper. Olayın iç yüzünü bilmeyen Ali ise ablasını kim böyle korkutmuştur, onu kim üzmüştür bilmek ister. Ablasını bu şekilde üzen kişi veya kişileri mutlaka bulmalıdır. Evden hızlıca çıkan Ali kendi dava arkadaşlarından yardım almak için ülkücülerin toplandıkları yere gider. Halbuki Leyla kardeşinin sağ sol işlerinden uzak kalmasını çok istemiştir. Hatta babalarının bu olaylara karşı duyarsız davrandığı gibi kardeşi Ali’nin de hiç bulaşmamasını istemiştir. Çünkü Leyla kendi dava arkadaşının tecavüzüne uğradıktan sonra; bir de örgütün başında bir yabancıнын, Mösyö Bakof’un olduğunu öğrenince artık örgütün samimiyetsizliğine inanmaktadır. Örgütten nasıl ayrılacağını planlamaktadır. Tüm bu nedenlerle üç yıl önceki haline dönmek ister. Kardeşi Ali’nin de bu işlere hiç bulaşmamış olmasını temenni eder. *“Onun bu işlerden uzak kalmasını istedim, babama benzeyip rahat yaşamasını istedim.”* (İşinsu: 1974: 132) Bir yandan da Ali’nin yeni bir duruşu olduğunun farkındadır. Kardeşine son günlerde ayrı bir özgüven gelmiştir. Ablasının durumuna çok üzülür ve ablasının ona durumu ile ilgili yalan söylediğini düşünür. Haklıdır ama ablası başına gelenleri, Seyhan’ı anlatamaz, yalanlar sıralar. *“Ali’nin küçük ve dürüst dünyasında yalan söyleyenin durumu, o yalanı yakalayandan daha kötü değildi.”* (İşinsu: 1974:155) Ablası tecavüze uğradığını ve hatta bunu yapanın Seyhan olduğunu söylerse kardeşinin başını yakmaktan korkar, kimseye bir şey açıklayamaz. Ama Ali ne olduğunu öğrenemese de bir yalan olduğunu fark eder. *“Affedersin Ali, çok üzgünüm, sana yalan söylemek mecburiyetinde kaldığım için... Tahmin edemeyeceğin kadar çok üzgünüm., beni affet.*

Başka bir şey söyleyemem sana.” (İşinsu: 1974:160) *“Bak canım, ben bu dünyada herkesten çok seni severim.”* (İşinsu: 1974: 235) Leyla’nın solcu arkadaşlarından biri olan Adnan, Leyla’nın kardeşi Ali’nin ülkücülerle takıldığını öğrenir. Leyla’dan laf almaya çalışır ama Leyla kardeşini savunur. Adnan Ali’nin casus olmasını, onlara ülkücülerden haber getirmesini ister. Leyla böyle bir şeyin asla olamayacağını, Ali’yi bu işlere bulaştırmayacağını dile getirir. Onun daha çok küçük olduğunu söylese de örgüte bir zaafını açık etmiştir, kardeşi! *“Ali’yi tanımıyorsun, çok küçük, akli ermez bu meselelere... Ali eylemimiz içinde bir obje değildir, olmayacak da. Aileden tek... (kurban diyecekti, derhal vazgeçti.)”* (İşinsu: 1974: 218-220) Adnan bu işlerde ustadır. Leyla’nın zayıf yönünü tahlil etmiştir. *“Kızın zayıf tarafı kardeşi!”* (İşinsu: 1974: 220) Leyla ile Ali’nin günler sonra araları düzelir. Leyla kardeşi ile güzel bir konuşma yapar ve Ali ile barışırlar. *“Ne olursa olsun sen benimsin, kardeşimsin, canımsın. Sevdiğim, çok sevdiğim varlıksın, bunu unutma. Sana bir daha hiç yalan söylemeyeceğim, sen de bana söyleme. İnançlarımız, davranışlarımız çok ters düşse de birbirimize asla zarar vermeyelim, hep birbirimizi koruyalım, olur mu?”* (İşinsu: 1974: 236) Ali bu konuşma üstüne çok duygulanır, ağlamaya başlar. *“Ablacığım ben de seni çok seviyorum, annemden babamdan çok seviyorum.”* (İşinsu: 1974: 236)

Romanın ilk sayfalarından itibaren Dursun ve yol arkadaşları ile karşılaşılır. Süleyman, Dursun’un dava arkadaşıdır ve ilk bölümde öldürülür. Dursun bu olaydan çok etkilenir ve Süleyman’ın ölmesindense kendi kardeşlerinden biri ölseydi düşüncesine kapılır. Sonra hemen bu fikrinden vaz geçer, üzülür. Kendi üç kardeşi suçsuz masum küçük kızlardır. Sonra kız kardeşleri de Süleyman da yaşasaydı da Dursun’un kendi öleydi düşüncesine kapılır. Kardeşlerine de kardeşten öte sevdiği Süleyman’a da kıyamaz. *“Üç kız kardeşi geçti gözünün önünden; dal gibi Samiye! İçine kapanık olanı Kadriye; en küçüğü, akli hiç ermeyeni Zübeyde. Süleyman yaşasaydı, ülkü kardeşim yaşasaydı, kızlardan birini feda et deseler, edebilir miydim? Düşünüyor: Kızlar geçiyor gözünün önünden, kumralı incisi Samiye. En akıllısı herhalde Kadriye, hem durgun, Zübeyde daha bebek. Hayır ülkü kardeşi uğruna onlardan birini kurban edemeyecek! ‘Ben öleydim Süleyman’ın yerine keşke, ben öleydim.! Kızlar yaşasaydı, Süleyman yaşasaydı... Beni seçseydin ya Allah’ım!”* (İşinsu: 1974: 22) Annesi ile üç kız kardeşi Zile’de yaşayan Dursun, kız kardeşlerine

yeteri kadar zaman ayıramamaktadır. Üniversite için bir de Ankara'ya gidince onları iyice ihmal etmiştir. Yaz tatilinde memlekete döneceğinde yanında birçok kitap götürmeyi, böylelikle kız kardeşlerini hayata hazırlamayı, onları eğitmeyi planlar. Çünkü onlara Dursun dışında yeni bilgiler öğretecek birisi yoktur. Sandığa sakladığı tüm kitaplarını özellikle kız kardeşi Kadriye'ye bırakır. Onları baştan sona dikkatlice okumasını öğütler. Önce Türk tarihini okumasını, sonra karşı görüşleri de okumasını tembihler. Kardeşine güvenir, farklı kaynakları da okusa etkilenmeyeceğine inancı tamdır. *“Kadriye sadece bizim kitapları değil, solcuların yazdıklarını da oku, kafanda tart. Biz ne diyoruz, onlar ne diyor? Hangi fikirler Türk milletinin menfaatlerini korur, Türk'e hizmet eder. Kendin karar ver. Sana güveniyorum, sağlıklı bir seçme yapabilirsin... Önce Türk tarihini oku, ta en başından beri, Orta Asya'dan. Benim kitaplarım var evde, sandığımda, biliyorsun müsaadem var, hepsini al oku. Önce Türk'ü tanı, milletimizi tanı. Sonra seçimini yap, dedim ya sana inanıyorum sana, sağlıklı bir seçim yapabilirsin.”* (İşinsu: 1974: 340-341)

Sağ sol davalarının anlatıldığı *Sancı* romanındaki kardeşlik bağlarından sonra *Cumhuriyet Türküsi* romanında, erken yaşlarda annelerini kaybeden genç kızların abla kardeş bağı aktarılır. Hikmet ve Nazan annelerini küçük yaşta kaybeden kız kardeşlerdir. Hikmet, abla olduğu için annelik görevini de üstlenir, bu yüzden çabuk büyür, olgunlaşır; Nazan'a hem anne hem abla olmuştur. *“Annesi ölürken kızı ona emanet etmiş, o gün bugün, on yıldır Hikmet Nazan'a annelik etmektedir.”* (İşinsu: 1993:15) Nazan ise hep çocuk ruhlu kalmıştır. *“Ah Nazan yirmi ikisinde olgun bir genç hanım değil de beş yaşında bir çocuksun!”* (İşinsu: 1993:125) Ama Nazan'ın bu çocuksuluğunun yanında kafasına koyduğunu tatlılıkla yapan bir inatçı tarafı da vardır. Hüsniye Dadının Nazan'la ilgili küçüklük hatırası: *“Sarı Sultanın sarı inadı aile içinde meşhur oldu, istediğini yapacaksın, çünkü zaten nasıl olsa yaptırır. Küçük sultana bir şey yasaklamaya gelmez, söz anlamaz, maazallah rezil rüsva edip kor seni, iyisi mi huyuna gideceksin.”* (İşinsu: 1993:13) Hikmet ağırbaşlı, eğitilmiş bir genç kızdır ayrıca Türkçülük faaliyetlerinde sürekli görev almıştır. Bütün bunların yanında Hikmet insanları dış görünüşleri ile yargılar, Nazan ise insanın içinin önemli olduğuna inanır. Nazan roman boyunca arayış içindedir. Hem kendini hem de etrafını anlamaya, anlamlandırmaya çalışır. Annesiz büyümenin yanında bu iki kız kardeş bir de

babalarından ayrı yaşamak zorunda kalmışlardır. Babaları Selim Muhtar Mustafa Kemal'in yanında yer alır, cephelerde ve Ankara'da görev yapar. Kızlar bu aşamada dedeleri Hüseyin Hüsnü Beye emanettirler.

Evlilik çağına gelmiş olan kızlar İstanbul'da dedelerinin yanında yaşarken babalarının isteği üzerine zorlu bir yolculukla Ankara'ya geçerler. İstanbul'dan tanıştıkları Celalettin Hikmet Beyle Ankara'da yine görüşmeye başlarlar. Celalettin Bey Nazan'ı ulaşamadığı eski bir sevgilisine benzetir ve Nazan'a âşık olduğunu sanır. Bu hissini Hikmet Hanım'a açar. Halbuki Hikmet, Celalettin Hikmet Beyden evlilik teklifini kendisine beklemektedir. Nazan durumu anlar, kendisinin böyle bir fikri ve hissiyatı olmadığı için ablası adına çok üzülür. *“Adam benden hoşlandı! Ancak ablasının ismini telaffuz ederken bile kızardığı bu adamı kendisine hayran olarak düşünmek bile vicdanına ters düşüyordu! Sen o kadar evlenmeyeceğini söyle, çeşitli taliplerini reddet de gel Celaleddin Hikmet'e vurul! Ablasına kızdı.”* (İşinsu: 1993:151) Celaleddin Hikmet'in kendisini görmemesi, beğenmemesi için elinden geleni yapar, adeta görünmez olur. Çünkü Nazan daha çok kendini arayış içindedir. Mehmet Efendi adlı dervişin evine gidip onun sohbetini dinlemekten öte zevk aldığı bir şey yoktur. Nazan hem dünyevi hem ahiret hayatına dair bilgileri sohbetler içinde veren Mehmet Efendi'nin evine sıklıkla gitmeye başladığı için ablası yine kızar. *“Hikmet onu anlamıyor, içinde kardeşine ulaşamamanın ürküntüsü; kız ellerinden gidiyor işte, buhar olup uçuyor.”* (İşinsu: 1993:259) Nazan'ın bu kendini bulma yolunda en önemli destekçisi yine ablasıdır. Çünkü Hikmet Hanım kendi üzerinde, Nazan'a ebeveyn olma baskısını hisseder. Nazan'a dini bilgilerini vermeye çalışır, ev işlerini öğretmeye uğraşır. Ama bütün bunları yaparken hep emir cümleleri ile kız kardeşini yönlendirmeye çalışır, Nazan'ın kişisel hayatına çok müdahale eder. *“Artık burada İstanbul'daki gibi havaiyatla meşgul olmayacaksın, mesela şiir yazmayı bırakabilirsin, ayrıca artık beş vakit namazlarını da muntazam kılmanı istiyorum.”* (İşinsu: 1993:195) Yine bir başka gün Gazi Mustafa Kemal'le tanışmaya gideceklerdir. Hikmet bütün talimatlarını Nazan'a sıralar. Nazan ise: *“Ben onun yanında ağzımı bile açamam, belki yüzünü görünce düşer bayılırım.”* (İşinsu: 1993: 248) dese de Hikmet buna da kızar: *“Ağzını açmana karışmam lakin, kendine hâkim ol, bayılmak gibi bir taşkınlık yapma, sonra ömür boyu affetmem seni, hakkımı da helal*

etmem!” (İşinsu: 1993:249) Ankara’daki yaşamlarında Hikmet’le Nazan’ın arası iyice açılır. Konu hep Mehmet Efendi’nin evine gidip sohbetini dinlemeye çalışan Nazan’a karşı çıkan Hikmet’in öfkelenmesidir. Hikmet, üzerinde annelik hakkı olduğu için Nazan’a: *“Sen benim göz bebeğimsin, kızımsın, canımsın, uğruna saçımı süpürge ettim, senin için ne fedakârlıklarda bulundum; anasız kalmayasın diye, izdivacı bile düşünmedim.”* (İşinsu: 1993:356) Artık bu öfkelenme nöbetleri hakaretlere kadar varır. Mehmet Efendi’ye hayranlığını dile getiren Nazan’a ablası ‘fahişe’ der, Nazan artık bu hakareti kaldıramaz. Hikmet de çok üzülür. *“Fahişe sözü dayanılmayacak kadar ağırdı elbet, kendisinin kardeşine, kızı sayılır, böyle bir laf söylemeye hakkı yoktu! Vicdan azabı çekmeye başladı Hikmet, gözyaşları o anda boşaldı, bir süre hıçkırdı...”* (İşinsu: 1993:278) Halbuki Nazan ablasının mutluluğunu canı gönülden ister; evlenmesini, yuva kurmasını diler. Celaleddin Hikmet’le konuşan Mehmet Efendi onun Hikmet Hanım’la evliliğinin doğru olacağını söyler. Celaleddin Hikmet bunu önceden hiç düşünmemiştir; eski bir sevgilisine benzettiği için Nazan’a âşık olduğunu düşünür, halbuki Hikmet Hanım evlilik için kendisine çok daha uygundur. Hikmet’e evlenme teklif eden Celaleddin Hikmet Bey’in onu ailesinden istemesiyle Hikmet çok mutlu olur ve kardeşi Nazan için düşündüklerinden utanır, ona söylediklerinden mahcup olur. Hikmet sevdiğine güvenmek ister, nişan konulup cepheye gidecek olan Celaleddin Hikmet’le evlilik hazırlığına girişmeden onu uğurlayacaktır. Nazan’a olan ilgisini de bilmektedir. Adam her ne kadar bunun bir aldaniş olduğunu, eski sevgilisine benzediği için ona karşı ‘olmayan bir ilgi’ oluştuğunu, sonra doğruyu bulduğunu itiraf etse de Hikmet’in içi içini yer. *“Hikmet’in içinde vardı savaş; sevdiğinin sözlerine inanmakla inanmamak arasında bocalıyordu, o istemeye geldikleri gün, Nazan’ın telaşını, canını dişine takıp çalışmasını gördükçe, kardeşine karşı yüreği yumuşamış, onu fahişelik ve her türlü kötü sıfattan arındırmıştı... Celaleddin Hikmet’ten hiçbir haber alamadan günler biteviye geçerken, Nazan’ın kitaplarına eğilmiş başını tutup sarsmak; ‘doğru söyle, sana da bir izdivaç teklifinde bulundu ve reddettin, ondan sonra bana geldi, biliyorum nasıl olsa, saklama, anlat.’ demek istiyordu.”* (İşinsu: 1993:401) Hikmet kendi içinde savaşlarıyla hayatı kendine zehir etmeye devam eder, bu yaşa kadar kardeş kıskançlığı ile sevgisi arasında kalarak gelmiştir. Nazan ise ‘Hem bu dünyaya hem öbür dünyaya

eşit şekilde bakılmalı, her ikisi için de eşit miktarda çalışılmalı.’ kararına varır. Bu kararı almasında en büyük yardımcı ise Mehmet Efendi’dir.

Kıskançlık ve çok sevmeye arasında bocalayan Hikmet ve Nazan kardeşlerden sonra ataerkil bir ailede yetişen kardeşler arası ilişkiyi de anlatan *Havva* romanında Havva kendini arayan, zor süreçlerden geçen bir genç kızdır. Bu yolculukta Havva’nın en büyük yardımcısı ise annesinin eski arkadaşı Berrin Hanım’dır. Berrin Hanım çocuğu olmamış ve eşini kaybetmiş bir kadındır. Onu erken yaşta evliliğe götüren sebeplerin başında aile hayatı gelir. Baskıcı bir baba, eş korkusu ile çocuğunu büyüten bir anne, ataerkil aile yapısını yansıtan babanın gölgesi bir ağabey, büyük çocuk olmanın üstünlüğü hissettirilen bir abla ile büyüyen Berrin ezilen bir çocukluk yaşamıştır. Sevgi görmekten ziyade abla ve ağabey korkusu ile sorumluluk duygusu verilmiştir, hatta kendiliğinden bu duygu gelişmiştir. Büyüdüğü evde varlığının önemsenmediğini düşünen Berrin için varsa yoksa ağabeyi ön plandadır. “*Önemli olan ağabeyi idi, o hem erkek hem büyüktü ve çok asabiydi. Ağabeysine saygı göstermeli, onu sinirlendirmemeye çalışmalı ve her işine koşmalıydı. Ablası ise sadece büyüktü ama Berrin’in ona da itaat etmesi, onu dinlemesi gerekiyordu.*” (İşinsu: 1998: 30) Bu sebeplerden dolayı Berrin hiçbir zaman küçük çocuk şımarıklığı yaşamamış, tam aksine küçük yaşta sorumluluk sahibi alıngan ve hassas bir çocuk olmuştur. Ağabeyi ile ilişkisi erkek üstünlüğüne bağlıdır. Ablası ile olan ilişkisi de annelerinin hasta olması, ablasının Berrin’e de annelik yapmasından kaynaklı bir abla üstünlüğü ile hizalanmış bir ilişkidir. “*Fakat genç kızlığa erişirken ablası ona annesinden çok daha fazla anne olmuştu. O zamanlar annesinin sağlığı çok bozuktu ve ne hikmetse kızının bir orospu olmasından çok çekinirdi, bunun için Berrin’i babası ve ağabeyi ile korkutarak daha çok baskı altında tutmaya çalışırdı.*” (İşinsu: 1998: 31) Berrin genç kızlığı dönemlerinde birkaç kişiyle flört etmiş ama ailesi bu durumları bilmeden annesi ağabeyi ile onu korkutmuştur. “*Ne büyük bir günah, nasıl bir ahlaksızlık olduğu kendisine anlatılmıştı, hatta böyle bir şey yaparsa ağabeysi onu öldürecekti.*” (İşinsu: 1998: 31) Berrin’in kardeşlik anlayışı ailesinin sürekli gözünü korkutması ile bütünleşir.

Havva romanında kardeşliğin nasıl olması gerektiğini ortaya koyan örnek Mehmet'in kız kardeşine davranışlarıdır. Mehmet mutlu ve sevgi dolu bir evde büyümüştür. Kız kardeşi doğduğunda onu küçücük bir şekilde görünce yüreği merhametle dolmuştur. Kız kardeşi korunmaya muhtaç bir bebektir, yıllar içinde de Mehmet kardeşine hep bu duygularla yaklaşmıştır. *“Yeni doğmuş bir bebek olarak onu ilk gördüğü zaman minik kızın aczi karşısında derin bir merhamet duymuştu, giderek bu merhamet kuvvetli bir sevgiye dönüştü.”* (İşinsu: 1998: 80) Kardeşinin her şeyi ile ilgilenen Mehmet; bebeğe mama yedirir, onu giydirir, gezdirir, onunla oyun oynar. Bir abi ne yapabilirse hepsini yapar. Mehmet'in kardeşine olan sevgisi günden güne artar, kıskançlık nedir bilmez. Mehmet ilerleyen yaşlarında bu sevgi duygusunu Havva'ya da aynı şekilde hissedecektir. Çünkü Mehmet'in merhamet duygusu kardeşini ilk gördüğü anda onu güçsüz hissetmesi ve ona yardım etmesi gerektiğini düşünmesiyle ortaya çıkmıştır. Şimdi de Havva'yı güçsüz ve kırılgan görür, ona yardım etmek ister.

Yine *Havva* romanındaki bir diğer kardeşlik konusu Ayşe ve kız kardeşi arasındaki ilişki olarak görülür. Ayşe başına buyruk bir genç kızdır. Kendini tanıma arayışında olduğu için yolu Havva ve Berrin'le kesişmiştir. Berrin'e kız kardeşiyle olan ilişkisini anlatır. Ayşe çok güzel bir genç kızdır, herkes onu görünce hep bunu dile getirir. Ayşe de etrafında güzel şeyler görmekten zevk alır ama kendisinin sadece güzellikten ibaret olmadığını da anlatmak ister. Yalnız kız kardeşini de hiç beğenmez, sevmez. Ressam olan kız kardeşine karşı sevgisizliğini Berrin'e anlatır. *“Beni kız kardeşim sevmez mesela... O ressamdır, biliyorsun, mütemadiyen benim resimlerimi yapar ama tükürür gibi! O asla benim kadar güzel değildir, hatta çirkindir. Hayır sevmiyorum onu, açık açık görüyorum çirkinliğinden ötürü, giyinişindeki acayıplıktan ötürü.”* (İşinsu: 1998: 89)

Havva romanından sonra bir diğer kardeş ilişkisi *Bukağı* romanında Mehmed ve Ahmed kardeşler olarak aktarılır. Ahmed sakın mizaçlı, babası ile zikir meclislerine gidip saatlerce kalabilen, babasının isteklerini yapan bir çocuktur. Abisi Mehmed ise durduğu yerde duramayan ama bir o kadar da çok fazla meziyeti olan bir çocuktur. Mehmed küçük yaştan itibaren dik başlı, tuttuğunu koparan, şairâne zevkleri olan bir gençtir. Ama babasının izinden gitmez. Babası da onu özgür bırakır, aslında bu özgür

bırakma Mehmed'e olan güvenindendir. Ahmed ise daha korunmaya muhtaç bir çocuktur. Aralarındaki bu farklar zamanla kardeşlerin arasına mesafeye sebep olsa da yaşları ilerleyince geçmiş günlere daha objektif bakmaya başlarlar. Babası Mehmed'i Halil Derviş'e emanet eder, onunla ilgilenmesini ister. *"Koca Halil'in gizli derdiydi; bu çok zeki akıllı çocuğun bir kere bile zikir meclisinde bulunmayı istememesi. Oysa kardeşi Ahmed, o donukluğuna rağmen, babasının elinden tutar gelir, orada büyükleri taklit edip saatlerce otururdu. 'Neyse hele bu çocukluğunu taşkınığını yaşasın bakalım, denizler durulmaz dalgalanmadan' diye düşündü."* (İşinsu: 2004:26) Yıllar sonra Ahmed ve Mehmed buluşurlar. Mehmed artık mahlaslarını alan, girdiği halvetten sonra ismini Niyazi Mısrî olarak değiştiren bir derviş şairdir. İki kardeş özlem giderir ve geçmişi yad ederler. Mısrî: *"Çocukken seninle pek arkadaşlık edemedik, lakin ikimiz de bir kardeşimizin olduğunu hiç unutmadık. Seninkileri bilmem ama benim dualarımda hep var oldun."* (İşinsu: 2004: 283) Ahmed de abisine cevap verir: *"Ben de senin için dua ederim ağabey. Doğru, çocukken pek beraber olamadık, ben babamın oğlu idim, sen de sanki Koca Derviş'in. Sonra Kasım vardı, senin sırdaşın; bazen ikinizi kıskandığım olurdu ama ben babamın elini bir türlü bırakamadım, sen de o ele hiç yaklaşmadın."* (İşinsu: 2004: 283)

Bukağı romanındaki Ahmed ve Mehmed gibi *Hacı Bayram* romanında da Koyunluca Ahmed ile Nazlı'nın oğulları Safiüddin, Numan ve Murad'ın kardeşlik bağları güçlüdür. Karakter olarak birbirlerinden çok farklı olan bu üç kardeşten Safi tarlada çalışmaktan hoşlanır, babasının izinden gider. Numan ise tarla işleriyle hiç alakası olmaz, ilim irfan yolunda medrese eğitimi almak için Ankara'ya gider. Bu durum köyde alışılmadık bir durumdur. En küçük kardeşleri Murad da abisi Numan'ın yolundan devam etmek ister ama o daha çok ahilikle ilgilenir. Her ne kadar üç farklı kişilik olsalar da kardeşlik bağları çok kuvvetlidir. Babalarından kalan tarlaları genişleten Safi, köyde kalan kardeştir ve tarlaların gelirlerinden mutlaka diğer kardeşlerine de paylarını eşit olarak verir. Numan buna karşı çıksa da hakkaniyeti elden bırakmayan Safi, tarla işleriyle ilgilenmeyen Murad'a da payını mutlaka ayırır. Kardeşler arasındaki bu güçlü bağ tüm roman boyunca verilir. Numan, kardeşi Murad'ın ahilikle ilgilenmesinden memnundur. Aynı zamanda abisi gibi ilimle çok ilgilidir. Arapçayı da öğrenmeye çalışır. Dönemin getirisi olarak abilere saygıda kusur

edilmez. Küçük küçüklüğünü, büyük büyüklüğünü bilir ve ona göre bir aile düzeni kurulur.

3.1.8. EVLİLİK, KARI KOCA İLİŞKİLERİ

Emine Işınsu Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından biri olarak, toplumsal ilişkilerin karmaşıklığını ve insan psikolojisinin derinliklerini ele alır. Evlilik ve karı koca ilişkileri de bu bağlamda sıklıkla incelenen konulardan biridir.

Işınsu'nun eserlerinde evlilik çeşitli açılardan ele alınır. Karı koca ilişkileri, sevgi, sadakat, iletişim, güven ve uyum gibi unsurları içerir. Ancak, aynı zamanda çatışma, kıskançlık, aldatma, baskı ve güç mücadelesi gibi olumsuz yönleri de işlenir.

Karı koca ilişkilerinin karmaşıklığı, genellikle toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel beklentiler ve bireylerin kişisel deneyimleriyle ilişkilendirilir. Işınsu'nun eserlerinde, kadınların aile içindeki konumu, erkek egemen toplumun getirdiği baskılar ve kadınların kendi kimliklerini bulma mücadelesi sıklıkla ele alınır.

Azap Toprakları romanı 1969'da yazılan, 1970'te basılan bir romandır. Olaylar Gümölcine yakını bir köyde geçmektedir. Hem zaman hem de mekân bakımından evlilikler, geçmiş devir evliliklerini anlatır. Görücü usulüyle evlenme, babanın uygun gördüğü kişiyle erken yaşta evlenme, farklı kültürlerin bir arada yaşaması sonucu kendi dininden, milletinden olanla evlenme gibi durumlar söz konusudur. Romanda Nazlı, evinde sürekli dantelleriyle çeyiz hazırlığında olan bir genç kızdır. Milliyetçi duyguları ağır basan bir kız olan Nazlı içindeki öfkeyi, isyanı dantellere döker. Çeyiz yapma amacı isyanındandır. Ama annesi de Nazlı'nın bir yandan on sekiz yaşına geldiği için bir an önce babasının uygun gördüğü kişiyle evlenmesinin doğru olacağını söyler. *“Tüh tüh, rezil seni, susak ağızlı kız, kim sormuş şimdiye kadar kızına da senin baban soracak? Utanma arlanma nedir bilmez misin sen? Verdiğim sütler haram olsun sana... Yooookkk ben diyemem babana. Hadi git sen söyle de ağzını yırtıversin.”* (Işınsu: 1970:153) Geleneksel toplumda söylenen koca evi baba evinden rahattır sözleri yine romanda da geçer. *“Abe ahret, koca evi baba*

evinden çok daha rahat. Güvendiğin bir kocan olması gibi iyisi var mı?” (İşinsu: 1970: 154)

Azap Toprakları yazıldığı dönemin geleneklerini yansıtan bir romandır. Evlilik çağına gelen Nazlı’yı babası zoraki birine vermek ister. Kızı karşı çıkınca da *“Gayri benim Nazlı diye kızım yok! Ya varır Ahmet’e ya beni baba bilmesin!”* (İşinsu: 1970: 190) der. Bu konuşma esnasında ve kitabın birçok yerinde hanımlar eşlerine ‘ağam’ diye hitap ederler. Yine dönemin yansıması olarak bu hitaplar söz konusudur. *“Yapma ağam, cahilliğine ver, inat etme ağam, öldüm aranızda, öldüm.”* (İşinsu: 1970: 190)

Azap Toprakları’na göre çok daha eski yılları anlatan *Ak Topraklar* romanında zaman 1040’larda başlar. O döneme göre evlilik, karı koca sözcüklerinin yerine evdeş sözü kullanılır. Evlilikte eşlerin yaşıt olması gerekliliğinden bahsedilir. *“Kendine yaşıt olabilmeli erin yanındaki kız!”* (İşinsu: 1971: 59) Romanda Selcen Hatun geleneksel bir annedir ve oğluna en iyi gelini kendisinin bulacağına inanır. *“Tanrı’nın buyruğu ve Peygamber kavli ile Çiçek kızı sana evdeş etmek isterim. Yağmur birden sarsıldı, bana danışmadan mı? Sualî dudaklarında dondu kaldı.”* (İşinsu: 1971:111) Yağmur oğlan Aybala’yı sevmektedir. O devirde görüşüp de evlenmek zordur ama Yağmur bir yolunu bulur ve Aybala ’ya evlenme teklif eder. *“-Bana varır mısın? -Varmam, varmam, varmam. O çırpındıkça Yağmur çemberi kırmış daha çok sarar olmuş kızı. Derken Aybala’nın ne kımıldayacak yeri kalmış ne çıkacak sesi. Başî Yağmur’un göğsüne düşmüş usul usul ağlayakomuş.”* (İşinsu: 1971:157) Yağmur annesiyle zor da olsa bunu konuşur, görüşür. Aybala için kız istemeye gidilir ve düğün olur. *“Emre ağam anama söyledim. Erdem atam çok sevinmiş, dünür gitti. Verir olmuş babası. Anam benim ilk sefer toyumla nişanımı bir etti. Çok yiğitler derildi. Güzel bir toy oldu. Altın yüzüklerimizi Erdem atam taktı.”* (İşinsu: 1971:157)

Selcen Hatun Bayındır’ın eşidir ama Bayındır sefere çıkıp uzun yıllar evine gelemeyince kendinden yaşça küçük bir Rum kızını Eliza’yı kendine evdeş eder. *“Bayındır’ın Selcen’i sevmesi mi tükenmişti, yoksa Selcen’in özlemine artık dayanamayacak kadar mı kocamıştı kim onun yerine ona benzer birini koyageldi.”* (İşinsu: 1971: 99) Eliza Rum’dur ve Bayındır’la evlenmek istediği için, Bayındır ne

isterse onu yapacağını söyler. Hatta Bayındır için dinini de değiştirecektir. Evlilik bunu gerektirir, der.

1940'lı yılları anlatan *Ak Topraklar*'dan sonra 1970'leri anlatan *Tutsak* romanında Ceren ile Orhan evlidirler. Ceren Orhan'ın aldatmalarını duydukça evliliğini sorgulamaya başlar. Kadın olmak zordur, Orhan'ın eşi olmak daha zordur. Arkadaş grupları ile sık sık görüşen Ceren Orhan çifti bu toplantılardan farklı etkilenirler. Orhan her ortamda sürekli kendini ortaya atan biridir. Her konu onun üzerinden döner. Konuşacak konu bitince de herkesi güldürmek eğlendirmek için uğraşır. Ceren ise kendi halinde bir kenarda takılır. *“Orhan'ın ilgi merkezi olma arzusu saçma geliyor Ceren'e... Bu gece ilk defa striptiz yaptı, değişti. Daha çok güldüler. Yine Orhan'dan başka gülecek bir şey bulamadılar. Bir sürü kahkaha fırladı ortalığa saçıldı. Ceren piyanonun başında yüzüne yapışıp kalmış bir tebessümle dururken tek tek basmak istedi bu kahkahaların üstüne.”* (İşinsu: 1973: 17) Ceren aile evindeyken de herkesi idare eder. Evlenince bir şeyler değişir der ama Orhan çocuk ruhlu biridir, sürekli ilgi bekler. Bu yüzden Ceren evlilikten aradığını bulamaz. *“Orhan'la evlendiği zaman ev kadını olma görevlerinin dışında -ki mükemmel yapabiliyordu her şeyi-yüreği ile yetişkin bir kadın gibi değil, şefkat ve anlayış bekleyen küçük bir kız gibi uzandı ona. İçini taa içini açmaya, kendisini sevgiye adamaya hazır bir küçük kız. Orhan'sa zayıfın karşısında kuvvet gösterisine girişmeyi pek iyi becerebilen fakat bizzat kendisi nazlandırılmaya, iltifata ve desteğe muhtaç bir küçük oğlan! Şımarık alabildiğine...”* (İşinsu: 1973: 41)

Orhan'ın amcasının oğlu Tarık Ceren'le ve çocuklarla çok ilgilenir. Zaten sorumsuz bir baba olan Orhan bu durumdan memnundur. Ceren çocuklarla Tarık'ın ilgilenmesinden hoşnuttur ama çocukların bu paylaşımları babalarıyla da yaşamalarını ister ama maalesef Orhan böyle bir baba değildir. *“Bütün bunları Orhan'la yaşamak istemişti... Çocuklarının tıpkı Tarık'la oynadıkları gibi mutlu, neşeli, babaları ile oynamalarını istemişti. Halbuki Orhan karısının ve çocuklarının günlerini hatta gecelerini Tarık'a yüklemekten memnundu. İnşaat kontrol mühendislerini sabahlara kadar o kulüp bu gazino dolaştırıp dururken Ceren'e ‘Siz Tarık'la oturun, Tarık sizi gezdiresin.’ Derdi.”* (İşinsu: 1973: 43)

Orhan ilgi çekmek için hep kendini acındırır. Ceren çok güzel resim yapmaktadır ama Orhan onu övmek istemez. Çünkü onun beceriksizliğini anlatmak daha kolaydır ve daha çok istediği bir durumdur. Çünkü kendini başka kadınların yanında bulmasına bir bahane aramaktadır. Ceren'in beceriksiz oluşu bu durumu destekleyecektir. “*‘Ben istersem, Ceren resim yapmaz.’ Kafasından geçirdiği... Ona buna Ceren'in beceriksizliğinden yakınma yerine övünmek zorunda kalması züldür genç adam için. Fakat karısının şu teslimiyeti yok mu... Bağışlanabilir yine de!*” (İşinsu: 1973:51) Orhan aynı zamanda bencil karakterli bir erkektir. Siyasi ortamlar karışıktır, amca oğlu Tarık öldürülmüştür ama Orhan bu durumdan etkilenmez ve hayatına olduğu gibi devam eder. Ceren evlilik hayatında da sadece kendini düşünen bir kocaya yıllarca sabretmiştir ama artık çocukları büyümektedir ve evde bir baba figürüne ihtiyaç vardır. Ama Orhan kendinden başka hiçbir şeyi düşünmez. “*Bu adam bu kadar hissiz mi, nasıl rahat uyuyor? Tarık değil ben ölsem, ya maazallah çocuklar ölse yine uyur herhalde, mutlak uyur, diye karar verdim. İçimde bir öfke büyüyordu. On yılın biriktirdiği küçük büyük öfkeler, daha büyükleri, hep birleşiyorlar. Orhan'ı üzebilecek, uykularını bölebilecek bir olay aradım... Bulamadım!*” (İşinsu: 1973: 94)

Tutsak romanında Ceren'in arkadaşı Selma yer alır. Eşinin önce tutsağı olmuştur. Sonrasında boşanır ve özgürlüğünü ele aldığını söyler. “*Bu gördüklerimden sonra bir daha evlenmem! Ne olursa olsun böyle daha özgürüm, bir kuru başımın sorumluluğunu taşıyorum, memnunum.*” (İşinsu: 1973: 45)

Kişilerin evlilikteki tutsaklıklarının da aktarıldığı *Tutsak* romanından sonra *Sancı*'da Dursun'un anne ve babasının evlilikleri anlatılır. Şükriye teyze zamanında hem yetim hem öksüz kalmıştır. Bu yüzden çeyizi yoktur, çeyizi olmayacağı için de başlık parası olmadan biriyle evlendirilmek istenir. Köy yerinde kızların bir an önce baş göz edilmesi doğru bulunur. “*Gitsin, evini barkını bilsin, kız kısmı fazla oturtmaya gelmez, gözü dışarı kayar.*” (İşinsu: 1974: 105) Şükriye Teyze ile Abdullah Amca'nın evliliklerinin başlangıcı bu şekilde olsa da mutlu, huzurlu bir evlilikleri ve dört çocukları olur.

Romandaki bir diğer evlilik ise Leyla'nın anne ve babasının, Sabiha Hanım ve Sadettin Bey'in evlilikleridir. Sadettin Bey baskın bir karakterdir. Eşini ve tüm

kadınları süs bebeği olarak görür. O yüzden eşini sürekli şımartır; kadının kendini geliştirmesine müsaade etmez. Hatta aynı şeyi kızı Leyla'ya da yapar. Kadınları evde, mutfakta, temizlikte görmek ona daha doğal gelir. Annesi ile babasının evliliklerini gözlemleyen Leyla babasına; artık yaşlandığı ve şişmanladığı için annesini hor göremeyeceğini dile getirir. *“Annemi süs bebeği olarak görmediğinizi iddia ediyorsunuz, oysa vücudu bozulmasın diye benim doğmamı bile geciktirmişsiniz.”* (Işınso: 1974: 310) Evliliği bu şekilde gören Leyla ve kardeşi Ali, anneyi ezen bir baba figürü ve hiçbir vasfı olmayan bir anne figürünün birlikteliğine şahit olurlar.

Sancı romanın anlatıldığı yıllar sancılı süreçleri kapsar. *Çiçekler Büyür* romanındaki sancılı süreç de gerçek hayattan esinlenerek yazılır ve sancı, hüznün, öfke roman içinde bile bitmek bilmez. *Çiçekler Büyür* romanının kahramanı İlay'ın annesi Zehra gelin bir kadın olarak eşi tarafından ilgisiz bırakılır, üstüne bir de psikolojik şiddete maruz kalır. *“Bir gelse, o koca serin elini alnıma koysa; çok çektin Zehram, ziyarı yok üzülme, bir daha sefere oğlan doğurursun... dese. Can gelecek içime, kanıma can gelecek, iyileşeceğim. Abe nerdesin Kemal?”* (Işınso: 1978:25)

Sancı ve *Çiçekler Büyür* romanlarındaki eziyetli kocaların eşlerine yaptıkları zulümlerden sonra bir diğer eziyetli koca da *Canbaz* romanında evlilik ile ilgili karşımıza çıkan isim Mahmut Güleriyüz'dür. Romanda evli olan insanlara daha güvenilir diye bakılır. Mahmut Bey'in patronu Akif Koçsa ona evlenmesini telkin eder. *“Bir zaman ortalıktan kaybolman gerekiyor Mahmut. Öyle icap ediyor, memleketine dön, evlen barklan. Cemiyet içinde evli adamın hali bir başka olur, daha itibarlı yani.”* (Işınso: 1982: 111) Mahmut Bey de hemen köyüne döner ve evlenilecek kız arar. Anne babasının bulduklarına birer kulp takar, kendisi gözü açılmamış bir kız bulur. Evleneceği kız her şeyi koca evinde bulmalıdır. *“Mahmut anasının babasının adaylarıyla değil, kendi seçtiği bir kızla sessiz sedasız evlenivermişti. Yoksul bir ailenin, ortaokulu yarım bırakmış, akça pakça güzel bir çocuğu idi aldığı. Ana babasına ‘Ben öyle okumuş kadınlara tahammül edemem, akıl öğretmeye kalkar, zengin istemem kendini bir şey sanır. Bize gelen gelin, her şeyi bizde görmeli, görmeli ki başı eğik olsun.’ demişti.”* (Işınso: 1982:121) Bu şekilde başlayan evlilik Mahmut'un acil İstanbul'a çağırılmasıyla ilk darbesini alır. İlk kızını bir yaşında gören

Mahmut Bey eşini defalarca aldatır, daha sonra da yanına yakıştıramadığı için kadını boşar. Kızlarını bir şekilde yanına alan adam eski eşini de köyüne geri gönderir. Hayatı oyun olarak gören Mahmut Bey için evlilik de baba olmak da bu oyunun içinde birer sahnedir. “*Sırf Koçsa evlen dediği için bahsi açmıştı, yoksa meseleye alakasızdı. Kimi alırsa alsın yatıp kalktığı kadınlardan vazgeçeceği yoktu ki!*” (İşinsu: 1982:114)

Mahmut Güleryüz’ün eşini defalarca aldatması ve eşinden sonunda boşanması ile aktarılan evliliği anlatan *Canbaz*’ dan sonra *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında genç bir kadın olan Mevsim ve dört kez evlenmiş boşanmış babası ile karşılaşılır. Babası kızına evlilikle ilgili baskı yapmaz ama bir yandan da evlenmesini, yuva kurmasını ister. Zaman zaman baba kız konu üzerine sohbet ederler. Baba evliliğin zorluğunu da dile getirir. “*Evlenmek bir hadise, zor ve zorlu bir hadise!*” (İşinsu: 1988: 8) “*Kendini kurban eder gibi nikaha gitme. Başın hiç eğilmedi bundan sonra da eğme!*” (İşinsu: 1988:19) Bu nasihatleri veren baba dört kez evlenmiş, Mevsim bu kadınlarla tanışmış hatta beraber yaşamıştır. “*Aynı evin içinde beni onlardan uzak tutmayı başardı. Buna rağmen ben o kadınları babamın kuklaları gibi gördüm. Kuklalar! O tümünü ezdi, buruşturdu, fırlatıp attı.*” (İşinsu: 1988:39) Mevsim evliliğe yönelmemiş bir kızdır. Yazarlık onun hayatının her anını doldurmaktadır, bu yüzden evlilikle ilgili konuşulduğunda sohbetten hep uzak kalmaktadır. Çünkü o hayatında bir tane mükemmel erkek tanımış, ondan daha mükemmeli ile tanışmadığı için de bir türlü evliliğe yanaşmamıştır. Arkadaşlarının ‘Nasıl bir erkeğe âşık olunur? Sorusuna cevabı: “*Anlayışlı, ilgili, tanıyan, sorumluluk taşıyan, karşısındaki kadının kişiliğini kendi egosuna göre biçimlendirmeye kalkamayan. Çocukluktan sıyrılmış... Babam!*” (İşinsu: 1988:90) Mevsim babasının her evliliğinden bahseder. Farklı seyahatlerinde, farklı ülkelerde, farklı farklı kadınlarla tanışıp evlenen babaya Mevsim yetişemez. Onun adına üzüldür, sevinir, her duyguyu yaşar.

Dört kez evlenip boşanan bir babanın evliliğinin gözler önüne serildiği *Kaf Dağı’nın Ardında* romanından sonra *Atlıkarınca* romanında da çok farklı birçok evlilik ile karşılaşılır. Nurgün ve Mehmet Ali iki yıl önce boşanmışlardır. Nurgün İstanbul’a taşınır, izini kaybettirir, kendi kendine iyileşmeye çalışır ama bu evliliğin izlerini de kolay kolay söküp atamaz. Nurgün Ankara’ya döndüğünde Mehmet Ali eski eşiyile

tekrar evlenmek bile ister ama evliliğin hatıraları Nurgün'e izin vermez. *“Eski kocamın karşısında bu ne gerginlik, çözülemediğim bir türlü... Geçmiş bir bataklık gibi beni içine çekmekte, debeleniyorum, geriliyorum, korku var içimde, ta derinlerde. Ah Mehmet Ali, evli kaldığımız beş yıl sekiz ay boyunca daima yargılayıcı mı olman lazımdı?.. Bu korku, derinlerdeki, o zamandan kalma bir tortu. Daha temizleyememişim, arınma, hala arınma gayreti...”* (İşinsu: 1990:10) Nurgün sanatçıdır, resim çizer, topraktan heykeller yapar; Ankara'ya dönünce de eski kocası Mehmet Ali'nin isteğini geri çevirmez, bir tablosunu yapmaya başlar. Yine de eski eşe öfkeli, farklı bir süreç geçirselerdi her şeyin daha iyi olacağını düşünmeden de edemez, biten evliliğini sorgular. *“Zaten onu değiştirmeye hiç çalışmadım, evlendiğimiz zaman küçük bir kız değildim, otuzlarında olmalıydım, düşünebiliyordum, birbirimize müdahale etmeden, kişiliklerimizi yıpratmadan, birbirimizi sevelim... Ah Mehmet Ali, ille yargılayıcı mı olman lazımdı, ille beni değiştirmen mi gerekiyordu?”* (İşinsu: 1990: 139) Nurgün başından bir evlilik geçince Merve'ye bu durumla ilgili deneyimlerini aktarır. *“Kişi yaşı başı erişmeden, daha doğrusu kendini tanımadan, evlenmeye kalkması bir cinayettir bence... Ben bu cinayeti bir kere işledim. Dikkat et Merve, ceremesi ağır oluyor.”* (İşinsu: 1990: 66)

Atlıkarınca romanında Mehtap gecekondü mahallesinde büyümüş, evlenince Ankara'ya nezihi bir semte gelin gelmiştir. Eşi Ersan Serezli profesördür, Mehtap'a yeteri kadar değer vermez, zaman zaman da aşağılayıcı davranışlarda bulunur. Mehtap komşusu Kadriye Hanım'la dertleşir, Kadriye de ona akıl hocalığı yapar. *“Mehtap, Kadriye'ye eğilmiş, Ersan'ın yine 'kendisi ile uğraşma devresine' girdiğini söylüyordu. Kadriye omuz silkti: -Aldırma be güzelim, dedi, adamın huyu bu, sen de alışveriş artık, altıncı yıla girdik, diye gert gert gerileceğine, nesine alıştım şu adamın diye sorsan ya...”* (İşinsu: 1990: 28) Evlilikleri hep bu minvalde giden Serezli çifti için başlangıçta da aynı durumlar söz konusu olmuştur. *“Benim değerli taşım zümrütmüş, burcumda okudum, o zaman bu zaman söylerim Ersan'a, almadı bana zümrüt bir şey.”* (İşinsu: 1990: 28) Mehtap'ın hayatında mahalleden sevdiği Emine Teyze adlı bir kadın vardır. Zaman zaman sohbet etmeye gittiği, birçok derdini paylaştığı Emine Teyze evlilikle ilgili fikirlerini şöyle dile getirir: *“Evladım iyi bir şey olsa ismini koca koymazlardı.”* (İşinsu: 1990: 47) Mehtap bu sözleri hatırlasa da eşi

olmadan yaşayamayacağını düşünür. “E öyle doğru. Ama hiçbir kadın yapabiliyor mu kocasız, aman Allah etmesin, lazım... Lazım. Aman Allah’ım sen beni Ersan’sız bırakma, iyi kötü ne yapalım, Çankaya’da oturuyorum işte, doğrusu eli açık, ucuz pahalı ne istersem alıveriyor. Zümrüt almadı diye taktım ama...” (İşinsu: 1990: 47)

Merve de *Atlıkarınca* romanında bir diğer anlatıcıdır. Onun da hayatında evliliğe adım atacağı Ömer’i vardır. Ama yine çekimser davranır ve evliliğe adım atmaktan korkar. “Bazı arkadaşlar, aile birliğine önem verilmesini küçümsüyorlar, aile kavramını gereksiz buluyorlar. Ben erkeklerden ödüm kopsa da onlarla türlü yakıştırmalarda bulunsam da aile kavramına inanıyorum, çelişmeli bir fikir ama gerçeğim bu.” (İşinsu: 1990: 75) Ömer yakışıklı bir gençtir. Merve ilişkinin başlarında onu kıskanmaz, etrafından gelen tepkiler sonucu Ömer’in kıskanılması gereken bir delikanlı olduğunu idrak eder. Bundan sonra da hayatı kendine zindan etmeye başlar. Ömer yanındayken endişeleri yok olur ama ne zaman ondan uzak olsa kıskanması gereken bir durum olduğunu düşünmeye başlar. Merve evliliği, aile birliğini tarif eder. “Bütünleşmiş bir ailede, reis elbet karı koca birliğidir, ‘bütünleşmiş aile’ fikrinin, arkadaşların dedikleri gibi gerici bir kavram değil, bilakis çağdaş ve modern olduğunu sanıyorum.” (İşinsu: 1990:75) Merve Galip amcasıyla aile olmayla, evlilikle ilgili sohbetini yaptığında ondan aldığı cevap çok kapsamlıdır. “Vermeden almadan, olduğun gibi teslim olmaktır.” (İşinsu: 1990: 76) Merve evlilik fikrini bir de Nurgün’le konuşur, hatta bu fikirden duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Evlilik heyecanı yerine evlenmeme heyecanı duyan Merve, Nurgün’ün onu anlayamayacağından korkar. Halbuki Nurgün de aynı duygularla evlenir ve boşanır. Merve: “Seviyorum Ömer’i, bunu anlayabilir misin Nurgün, onu seviyorum fakat ona saygı duymuyorum, beğenmiyorum kişiliğini, bunu anlayabilir misin Nurgün?” (İşinsu: 1990: 156) Nurgün onu o kadar iyi anlar ki çünkü kendisi de Mehmet Ali için aynı duyguları yaşar. “Evet, seni çok iyi anlıyorum, hatta tahmin edemeyeceğin kadar!” (İşinsu: 1990: 156)

Atlıkarınca romanında Kadriye de evliliğe farklı gözle bakan bir kadındır. O da bir Profesör Zeki Tan ile evlidir. Baskın bir karakter olan Kadriye etrafındaki herkesi yönlendirir, herkese evlilikle ilgili akıl verir. “Şöyle evlilik uzayınca, artık sevgiymiş, aşkmış, bilmem neymiş efendim çekinmekmiş kalkar ortadan, koca dediğin

nedir ki, bir koca çocuk! Karnını doyur, elbiselerini temiz, ütülü tut, arada sırada yüzüne gülü gülüver, yeter de artar bile. Bırak o evin parasını getirsin, kâfi. Sen eğlenmene bak, dert etme bir şeyi.” (İşinsu: 1990: 55)

Birbirinden çok farklı evliliklerin derinlemesine aktarıldığı *Atlıkarınca*’dan sonra *Cumhuriyet Türküsü* romanında Hikmet ile Nazan evlilik çağları gelmiş kız kardeşlerdir. Anneleri vefat ettiği ve babaları cephede Mustafa Kemal’le beraber olduğu için kızlar dedeleri ile İstanbul’un Aksaray semtinde konakta yaşamaktadırlar. Dedelerinin eğittiği şekilde yaşayan kızlar için yine dedelerinin bir evlilik fikri vardır. Dede Hüseyin Hüsnü Bey kızları aynı eve, yakındaki bir köşke, gelin vermek ister. Uzaktan tanıdığı bir ailenin iki erkek evladına iki torununu verip yan köşklere birinde yaşamalarını, böylelikle kızlara göz kulak olmayı ister. Kızlar da birbirinden kopmamış olacak ve birbirlerine destek olacaklardır. Karşı taraftaki aile kızları ister, dede çok mutlu olur. “*Büyük ve küçük oğullarına kızların ikisini birden isteyişleri fevkalâde; çocuklar birbirlerine elti olarak aynı konakta yaşayabilir, bu evdeki gibi birbirlerini kollamak fırsatını elde etmiş olurlar ki aliyyülâle! Kaynana derdi de yok, Abdürrezzak Bey’in hanımı iki yıl önce terk-i dünya etmiş... Böylece kızlar evlerinin hanımı olarak...*” (İşinsu: 1993: 76) Kızlar dedelerinin bu düşüncelerini öğrenince Hüsniye Dadı ile dertleşirler. Kızların evlenme niyetleri yoktur. Evlenince belki de İstanbul’dan ayrılmaları gerekecektir, bilinmez. Eğer İstanbul’dan ayrılacaklarsa anca babalarının yanına gidip Millî Mücadele için çalışmak isterler. Dedelerinin hayalleri güzeldir ama gerçeklik payı düşüktür. “*Nazan; ‘Bizim Göztepe’deki konakta oturacağımız nerden malum.’ Demişti. ‘Belki bizi alır Karamürsel’deki çiftlikte hapsederler, ben İstanbul’umdan nasıl ayrılırım?’ Hikmet de doğrusu ya hiç evlenmemeyi yahut da kendi tahsilinden daha âli tahsil görmüş bir beyefendi düşünürdü, bir çiftlik ağası değil!*” (İşinsu: 1993: 79) Babaları ise Millî Mücadele için yıllardır cephelerde ve Mustafa Kemal’in yanındadır. Kızlarının aşk yaşayıp evlenme kararı alacakları günlerin geldiğinin farkında olsa da en büyük aşkın vatan aşkı olduğunu düşünür, kızlarının da bu aşkı öncelikli kılmalarını ister. “*Her ne kadar babam, yeni doğacak bir milletin fertleri olarak, sadece Türkçülüğü yaşamamızı istese de... Mamefih bu dahi bir başka çeşit aşktır ki benim için anlaşılması müşkül bile olsa, ona hürmet ederim.*” (İşinsu: 1993: 108)

Cumhuriyet Türküsü romanında bir diğer nişanlı çift Halide Nusret Zorlutuna ve nişanlısı Mustafa Necati'dir. Nazan ve Hikmet Mustafa Necati'yle karşılaştıklarında ona Halide Nusret'le ilgili sorular sormak isterler ama babaları müsaade etmez. “*Mustafa Necati şu olmalı, en genci, fakat ne kadar iri yarı, Halide Nusret'in inceliği karşısında!*” (İşinsu: 1993: 365)

Hikmet kız kardeşi Nazan'a hem annelik hem ablalık yapmıştır. Celâlettin Hikmet Bey eski bir sevgilisine benzettiği Nazan'a âşık olduğunu sanır. Ama sonra bu kararından vazgeçer ve abla Hikmet Hanım'a evlilik teklif eder. Hikmet bu duruma çok şaşırır. Çünkü kardeşinden hoşlandığını düşündüğü ve hatta bildiği Celâlettin Hikmet Bey'den evlilik teklifi almıştır. Hikmet Hanım bu gelişmeye inanamaz ve güvenemez. Fakat Celalettin Hikmet Bey artık doğruları daha net gördüğünü düşünür ve yıllarca kız kardeşine ablalık ve annelik yapan bu kızın tam da evlenilecek hanım olduğuna karar verir. “*Hikmet... Evet, o kardeşine bile analık etmiş, çocuklarına ne fevkalade bir anne olabilir. Genç cumhuriyetimizin çocukları olacak onlar; cumhuriyet çocukları! Onları görür gibi oluyor, içinde bir sevinçli mutluluk; öğretmen bir anne mebus bir baba!*” (İşinsu: 1993: 383) Hikmet'e gelen bu evlilik teklifi babaları Selim Muhtar üzerinden iletilir. Dönemin örf ve adetleri üzerine kız önce babadan istenir. Baba Selim Muhtar Bey ise kararı tamamen kızı Hikmet'e bırakır. “*Tabiatın icabıdır izdivaç, çocuklar hep benimle yaşayacak değiller ya, evlenmeleri iktiza eder elbet, bilhassa kız çocuklar bunlar, yarın himayeye muhtaç olabilirler... Celâlettin Hikmet de bir yabancı değil, şu kadar zamandır dostum, niçin münasip olmasın, ama bakalım Hikmet ister mi? Çocuklarını istemedikleri bir işe icbar etmek hiç yapamayacağı bir şeydi.*” (İşinsu: 1993: 388)

Evlilik aşamalarında olan kız kardeşlerin hayatının anlatıldığı *Cumhuriyet Türküsü*'den sonra *Nisan Yağmuru* romanında Meryem'in evliliği anlatılır. Meryem eşi Cahit Bey'i trafik kazasında kaybetmiştir. Eşine bağımlı şekilde yaşayan Meryem bu durumdan çok etkilenmiştir ve depresyondadır. “*Günbegün değişen maddem; yüzümden geçtim ellerim, ayaklarım bana yabancı... Gözlerimin içinde tek anlam var; hüznü!*” (İşinsu: 1997: 11) Eşine olan sevgisini, evliliklerini, geriye kalan anılarını bile sorgulayan, gözden geçiren Meryem kendine eziyet etmeye başlar. “*Cahit verici ben*

alıcıydım ve onu çok seviyordum, hala seviyorum... Fakat artık her şeyde olduğu gibi sevgiyi de sorgulamaya başladım. Ben Cahit'e ne verdim acaba?" (İşinsu: 1997: 36) Vefatın ağırlığı, anıların acı veren tarafı derken Meryem evini, eşyasını, kendini, on beş yıllık evliliğini, yaptıklarını, yapamadıklarını her şeyi sorgulamaya başlar. *"Vefattan sonra bütün yapraklarım sonbahara döndü, kimi kuruyup düştü, kimi kurumak üzere..." (İşinsu: 1997: 41)* Eşi Cahit'e bu kadar bağımlı olmasının sebebi Cahit'in Meryem'i çok sevmesidir. Aile mefhumuna çok bağlı olan Cahit bunu Meryem'e de çok hissettirir, Meryem de bu yüzden eşine çok bağlanmıştır. Çocuk istemelerine rağmen çiftin çocukları olmamıştır ama bu durum aile olmalarına bir engel değildir, Cahit bu güveni eşine vermiştir. *"Çocuğumuz olmadığı halde biz bir aile idik ve Cahit'in indinde, aileden daha kıymetli bir şey yoktu. İş çözülebilir, iflas edilebilir, yeter ki aile devam etsin... 'Çünkü' derdi, 'aile bir kere çözülmeye başladığı zaman, artık iflah etmez, iş yeniden kurulur ama aile yeniden kurulamaz." (İşinsu: 1997: 91)*

Nisan Yağmuru romanında farklı farklı birkaç evliliğe de değinilir. Ankara'daki tezgâh denilen atölyeden Mehtap ve eşi Mustafa, Yıldız ile İbrahim, Gülgün ile John; İstanbul'daki tezgâhtan Tülin ve eşi Yücel Bey vb. Bu evliliklerde de hep sevgi ve saygının varlığı hissettirilir. Çünkü bu evlilikler de ya atölyede doğmuştur ya da atölye ile bağlantılıdır. Bu yüzden eşlerin kendilerine ve eşlerine saygıları da sevgileri de sınırsızdır.

Nisan Yağmuru 'nda Meryem'le Cahit'in hüznü dolu evlilik anılarından sonra *Havva* romanında, Havva'nın anne ve babası Hümeysra Hanım'la Rıfkı Bey'in evliliği ele alınır. Hümeysra Hanım eziyetli bir kadındır. Rıfkı Bey eşi ne derse yapan, eşinin her isteğini yerine getiren bir adamdır. Hümeysra Hanım evlenmiş ama çocuğunun olmasını istememiştir. Rıfkı Bey ise Havva'nın doğmasını ister ama eşi o kadar nazlıdır ki çocuk olunca da evliliğindeki köle efendi ilişkisinin devam edeceğini anlar. Anlasa da Rıfkı Efendi bu durumdan rahatsız değildir. Hümeysra Hanım çok güzel bir kadındır, Rıfkı Bey'in gözü de eşinden başka hiçbir şeyi görmez. Havva doğunca bile evlilikleri aynı devam eder. Çocuğunun olmasını hiç istememiş olan anne Hümeysra Hanım, baba Rıfkı Bey'in bebekle ilgilenmesine müdahale eder. Hümeysra Hanım

kendi ilgilenmediği gibi eşinin de kızıyla ilgilenmesini bile istemeyen kıskanç ve bencil bir kadındır. Her an ilgi üzerinde olsun diye uğraşır, Rıfkı Bey de bunu yerine getirir. *“Gel ben sana sarılayım, dur sen rahatsız olma ben geleyim.”* (İşinsu: 1998: 14) Hümeysra evliliğinin daha ilk günlerinde Rıfkı’nın onun emrinde olacağını anlamıştır. *“Balayından biraz daha şımarmış döndü Hümeysra; ‘Tam bana göre bir adam, bana ait ve benim emrimde.’”* (İşinsu: 1998: 122) Genç kızlığında ve evliliğinin ilk yıllarında görüştüğü arkadaşı Berrin’e evliliğini anlatan Hümeysra; *“Ayol hiç anlamıyorsun, ben ne kadar şımarırsam o kadar seviyor beni, aciz bir küçük kızmışım gibi oyalamaya çalışıyor, bana sahip çıkıyor, beni koruyor.”* (İşinsu: 1998: 122)

Havva romanında bir diğer evlilik de Berrin’in evliliğidir. Berrin içine kapanık büyümüştür. Heyecanını, sevincini, hüznünü yaşayamamıştır. Hayallerini yaşayamadığı gibi bu hayallerini şiirlere, öykülere döker. Genç kızken onun içindeki duygulara erişebilen olmadığı gibi evlendiğinde de eşi onu anlayamamıştır. *“Evliliğinde vazifeleri vardı, hakları olduğunu pek düşünemezdi. Kocasını nazik ve terbiyeli ve mesafeliydi, ev işlerinde mutlak bir düzen beklerdi, Berrin’e hediyeler alırdı, hiç olmazsa bir buket çiçek getirmeyi bilirdi. Karısına bir çocuk verememenin mahcubiyetini herhalde bu armağanlarla örtmek istiyordu.”* (İşinsu: 1998: 32) Berrin eşini kaybetmiştir, geçmiş evliliğini sevdaları ve günahlarıyla Havva’ya anlatır. Berrin evliliğinin saygı çerçevesinde olduğunu ama heyecanlarının olmadığını dile getirir. *“Mutsuz olmadığım halde mutlu da değilmişim gibi algılıyordum evliliğimi. Oysa sakin, huzurlu, birbirimize karşı dikkat dolu bir beraberliğimiz vardı.”* (İşinsu: 1998: 66) Sevmeden evlenen Berrin evliliğinde saygı olduğu için eşini saygı ile anar.

Havva romanında Havva sevgilisi Mehmet ile evlilik yoluna girmiştir. Hayata karşı güvensizliklerle büyümüş olan Havva Mehmet’e de güvenemez. Mehmet sabırlı, merhametli, sevgi dolu biridir. Ama Havva geçmişindeki travmalardan dolayı kolay kolay kimseye güvenemez. Yaşça büyük arkadaşları Berrin Hanım, onları bir an önce evlendirmek ister, Mehmet’in sevgisine güvenir, Havva’nın iç mücadelesini görür. Havva yine de geçmişin izlerini silemez. Çünkü anne babasının evliliğini görmüştür, bu ortamda ilgisiz ve sevgisiz büyümüştür. Bu yüzden onları bağışlayamaz ve her evliliğin böyle olacağını düşünür. Ama yaşça büyük olan Berrin gerçeği daha net

görmektedir ve bir an önce onların evlendiklerini görmek istemektedir. Berrin'in ısrarlarına artık dayanamayan Havva: *"Sanki evlenince her şey yoluna girecek, mutlu sonla Berrin de mutlu olacaktı! Son dediğin bir başlangıçtı aslında ve mesele evlendikleri gün başlayacaktı."* (İşinsu: 1998: 72) Mehmet de bu evliliği çok istemektedir. Çünkü Havva'nın içindeki kırıkları görmekte, onları tamir edebileceğini bilmektedir. Her an Havva'yı nazikçe kırmadan ikna etmeye çalışır. Havva: *"Huzursuzum, senin gibi keyifli değilim. Bu huzursuzluğu anla, evlenmemiz için bir mantıklı neden bul, söyle."* (İşinsu: 1998: 161) der. Mehmet'in cevabı ile Havva sonunda evliliğe biraz da olsa yakınlaşmaya başlar. *"Mantıktan önce gönül nedenlerim var benim. Birbirimizi seviyoruz, ikimizin de hayatı kendimize ait, doğru ama aynı zamanda birbirimize aidiz, hayatlarımız özel fakat ikisi birbirine karışmış durumda, her güzeli paylaşmak istiyorum seninle ve her kederimi."* (İşinsu: 1998: 161)

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri romanına kadar daha çok kadın karakterlerin evlilikleri anlatılır. *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında Yunus Emre'nin hayatı kurgulanarak aktarılır. Yunus Emre genç yaşta Zehra'yla evlenmiş ve art arda çocukları olmuştur. Yirmi yaşından itibaren gariplikten dervişliğe geçer ve Tapduk Emre'nin dergâhında âşıklığa geçene kadar yoluna devam eder. Bu arada şiirler yazar, bazen şiire ara verir, halvete girer, kırk gün kimseyle görüşmez. Bu arada hâlâ evlidir, eşi bazen bu duruma isyan etse de Yunus Emre'nin şiirlerinden ve dervişliğinden memnundur, onunla gurur duyar. *"Yunus'un her yaptığına hayrandı, hele şiir söylemesine... Onları ezberler, arkadaşlarına okurdu, açık açık övünürdü kocasıyla."* (İşinsu: 2002:20) Zehra'yı ilk gördüğünde onun eşi olacağını anlayan Yunus'a annesi de aynı kişiyi söyleyince Yunus çok sevinir, annesinin duygularına çok güvenir. Yunus köyünde sevilen sayılan güvenilir kişidir. Köyde yokluk vardır. Hacı Bektaş'ın yokluk çeken köylere yardımda bulunduğunu öğrenen köylü, Yunus'a ısrar eder ve onu Hacı Bektaş'a gönderirler. Eşi bu gidişe üzülür çünkü hamiledir ve yolda eşinin başına bir şey geleceğinden korkar. *"Göz açıp kapayıncaya kadar döneceğim, merak etme."* (İşinsu: 2002: 60) Halbuki bu yolculuk Yunus'un hayatının dönüm noktasıdır. Eşini, annesini, oğlunu çok seven Yunus yolculuğa zor çıkar. Hacı Bektaş'la tanışır, büyük aşık Yunus'taki ışığı görür, onu kendi dergâhına istese de Yunus köylüye söz verdiği için dönmek ister. Sonra çok pişman olsa da artık Hacı

Bektaş'ın yanına gidemez. Hacı Bektaş'tan haber alır, Tapduk Emre'nin dergâhına gitmesi talimatına bu sefer uyacak olan Yunus evinden, ailesinden en az iki yıl ayrı kalacaktır. Eşine bunu söylediğinde Zehra bu duruma önce çok kızar, çoluk çocuk evde baba olmadan ne yapacak diye isyan eder. Sonra Yunus'un kararlılığı karşısında kabuğuna çekilir ve sanki artık Yunus bu evde misafirdir ve eşi Zehra bu durumu kabullenir. *“Aramıza dağlar, denizler girmiş gibi... Aşılmamış yollar, ayak basmamış ovalar girmiş gibi... Anladı Yunus karısını bir şekilde kaybettiğini.”* (İşinsu: 2002: 117) Bu şekilde başlayan uzaklık ve mesafe ile karı koca artık birbirinden uzaklaşırlar. Evlilikleri uzak fakat nazik şekilde devam eder gider, Yunus artık sevilen bir misafirdir. Yunus kendi kendisiyle çok tartışır, bir yanı dergâha gidip Allah aşkına giden yolda hayatına devam etmesini, tekkesine hayatını adamasını söylerken bir yandan da henüz on dokuz yaşında olan eşinden ayrılmak zor gelir. Nefsi: *“Kendi ruhunun yükselmesi için karına haksızlık ediyorsun, hani sen haksızlık yapmazdın, ne oldu? Bırak şu hayali vazgeç otur evinde, evinin erkeği ol, sana bu yakışır!”* (İşinsu: 2002: 125) der. Nefsine bazen yenik düşse de gönlünden geçen Hak yolunda bir derviş olmaktır. Yunus gider, iki yıldan sonra Tapduk Emre'nin ısrarı ile ailesini dergâhın olduğu köye taşır. Ama eşinin gelmesine sevinse de ona karşı soğuktur. Zehra Yunus'un gözünde gelmelerinden kaynaklanan bir ışık, bir kıvılcım arar. Yunus iyice değişmiştir, Hak yolunda âşık olma aşamasındadır ama araya giren yıllar karı kocanın arasına da mesafeler koymuştur. Marangozluk mesleği ile de ilgilenen Yunus eşine çok güzel bir ev yapar, dergâhta her işini kendi yapmaya alışan Yunus ev işlerinde de Zehra'ya yardım eder. Ama onsuz yaşamaya alışan Zehra sanki bir yabancı misafir evinde iş yapar gibi hisseder.

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri romanından sonra *Bukağı*, roman boyunca arkadaşlıkları devam edecek olan Mehmed ve Kasım'ın aynı gün doğmaları ile başlar. Her iki çocuğun anne ve babası tanıtılır. Kasım, sarayın hekimbaşısı Mehmed Zihni Efendi ile eşi Mihriban Hanım'ın oğullarıdır. Mehmed Zihni Bey eşine güzel bir doğum hediyesi alır. *“Mehmed Zihni Efendi evde bayram havası estirdi. Güzeller güzeli karısına yakut ve zümrütlerle bezenmiş, çiçek çiçek bir kolye hediye etti.”* (İşinsu: 2004: 14) Mehmed ise Malatya eşrafından Soğancızâde Şeyh Ali Çelebi el Nakşibendi ile eşi Hatice Hanım'ın iki kızından sonra doğan evlatlarıdır. Ali Çelebi

de iki kızından sonra doğan erkek evlat için eşine teşekkür eder. “*O ağırbaşlı Ali Efendi bile sevincini belli etti; Hatice Hanım’ın saçlarını okşadı.*” (İşinsu: 2004: 14) Mehmed yıllar içinde gittiği tekkelerden, dervişliğinden, şairliğinden ismini Niyazi Mısırî olarak değiştirir. Dervişlik yolunda evliliğe zaman ayıramadığı için geç evlenen Mısırî, Gülsüm Hanım’la olan ilk günlerini düşünür. “*Gülsüm yatağı kaldırdı, onu yüklüğün içine koyup gündüz oturacakları minderleri serdi yere. Dışarı çıktı. Yarım saat sonra elinde pırıl pırıl bir bakır tepsiyle geldi, büyükçe bir kâse mercimek çorbası yapmıştı; ekmeği katık edip yerlerken, Mısırî ‘Allah’ım güzel Allah’ım galiba evlenmek o kadar kötü değilmiş, iyi bir şeymiş!’ diye düşünüyordu.*” (İşinsu: 2004: 224) Yıllar geçer, Mısırî ile Gülsüm’ün bir oğlu ve bir kızları olur. Gülsüm eşinin mesleğine, dervişliğine, şairliğine saygı duymakta ama bir o kadar da sert ve net siyasî hitaplarından korkmaktadır. Mısırî’nin seveni olduğu kadar sevmeyenleri de vardır. “*Eve geç dönen Mısırî, karısının saçlarını okşadı, alnından öptü... Kocasının rahat ve neşeli halinden cesaret alan Gülsüm ‘Şeyhim ne olur çocukların için hiç olmazsa daha tedbirli olamaz mısın artık.’*” (İşinsu: 2004: 263) Mısırî ise eşini rahatlatır, her şeyin olacağına varacağını söyler. “*Sen tasa çekme, görelim bakalım Allah neyler?*” (İşinsu: 2004: 263) Mısırî artık başka başka şehirlere gidecek, ilmini artıracak, dervişler yetiştirecektir. Eşi bu duruma üzülse de onu uğurlar. Ama haberleşseler de ancak on beş sene sonra tekrar görüşebilirler. Hatta kızları Fatma bir anda vefat eder, Gülsüm bu olayın üstüne yıkılır, hayattan kopar. Ama Mısırî vefat haberini alsa da eşinin yanına gelemmez. Bu uzun zaman dilimi içinde karı koca ikisi de dış görünüş bakımından değişmişlerdir. “*Zaten zayıf olan Gülsüm iyice süzölmüş, kızının kaybı yüzüne çizgiler çekmiş, mahzundu ama kocasının on beş yıl sonra nihayet eve dönüşünün memnuniyeti, gözlerine parıltılar halinde düşmüştü.*” (İşinsu: 2004: 299) Bu uzun zaman diliminden sonra evine dönen Mısırî eşisiyle konuşur, helalleşir. Onunla güzel güzel uzun uzun konuşur, eşinin gönlünü alır. “*Çocuğun kaybı ana baba için çok zorlu bir imtihandır, Allah’ın hayırlı bir imtihanıdır, sen sabrınla bu imtihandan geçmişsin Gülsüm. Ayrıca beni de on beş yıl umudunu kesmeden beklemen, benim her halime gösterdiğin sabır için de Allah senden razı olsun. Razıdır... Ali’yi geliştirmiş buldum, hocaları ondan çok memnundurlar, Ali’nin başarısı yalnız kendinden değil, bir anne olarak onu çok iyi yetiştirmiş olmandandır. Ben çocuklarımla hiç meşgul olamadım, bu biraz da sana olan güvenimdendir Gülsüm.*” (İşinsu: 2004: 299) Bu konuşmadan

sonra Gülsüm'ün yüreği sıcacık oldu. Eşine özlemini dile getiren kadın, hoş geldin sefalar getirdin diyerek kocasına duyduğu hürmeti bir defa daha gösterir.

Yıllarca Mehmed'le yani Niyazi Mısrî ile ilgilenen, ona hocalık yapan Halil Derviş de sonunda evlenmiştir. Mısrî ile yıllarca mektuplaşan Derviş ona evliliğinden bahseder. *“İkide bir evli olduğumu unutup evin içinde bir kadın dolaşmasını yadırgıyorum. Neyse ki bizimki anlayışlı bir hatun, birçok hatamı yüzüme vurmuyor!”* (Işınsu: 2004: 121)

Niyazi Mısrî'den sonra bir diğer derviş Hacı Bayram'ın hayatını ele alan *Hacı Bayram* romanında olaylar Hacı Bayram'ın velî olacağına dair anne babasına mucizevi bir haber gelmesi ile başlar. Babası Koyunluca Ahmed ile annesi Nazlı'nın dere kenarında olan olayı konuşması ile karı kocanın evliliği de gözler önüne serilir. Derede çamaşır yıkamaktan dönen Nazlı'ya erkekler saldırmaya çalışır, o anda gaipten gelen bir ses kadının karnındaki bebeğin büyüyünce bir velî olacağını, bu kadının da bir velî anası olduğunu bildirir. Bu olağanüstü durumdan etkilenen karı koca durumu değerlendirir ve bunun bir ödül olduğuna karar verirler. Ama yine de dere kenarına tek başına giden Nazlı'ya sitem eden Koyunluca Ahmed'in gönlünü yine Nazlı alır. Beraber gideceği arkadaşının işinin çıkmasından dolayı yalnız gittiğini anlatan Nazlı; *“Yoksa senin sözünden dışarı çıkmam yiğidim, iyi bilirsin.”* (Işınsu: 2005:11) Dere kenarına çamaşır yıkamaya gitmek, ıslak çamaşırları geri getirmek zor bir işti. Köyde bu işi hep kadınlar yapardı ama Koyunluca Ahmed bu yaşadıkları olağanüstü olay üzerine tüm çamaşırları kendi yüklendi eve getirdi. *“Koyunluca Ahmed sırtına vurdu çıkını. Belki de köyden birileri görüp yine alay edeceklerdi onunla, karısının taşıması lazım gelen şeyi kendi taşıdığı için. Elin kızını şımarttığı için! Ama ne derlerse desinler daha yarım saat önce korkudan titreyen, kendisine sığınan kadıncağıza şimdi bu çıkını yükleyemezdi.”* (Işınsu: 2005:12) Koyunluca Ahmed eşinin sözünden çıkmayan bir adamdır ama bunu içine sindiremeyen adam kendi kendine konuşur: *“Ne zaman bir tartışmaya başlasak hep şu küçük kadın kazanır, niçin ben kazanmıyorum, onun kadar aklım yok mu benim?”* (Işınsu: 2005:18) *Hacı Bayram* romanında bir diğer evlilik Bekir ile Zehra'nın evlilikleridir. Bekir'in annesi yıllar önce öksüz ve yetim kalan Zehra'yı evine alır, kendi kızı gibi yetiştirir ve oğluna hiç sormadan Bekir ile Zehra'yı

kendi gönlünde evlendirir. Buna önce çok karşı çıkan Bekir, Zehra'yı kız kardeşi gibi gördüğünü annesine anlatsa da hatta bundan dolayı annesine uzun zaman küsse de ilerleyen yıllarda Bekir ve Zehra evlenir. Ayşe adlı bir kıza âşık olan Bekir onunla evlenemez, Ayşe de başkası ile evlenir ve çocuğu olur. Bekir bu durumu çok zor atlatır. Annesi de böyle bir zamanda tekrar Zehra'yla ilgili düşüncesini oğluna anlatır ve Bekir artık durumu kabul eder. Ama annesi yine de Ayşe'yi unutmadan sakın Zehra'yla evlenme diye nasihat eder. Bekir gönlü rahat bir şekilde kendi annesinden, yıllarca aynı evde beraber büyüdüğü Zehra'yı ister. Bütün bu olanları ilerleyen yıllarda ismini Hacı Bayram olarak değiştirecek olan Numan'a anlatır. *“Evlendim Zehra'yla. Bir düğün yemeği verdi annem; hısım akraba bütün mahalleyi topladı. İşte böyle, memnun musun dersin, çok memnunuz.”* (İşinsu: 2005: 128) Bu arada Numan da Meryem ile evlenir. Eşinin bilgisine çok saygı duyan Meryem ondan ders almak ister. *“Sen dinimiz hakkında çok şey biliyorsun Numan, ben senin yanında kara cahilim, bana da bir şeyler öğret. Numan'ın hoşuna gitti, karısının bir şeyler öğrenmek istemesi.”* (İşinsu: 2005: 155) Peş peşe çocukları olan Numan ve Meryem artık beş erkek bir kız evlat sahibidirler. Numan medresede eğitimine devam etmekte çocuklarla Meryem ilgilenmektedir. Ama genç kadın eşinden hiç şikâyet etmez, ona çok saygı duyar, ev ve çocuk işlerinin üstesinden gelmeye çalışır. Hatta eşine o kadar güvenir ki Numan'ın çok bunaldığı zamanlarda bile eşine destek olur. Numan da eşine teşekkür eder. *“Senin bana inandığın kadar ben de kendime inanabilseydim keşke... Mamafih bana karşı beni destekliyordun, bunu hep yapıyorsun, Allah senden razı olsun.”* (İşinsu: 2005: 179) Yeni bilgiler öğrenmek için çok uğraşan Numan'ın en büyük destekçisi hep eşi Meryem olmuştur. Öğrendiği yeni bilgileri eşiyle sürekli paylaşan Numan arkadaşı Bekir'e de bu konuyla ilgili nasihat eder. *“Velhasıl, sen karını hoş tutarsan o da seni hoş tutuyor anlayacağın.”* (İşinsu: 2005: 191) İlerleyen yıllarda şehir şehir dolaşan Meryem ve Numan sürekli düzen değiştirmektedirler. Düzen de Meryem'in işi olduğu için zorlansa da *“Buna da alışırız, sen mutlu ol da.”* (İşinsu: 2005: 223) der. Ama eşinin isminin artık Numan'dan Hacı Bayram olarak değişmesine Meryem alışamaz; *“Ben sana yine Numan dersem kızar mısın?”* (İşinsu: 2005: 223) Hacı Bayram eşine çok güvenir, hacca giderken de başka şehirlere giderken de eşine çok güvendiği için kendini hür hisseder. *“Karısına karşı da güveni sonsuzdu, o ne yaptığını bilen akıllı bir kadındı, Bayram kendisini hür hissediyordu.”* (İşinsu: 2005: 254)

Hacı Bayram'dan sonra bir diğer dervişin anlatıldığı *Hacı Bektaş* romanında Hacı Bektaş Sulucakarahöyük'e gelip yerleşince Kadıncık lakaplı Fatma ile tanışır. Babasıyla yalnız yaşayan Fatma'nın evlenmeye niyeti yoktur. *"Kız evlenmek istemiyor, çok kısmeti çıktı. Ben evlenmeyeceğim, diye tutturdu."* (İşinsu: 2008: 25) Kadıncık Hacı Bektaş'la tanışana kadar evlenmeyi düşünmez ama Hacı Bektaş'ın sohbetinden, bilgisinden çok etkilenir. Aralarında yirmi beş yaş olmasına rağmen bu düşünceden vazgeçemez. Hacı Bektaş böyle bir durumu dile getirmeye çekinir ama o da Kadıncık'la ilgili olumlu düşünmektedir. Ama kendisi bir velîdir ve evlilik âdetlerinden utanır. Kadıncık'ın düğün dernek istemesinden çekinen Hacı Bektaş, eşi olacak kadının da bu işleri arzu etmemesinden mutlu olur. Sonunda İbrahim ve Hatme'den doğma Muhammed Bektaş ile Ayşe ve İdris'in kızı dört isimli Kutlumelek, Fatma, Nuriye, Kadıncık evlenirler. Hacı Bektaş'ın müritlerinden Tapduk Emre bu evliliği şöyle anlatır: *"Yeşil hırkası ile velîmizi koskocaman, bereketli bir orman gibi gördüm, Kadıncık Ana ise maviler içinde suyu temsil ediyordu sanki; gönlümden orman ve suyun bir araya gelmesidir bu, gelsinler ki, ormanın bereketi artsın, yeni cennet ağaçları boy versin, olmadık güzellikte çiçekler açsın... Ben bu yaşa geldim, evlenmeleri bu kadar hayırlı olacak başka bir çift daha görmedim."* (İşinsu: 2008: 67) Hacı Bektaş ve Kadıncık'ın evliliği oğulları doğduktan sonra da tam bir yuva haline gelir, karı koca yıllarca mutlu olurlar. Kadıncık oğulları Ali Timurtaş'ın tıpkı babası gibi olmasını ister. Kadıncık aynı zamanda Hacı Bektaş'ın en çalışkan müritlerindendir. *"Benim en kuvvetli halifelerimden birisin, karım olduğun için seni bir başka yöreye gönderemedim ancak benden sonra bu görevi, irşat görevini sen devralacaksın."* (İşinsu: 2008: 101) Evlilikleri yaptıkları iş bakımından zordur, bir de üstüne çocuk ve ardından gelen sorumluluklarla daha da zorlaşır. Ama karı koca birbirlerine destek olarak evliliklerini sürdürürler. Kadıncık köydeki kadınlarla ayrıca ilgilenmekte, onlara her konuda yol göstermektedir. Hacı Bektaş bütün bu yaptıklarından sonra Kadıncık'ı övse de şıarmayan eşine *"Biliyor musun bu senin alçak gönüllülüğünü seviyorum kadıncağızım"* (İşinsu: 2008: 103) Hacı Bektaş eşine bazen 'kadıncağızım', bazen de 'sevdiğim' diye hitap eder, Kadıncık; *"En çok 'sevdiğim' hitabını seviyorum diye düşündü fakat bunu kocasına söylemekten utandı, söyleyemedi."* (İşinsu: 2008: 104) Hacı Bektaş'la Kadıncık'ın oğlu doğduğunda Hacı Bektaş eşini görene kadar oğlu ile ilgilenememiştir. Ebe, bir erkeğin eşine bu kadar

düşkün olmasına çok şaşırır. “*Erkek müjdesi verdiği hiçbir kocadan da böyle bir cevap almamıştı, hiçbir koca çocuğu görmezden gelip karısıyla meşgul olunmasını istememişti! Herhalde hünkarlık böyle oluyor, diye geçti aklından.*” (İşinsu: 2008: 113) Hacı Bektaş Velî karı kocanın birbirleri üzerinde hakları ile ilgili sohbetlerinde evliliğin bir elbise olmasından bahseder. “*Kadınlar kocaları için elbise, kocalar da kadınları için elbisedir. Elbiseler nasıl bizleri sıcaktan, soğuktan, ayıptan koruyor ve esirgiyorsa, efendiler de hanımlarını, hanımlar da kocalarını öyle koruyup esirgesinler anlamına gelir... Evlilikte üç şey önemlidir: sevgi, saygı ve şefkat. Her evli çiftin bu üç şeye azami dikkat göstermesi gerekir.*” (İşinsu: 2008: 126) Hacı Bektaş ile Kadıncık’ın evlilikleri ömürlerinin sonuna kadar aşk ve derin saygı ile devam eder.

Yunus Emre, Niyazi Mısri, Hacı Bayram ve Hacı Bektaş’ın evliliklerinden sonra Emine İşinsu son romanı *Bir Aile*’de yine bir kadın kahramana döner. *Bir Aile* romanında Işık ilgi ve sevgiyi bilmeden büyür. Karşısına ilk çıkan, ona ilk ilgi gösteren kişi Behçet’tir ve onunla da eğitimini bitirmeden evlenir. Evlilikten aradığını bulamaz. “*Ben evlenmeyi ne zannediyor, evlilikten ne umuyordum ki? Tabii mutluluk! Mutluluk da neymiş ki!*” (İşinsu: 2013:74) “*Bir iki kere ona bakmış ve sanki onu ciddi ve akli başında bir genç adam olarak görmüştüm. O günler için bu hissim doğru ama sonraları, huyu suyu açığa çıktıktan sonra, yani çok yakından tanıdıkça, hiç de öyle sandığım, hayal ettiğim gibi bulmadım Behçet’i.*” (İşinsu: 2013:80) Işık sevgiye öyle açtır ki evliliği aşk için değil, giderek artan bir sevgi için istemiş ama en kötü kararı verip Behçet’le evlenmiştir. Sevgi yokluğu giderek artmıştır. “*Evlilikten umduğumu bulamadım! Umduğum ise evlendiğim kişinin beni sevmesi hatta âşık olması, karı kocanın daima birbirlerini sevmeleri, birbirlerine yardımcı olmaları ve tabi giderek karşımızdakini daha çok sevmemiz! Haydi âşktan vazgeçeyim ama daima sevildiğimi hissetmem lazım, çünkü gerçekten açım sevgiye!*” (İşinsu: 2013:74) Evlilikte yapılan büyük hatalardan biri de karşıdaki kişiyi zamanla değiştirebilmeye olan inanıştır. Evlenince düzelir, durulur vb. aldanışlara Işık da kapılır. “*En başta, Behçet’i idare ederim sanmıştım... Yani onu düzeltercektim; Remzi ağabeyime layık bir oğul, bana iyi bir koca ve çocuklarıma harika bir baba olacaktı! Ne büyük ve ne saf düşünmüşüm meğer!*” (İşinsu: 2013: 81)

Işık annesi gibi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde okumayı çok ister hatta bunu evlenmeden Behçet'le konuşur. Ama Behçet bu durumu unutmuş gibi Işık'ın okumasına izin vermez. *“İki ya da üç yıl sonra üniversitede asistanlık imkânım varken bıraktım da bu adamla evlendim ve çoluk çocuğa karıştım. Evlenirken bana yüksek tahsil yaptıracağına dair söz verdi, yemin etti. Ama ilk günlerde ben Behçet'e aşık gibiydim, meğer değilmişim.”* (Işınsu: 2013: 102)

3.1.9. GELİN- KAYNANA

Işınsu'nun eserlerinde gelin-kaynana ilişkileri genellikle kadın karakterlerin çatışmaları ve kendi kimliklerini bulma mücadeleleriyle bağlantılıdır. Kaynananın gelinine karşı tutumu, genellikle kadınların aile içindeki konumunu, toplumsal beklentileri ve bireylerin kişisel deneyimlerini yansıtır. Emine Işınsu modern tanıyan geleneği de iyi bilen bir yazardır. Bu yüzden eserlerinde Türk toplumunda sıklıkla karşılaşılan gelin kaynana ilişkilerinin karmaşıklığını iyi tahlil edip yansıtmıştır.

Gelin kaynana başlığı altında ilk değerlendirilen eser *Atlıkarınca* romanıdır. *Atlıkarınca*'da Mehtap gecekondu mahallesinden Ankara'nın çok iyi bir semtine gelin gelir. Eski ve yeni hayatı birbirinden çok farklıdır. Evliliğe ve bu yeni hayata ayak uydurması zor olur. Geçmişteki hayalleri ile hayallerinin gerçekleşmemesi arasında bocalar. Eşi profesördür, baskın bir karakterdir. Eşinin annesi de oğlundan güç alan, gelininin isteğini yok sayan bir kadındır. *“Ne kadar istemiştin dantel bir gelinliğim olsun diye... Ersan saten diye tutturdu, sanki pek anlar. Anasının ağzına baktı, yokmuş dantelin modası, pis karı, senin istediğin kumaş, senin istediğin biçim; daracık, üstüme yapışıyor. Halbuki beyaz dantel bir etek, uçar gibi ben... Uçar gibi... Bırakmadı kaynanam olacak cadaloz.”* (Işınsu: 1990:53) Kaynanası sadece gelinliğine değil, daha sonraki alışverişlerine de karışır. Uzakta olduğunda da komşusu Kadriye'ye Mehtap'ın alacakları ile ilgili talimatlar verir. Mehtap bunun böyle gitmeyeceğini kayınvalidesine söyler ama buradan da tenkit yer. *“Kaynanam olacak cadaloza da söyledim böylece. ‘Kızım sen daha sohbet adabını bilmiyorsun, çok konuşuyorsun, biraz dinlemeyi öğren,’ dedi. Ersan'a şikâyet ettim, ‘Annem öldü gitti, daha*

kurtulamadı senden' dedi. Ölmüş gitmiş, püf, kimi kandırıyorlar, o hep yanımda, hep gözlüyor beni, yol yordam öğrenmiş miyim, iyice bakıyor, biliyorum.” (İşinsu: 1990:170)

Atlıkarınca romanında Mehtap'ın kayınvalidesi ile olan hesaplaşmasından sonra gönül ehli Yunus Emre'nin hayatının anlatıldığı *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında Yunus Emre köyünden, evinden, eşinden ayrılıp davet edildiği Tapduk Emre'nin dergahına dervişlik için gider. Eşi Zehra bu ayrılığa çok üzülür ve Yunus'a önce kızar. Kayınvalide Yunus'un annesi Elif Kadın oğlu böyle bir yola girdiği için sevinir, ama gelinin yalnız kalacağı için de üzülür. Yine de bu durum bir gelin kaynana kavgasına dönüşmesin diye sessiz kalır. “*Şunlar birbirini üzmeseler diye düşündü üzüntü ile. Bir gece evvel uykusu kaçmış, uzun uzun tartıp biçmiş ve aralarına girmemeye karar vermişti; susacaktı kadın, hep susacaktı. İki genç kendi aralarında halledeceklerdi meselelerini. Aslında onun da işi zordu, bir taraftan ileride belki Yunus'un da eren, Tanrı sevgilisi olacağını düşünüürken pek seviniyor, oğlu ile iftihar ediyor, bir taraftan gelin kızının gözlerine oturan acıyı gördükçe yüreğine bıçaklar saplanır gibi oluyordu.*” (İşinsu: 2002:118) Elif Kadın gelini Zehra'yı ayrı sever, oğlunun gidişine üzülür ama bir yandan da Zehra'nın yalnız kalacak olmasına üzülür. Kızı gibi sevdiği gelinine oğlunun yokluğunda çok yardımcı olacaktır. Oğlunu da gitmeden rahatlatır, çünkü oğluna verilen bu görev herkese nasip olmayacak bir durumdur. “*Allah'ın seçilmiş kulu olman, beni tarifsiz sevindirdi oğulcuğum ya, işte biliyorsun Zehra Gelin'imın üzüntüsüne dayanamıyorum, o bana özden de çok bir kız evlattır.*” (İşinsu: 2002: 111)

Yunus Emre'nin hayatının anlatıldığı *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanından sonra *Hacı Bayram* romanında Hacı Bayram'ın eşi Meryem ile annesi Nazlı iyi geçinen bir kayınvalide gelindir. Altı çocuktan sonra Nazlı gelinini uyarır, bu kadar çok hamile kalmaması gerektiğini, bunun önüne geçmesinin gerekliliğini dile getirir. Utanma, sıkılma olmadan aralarında bu konuyu konuşurlar. “*Ben sana kendime uyguladığım bir yol öğreteyim, biz üç taneye yeter demiştik, sizin maşallah altı oldu, gidenleri de sayarsak sekiz! Bunda utanacak bir şey yok, ikimiz de kadınız, birbirimizin halinden anlarız.*” (İşinsu: 2005:199)

3.1.10. ALDATMA, BOŞANMA

Emine Işınsu eserlerinde aldatma ve boşanma gibi konuları, insan ilişkilerinin karmaşıklığını derinlemesine inceler. Aldatma, genellikle evlilik ilişkilerindeki güvenin ve bağlılığın sorgulanmasına neden olan önemli bir konudur. Işınsu'nun eserlerinde, aldatma genellikle karakterlerin içsel çatışmalarını ve duygusal zorluklarını yansıtır. Aldatma, genellikle evlilikteki güvensizlik, iletişim eksikliği ve duygusal tatminsizlik gibi sorunları vurgular.

Boşanma, genellikle karakterlerin kendi kimliklerini ve mutluluklarını bulma mücadelelerinin bir yansıması olarak ele alınır. Boşanma, genellikle aile içindeki güç mücadeleleri, toplumsal baskılar ve kişisel özgürlük arayışlarıyla bağlantılıdır.

Bu konular, evlilik ilişkilerinin zorluklarını ve aile içindeki çatışmaları yansıtır ve genellikle karakterlerin kişisel gelişimlerini ve mutluluklarını bulma çabaları üzerinden anlatılır. *Tutsak* romanının kahramanı Ceren de evli bir kadındır. Ama eşi Orhan evli gibi davranmak yerine eşini sürekli aldatır. Bu dedikodular Ceren'in kulağına gider ama çocukları olduğu için yuvası dağılmasın diye kadın bunları duymazdan, görmezden gelir. Orhan en yakın arkadaşlarından birine Selma'ya bile göz dikmiştir. Selma terslese de dedikodular Ceren'e ulaşmıştır. “*Yok efendim, yok olmaz böyle şey. Bir kere Selma kaç yıllık arkadaşım, yapmaz. Orhan'a da ayıp canım, hiç olmazsa ayıbı düşünür, evimize girip çıkan biri. Kimselerin yüzüne bakamaz. Orhan karısının en samimi arkadaşı ile derler, çok ayıplarlar.*” (Işınsu: 1973: 23)

Tutsak romanında Ceren eşinden sürekli şüphelenmektedir. Orhan olmadık işlere girer, eşini her türlü aldatır. Ceren de bunların hepsinden haber almakta ama somut bir delil aramaktadır. “*Açıkça öğreneyim, n'olursun şüphelenmeyeyim artık... Artık şüpheyi taşıyacak güç kalmadı bende, zayıfladım, çok yorgunum. Allah'ım eğer Orhan bana ihanet ediyorsa, açıkça öğreneyim. Açık, apaçık bir delil istiyorum Allah'ım.*” (Işınsu: 1973: 24)

Ceren'in en yakın arkadaşı Selma da eşinden yeni boşanmıştır. Dul olmanın toplum içinde söylenmemiş kuralları vardır ve Selma için de bu kurallara ayak uydurmak çok zordur. *“Şu bir yıldan beri yani şen dulluğa terfi edeli beri öyle sinir, yok sinir değil pis, iğrenç sahnelerle karşılaştım ki... O karıların, sevgili arkadaşlarımın kocalarını, hah sanki bir matah malmış gibi benden kaçırışlarına o kadar şahit oldum ki...”* (İşinsu: 1973:35) Boşanan kadına toplumda biçilen roller değişir. Dul kalınca gözler daha çok üstlerine çevrilen kadınlar toplum içinde yalnızlaştırılır ve kötü kadın damgası yer. Selma da sosyal hayatında hiçbir değişiklik olmamasına rağmen etrafından gelen kötü enerjiye sinirlenmekte ve içlerlenmektedir. *“Bak kendimi nasıl hissediyorum biliyor musun, kobay gibi! Kısıktırak yakalanmışım, her adımım izleniyor ve her adımında bir mana, orospuca bir mana aranıyor. Neden? Çünkü elimde şu halka yok. Vardı. Şimdi yok. Allah aşkına, dul olalı beri bir değişiklik oldu mu bende? Eskiden nasılsam öyle değil miyim şimdi ha?”* (İşinsu: 1973: 36)

Tutsak romanı 1973 yılında basılmasına rağmen dönemine göre modernlikler barındırmaktadır. Çünkü ruhsal bunalımlar yaşayan Ceren rahatlıkla psikoloğu ile görüşmektedir. Günümüzde dahi ‘psikoloğa deliler gider’ söylemlerine karşı Ceren o dönemde içinden çıkamadığı durumlar için destek almaktadır. Destek aldığı doktor da Orhan'ın arkadaşıdır bu yüzden oraya gitmeyi de bırakır.

Orhan, dul kalan Selma'ya olan ilgisini her türlü göstermekte ve karşılık görememektedir. Hatta bir gece dul kadının evine gider ve onu sevdiğini söyler. Selma onu reddedince de: *“Karın, karın... Bırak şunu be! Anladık bir karım var. O da senin arkadaşın. Ne yapalım? Bu seni sevmeme engel mi?”* (İşinsu: 1973: 145) Sonra da Selma'yı kandırmaya çalışır. *“Doğru günah! Fakat büyük, çok büyük. Muhteşem bir günah. Cehennem fakat ikimizin. Tanrı'nın önünde beraber diz çöküp yalvaralım, aşkımızın harareti, günahımızın kefareti ödeyecektir.”* (İşinsu: 1973:147) Orhan eşini her türlü ve sürekli aldatır. Bugün Selma'ya âşık olur yarın bir başkasına. Onun için kadınlar gelirler giderler. *“Selma olmazsa Ayşe var ya...İyi ya olsun. Koşar boynuma sarılır.”* (İşinsu: 1973:152) Orhan böyle yetiştirilmiştir.

Ceren Orhan'ın yaptıklarının farkındadır. Boşanacağı için de Ceren'i etrafa kötü göstermeye çalışır. *“Kocamın artık benden kaçtığını, yüzüme bile bakmadığını*

seziyordum. Asıl önemlisi, bana oynamak istediği oyunu keşfetmişim değil mi? Beni alkolikliğe doğru itiyor, bir aşık edinmemi istiyor. Rezilleşmeme, sarhoş karısının olaylar yaratmasına çevrede herkesin tanık olmasını arzuluyor, şiddetle arzuluyor. Çünkü Orhan Bey'in temize çıkması için bu şart. Boşanacağız ve kabahat bende olacak! O masum, zavallı erkek pozlarında, sözde temiz yaşantısını sürdürmeye devam edecek!” (Işinsu: 1973:178)

Ceren boşanmayı kafaya koymuştur. Ama çocuklarının nasıl tepki vereceğinden endişelenmektedir. Çünkü çocuklar küçüktür ve onlarla uzun uzun bu konuyu konuşamaz. Ama bir gün Selim'in babasının boşluğuna ne kadar da alışık olduğunu anlar. Hatta babası yokken daha huzurlu olduklarını ima etmesi üstüne, Ceren Orhan'dan boşanmaya kesin karar verir.

“-Kaç gündür görmedim babamı, yüzünü unuttum, gelsin istiyorum.

-Ama hep üçümüz... Babanın yüzünü unuttunsa resmine bak. Gelmesin anne.

Ceren susuyor ve bekliyordu... Yine saniyeler...

-Belki resmi daha iyi dedi sonunda Selim, hiç olmazsa bağırıyor, hep gülüyor.

- ‘Artık boşayabilirim seni Orhan! Oğlum da müsaade etti. Boşanacağım senden Orhan.’ dedi.” (Işinsu: 1973:199)

Tutsak romanındaki eşini sürekli aldatan Orhan'dan sonra Canbaz romanında da Mahmut Bey daha evlenmeden eşini aldatmaya karar vermiştir. Evlense de önceki hayatını bırakmayı asla istemez. Birçok defa farklı kadınlarla birlikte olmuş ve bunu olağan olarak kabul etmiştir. “Kimi alırsa alsın yatıp kalktığı kadınlardan vazgeçeceği yoktu ki!” (Işinsu: 1982: 114) Öyle de olur. Eski alışkanlıklarından evlense de vazgeçmeyen Mahmut Güteryüz eşini defalarca aldatır. Köyden Sivas'a gittikçe İstanbul'da yaşadığı hayatı özler ve oranın özlemine burada gidermeye çalışır. “Görünüşte mutlu ve karısına sadık. Sivas'a indiği zaman birkaç eski göz ağrısını ziyaret ediyor... İstanbul'un Marmara Denizi'ni değil, orada bildiği ve tahayyülünde

büyüttüğü hafif kadın deryasını özliyor.” (İşinsu: 1982:121) İş için tekrar İstanbul’a çağırılan ve eşiyle çocuklarıyla burada yaşamaya başlayan Mahmut başka kadınlarla hayatına devam ederken eşinden de bir anda boşanır ve birlikte olduğu kadınlardan biri ile evlenir. Önceleri aklında tekrar evlenmek yoktur. Kadına bir ev açıp dayayıp döşemeyi, ara sıra gidip gelmeyi planlar ama kadın bunu kabul etmez, evlenmeden beraber yaşayamayacağını söyler. Böylelikle Zaralı gelin köyüne geri gönderilir, Mahmut Bey de yeni bir hanımla hayatına devam eder. “Zaralı gelini de attı başından. 1965’in sonbaharı pek uğurlu gelmişti ona hem başkanlık hem yeni bir hanım! Bir yıl uğraştı Mahmut, önceleri boşanıp onu almak yoktu kafasında. En iyisi bir ev döşeyeyim, arada sırada buluşuruz hem düzenlerimiz bozulmaz hem biz... Fakat kadın diretti.” (İşinsu: 1982:197)

Tutsak romanındaki Orhan ve *Canbaz* romanındaki Mahmut Güleryüz gibi sürekli eşlerini aldatan karakterlerden sonra *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında Mevsim’in babası da defalarca evlenip boşanmıştır. Mevsim babasıyla yaşamaktadır. Babası Mevsim’in annesini çok sevmiş, O’nun ölümüyle hayata, aşka olan inancını yitirmiştir. Daha sonraki eşleri ile olan ilişkisi kısa sürmüş, onları kendi istediği zaman hayatına almış, yine kendi istediği zaman hayatından çıkarmıştır. Evlenmeye de boşanmaya da kendisi karar veren adam kadınlara karşı duygusuz davranır. Mevsim’le en son eşinden ayrılmasıyla ilgili konuşurlar.

“- Gülten’i boşadım.

Ağzım açık kalıverdi. Gülten ayrılmaz, dedim, seni seviyordun.

-Ayrıldı, dedi, iyi para verdim.” (İşinsu: 1988:208)

Tutsak ve *Canbaz* romanında eşlerini aldatan karakterlerden sonra *Atlıkarınca* romanında Mehmet Ali de eşini aldatmıştır. Nurgün ve Mehmet Ali üç yıl önce boşanmışlardır. “*Nurgün nasılsa öğrenmişti metresini, kendi istemişti boşanmayı, hem hiç kavga gürültü çıkarmadan.*” (İşinsu: 1990:176) “*O zaman o sarı kızdan başkasını görmüyordu gözün, neydi ismi; Sezen değil miydi?*” (İşinsu: 1990: 181) Boşanma sonrası İstanbul’a giden ve sonra tekrar Ankara’ya dönen Nurgün

Mehmet Ali'den kurtulamaz. Nurgün'ü tekrar gören Mehmet Ali'nin aşkı depreşir ve tekrar eski eşi ile evlenmek ister. Nurgün evliliğinin ilk yıllarını hatırlar ve kendini yine değersiz hisseder. *“O ilk günler, aylar belki yıllar; bir hardal sarısının akışında, bulaşışında, nasıl boğulduğumu duyumsuyorum; nanca değersizmişim.”* (İşinsu: 1990:8) Boşandıktan sonra sürekli Nurgün'ü arayan Mehmet Ali, onu bulunca da sürekli görüşmek için bahaneler üretir. Nurgün bundan hoşlanmaz. *“Bizim toplumumuzda boşanan karı koca görüşmez, hele arada çocuk da yoksa birbirlerinin yüzüne bakmazlar.”* (İşinsu: 1990:12) Mehmet Ali bunun üzerine madem boşanan kişilerin görüşmesi iyi değil, o zaman evlenelim der. Ama bu çıkarı için olan bir tekliftir. *“Nurgün! Ne olur tekrar evlenelim. Bak güzelim, benim şu andaki durumum için de önemli, eğer başkan olursam, ki olacağım, evli barklı bir aile adamının...”* (İşinsu: 1990:13) Nurgün boşandığı süreçleri çok zor atlatmıştır. Merve'ye boşanmanın ardından kendini yine 'kendisinin' iyileştirdiğini anlatır. *“Bir bocalama devresi geçirdim, sanki organlarım bile beni terk etmiş gibiydi, hepsi ayrı bir yere gitmiş, dağılmış... Dağılmıştım. Sonra organlarımı tek tek, emin ol, tek tek toplamam gerekti, en zoru aklımı bulmak oldu galiba! İnsana ancak kendisi yardım edebiliyor ve tabii, kendisi batırabiliyor, başımıza ne gelirse gelsin tek sorumlusu biziz.”* (İşinsu: 1990: 87)

3.2. BİREYSEL OLGULAR VE KADIN

3.2.1. ÖZGÜRLÜK- TUTSAKLİK

Tutsaklık Emine İşinsu'nun romanlarında sıkça ele alınan konulardandır. Tutsak bazen bir toplumdur, bazen bir kişi veya sadece kadındır. Özgürlük ise insan için en değerli kavramlardan biridir. Ancak insan çevresine, doğaya ve beraber yaşadığı topluma da bağımlıdır. İnsanın sürekli olarak kendisi ve istekleri doğrultusunda yaşama isteği de vardır. Bu istekler kişiyi özgürlüğünden ederse tutsaklığa dayanan bir ilişki kaçınılmaz hale gelir.

Kadının özgürlüğü tutsaklığı ise başka bir boyuttur. Kadın evlenmeden önce ailesine bağlı veya bağımlı; evlendikten sonra da eşine bağlı veya bağımlı konumdadır.

Özgürlük ve tutsaklık başlığı altında ilk değerlendirilen *Küçük Dünya* romanında Nur hep annesine bağımlı yaşar. Hiçbir zaman kendi kararlarını kendisi almamıştır. Kimya bölümünden mezun olduğu gün annesine olan bağlılığının artık bitmesi gerektiğine karar verir. Ama bunu nasıl yapacağına dair fikri de yoktur. “*Sonra mezun oldum.’ Nihayet bitti işte’ diye düşünüyordum. Acaba annem ne isteyecek bundan sonra. Avrupa’da ihtisastan bahsedip dururdu ama pek ciddiye almamıştım. İçimde bir tatsızlık vardı o gün. Günlerce bağlı kalmış bir insan, ansızın kolları bacakları açılınca ne yapar? Koşup oynar mı? Belki de ama ben iplere şaşkın şaşkın bakıp yerimden kıpırdamak istemezdim herhalde.*” (İşinsu: 1966:46)

On dokuz yaşına kadar hep annesinin sözünü dinleyen Nur artık isyan eder. Özgürce düşünüp kendi hayatı için kararlar almak ister. “*Şu anda son vermeliyim bu işe. Şimdi söylemezsem bir daha hiç söyleyemem. Bugün, benim günüm. Bundan sonrakiler de benim günüm olmalı. On dokuz senedir onu dinledim. Artık dinlemeyeceğim. Artık o düşünmesin benim için, benim yerime.*” (İşinsu: 1966:49)

Nur bir tutsaklıktan başka bir tutsaklığa geçtiğinin farkına kısa süre sonra varır. Kendini arayan, bireyselliğini anlamaya çalışan Nur derin yalnızlıklar çekmektedir. Evlilik anne tutsaklığından kaçıp bireyselliğine kavuşup var olma çabasıdır. Ama bu çaba da boşa çıkmıştır. “*Nur’un hayatında annesinin baskısı çoktur. Annesi gibi yaşamak, onun gibi giyinmek, onun seçtiği mesleği yapmak zorundadır. Erken yaşta ölen bir baba, baskıcı bir anneden kurtulmak için evlenip sonra da yaşadığı pişmanlık ve bir de hamile oluşunun verdiği karışıklık Nur’u günden güne hem Urfa’dan hem de Ferit’ten uzaklaştırır. Çok geçmeden, İstanbul’daki yarı modern yarı muhafazakâr aile baskısının yerini, Urfa ortamındaki örf ve adetlerin baskısı alır.*” (Sarı: 2020: 181)

Bireyin tutsaklığının ele alındığı *Küçük Dünya* romanından sonra Azap Toprakları’nda 1970 yılında Gümölcine’nin bir köyünde Yunan hükümetinin Türklere

uyguladığı eziyetler, asimile etme politikaları ve orada yaşayan soydaşları tutsak etmeye çalışmaları gerçekçi bir şekilde gözler önüne serilir. Romanın başından sonuna kadar karakoldakilerin şiddetine maruz kalan köy halkı tutsaktır, hiçbir yerden, hiç kimseden yardım alamazlar. İsyanlarını duyuramazlar. Bekir milliyetçi duygularıyla Türklük onuruyla yaşamaya devam etmek için çabalar ama umutları artık tükenmiştir. Köyünden, toprağından ayrılmak istemeyen Mahmut Ağa bir yandan da gavurun tutsağı olmaktan utanır, bu hayata isyan eder. *“Bizim şarkımız eksik! Yüksek sesle söylendi, sonra küfür etti, sanki kalbimiz var mı be? Ha var mı? O kalp bizim ruhumuz, ülkümüzdür. Anladın mı evladım Bekir, gavur senden bu ruhu çalmış. Çalmakla da kalmamış, ezmiş, bükmüş parçalamış. Kalıbın tam olmuş neye yarar? Hayvanların da var kalıbı!”* (İşinsu: 1970:34) Romanın tamamına hâkim olan duygu tutsaklıktır. Özgürlüğün nasıl geleceğini bilemezler ama bir yandan da bu tutsaklıktan kurtulmanın yolunu tartışırlar. Bekir savaşın sadece silahla olmayacağını, bilgiyle de büyük bir savaş verilebileceğini söyler. *“Bazen okumuşluk silahtan daha iyi vurur, okumuşluk gözünü açar insanın, bu içinde yaşadığın hayatı anlamasına yardım eder. Hayatı anlamazsan tutsak olduğunu bile bilemezsin, sana ne verirlerse kabul edersin, hakkını arayamazsın. Boşuna mı bizim okullarda doğru dürüst ders yapmıyorlar.”* (İşinsu: 1970: 65)

Emine İşinsu’nun *Tutsak* romanında da hemen hemen her romanında olduğu gibi tutsaklık konusu yer alır. *Tutsak* romanında kadınlar ön plandadır. Kadın olmanın türlü zorluklarını anlatan romanda Ceren baş roldedir. Ezilen, aldatılan, psikolojik şiddet gören kadınların tutsaklıkları aktarılır. Ceren eşinden yeteri kadar ilgi ve sevgi göremez, çıkmazlardadır, çare aramaktadır. *“Çocukların başlarında olsam... Evime sahip olsam... Bir gün de yapacak işim olsa! Bunca perişanlığım, kaybolmuşluğum nedendir Tanrı’m? Avuçlarım alabildiğine açık, tutacak hiçbir şeyim yok. Tanrı’m tutunacak bir dalım olsa...”* (İşinsu: 1973:22)

Ceren’in ruh hali değişimler içindedir. Eşi Orhan’a kızgındır. Çocuklarının bütün sorumluluğu Ceren’in üstündedir. Bu durumu da bir nevi tutsaklık olarak görür. *“Ceren düşünmedi! Toplum bayağılığının en canlı örneği olan evinde, halkın popüler yasaları ile tutsak. Kendine düşünmeyi yasakladı. Kocasına, onun toplumdaki aktarma*

küçük değer yargılarına yapışıp sıkı sıkı...Bir taraftan da asalaklığından iğrendi.” (İşinsu: 1973:26) Hatta Ceren anneliği de bir nevi tutsaklık sayar. Bir resim çalışmasında anneyi resmetmesi gerektiğinde şöyle düşünür. *“Oğullarının, kızlarının sevgi ve ihtiyaçları ile görünmez zincirlerle bağlanıp tutsak olmuş anneyi çizmeye çalıştı.”* (İşinsu: 1973:78) Anneliğe ülkü işi olarak bakan Ceren: *“Sevginin, fedakarlığın, ülkenin yani yüce hislerin sınırladığı, tutsak ettiği bir mahluk. Anne yüce tutsak, örnek değil tutsak!”* (İşinsu: 1973:87)

Ceren’in eşi Orhan’ın amca oğlu Tarık ile Ceren iyi anlaşır. Sohbetleri esnasında hem kişilerin tutsaklığından hem de Kerkük Türklerinin yaşadığı tutsaklıktan bahsedilir. Tarık Ceren’e Kerkük’te yaşananları anlatır. *“Burası vatanıdır. Ya Kerkük? Hiç düşünmemişti, gerçek. Kerkük’ün Anadolu’dan da eski bir vatan olduğunu bilmezdi. Bu vatanda elli yıldan beri bir yaranın, günden güne derinleşip kokuşarak büyüdüğünü yine hiç öğrenememişti. ‘Tutsak Türk’ ah, böyle birini, Tarık’ı görünceye kadar tanımamıştı!”* (İşinsu: 1973:44) Hayattaki tutsaklıklara da söz gelir. Ceren çok bunalmıştır. Toplumun değer yargılarından, kısıtlamalarından, bir türlü gökyüzünü görememekten çok sıkılmıştır. Tarık’la dertleşir. *“Bir ada... Uzakta... Çok uzak... Bir yerlerde... Yalnız başıma. Yalınız, yalın, çıplak, sade, arı, ben... Ben... Haykırmalıyım... Haykırmalıyım işte...Belki... Ufukların dar olmadığı, okyanusun tükenmediği, başımı kaldırıp güneşe meydan okuyabileceğim... Belki...”* (İşinsu: 1973: 82) Tarık’la Ceren’in tutsaklık üstüne yaptıkları konuşmada Ceren her şeyin üstüne geldiğinden, sınırlarını aşmadığından, tutsaklığının içine hapsediğinden bahseder.

“-Kutsal aile bağları diyor, toplumun töreleri! İnsani münasebetler, sosyal mecburiyetler... Daha sayayım mı?

-Hepsinin üstünde ve dışındaysan bunu gizlemeye çalışmakla canavarından önce kendi kendini tutsak ediyorsun.

-Ne zannettin ya! Öyle. Ve o zincirler de taşıyamayacağım kadar ağır! Nasıl dışarı çıkar, güneşe hangi cesaretle gözlerimi kaldırabilirim? Korkağım ben, korkak.

Pis! Hak ediyorum bu tutsaklığı.” (İşinsu: 1973: 82) Tarık’ın tutsaklıkla ilgili sözü ise şöyledir: *“Tutsak, eğer ümidini kaybederse daha da tutsaklaşır.”* (İşinsu: 1973: 130)

Orhan eşi Ceren’i en yakın arkadaşı Selma ile aldatmaya kalkar. Selma buna izin vermez. Gündüz Ceren’le görüşen Selma’ya akşam Orhan gelir. Selma bu duruma sinirlenir. Evliliği tutsaklık, boşanmış olmayı da özgürlük olarak görür. *“Karın buradaydı akşamüstü, dört saat önce, ağlıyordu. Anlıyor musun, ağlıyordu? Tıpkı bir manken gibi ruhsuz, cansız manken. Ben de içtim, onun için içtim, kendim için içtim, onun tutsaklığı, kendi hürriyetim için içtim.”* (İşinsu: 1973:143)

Tutsak romanında aktarılan bireyin ve milletlerin tutsaklığından sonra *Sancı* romanında da sağ sol davaları yer alır, örgütlere giren gençler kolay kolay bu örgütlerden çıkmazlar. Leyla da sol örgüte girer ama dava arkadaşlarından birinin tecavüzüne uğrar. Bir de örgütün yurt dışından yabancılar tarafından idare edildiğini öğrenir. Bu olaylardan sonra davaya olan inancı sarsılır. Örgütten ayrılmak ister ama bu kolay değildir. Konuyu Seyhan’a açar ama Seyhan böyle bir durumun asla olamayacağını söyler. Ret yanıtını alan Leyla ölene kadar tutsak olduğunu düşünmeye başlar.

“-Bu tek başına düşünmekten kurtulamayan asi başımı alıp gitsem... olur mu?

-Hayır.

-Ama neden Seyhan? (Sesi ağlamaklıydı.) Artık sizlere faydam dokunacağını sanmıyorum... Tehditlerinize de aldırmam, o halde?

- Şu güzel kafacığını fazla yorma, olmaz dedik bir kere. Olmayacağını da bilmen lazım.” (İşinsu: 1974:293)

Tutsak ve *Sancı* romanlarında anlatılan tutsaklıklarda bireylerin ve milletlerin tutsaklığından söz edilir. *Çiçekler Büyür* romanındaki tutsaklık ise bir neslin yok olmasına sebebiyet verecek kadar büyük bir esarettir. Roman İlay’ın ve ailesinin üzerinden aktarılır, İlay ve yaşadığı toplumun baskılar altında hissettikleri tutsaklığı

anlatılır. Bu tutsaklık bireylerin ve toplumun hayatlarını şekillendirir. Tutsaklık roman boyunca Bulgar'ın zulmüyle Rus'un tutsaklığı şeklinde verilir. Başkahraman İlay Bulgar okullarında öğretici olarak komsomolluk yaparken çocuklara şiir ezberletecektir. Ama satırlarda 'Gaddar Osmanlı', 'yaşa Bulgar halkı' vesaire sözler geçmektedir. Şiiri okumak bile kanına dokunur. Ama şiirdeki öznelerin yerini değiştirtince şiir daha anlamlı hissedilir. Çocukluklarından itibaren birbirlerini seven Mehmet Ali'ye İlay bu durumu şöyle açıklar: *"Şiirleri iyi okumak için önce hissetmek lazım. Şiirde geçen tutsak Bulgar var ya, işte onun yerine bizi koyacaksın. Gaddar Osmanlı'nın yerine de Bulgarları yahut Rusya'yı... Tutsak deyince kendi tutsaklığını düşünmek, kendimizi yani; gaddar deyince de aklına hemen Bulgar'ın Rus'un gelmesi. O zaman bu şiirler çok anlamlı olur."* (İşinsu: 1978:31) Mehmet Ali ısrarla esaret altında yaşamaktan anlamaz. Bulgar'ın hatta Rus'un himayesinde olmak onun için gurur vericidir. Çünkü Mehmet Ali faydacıdır, çıkarı olan iş için yapmayacağı şey yoktur, esaret altında yaşamak dahil! *"Rahatsız oluyorum Osmanlı kalıntısı olmaktan. Tutsaklıktır, zavallılıktır! İnsanın en aşağılıyız burada, bu senin toprağımız toprağımız dediğin yerde! Ben solucan gibi hissediyorum kendimi... Bak ben sana Bulgar olmanın yüzlerce faydasını sayabilirim, ama sen bana Türk olmanın tek faydasını söyleyebilseydin..."* (İşinsu:1978:84)

İlay tutsaklık konusunda en derin sohbetleri Arif'le yapabilmektedir. Çünkü durumlara ve olaylara aynı yerden bakabilirler. İlay'ın 'kaç türlü tutsaklık var, biz neresindeyiz' gibi sorulara Arif şöyle cevap verir. *"Ferdî reddeden sistem ferdî bütün duygularını pek güzel sömürmekte! Kaç türlü tutsağız ha! Önce kendimizin, nefsimizin, sonra Bulgar'ın, sonra rejimin! Üç mü oldu, oysa nefis diye kısaca geçtiğimiz kavram; duyguları, ihtirasları, bencilliği, boynu büküklüğü, açgözlülüğü, aşırı tatminler peşinde koşmayı içine alır, bunları numaralarsak... Vaz geçelim çocuklar, fert önce kendini kurtarabilirse, özünün tutsaklığını aşabilirse, işte ondan sonra öbürleriyle mücadelesi pek kolaylaşır..."* (İşinsu:1978: 280) *"Ne olacak, bizler ve bizden sonraki nesiller, varlığının şuuruna sahip tutsaklar olarak yaşayacaklar ve ecelleriyle ölecekler öyle mi?"* (İşinsu: 1978: 329) *Çiçekler Büyür* romanında birey olarak İlay'ın annesinin tutsaklığı da görülür. Evlendiği gün aile kurumunun yaşam alanı eve tutsak edilmiş, sonra tarım işçisi olmak zorunda bırakılmış, erkek evlat veremediği için de

kocasına bağımlı hale gelmiş ve ezilmiştir. Romanın belli bir bölümüne kadar Zehra gelinin tutsaklığı başkalarına bağlıdır. Kocasının tutuklanıp götürülmesinden sonra ise bu tutsaklığın asıl sebebinin zavallı kadının kendisi olduğu anlaşılmıştır. *“O zamanlar, ben de anlayamazdım hissederdim yine bir şeyler ve şundan bundan ötürü yalnız annemin ezildiğini suçlandığını görürdüm. Bunun için karşıdakinin ithamı asla gerekli değildi. O, ezelden ebede suçlu olmayı kabul etmişti; bir kez eğip uzatmıştı boynunu! İşin en kötüsü, alışmıştı bu haline... Kişi zincirlerini fark etmeyecek kadar tutsaklaşır mı? Olurmuş öğrendim. Annem kendi çapında bir timsaldi.”* (Işınso: 1978:20)

Çiçekler Büyür romanındaki toplumun tutsaklığından sonra *Canbaz* romanında da farklı tutsaklıklar yer alır. Farklı farklı kişilerin kendilerini nasıl esaret altında hissettikleri aktarılır. İlk olarak varlıklı bir ailede doğan Kemal’in kendini ailesinden ve çevresinden dolayı hür hissetmediğini vurgulaması anlatılır. Arkadaşı Ali ile sohbetleri şöyledir. *“Burjuva çocuğu olarak doğduysam suç benim mi? Anamı babamı kendim seçemezdim ya! Babam halkı sömürüyorsa, anam sabahdan akşama konken oynuyorsa, ikisi de işe yaramaz parazitlerse bunda benim kabahatim ne?”* (Işınso: 1982:162) Romanda bir başka tutsaklık konusu da İlhan’ın Sevim’le sohbetinde geçer. Fikirlerin, duyguların özgürlüğü insanın kendisini tanıması için şart olduğu Sevim tarafından öğütlenir. *“Benliğini geliştirmek; sen, sen olmak ve böylece hakiki manada hürriyeti yaşayabilmek için zihni olduğu kadar hislerini, heyecanlarını da oldukları gibi ifade edebilmen gerekir. Sırf yeni durumuna intibak edebilmek için kendini baskı altına almaman lazım, çünkü asıl tutsaklık bu haldedir. Eğer benliğinin gelişmesini ve dünya ile bir uyum sağlamak istiyorsan hür olman gerekir önce.”* (Işınso: 1982: 251) Sevim bir başka sohbeti yeğeni Mehmet’le yapar, bu sefer Mehmet tutsaklıkla ilgili duygularını halası Sevim Hanım’a anlatır. *“Anamın babamın olmayışı, halamla yaşamam, arkadaşlarla aramda bir garip farklılık doğurdu, yabancı kaldım onların dünyasına. Kitaplara sığınışım bu yüzden olmalı... Batı’yı eh, biliyorum az çok, kendimizi tanımıyorum. Ayrıca benim kendime ait, kendime has orijinal fikirlerim yok, yaratıcı değilim, taklitçiyim. Hür değildim, tutsaktım.”* (Işınso: 1982: 390) Farklı farklı kişilerin tutsaklığından bahseden romanda Selen’in tutsaklığı ise geçmişine, annesi ile yaşadığı günlere tutsaklıktır. *“Hele arkadaşlarla çıkmışsam, bir pastanede filan gülüp eğleniyorsak, bir kahkahanın orta yerinde ince bir sızı*

yüreğimi bölüyordu: ‘Acaba annem ne yapıyor şimdi? Hasta olmasın, migreni tutuyor mu acaba?’ Keyfim kaçıyor. O zaman hürriyet hissinin her zaman çevre şartları ile ilgili olmadığını, kişinin kendi yüreğinden kaynaklandığını fark ettim.” (Işınsoy: 1982: 403)

Birçok karakterin esaret ve hürriyetle ilgili duygularının aktarıldığı *Canbaz* romanında sonra *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında da başkahraman Mevsim’in esaretle ilgili duygu ve düşüncelerine yer verilir. Mevsim yazarlık mesleği ile uğraşmakta, yazılar yazmakta, roman karakterleri ile sürekli kafasını meşgul eder. Bir nevi yeni romanının esiri olur. Bir de üstüne arkadaşlarının yazma ile ilgili fikirleri ve önerileri ile adeta yeni çıkacak romanının tutsağı haline gelir. “*Karakterlerim beynimde, içimde, önümde, yanımda salınır; ben onları onlar beni sürükler dururduk... Giderek kafam karıştı. Biçimsel endişe, öykü tekniği, roman bilmem nesi! Yazı hakkında düşünmek engelimi oldu!*” (Işınsoy: 1988:90) Mevsim aynı zamanda kadın haklarını savunan bir genç kızdır. Yanındaki arkadaşları ile bunun sohbetini yaparken magazin gazetesinde çalışan Sırrı ile kadınların özgürlüğü ve tutsaklığı üstüne münakaşa eder. “*Hani sen feministtin, kadın özgürlüğü bilmem ne lafları ederdin? Kadının etini sergilemesi, satışa çıkarması özgürlük değil, tam karşıtı, erkeğin seks arzularına aşırı hizmettir, tutsaklıktır. Ona cariyeliktir*” (Işınsoy: 1988:122) Mevsim uzun zaman kalbini aşka kapamış, romanları ve roman karakterleri ile yoğun bir tempoda çalışmaktadır. Halinden memnun olsa da gönlünü Orçun’a kaptırır. Yıllarca özgür yaşamış olan bir genç kız için zamanının çoğunu sevgiliyle geçirmek, hayatını ona adamak zor gelir. “*Giderek parsellenen benim hayatım oldu. Önemli diyemiyorum çünkü alışverişimizde bir dengesizlik vardı ve o irili ufaklı dertleriyle, kabul edip etmediğim fikirleriyle günlük hayatımı adamakıllı etkiliyor, kendisinin ve derneğinin varlığı, hayatımı yavaş yavaş fakat ciddi bir şekilde kaplıyordu. Manada büzülüp maddede suni bir kabuk bağladığımı seziyordum. Nefes almak güçleşmişti.*” (Işınsoy: 1988:139) Mevsim çok bunaldığı bir dönemde çok uzun olan saçlarını kısacık erkek tıraşı gibi kestirir, arkadaşları çok şaşırır ama o kendisini inanılmaz özgür hisseder. “*Parmaklarımı dolaştırıyorum başımda, kısacık saçlarım bana neşe ve hürriyet duygusu veriyor.*” (Işınsoy: 1988:174) *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında özgürlüğüne en çok düşkün olanlardan biri de Mevsim’in babasıdır. Dört

kez evlenmiştir, kadınlara da düşkündür ama fazla zaman geçirince de kendini esaret altında hisseder. Sürekli kadın ve mekân değiştiren bir adamdır. Babasına sitem eden Mevsim: *“Birkaç zamandır canı çekiyormuş Avrupa’yı, tırmanan anarşiden sıkılmış, beraber olduğu kadından da. İkisinden de kurtulmak ve...”* (İşinsu: 1988:131)

Kurgusal metinde 12 Eylül hareketinin olduğu dönemde yazarlık yapan ve son zamanlarda Mevsim’le de tanışan yazar Selma İrem tutuklanan gençlere üzülür. *“Acı içindeyim diyemem Mevsim, acının bizzat kendisi oldum. O kadar çok arkadaşım ve evlat bildiğim gençler tutuklandı ki...”* (İşinsu: 1988:215) Özgürlük ve tutsaklığın en çok gündemde olduğu yılları anlatan eserde Mevsim’in özgürlükçü düşünceleri babasına çocukça gelir. Babası demokrasiye de özgürlük düşüncesine karşı çıkar ama Mevsim demokratik düzene inancını savunur. *“Kişi özgürlüğüne alabildiğine saygı gösteriyor olmam bu özgürlüğe sınırlar çizmemi engellemez. Davranışlarda sınırsız hürriyet, hürriyetsizliği getirmiştir daima. Demokratik düzene inanıyorum.”* (İşinsu: 1988: 264) Mevsim uzun süren yazma sürecinden sonra romanı bitireceğine inanır ama bir türlü toparlayıp tamamlayamaz. Çok meşakkatli ve uzun süren bu aşamada kendini bu işin esiri olarak görür. *“Şeffaf fakat çok kalın iplerle sarılmış, kundaklanmış gibiyim, parmaklarımla yırtıp paralamaya çalışıyorum onları, daha sıkı bağlanıyorum. Ne isim takmalı bu iplere ‘gaflet’ mi acaba?”* (İşinsu: 1988: 285)

Kaf Dağı’nın Ardında romanında Mevsim’in esaret ve özgürlükle ilgili düşüncelerinden sonra *Atlıkarınca* romanında da tutsaklık konusu yer alır. Özellikle esere ismini veren atlıkarınca; üzerinde inip çıkan kişilerin bir girdap içinde boğuşmalarını anlatır. Kendini tam tanımayan, ne istediğini bilmeyen, yeteneklerinin farkında olmayan kişilerin sadece nelere sahip olacağını düşünerek bunların hesabını yapanların içinde bulunduğu tutsaklığı anlatır. *“Onlar yaşamıyor, bir atlıkarınca üzerinde inip çıkmakta, dönüp durmaktalar!”* (İşinsu: 1990:23) Nurgün romanın anlatıcılarından. Eşinden boşanmış; boşanmanın ilk zamanlarının zorluklarını, bunalımlarını atlatmış, artık özgürlüğünün tadını çıkarmaktadır. *“Birtakım teferruatlardan, kurallardan kurtulunca tam gevşemiş ve bir özgürlük anında... Şimdi böyle amaçsızca yürürken işte, bağımsızım, yalnızım ve doğrusu hiç yalnız değilim dolu doluyum.”* (İşinsu: 1990:19) Romanın bir diğer anlatıcısı Merve’dir. Merve

Ömer’e aşıktır, evlilik aşamasındadır. Ama bir yandan da korkmakta, evlilik kararının doğruluğunu sorgulamaktadır. Merve gençlik yıllarından beri öğretmen olmayı; mastır, doktora yapmayı istemektedir. Bir yandan da kadının özgürlüğünü elinden alan erkeklere karşı temkinli ve mesafelidir. Bu yüzden de evliliğe de uzak kalmıştır. *“Onlar, kadının özgürlüğüne engeldirler, çok çok eskilerden bu yana, maddi güçlerini kullanarak kadını cariye, köle etmişlerdir!”* (İşinsu: 1990: 67) Merve Ömer’le evlilik kararı alsa da Ömer’i sadece dış görünüş olarak beğenir, kişiliğinden hoşlanmaz. Bunun adı aşk mı, Ömer’i diğer insanlardan kıskanması normal mi, Merve kendi kendini sorgulamaktadır. İstanbul’da bu duyguları hissetmezken tanıdıkların olduğu ortama gelip başkalarının Ömer’i bu kadar beğenmeleri hoşuna gitmez. Kıskançlık duygusunun tutsağı olmak Merve’nin en son isteyeceği şeydir. *“Ne oluyor bana? Sanki daracık bir kutu içine kilitlenmiş kalmış gibiyim, dertop olmuşum, kutunun duvarlarına ismin yazılmış, başımı vuruyorum... Sıkışıp kalmışım, bu kutu mu kuyu mu, hal mi, içinde dönemiyorum, kımıldayamıyorum, bir sen varsın, düşünemiyorum senden başka bir şey, bir kimse... Dünyam oldun, ben oldun... Ah kendimi yitiriyorum.”* (İşinsu: 1990: 122) Merve’nin bu tutsaklığının farkına varan Nurgün onunla konuşmak ister. *“Bırak şu adamı, bırak. Daha birkaç gün önce, onun hatalarına mazeret ararken şimdi bu hataları da belki fark etmez oldun; seni tutan, gözlerini, duygularını kör eden, başkalarının ona ilgisi, bunun için mi kendini, hayatını feda ediyorsun? Söyleyemiyorum. Merve kendi anlasın, her eriştiği, kendi gerçeği olsun istiyorum.”* (İşinsu: 1990: 140) Evliliği de tutsaklık olarak gören Merve yavaş yavaş bu tutsaklığa doğru gittiğinin farkındadır, kendini bu girdabın içinde kaybolmuş hisseder. *“Ömer bir dar, daracık, karanlık kutu gibisin, hapsedtin beni içine. Yoksa kendi kendimi hapseden ben miyim? Bu da sorulur mu... Başıma ne geldiyse iyi kötü, kendim yapmadım mı? Şimdi usul usul bu tutsaklığa hazırlanmaktayım! Öyle mi?”* (İşinsu: 1990:155)

Romanın anlatıldığı dönemin siyasi girdabına tutsak olan, adeta atlıkarıncanın üzerinde gibi gelgitlerle hayatlarını devam ettirmeye çalışanların anlatıldığı *Atlıkarınca* romanından sonra *Cumhuriyet Türküsü* romanında Hüseyin Hüsnü Bey Nazan’la Hikmet’in özgürlüğüne düşkün olan dedeleridir. Dede Hüsnü Bey Millî Mücadele’yi haklı bulur ama bir yandan da Osmanlının kurumlarının devam

etmesini ister. Onun tek korkusu yabancı bir ülkenin himayesi altında yaşamaktır. Eğer bir gün böyle bir durumla karşılaşırsa önce torunlarının yüzüne bakamayacağı için ölümüne sokağa çıkıp öldürebildiği kadar yabancıyı öldürmeyi planlar. *“Böyle bir utancı; ‘İngiliz himayesi’, bilmem ‘Amerikan mandası’ dedikleri zaman da yaşamıştı: Yatak odasının duvarında duran tüfeğini indirip, temizleyip, yağlamıştı; eğer öyle bir karara varılırsa çıkıp sokağa bir birkaç kefare haklayacak ve bittabi ardından da şehit düşecekti. Yoksa ‘himayede’ bir hayat yaşayabilmezdi Hüseyin Hüsnü Bey... İçinden tekrarlardı: ‘Baş egmezüz edâniye dünyâ-yı dün için/ Allâh’adır tevekkülümüz i’timâdumuz.’”* (İşinsu: 1993:58) Bir gün Nazan’la Halide Nusret sohbet ederlerken ‘beşik kertmesi’ konusu açılır. Nazan bunun da bir tür tutsaklık olduğunu dile getirir. *“İnsan bir yabancı erkeği nasıl sever, nasıl âşık olur, sahiden öğrenmek isterdim... Ayrıca bu beşik kertmesi sözlülüğü de hiç hoşuma gitmiyor, düşünsenize ana babaya böylesine tabi olmak, adeta esir gibi!”* (İşinsu: 1993:89) Nazan herkes tarafından sevilen bir genç kızdır ama ablası onun üzerinde çok baskı kurmakta, hareketlerine karışmakta ve sürekli genç kızı eleştirmektedir. Nazan bu durumu esarete benzetir, isyan eder: *“Yine tenkit, daima tenkit! Nazan boğazına bir ip sarmışlar da boğuluyormuş gibi oluyor; hiç mi asil yanım yok!”* (İşinsu: 1993:129) Nazan’la Hikmet dedeleriyle İstanbul’da yaşamaktadırlar, babaları ise Ankara’da Mustafa Kemal’in yanında görevdedir. Kızlar çok küçük yaşlarında annelerinin vefatıyla dedeleri Hüseyin Hüsnü Bey’le konakta yaşamaya başlamışlardır. Millî Mücadele yıllarında babaları Selim Muhtar Gazi Mustafa Kemal’le cephelede ve Ankara’da beraberdir. Hayatın zorluklarını göstermek ve kızları Gazi ile tanıştırmak için dedelerinden müsaade isteyip kızları Ankara’ya çağırır. Tebdili kıyafetle İstanbul’dan Ankara’ya trenle geçen kızlar hayatın İstanbul’daki gibi olmadığını, halkın içindeki yokluğun ve fakirliğin boyutunu bu tren yolculuğunda anlarlar. Bir ömür kadar uzun gelen yolculuk Nazan’a kafese sıkışmışlık hissiyatı verir ve genç kızı düşünceden düşünceye salar. *“Nazan, oturduğu yerde kıpır kıpır sanıyor ki artık ömrünün geri kalan kısmını bu geceki şu insanlarla geçirecek... Yahut gece büyüyip uzayıp Nazan’ın geri kalan ömrünü kaplayacak, böyle şeyler...Kendisi bir fedai yahut bir kurbandır.”* (İşinsu: 1993: 184)

Cumhuriyetin kuruluş yıllarını anlatan *Cumhuriyet Türküsü* romanından sonra günümüz Türkiye'sinin anlatıldığı *Nisan Yağmuru* romanında da Emine Işınsu'nun en çok ele aldığı tema tutsaklık ve özgürlüktür. Meryem on beş yıl evli kaldığı Cahit'i bir trafik kazası sonucu kaybeder. Cahit'in vefatının ardından Meryem eşine olan düşkünlüğünü anlamlandırmaya çalışır. Ankara'da kale civarında bir sedefkâr ustayla ve onun atölyesindeki dostlarıyla tanışır. Ardından hayatını tekrar gözden geçirmesiyle, Cahit'le olan evliliğini sorgular; evliliğinin Cahit'e olan bir nevi bağımlılık olduğuna uzun bir müddet sonra karar verir. Çünkü geriye dönüp baktığında aslında Cahit nasıl yönlendirdiyse hayatlarını ona göre yaşamışlardır. Cahit Meryem'in bir anını boş bırakmamış, üzülmeye dahi izin vermeden her anı dolu dolu yaşatmıştır. Ama Meryem dönüp baktığında evinde, etrafında hep Cahit'in izleri vardır, sanki Meryem Cahit'in hayatını yaşamıştır. “*Ben yalnız Cahit'i değil eşyalarını da put edinmişim.*” (Işınsu: 1997: 182) Büyük bir buhran ve arayış sonucu sedef ustasıyla ve oradaki kişilerle tanışan Meryem hayata daha sağlıklı bakmaya, kendini daha iyi tanımaya, aklındaki sorulara cevaplar bulmaya başlar. “*Ve derken hikâye böylece örülür; put bildiğim kocamdan bir ustaya geçirir bu...*” (Işınsu: 1997: 13) Meryem yıllardır bağımlı şekilde yaşadığı eşinin vefatıyla büyük bir boşluğa düşer, sedef ustasıyla tanışır, onun sohbetlerine katıldıkça bu sefer de hocadan kopamaz hale gelmiştir. Hoca farklı şehirlere gider, oralarda da öğrenciler bulur, sanatını ve sohbetini oralarda devam ettirir. Ama bu gidiş fikri bile Meryem'i alt üst eder. Hocanın gidişiyle öleceğini düşünür, yine bağımlı olmuştur. “*Ben onun için yaşıyordum, belki bir iltifatını almak için. Farkında mısın kendimi idam mahkûmu gibi hissediyorum; ipim o gittiği zaman çekilecek!*” (Işınsu: 1997:123) Meryem tüm bu düşüncelerden, tutsaklığından yine hocayla ve atölyedeki arkadaşlarıyla yaptığı sohbetlerden sonra kurtulacaktır. Çünkü arayışı kendinedir. İnsandan kâmil insana geçiş yolculuğunda kendini bulmaya çalışmış, yaşama amacını keşfetmiştir. Seramikle uğraşan, sergi düzenleyebilecek kadar bu işte usta olan Meryem artık sedef sanatıyla da fazlaca meşgul olmuş ve bu sanatı da layıkıyla yapmaya başlamıştır. Bunalımdayken, tükenmişliğini yaşarken katıldığı bu sedef atölyesindeki grup ve hocası onu dağılmaktan kurtarmış, kendini bulmasına yardımcı olmuşlardır. Sedef atölyesine tezgâh diyen grup arkadaşları bilgilidirler ve yol gösteren kişiliğe sahiptirler. Dini sohbetlerin de olduğu tezgâhta daha çok edebiyat, müzik, fazlaca da sanat sohbeti

vardır. Bütün bu atmosferin etkisiyle kendini özgür kılan Meryem artık tutsaklığından kurtulmaya başlar ve kendini gerçekleştirmenin huzuruna erer. *“Kendimi göğsüne doğru kanat açmış bir serçeye benzettim: Ay kuş! Kuşum ay! Hangi yükseklikte yanacak kanadın, bu eser bu rüzgâr belli ki şiddetli... Göğsün geniş, kalbin sağlam mı?”* (Işınsoy: 1997: 141) Tezgâhtaki sanat, edebiyat, felsefe, tarih, müzik sohbetleriyle kendini ve hayatını anlamlandırmaya çalışan Meryem yavaş yavaş korkularından, endişelerinden de vaz geçmeye başlar. Bu korkularının da bir nevi tutsaklık olduğunu düşünür. Sedefkâr dost diye adlandırdığı usta, sorulan sorulara öğretici bir tavırdan ziyade hayattan örneklerle vererek cevabı karşısındakilere hissettirmeye uğraşır. Bu da kişinin cevabı kendisinin bulmasına yardımcı olan bir tavrıdır. Meryem de diğer arkadaşları gibi bu sohbetlerden nasibini alıp endişelerinin, korkularının üzerine gider. *“Endişeler, korkular nasıl da kilit oluyor hayırların açılmasına. Aslında bunların devası teslimiyet ve o endişenin, o korkunun üzerine gitmektir, biliyorum.”* (Işınsoy: 1997: 160)

Nisan Yağmuru romanında bağımlılık şeklinde ortaya konulan tutsaklıktan sonra *Havva* romanında da anne baba ilgisizliğinden dolayı fazla özgür büyüyen Havva’nın hayatı ile karşılaşılır. Çocukken anlamlandıramadığı bu ilgisizliği ilerleyen yaşlarda özgürlük mü başıboş bırakılmak mı diye tanımlayamaya çalışır. *“Şimdi sanılır ki çocukken hareketlerim kısıtlanmış, baskıcı bir terbiye altında yetişmişim... Hiç değil! Annemi rahatsız etmemek, onu üzmemek kaydıyla başıboşum, terk edilmiş çocuklar gibiydim.”* (Işınsoy: 1998: 11) Anne babası ile fazlaca mesafeli geçen bu çocukluk yıllarından sonra hayatına giren herkese karşı mesafeli ve güvensiz olan Havva, erkek arkadaşı Mehmet’e karşı da çok temkinlidir. Mehmet bu kısır döngüyü aşmak için uğraşır. Havva’nın üzerine çok gitmeden ama çocukluk travmalarını da aşacak şekilde ona yardımcı olmaya çalışır. Ama Havva bu ilgiden de boğulur, özgürlüğü elinden gidiyor gibi hissederek. *“Adam kalbimi almış eline, duygularımı pazara çıkarıyor! Kaçacak bir delik yok! Engelleniyorum, özgürlüğüm gidiyor elden, anlamıyor musunuz?”* (Işınsoy: 1998:39) Halbuki Mehmet onu kısıtlamak yerine Havva’yı geçmişinin boğan zincirlerinden kurtarmaya çalışır. Dost adını verdikleri bir psikolog hoca ile seminerlere katılan Havva bu seminerlerin ruhuna şifa verdiğini bilse de bu sohbetlerin de kendisini boğduğundan dem vurur. *“Mehmet bir taraftan*

seminerler bir taraftan sanki bala düşmüş sinek gibiyim, kurtulamıyorum... Ben icabında alıp başımı gitmeliyim, sanki bağımlı oldum ikisine de... Ben atlar gibi özgür, yelelerimi dalgalandırıp koşmak istiyorum, bu böyle fakat yapamıyorum. Yapıştım çünkü! Kalbimi sıkıştırıyorlar, nefes alabilecek bir adımcık yer kalmıyor bana.” (İşinsu: 1998: 40) Havva seminerlerde ve arkadaş ortamlarında toplum içinde yapılması gerekenlerden bahsedildiği zamanlarda çok bunalır, en yakınındakilerin bile ‘mutlak gereklilikler’ diye adlandırdığı bireysel ve toplumsal kurallar dahi onu sıkır, bunaltır. *“Bu yapılması edilmesi mutlak gereklilikler canımı sıkıyor, özgürlüğüme bitmez tükenmez sınırlar getiriyor gibi...”* (İşinsu: 1998:62) Havva hayatını yola koymak için seminerlere, arkadaş ve dost sohbetlerine devam eder. Berrin Hanım ve Mehmet sayesinde aslında onu tutsak eden geçmişin yüklerinden kurtulur. Küçüklüğünü yaşayamamış olan Havva anne ve babasını affederek özgürlüğüne kavuşur. Hem Mehmet hem de seminerlerdeki sohbet ile Havva arayışına son verir, geçmişin yüklerinden kurtulur, çok daha sağlıklı bir ruh hali ile hayatına devam eder

Maddi alemin tutsaklıklarından ziyade manevi alemin esiri olmayı tercih eden Yunus Emre’nin hayatını ele alan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında Yunus Emre derviş olmak üzere Tapduk Emre’den davet alır. Köyünden ayrılıp iki yıl Tapduk Emre’nin yanında dergâhta kalacaktır. Bu aşamada bir yandan da eşinden, çocuklarından, annesinden ayrı kalmak zorundadır. Tapduk Emre’nin yanında bir süre eğitim aldıktan sonra hocasından, ailesini de dergâha yakın bir köye getirme talimatını alır. Hocası Tapduk, Yunus Emre’ye İslamiyet’i diğer dinlerle karıştırmaması gerektiğini, dergâhta tutsak olmadığını, ailesiyle beraber kalıp yaşayabileceğini, böylece de derviş olunabileceğini söyler. Yunus ailesiyle kalabilmenin özgürlüğünü işitince çok mutlu olur. Çünkü çok küçük bir oğlu ve yeni doğacak bir kızı vardır, ailesini böylece bırakmak istemez. Hemen dergâha yakın köyde ev hazırlığına koyulur. *“Zehra’ya, anasına seslenmek bağırmak istiyordu: ‘Zehra’m sil gözlerinin yaşını, kavuşmamıza az kaldı, nedir ki iki senecik, belki o zamana kadar tam derviş bile olamam! Anacığım, sen de uzak düştük diye üzülme, erkanım sayesinde hem derviş olacağım hem de sizlerden ayrılmayacağım.”* (İşinsu: 2002:157)

Yunus Emre gibi Hacı Bayram da manevi âlemin içinde hemhal olmak için yola çıkar. *Hacı Bayram* romanında Numan yıllarca dervişlik yolunda ilerler, Hacı Bayram ismini de aldıktan sonra velî olma yolundadır. Evli ve altı çocuk babası Numan evinden ve çocuklarından uzaklarda yaşar. Eşi Meryem bu duruma üzülür hatta kendini evine ve eşine tutsak olmuş bir kadın gibi hisseder. Henüz evliliğinin başlarında tek başına evde yalnız kalan Meryem annesi ile dertleşir. Numan müderrislik için de sürekli farklı şehirlere gidip gelir. Ama Meryem eşinin evde olmayacağı aylarda köye, ailesinin yanına gitmek ister. Meryem'in annesi bu işe karşı çıkar. *“-Üzülme, madem kocanın çalışması gerek, çalışacak. Sana da ona uymak düşer. -O kadar da değil anne, o insansa ben de bir insanım, onun işleri varsa, benim de ihtiyaçlarım var. Her halimi ona uyduramam ki!”* (Işın: 2005: 166)

3.2.2. PSİKOLOJİK ŞİDDET, BASKI

Psikolojik şiddet, genellikle duygusal manipülasyon, tehdit, aşağılama, kontrol gibi yöntemlerle kişinin psikolojik olarak zarar görmesine neden olan bir tür şiddettir. Işın'su'nun eserlerinde, karakterler arasındaki güç mücadeleleri ve duygusal istismar genellikle psikolojik şiddetin örneklerini içerir.

Baskı ise, genellikle bir kişinin diğerine karşı kendi isteklerini dayatması veya kontrol altına almaya çalışması olarak tanımlanır. Bu baskı, genellikle aile içinde, evlilik ilişkilerinde veya toplumsal yapıların içinde ortaya çıkabilir. Işın'su'nun eserlerinde, karakterlerin yaşadığı baskı genellikle toplumsal normlar, cinsiyet rolleri veya kişisel çıkarlarla ilişkilendirilir.

Bu konular, genellikle insan ilişkilerinin karmaşıklığını ve toplumsal yapıların etkilerini yansıtır. Işın'su'nun eserlerinde psikolojik şiddet ve baskı, genellikle karakterlerin içsel çatışmalarını, duygusal zorluklarını ve kişisel gelişimlerini derinlemesine ortaya koyar.

Emine Işınsu'nun on yedi romanının incelendiği bu çalışmada psikolojik şiddetin ve baskının yer aldığı eserler içinde ilk değerlendirilen eser *Azap Toprakları*'dır. *Azap Toprakları* romanında Batı Trakya'da kendi topraklarında esir gibi yaşayan Türk halkına yapılan şiddet gerçekçi şekilde gözler önüne serilir. Bu şiddet hem fiziksel hem psikolojik şiddettir. Yunan karakolundaki komutanlar her türlü eziyeti yaptıkları Türk halkına, bu yapılanları kimsenin duymaması için de baskı yaparlar. *“Bir şikâyetlik falan duyarsam; (Kahveyi dolduran bomboş yüzlere baktı.) bana bir şey olmaz ama hepinizin karısını kızını geçiririm karakoldan.”* (Işınsu: 1970: 31) Batı Trakya'da şiddet, baskı hayatın her alanındadır. Türklerin kendi hastaneleri yoktur, Yunan hastanelerinde de tedavileri yapılmaz, kısaca ölüme terk edilmiş durumdadırlar. Tedavi için anca Rum olmak gerekmektedir. Reşat eşya taşıırken kalça kemiğini kırmıştır, röntgen çektirip muayene olmak ister ama nafile. *“Muayene edecek doktor, önce Kosta 'ya bakıp tedavi için yatırdı. Reşat'ın evrak zarfında TÜRK kelimesini görünce birden sinirlendi, filmi yırtıp çöp tenekesine attı. Reşat'ı koğuşa gönderdi. Bir hafta kaldı Reşat hastanede, inat edip doktorların önüne çıktı, halini ıstırabını anlatmaya çalıştı. Hepsi de söz birliği etmişçesine 'yalancı' diye kovdular onu. Hafta sonunda da eline 'sağlamdır' raporu verip taburcu ettiler.”* (Işınsu: 1970: 32-33)

Köyde her gün farklı bir şiddet, işkence vardır. Mahmut Ağa'nın kızını işkence ederek karakolda öldürürler, bu olay üstüne bir de kızın babası Mahmut Ağa'yı karakola çağırıp döverler. Daha fazla işkence edebilmek için ölmesini de istemezler. Yunan komutan bu duruma çok kızar. *“Kırmışsın Mahmut'un belini, gebermiş herif... Bana dirisi gerekti onun, leşi değil. Boynuna ip geçirip ibret olsun diye poz poz resimlerini çektirirdim.”* (Işınsu: 1970: 60)

Hatta baskının, psikolojik şiddetin en büyüğü de çocuklar üzerinden yapılır. Okullarda Türkçe öğretimi olmadığı gibi Türk bayrağı ve Türk alfabesiyle yazılmış tek kelime dahi istemeyen Rumlar, küçük çocukların beynini yıkamakla asimilasyonun daha başarılı olacağını bilir ve okullardaki eğitime baskıcı bir şekilde müdahale ederler. *“Sizlerin bizlerin asıl annemiz kimdir, biliyor musunuz bakalım? Öğrenin, asıl annemiz Yunanistan'dır. Hepiniz onu çok sevin. Çünkü o hepinizi her*

şeyden çok sevmektedir. Nasıl bir evin içine iki anne girerse sevgi ortadan kalkar, biri düşman kesilirse, asıl annemiz olan Yunanistan'ın yanına da başka bir anne getirirseniz; size olan sevgisi azalır, sizi sıcak kucağına almaz. Marşlarda bahsettiğiniz haç işareti bayrağımızın sembolüdür. Onu da vatanımız kadar sevmeliyiz. Bu sevgimize hiçbir şey karışmamalıdır.” (İşinsu: 1970: 78)

Türk halkının geçmişle bağlarını koparıp Türklüklerini unutturmak için bir başka yol da köye Rum aileleri getirip onların yaşam tarzlarını empoze etmektir. Hem Rum hem Hristiyan olan üç aile artık köyde yaşayacak, onlar için Müslüman köyüne bir de kilise yapılacaktır. Türk halkının sinirleriyle oynamak için ellerinden geleni yaparlar. *“Bir hafta sonra üç Rum aile geldi, çoluk çocukları ile on iki kişiyi buluyorlardı. Kamyonlara doldurmuşlar eşyalarını, kendileri üstüne binmiş, perişan ve sıkıntılı görünüyorlardı. Zaten hükümet zoruyla yerlerini yurtlarını bırakmaları güçlerine gitmişti, bir de köylünün asık suratını görünce tedirgin oldular. Yuannis onlara ‘Hiç çekinmeyin, dedi, burası sizin baba evinizmiş gibi rahat edeceksiniz. Evleriniz bitene kadar köylü sizi misafir etmeye mecbur. Canınızın istediğini yiyin için bedavadan. Gözünüze kestirdiğiniz bir arsa, bir bahçe olursa bana söyleyin, alırım size. Şunu hiç çıkarmayın aklınızdan, buralarda her şey sizin, onlar sığıntı.” (İşinsu: 1970: 161)*

Kurgusal eser *Azap Toprakları*'nda yapılan baskıların gerçek hayattan aktarılan hatıralar üzerine yazıldığı düşünülünce bile psikolojik şiddetin boyutları anlaşılır. *Tutsak* romanında da kadına psikolojik şiddet vardır. Orhan eşi Ceren'i aşağılar, başkalarının yanında küçük düşürür. *“Hem Ceren ne konuşabilir Tevfik Bey'le? Heyecanlanır, şaşırır kalır. Tutsak Türkler, Büyük Türkiye diye, daha bilmem ne... İri laflar bile eder. Anlamadın mı Ceren'i? Ne kadar heyecanlı, onun yapacağı iş değil.” (İşinsu: 1973:70)* Ceren'e yapılan psikolojik şiddet küçüklüğünden beri devam etmektedir. Henüz çocukken annesi ve ablası tarafından ezilen bir çocuktur, sessiz kaldıkça da uslu diye adlandırılan bir bireye dönüşmüştür.

Psikolojik şiddetin ve baskının en çok aktarıldığı eserlerden biri de *Sancı* romanıdır. Sağ sol davalarının ve öğrenci olaylarının en yoğun yaşandığı yılları anlatan *Sancı* romanında ele alınan dönemin getirisi olarak şiddet her yerde vardır. Kadına

şiddet ise Dursun'un yakını Nurten hemşirenin babasının annesine uyguladığı şiddet ile ortaya konulur. Erkeğin kadına şiddeti bilinse, görülse bile kimsenin karışmadığı dönemler aktarılır. Nurten hemşire de bunu çok doğal karşılar, her yerde kadına şiddetle ilgili gördüklerini, yaşadıklarını Dursun'a anlatır. *“Hükümet yardım etmeliydi. Ama canım; babam anama dayak atarken, koca hükümet gelip kurtaracak değil ya. Yahut üç kuruş elma parasını babamın rakısı için ayırışımıza hükümet karışamazdı ya... Bilmiyorum işte Dursun, kader bu kader, bişeycikler demem. Sabah sabah herif azarladı beni, neymiş de koğuş iyi temizlenmemiş. Sanki sabun var, su bol.”* (İşinsu: 1974:98) Nurten hemşire bu konuşmadan uzun yıllar geçtikten sonra tekrar Dursun'la karşılaşır. Yıllar içinde hayatları çok değişmiştir. Örgütlere girmişler, farklı şekillerde şiddete, baskıya maruz kalmışlardır. Dertleşirler, Nurten hemşire Dursun'a sitem eder, onu yargılamamasını ister. Zaten yıllar onu gereğinden fazla yıpratmıştır. *“Bana soru sormayacaktın, kafandakileri benim kafama sokmaya çalışmayacaktın, beni suçlamayacaktın, ha Dursun, neden öyle baktın bana? Neden suçluyorsun beni, neden?”* (İşinsu: 1974:262)

Sancı romanında bir diğer psikolojik şiddet Leyla'nın örgüt arkadaşlarından gelir. Seyhan Leyla'yla aynı dava için çalışır ama yalnız kaldıkları ilk anda silah zoruyla kıza tecavüz eder. Yetmezmiş gibi sonraki görüşmelerde de bu baskısını tekrar eder.

“-Yürü canımı sıkıyorsun.

-Asıl sen benim canımı acıtıyorsun.

-Yürü kızım.

-Tabancanı çıkarıp tehdit etsen çok daha etkili olur, ne de olsa tecrüben var bu konuda.

-Keşke bir kere daha yatabilsem seninle şekerim, o kadar seni ilgilendirmeyen işlere burnunu sokuyorsun ki... Ayağını denk al.” (İşinsu: 1974: 291)

Öğrenci olaylarının patlak verdiği, psikolojik şiddetin ve baskının en çok yaşandığı *Sanıcı* romanından sonra, sendika olaylarının yer aldığı *Canbaz* romanında Tülin ve Selen iki farklı ailede yetişmiş; beklentileri, umutları birbirinden çok farklı iki ayrı genç kızdır. Maddi durumları arasındaki uçurumlara rağmen, üniversitede okuyan bu genç kızlar aynı pansiyonda kalırlar. Yaşam tarzlarına yansıyan farklılık karakterlerine de etki eder. Tülin maddi gücü ile başkalarını kolaylıkla ezer, aşağılar, karşısındaki kişiye psikolojik şiddet uygular. Selen ise İstanbul'dan Ankara'ya okumak için gelir. Selen'in babası çok erken vefat edince Selen de annesi ile kıt kanaat geçinir ve nihayet üniversiteyi kazanır. Tülin Selen'i psikolojik olarak etkilemektedir. Selen Sevgi ismini Es Es diye kısaltır, dalga geçer. *“İnsanın zevki kişiliğini aksettirir, sen hep kendin gibi küçük şeylerin peşindesin Es Es! Minik yüreğin, minik duyguların var; minik hesaplar, minik mutluluklar peşindesin. Hepsi de kendin için. Eminim bahçe içinde kırmızı kiremitli, beyaz boyalı bir minik ev de istersin ve beş minik çocukla, bir sersem koca. İşte senin dünyan bu.”* (Işınsoy: 1982: 80)

Canbaz romanındaki psikolojik şiddete maruz kalan Selen'den sonra bir diğer baskı altında olan genç kız da *Kaf Dağı'nın Ardında* romanındaki Mevsim'dir. Mevsim zaman zaman psikoloğu ile görüşür ve ona babasından bahseder. Babasının ondan ne kadar çok beklentisi olduğunu ve bu durumun kendisi üzerinde bir baskı oluşturduğunu dile getirir. Yıllar içerisinde Mevsim'den çok beklentisi olduğunu muhtelif yerlerde dile getiren baba karşısında genç kız kendisini sürekli bir baskı altında hisseder. Psikoloğu Emel Hanım'a: *“Babam benden çok şey istiyor, istemekle de haklı, çünkü hepsi benim yararına olan şeyler. Zaman zaman o da istiyor diye kendi arzularımı bile yapmıyorum. Bocalama, bocalama.”* (Işınsoy: 1988: 75) Mevsim babasından ayrı eve çıkar, artık kendi arkadaşlarını evinde ağırlamaya başlar. Arkadaşları Mevsim'in babasının zenginliğinden dolayı her gün Mevsim'in evinde takılırlar. Mevsim bu durumu önceleri sevse de ev işi, temizlik, bulaşık, yeme içme hazırlığı derken romanını yazmaya zaman bulamadığı için arkadaşlarına bundan sonra daha vakitli gelmelerini söyler. Sürekli ülke siyasetini konuşan arkadaşları bu duruma bozulurlar. *“Sen ki büyük patronun kızıydın, bir elin yağda bir elin balda diğeri yağda, çalışanlardan, emekçilerden, bizler gibi sanat işçilerinden sana ne! Şurada her gece*

evinde toplanarak seni bilinçlendirmeye çalıştığımızdan bile haberin yok. Aslında kızım olay senin bize hizmetin değil, bizim sana hizmetimizdir.” (İşinsu: 1988:79)

Bir başka gün yine aynı ekip Mevsim’in evinde uzun saatler boyunca takılırlar. Gelip yiyip içip giden bu arkadaşlarına tepki gösteren Mevsim bu sefer de Ayten’in psikolojik şiddetine maruz kalır. *“Kız beni kapıdan değil bacadan kovacakmış baksanıza... Sahi Mevsim, sen niçin sanatçıları topluyorsun başına, gidip babanın sosyetesine takılsana. Sen bizlere değil o boş kafalılara yaraşırsın çünkü sen onların olayındansın, bizden değilsin.”* (İşinsu: 1988: 82)

Mevsim’in öyküleri çeşitli yerlerde yayınlanmaya başladıkça eleştiriler de gelmeye başlar. Bu eleştiriler bazen yazara bazen esere gelir ve Mevsim bir yazar olarak eserin eleştirilmesi dışındaki durumların kişiyi psikolojik olarak yıpratıcı bir durum olduğunu dile getirir. *“Nedendir insanların eserleri söz konusu olduğu zaman şahıslarına ait pislikler dökülür ortalığa ve neden şahıslarımıza kızıldığı zaman eserlerimiz boy hedefi olur? Kime yahut neye çatacağımızı hiç bilemiyoruz, hiç.”* (İşinsu: 1988: 92) Mevsim yazdığı yazılardan dolayı çeşitli programlara konuşmacı olarak davet edilmeye başlar. Televizyon programına çıkacağı için şık giyinmeye çalışır. Programa giderken babasının ona aldığı ipek bluzlardan birini giyer, gider. Ertesi gün seyircilerden, okuyucularından dergisine mektuplar gelmeye başlar. Hiç kimse ne dediği ile ilgilenmemiştir. Eleştirilere hatta küfürlere maruz kalması giydiği şık ve pahalı bluzdan dolayıdır. *“Biri, bu mu devrimci bellediğimiz Mevsim Öz, neydi o parlak giysi, sizden utandım, diye yazmıştı. Daha buna benzer birçok laf, bir sürü kişiden. Konuşmam, ileri sürdüğüm fikirler, onları hiç ilgilendirmemişti...”* (İşinsu: 1988:177) Arkadaşı Sırrı da bu duruma hem şaşırır hem üzülür, memlekette eleştiri olayının bu hale gelmiş olması her kesimi etkiler. *“Artık bu ülkede değerli yahut değersiz fakat fikrin önemi kalmamıştır. Şekil ve şekilsel detaylar önemlidir. Solcusu için de sağcısı için de olay budur.”* (İşinsu: 1988:178) Tüm bu yaşananlardan, büyük şehrin yoran havasından, içinde bulunduğu ortamın yazı yazmaya elverişli olmamasından köy hayatına geçen Mevsim, babasının desteği ile küçük bir köye romanını bitirmeye gider. Yalnız yaşamaya alışmaya çalışan Mevsim içsel bir yolculuğa da çıkar. İçinden camiye gitmek, manevi huzur bulmak ister. Camide uzun

bir süre geçirir, kendinden geçtiği anlar olur, bu durumdan çok memnun kalır. Ama köyden bazı kadınlar Mevsim'in üzerindeki kıyafetlerden dolayı ona psikolojik şiddet uygularlar, hatta ileri gidip fiziksel olarak itme kakma da yaşanır. Mevsim'i o ortamdan yine bir başka kadın kurtarır ve oradan uzaklaşırlar. *"Bu kıyafetle buralara gelmeye utanmıyor musun? A komşular, a hanımlar gelin bakın. Hiç utanmadan her bir tarafı meydanda buralara gelip murdar vücudunu gösteriyor, gemi de ne var kıyafetimde diye soruyor! Hiçbir şey demem, pis günahlarını bize de bulaştıracak, ondan korkarım."* (İşinsu: 1988: 255) Kadının kadına şiddeti tepkisi, manevi huzur bulmaya gelen Mevsim'e ağır gelir.

Kaf Dağı'nın Ardında romanında psikolojik şiddete uğrayan Mevsim'den sonra bir diğer baskıya maruz kalan genç kadın da *Atlıkarınca* romanının anlatıcılarından biri olan Mehtap'tır. Eşi ile farklı kültürlerden gelmektedirler. Gecekondu mahallesinde büyüyen Mehtap Ankara'da iyi bir semtte yaşamaya alışmaya çalışsa da bu duruma ayak uydurmak kolay olmaz. Açıklarını hem kendi hem etrafı bilmektedir. Eşi Profesör Ersan Serezli de bu farklılıktan dolayı Mehtap'ı üzer, ona psikolojik şiddet uygular. *"Ben makyaj yapmazsam kendimi çıplak hissederim, sonra Ersan da 'Biraz boyan da adama dön. Sen evli bir kadınsın, genç kızlarla aşık atma' demiyor mu?"* (İşinsu: 1990:57) Ersan Serezli Mehtap'ı sürekli ezer, psikolojisini bozar. Bir öyle bir böyle davranınca Mehtap ne yapacağını şaşırmıştır. *"Ne yapıp ettiysem memnun kalmadı Ersan, 'Kendine bakmasını bilmiyorsun, tek bildiğin soytarılar gibi boyanmak, berberlere koşup saçlarını, tırnaklarını yaptırmak' diyor, boyanmasam da kızıyor, 'genç kızlar gibi salınma, kırıma, sen evli barklı kadınsın' diyor, daima diyecek bir şey buluyor, ağzı bir kalabalık, hiç durmadan konuşuyor, ille bir kusur bulacak bende..."* (İşinsu: 1990:171) Merve de Ömer ile evlilik hazırlıklarındadır. Merve'nin amcasının eşi Kadriye, Ömer'i çok yakışıklı, yetenekli, çağdaş bir genç olarak görür. Yeğenini ise ona layık olması konusunda eleştirir, uyarır. Ama bu uyarı ağır kaçır, psikolojik şiddettir. *"Yengem 'Kızım sırtında yük taşıyormuşsun gibi, o ne hal.' Deyip duruyor. Nişanlım gibi canlı, neşeli olmalıymışım, süzüm süzüm süzülmemeliymişim, hareketli olmalıymışım."* (İşinsu: 1990:118) Nurgün de romanın anlatıcılarından. Eşi Profesör Mehmet Ali Tunagil'den ayrılmıştır. Bu zorlu sürecin üzerinden iki yıl geçmiş, Yağız'la

görüşmeye başlamıştır. Yağız kendini yetersiz bulan biridir. Nurgün'ün olgunluğu karşısında ezilen Yağız, kadını psikolojik şiddete uğratar. Gazetelerde YÖK Başkanlığı için yarış haberleri sırasında, 'Profesörün eski eşi alkolik ressam Nurgün' diye haber yapılmıştır. Yağız bu durum üzerine acımasızca eleştiriye başlar. *“Yüksek Profesör Tunagil, rezil, adi, pis herifin biridir! Vah zavallı kadın, zavallı alkolik ressam... Çenemi tutup kendisine çevirdi: ‘Pek de güzel!’ Çenemi itip bıraktı! ‘Hayır hiç güzel değil, belki yüzü anlamlı, fakat zavallı, biçare! Anlıyor musun Nurgün, biçare diyecekler sana, onca güçlü kadın numaraların, sökmeyecek artık!”* (Işınso: 1990: 152)

Kadının kadına yaptığı psikolojik baskının bir diğer örneği de *Cumhuriyet Türküsü* romanında yer alır. Romanda Hikmet ve Nazan kız kardeşlerdir. Anneleri, kızlar çok küçük yaştayken vefat eder. Hikmet Nazan'a hem annelik hem ablalık yapmıştır. Nazan'ı küçük yaştan itibaren yetiştiren Hikmet, Nazan'ın üzerinde etkili bir karakterdir. Bu etki çoğunlukla baskı şeklindedir, genç kızı adeta göz hapsine alıp her hareketine bir kulp takmaktadır. Nazan özellikle sıcakkanlılığı ve güzelliğiyle çok dikkat çeker. Bu yüzden özellikle erkeklerin de olduğu ortamlarda hareketlerine daha dikkat etmesini salık veren Hikmet bu ikazlarını gitgide artırır. Ortamda Nazan'ı uyaracaksa önce hafif öksürür ve kızı göz hapsine alarak gözleri ve iğneleyici sözleri ile diyeceklerini anlatır. Abla Hikmet Hanım yine bir ortamda: *“Bir iki öksürüp boğazını temizledi, ayrıca bu Nazan'ın ikide bir lafa karışması da hoşuna gitmiyordu, bir kadının yabancı beyler önünde bu kadar konuşması edebe aykırı.”* (Işınso: 1993: 118) Nazan yıllarca İstanbul'da dedesinin konağında ablası ve dedesi ile beraber yaşamıştır. Babaları Ankara'da Gazi Mustafa Kemal ile görev yapmaktadır ve kızlarını Gazi ile tanıştırmak istemektedir. Bu yüzden artık yaşamlarına Ankara'da, babalarının konağında devam edeceklerdir. Nazan meşakkatli bir tren yolculuğundan sonra halkın zor durumunu görür, vatanın içinde bulunduğu yokluğa tanık olur ve bu duruma çok üzülür. Kendini ve yaşamı anlama çabasında olan Nazan Mehmet Efendi adlı bir dervişin evine sohbete gitmeye başlar. Genç kız aklına takılan soruları hiç çekinmeden hocaya sorar, sohbet ortamı kalabalıktır, sorularını çekinmeden ortaya dökmesine ablası Hikmet Hanım çok kızar. *“El âlemin adamının yanında o ne kendini kaybedişmiş öyle ne biçim sorular sormuş! Kalb-i derunundaki sualler hiç öyle*

yabancı birine, hem de bir erkeğe açılır mıymış!” (İşinsu: 1993:227) Nazan kendini ve dünyayı tanımak isterken aklına takılan sorulara makul ve mantıklı cevaplar bulduğu nur yüzlü Mehmet Efendi’den etkilenir. İnsanı anladığını düşündüğü bu hocanın yanında kendini rahat hisseder ve hocadan çekinmez. *“Şu yaşa gelmiş, eğer kendisini tanımamışsa Nazan; doğrusu pek ayıpmış!”* (İşinsu: 1993:227) Nazan güzelliği ile dikkat çeken bir genç kızdır. İnsanın duygularının ve iç güzelliğinin önemine inanan Nazan sürekli dış güzelliğinden söz edilen ortamlardan uzak kalmaya karar verir. İnsanlara değer veren Nazan kendisi dışında sohbetin olmadığı sığ grupların arasında yer almak istememektedir. Bu kararında en büyük etken ablası Hikmet Hanım’dır. Ablası genç kıza sürekli eziyet etmekte, psikolojik şiddet uygulamaktadır. Hatta işi o kadar ciddi bir hale getirir ki genç kıza bir gün ‘fahişe’ der. *“Nazan kalabalık arasına girmek istemediğini söylüyordu. Fahişelik yakıştırıldığından beri bilhassa güzel yüzünü ve bedenini iyice aşağıladığı için, insan bilhassa erkek bakışlarından kaçması lazım geldiğini düşünüyordu.”* (İşinsu: 1993: 290) Hikmet kardeşi Nazan’a baskısını iyice artırmıştır. Nazan Mehmet Efendi’nin sohbeti için adamın evine sıklıkla gider, sohbet ortamları hep kalabalıktır. Herkes Mehmet Efendi’nin sohbetinden payına düşeni almaya gelmektedir. Hem bu dünya hem de ahiret hayatı için çalışmak gerekliliğine inanan hoca Millî Mücadele için de vatandaşa düşenleri anlatır. Nazan ablasının ısrarlarına rağmen bu eve gittiği için abla Hikmet Hanım artık iyice baskıyı artırır ve *“Şimdi ölsem, böylece sana pek küskün giderim.”* (İşinsu: 1993: 356) der. Fakat Nazan yaptığı şeyi yanlış bulmadığı için ablasının sözünü dinleme gereği duymaz. Psikolojik şiddetin sınırlarını zorlayan abla Hikmet, yıllarca genç kıza annelik de ettiğini dile getirerek Nazan’ı iyice sıkıştırır. Nazan’ın hocanın sohbeti yerine hocaya olan aşkıdan dolayı o eve gittiğini söyler. Halbuki Mehmet Efendi evlidir ve eşi Sevginur’u çok sevmektedir. *“O eve gitmek için benim cesedimi bile çiğneyebilirsin! Allah aşkıymış, hayır inanmıyorum, bu cismani ve çok adi, çirkin bir aşk! Zaten başka türlü olsa içinde zerrece Allah aşkı bulunsa sana analık eden bir kadının canına kastedip onun nasihatlerini çiğner misin böyle?”* (İşinsu: 1993:356)

Kadının kadına yaptığı baskının ve bunun sonucu yaşanan psikolojik çöküntünün örneklerinin verildiği *Cumhuriyet Türküsü* romanından sonra Nisan

Yağmuru romanında da Meryem, on beş yıllık eşi Cahit'i trafik kazasında kaybeden, bunun buhranını yaşayan bir kadındır. Bu yüzden hobilerine ve arkadaşlarına fazlaca ilgi gösterip bunlarla zaman geçirmeye çalışır. Yeni bir hobi de edinir; sedef ustasının atölyesine gitmek. Bu atölyeye oradakiler tezgâh derler. Tezgâhta sanat, felsefe, müzik, tarih sohbetleri yapılmakta; herkes kendine göre bir bilgi, öğreti bulup öğrenip yoluna devam etmektedir. Eskiden tanıdığı arkadaşları Meryem'in yeni hobisine başlangıçta tepki göstermezler ama bir yerden sonra kendisini dini öğretilere kaptırdığı gerekçesiyle ona kızmaya ve onu eleştirmeye başlarlar. Psikolojik şiddetin başlaması önce sessizlik sonra artan eleştirilerle olur. *"İlk aylarda kimse tenkitçi değildi, evime gelip benimle oturup o uzun suskun saatleri paylaştılar ancak benim eski ben olmayacağıma, eski uğraşlarımın hiçbirini devam ettiremeyeceğime karar verinceye kadar... Sonra eleştiriler ve akıl vermeler başladı."* (İşinsu: 1997:40) Bu sedefkâr usta ile görüşmeyi, atölyeye gidip gelmeyi sıklaştıran Meryem'e, arkadaşı Zeynep'in yaklaşımı çok sert ve acımasız olur. Sedefkâr dostum dediği hocaya âşık olduğuna kadar lafı getirir, durumu çirkinleştirir. Hatta atölyeye birkaç kez beraber gittikleri Gülgün'e de her şeyi acımasızca söyler. Laflarının sınırı yoktur. *"Sen de aynı yolun yolcususun Gülgün, sanki sen bir bok musun, aynı yolun yolcusu işte... Bir ince adam görüp ona kapıldınız, bu kadar mı erkek sıkıntısı çekiyordunuz be!"* (İşinsu: 1997:80) Meryem zaten bunalımdan yeni yeni çıkmaktadır. Üstüne bu tarz ithamlar onu yaralar ama bir yandan da genç kadını güçlendirir. Kendine çok yüklendiği zamanlar da olur. Gelgitleri arasında kendini bulmaya çalışır, bu gelgitlerden dolayı iyi bir şeyler yaptığında yine kendine kızar. *"Seni kendini beğenmiş kadın!"* (İşinsu: 1997:120)

Nisan Yağmuru'nda da *Havva* romanında da psikolojik şiddet kadınlardan kadınlara gelir. Hümeysra Hanım ve Rıfkı Bey evlenirler. Çocuk sahibi olmayı istemeyen Hümeysra Hanım hemen hamile kalır. Zaten nazlı ve kaprisli bir kadın olan Hümeysra Hanım istenmeyen hamileliği ile iyice çekilmez birine dönüşür. Ama Rıfkı Bey eşi ne kadar nazlanırsa ilgisini o kadar artırır. Hümeysra Hanım da artık bunu mağdurluk psikolojisine çevirir ve hamileliğin, lohusalığın, anne olmanın tüm zorluklarından şikâyet etmeye, bütün bunlara isyan etmeye başlar. Hümeysra Hanım naz niyazı artırdıkça Rıfkı Bey'in ilgisi de doğru orantılı artar. Havva böyle bir ortamda doğar, büyür. İstenmeyen bir bebek olarak doğan Havva annesi kadar güzel

olmayınca da annesi tarafından aşağılanır, dışlanır, küçümsenir. Rıfkı Bey de bu durumlara sessiz kalır veya eşini savunur. Hiçbir zaman kızının yanında olmayan, olamayan Rıfkı Bey bu duruma üzülse de eşine bağımlıdır, onun sözünün dışına çıkamaz. Havva esmer güzeli bir genç kız olacaktır ama küçük bir çocukken hem dış görünüşü hem de karakteri ile ilgili annesi tarafından sürekli eleştirilir, bu eleştiriler psikolojik şiddete varır. “*‘Kambur durma Havva, iğrenç görünüyorsun.’ İnadına eğiliyorum... ‘Çiklet çiğneme Havva, mahalle kızlarına benziyorsun.’ Çiğnemekle kalmıyor, patlatmayı da öğreniyorum. ‘Öyle gözlerin buz gibi bakarken sırtıma Havva, insanın gözleri gülmeli önce, asıl güzel olan odur.’ Aynaya bakıp soğuk bakışlarımı seyrediyorum.*” (İşinsu: 1998: 13) Kızını eksikli görmek Hümeysra Hanım için sıradan bir olaydır. Havva’yı güzelleştirmeye çalışarak ona sevgisini gösterdiğini sanan annesi, arkadaşı Berrin Hanım’la görüşür. Berrin Hanım Havva gibi küçük bir çocuğa bu şekilde sevgi göstermenin doğru olmadığını, onun ruhunda yaralar açacağından bahsetse de Hümeysra Hanım kendi bildiğini okur. Berrin Hanım küçücük çocuğa yapılan psikolojik şiddeti görür ve arkadaşı Hümeysra Hanım’ı uyarır. “*Bak güzelleştirmeye çalışmak ve özellikle bunu ona söylemek, e bir çeşit onu eksikli görmektir, yani sanki çirkinmiş gibi, sanıyorum ki çocuk zaten senin güzelliğin karşısında kendini beğenmiyordur, hiç kimse senin kadar güzel olamaz, bunu fark ediyordur.*” (İşinsu: 1998:125)

Emine İşinsu’nun eserlerinin birçoğunda yer alan psikolojik şiddet ve baskı son romanı olan *Bir Aile*’de de görülür. *Bir Aile* romanında Işık evlendiği ilk günden itibaren aldatılır ve bu durumdan haberdardır. Evliliğinin ilk yıllarında bu duruma çok üzülür, sessiz kalır ve duygularını içine atar. Ama sonra hissiyatını ve sevgisini kaybeder. Çünkü Behçet zayıf karakterli bir erkektir ve onun yaptığı bu psikolojik şiddete tepki vermemeye başlar. “*Behçet’in ilgi duyduğu, arkadaş olduğu, yani çıktığı birçok kızın olduğu haberi geldi bana, oysa Behçet benim kocam, karnımda onun üçüncü çocuğu var.*” (İşinsu: 2013:77) Daha evliliğin ilk günlerinde karakterini belli eden Behçet Işık’ı üzse de yaptığı karaktersiz tavırlarıyla Işık’ı baskı altına alsada zaman geçtikçe Işık bu duruma aldırılmaz olur. “*İlk kavgamızı, galiba o bir haftalık balayımızda yaşadık. Sokaklarda yahut kaldığımız otelde; gelip geçen kızlara, kadınlara yiyecekmiş gibi bakardı, ben doğrusu rahatsız olurdum ve tabii bu yüzden*

çıkan kavgalar beni çok üzerdi.” (İşinsu: 2013:145) “Behçet de hiç tasam değil artık! İnanır mısın bilmem, bir zamanlar ben onu çok severdim. Ama sonra çıktığı kadınları, kızları işite işite artık Behçet’e karşı buz kesmeye başladım. Sanki sadece midemi bulandırıyor.” (İşinsu:2013: 158)

Evliliğini kurtarma çabasına giren Işık olanları bilmiyormuş gibi yapmaya başlar. Çocukları vardır, onların büyümeleri gerekmektedir, annelik içgüdüleriyle kocasından nefret etse de bu evliliğe, baskıya katlanır. *“Ne yapabilirim, bu adamı nasıl evine, karısına, çocuklarına döndürebilirim diye de çok düşündüm ama olmadı, olamadı işte. Kocama olan sevgim günbegün azaldı. Onun beni çeşitli kadınlarla aldatmasını bilmiyormuş gibi davrandım. Sadece çocuklarımın büyümelerini bekliyordum.” (İşinsu: 2013:200)*

Behçet bir yerden sonra psikolojik şiddetinin dozunu iyice artırır, aldatma olayını bambaşka boyuta taşır, kız arkadaşlarını eve getirmeye Işık’la tanıştırmaya başlar. Işık adeta bir tutsaktır ve kocasının her yaptığına boyun eğen bir kadındır. *“Aynı zamanda Behçet’in sokaktan buraya odasına dönmesini de beklerdim, hemen her akşam, yanında bir başka kızla gelirdi... Selamlaştırdık; bazen de yanındaki kızın ve benim isimlerimizi söyler tanıştırdı bizi.” (İşinsu: 2013:83) Işık’la Behçet’in evliliği, erkeğin kadını sindirdiği bir evliliğdir. Işık çoğu kez sessiz kalır çünkü huzursuzluğu sevmez. “O bir şey yaptığı zaman, ‘neden, niçin’ diye sormam, çünkü mutlaka bir kavga çıkarır, bense her türlü kavgadan çekinirim; kaçırım.” (İşinsu: 2013: 122)*

Behçet’in baskısı en çok Işık’ın eğitimi ile ilgili olmuştur. Annesi gibi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi’nde görev almak isteyen Işık, eşinin baskısından dolayı fakülteyi zar zor bitirir. *“Ama işte; ben o kadar okudum ettim, Behçet’e karşı, gerçekten canımı dişime takıp nelere karşı savaştım ama; fakülteden mezun oldum ancak, şimdiyse hala ev kadınlığım devam ediyor; Behçet benim çalışmamı istemiyor maalesef, çocuklar ortada kalırmış! Oysa ben, kendimce Mehmet Tunalı hocayı seçmiştim, onun asistanı olmak istiyordum.” (İşinsu: 2013:158)*

Behçet sürekli psikolojik şiddet uygular. Işık artık boşanmayı düşünmekte, çocuklarının yollarını çizmelerini beklemektedir. *“Pek tabi yüreğimin en içinden; kocam kabul edilen bu adama, Behçet’e bela okudum. Çünkü herif; benim aşkla, sevgiyle, sevinçle el uzattığım her şeyi itti, yok etti, kirletti ve tabii komikleştirdi... Ve kendince, benim üniversite mezuniyetimle ve tabii diplomamla alay etti. Yalnız benim de ondan nefret edeceğimi hatta ettiğimi bilemiyordu.”* (Işın: 2013:182)

Behçet’in en büyük psikolojik şiddeti ise, Işık’ın doğum gününde eve getirdiği kadının aynı zamanda oğlu Aziz’e de sarkıntılık etmesi, oğluya da arkadaşlık etmesi olmuştur. Hatta bütün olanlar öğrenilince Behçet, eve getirdiği bu hamile kadını Işık’a doğum günü hediyesi olarak sunar. *“Sayemizde hanımefendi bir tiyatro seyrettiniz. Karıdan bıkmıştım, senin de hoşuna gitsin diye buraya getirdim işte. Sana doğum günü hediyesi! Bu kadar senelik kocam, doğum günümü ilk defa hatırlar gibiydi. Ben genellikle doğum günümün hatırlanacağına hiç şahit olmamıştım, evet bu akşam, hayatımın en rahatsız, en rezil doğum günümü yaşamıştım!”* (Işın: 2013:225)

Romanın sonlarına doğru Işık artık boşanmaya karar vermiş, çocuklarıyla konuşmuş, yolunu çizmeye ant içmiştir. Ama Behçet hiç akıllanmadan yapacaklarına devam eder, son noktayı da koyar. *“Sabaha karşı Behçet sarhoş ve neşeli gelmiş; divanın üzerine uzanıp yatmış, beni inceden inceye süzmüş; canı falan filan çekiyormuş ama yorgunmuş! Zaten metresinin yatağından daha yeni çıkmışmış! Hem yorgunmuş hem de kadının parfüm kokusu üzerine sinmişmiş! Bana böylece anlattı; kılım bile kıpırdamadı, ne kadar ciddi vazgeçmişim ben bu adamdan.”* (Işın: 2013: 235)

Okumuş, eğitilmiş bir aileden gelen Işık akıllıdır, üniversite mezunu bir kadındır. Ama yıllarca hep boyun eğen, psikolojik şiddete maruz kalan adeta tutsak bir annedir. Önce iyi bir evliliği, mutlu sevgi dolu bir yuvası olsun istemiş; arka arkaya olan çocuklarıyla ev ortamını kurmuş; kocasını bu yuvaya bağlamak için uğraşmıştır. Yuvasını kurmak için çabalamış bu dişi kuş artık yorulmuş ve boşanmaya karar vermiştir. Artık nefret ettiği Behçet’in psikolojik baskısına boyun eğmemek, tutsaklığından kurtulmak istemektedir. *“Kocam bu adam ya, sözde kocam ya! Şimdi*

daha ziyade, özde ve de en dipte 'sözde' kocam ya! Şimdi ben sadece kusmak istiyorum.” (Işınsu: 2013: 253)

3.2.3. EZİLEN, İSYAN EDEN KADIN

Işınsu'nun eserlerindeki ezilen kadın karakterler genellikle toplumsal adaletsizliği, cinsiyet eşitsizliğini ve kadın haklarının ihlalinin eleştiren araçlar olarak kullanılır. Bu karakterler genellikle toplumun geleneksel cinsiyet rollerine meydan okur ve kendi hayatlarını yönlendirmek için mücadele ederler. Bu karakterler, genellikle toplumun ve ailenin baskıcı yapılarına karşı çıkarak, kadınların güçlenmesi ve özgürleşmesi için bir çağrı niteliği taşır. Birçok kadın karakter roman sonunda hayatını sorgulamaya başlar ve ezilmeye başkaldıran kadına dönüşür.

Emine Işınsu'nun on yedi romanının incelendiği bu çalışmada ezilen isyan eden kadın başlığı altında ilk olarak *Azap Toprakları* romanı ele alınır. Romanda kendi topraklarında tutsak edilen, işkenceye uğrayan Türk halkının isyanı anlatılır. Ne topraklarını bırakmak isterler ne de tutsak yaşamayı kabul ederler. Türkiye'ye kaçmanın yolu da artık zordur. Türk halkı kendi toprağında özgür değildir, isyan ederler. Kadın olmak bu topraklarda daha da zordur. Kız evladını yitiren annenin isyanını duyan yoktur. *“Hepsi bir kara toprağın uğruna ya hu... Keşkem insanı topraktan yaratmasaydın, belki bu çekişme olmazdı o zaman. Olmazdı ya. Abe toprak insan, toprağı istiyor; hayvandan da aşağı oluyor, canavardan da beter. Batı Trakya'da da hal böyledir. Allah'ım sen hiç Batu Trakya'yı görmez misin?”* (Işınsu: 1970: 35) İsyancıları kendi içlerinde yaşayan Türk halkı sesini duyuramamanın derdindedir. Türkiye'ye, Ankara'ya seslerini duyuramamanın isyanındadırlar. *“Uçsa Ankara'ya gitse...Bir bir anlatsa. Yoldan geçen adamları, kardeşlerini tutup anlatsa. Meclis'in önüne gidip otursa, anlatsa. Gazetelere, kitapçılara gidip anlatsa... 'Yunan hainliği geçmez, korkaklığı bitmez, zulmü tükenmez', dese. 'Çocuklarımızı okutmuyor, bir iki okumuşumuzu subay yapmıyor, tarlalarımızı, arsalarımızı zorla elimizden alıyor. Bir hastaneye bile yatırmıyor. Her gün dayak, her gün işkence' ... dese. 'Yumruğunu başımızdan eksik etmiyor, kanımızı iliğimizi emip kemiklerimizi un ufak*

ediyor.’ Dese. ‘Ondan da geçtim, küçücük kızanlara siz Türk değilsiniz, Müslüman olmuş Rum’sunuz diye öğretiyor.’ dese. Elbet bir şey yaparlar canım, çünkü bunları duyduktan sonra, bir rahat lokma geçmez boğazlarından. ‘Türk olduğunu söylemek en büyük suç orada.’ dese, burada Türkler kızmaz mı?’ (İşinsu: 1970: 48)

Özellikle çocuklar üzerinde okullarda yapılan asimilasyon çalışmaları Türk halkını çileden çıkarır. Baskıyı iyice artıran Yunan hükümeti okullara müdahale etmekte; Türkçe hiçbir sözcüğün kullanılmasına, yazılmasına, okunmasına müsaade etmemektedir. *“Gavurların kanunu var, kanun dinlemiyorlar. Bir Türk okulu yazdırabildin mi okulun tabelasına? Bir Türk kitabı görüyor musun, rahatça Türkçe konuşabiliyor musun? Yoo... Çünkü söz onların, emir onların. Sen anca emir kulusun. Yalan mı, kafan, ayağın, bağlı be...” (İşinsu: 1970: 121)*

Azap Toprakları’ ndaki kendi toprağında kendini esir hissedip isyan eden anneden sonra *Tutsak* romanında Ceren de kendini tutsak hissedip isyan eder. Eşi tarafından sürekli ezilen Ceren, hayatının içine sıkışmış durumdadır. Çocukları olmasa ya da onları rahatça birilerine emanet edebilse ölmeyi bile düşünür, isyan eder. *“Çocuklar, üvey anadan zarar görmeyecek yaşa gelseler bir bir gelsinler, hemen öleyim. Selim, on beş yaşına bassa bir, şimdi yedi... Sekiz sene daha var önünde. Nasıl büyüyor, uzuyor, ağırlaşıyordu bu sekiz yıl. Dayanabilecek miyim? Kaçmak istiyorum oysa, her şeyden, herkesten. Cümle seslerden, bütün ağırlıklardan. Hayır hiçbir sorumluluk istemiyorum.” (İşinsu: 1973: 95)* Ceren arkadaşlığını ilerlettiği Tarık’la çok konuşmuş, çok şey paylaşmıştır. Konuştukça kendini daha da anlatma ihtiyacı duymuş, Tarık’ın vefatıyla içinde yaşadığı duygular fırtınaya dönüşmüştür. Annelik sorumluluğu altında ezilirken bir yandan da Tarık’ın şehit olması ile isyanının boyutu artmıştır. *“Doktora da gitsem, gündüzleri uyuyup geceleri içsem de her dakika Tarık’ın ıstırabını duysam, kendi boynumda onun boynundaki ilmeği hissetsem de sağım işte. Yaşıyorum! Yüz yerden yaram olsun varsın, fark ediyor mu?” (İşinsu: 1973: 59)*

Orhan Ceren’in eşidir. Ceren’den şikâyet eder; evle ilgilenmediğini, ressam olduğu için resimleri ile meşgul olduğunu söyler. İsyanlarda olduğunu dile getirir. *“Öyle evle, benimle falan meşgul olmaz. Eee ne halt edeceksin kardeşim, içeceksin tabi.” (İşinsu: 1973:76)*

Tutsak romanında Ceren evlendikten sonra gazetelerde dergilerde ‘İyi eş misiniz?’ ‘Nasıl iyi ev hanımı olunur?’ gibi anketlere bakar, orada yazanları birebir uygulamaya çalışır. Bu kurallara göre evliliğini düzenlemeyi ister ama bir yandan da neden kadınlar uğraşsın, erkekler de uğraşsın diye isyan eder. “*Akşamları işinden yorgun argın dönen kocanızı giyinmiş süslenmiş olarak ve güler yüzle karşılayın. Ceren bu emri aşağı yukarı on yıl her akşam tekrarlardı. O saatlerde ayna karşısında gözlerine alelacele siyah kıvrıklar çekerken, rujunu sürerken kendinden tiksинmemek için beynini dondurup düşünmemeye çalışırdı. Eğer düşünebilseydi, bir sürü Neden? Sualî ile sarsılacaktı elbet. Neden kadınlar için, neden erkekler için yok?*” (İşinsu: 1973: 26) Ceren ezilen kadınları, düşüncesiz erkekleri anlamaya başlar.

Tutsak romanında Selma da önce ezilen bir kadinken boşandıktan sonra daha sağlam adımlar atan bir kadına dönüşür. ‘Bir kadın önce kendine güven duymayı öğrenmelidir.’ der. Henüz çocukken kendine güven duyması gerektiğini yine bir kadından öğrenmiştir. “*Daha çocukken, hatta genç kızlığa geçiş yıllarında kendini pek çirkin, kaba bulur utanırdı. Evlerine gelen annesinin arkadaşları hanımlar, güzel kokular saçarak onu öptükleri zaman, hanımların kirlendiklerini sanır, onlar namına üzülürdü... Sonra yine annesinin arkadaşlarından biri Selma’ya ‘Güzel olmak, kendi güzelliğine inanmak, güvenmektir canım biliyor musun? dedi.*” (İşinsu: 1973: 139) Bu konuşmanın geçtiği günden sonra Selma her akşam yatarken aynayı alıp karşısına yüz kere ‘Ben güzelim.’ demeye başlar. Öz güveninin böylelikle değiştiğini söyler.

Tutsak romanındaki ezilen kadınların isyanından sonra *Sancı* romanında da haklı bir isyan vardır. Davası için uğraşan Leyla dava arkadaşının tecavüzüne uğrar. Sonra da örgütünün gizli işleri olduğunu anlamaya başlar. Büyük bir boşluğa düşer. Kendi kendini değersiz, önemsiz, umutsuz bulmaya başlar. İsyani hayatının gidişatının son üç yılda çok hızlı değişmesinedir. Bir zamanlar babasının küçük kızıdır, bir an önce büyümeyi çok istemiştir ama şu üç yıl geçtikten sonra tekrar eski masum, güleç yüzlü prenses olmayı her şeyden çok ister. Artık her şeyden, herkesten yorulmuştur. “*Hem beni bırakmayacaklarını söyledi hem de çuval gibi silkeleyip gitti... Hiç böyle silkeleyip atabilirler mi? Ben onca önemsiz miyim?*” (İşinsu: 1974:296) “*Artık babamın prensesi bile olamam! Şu suratımın sertliğine bak, gözlerim parlamıyor.*

Yorgunum yorgun... Herkes beni bırakıyor, haklılar. Ne yani herif benimle yatmak istiyordu, yattı. Artık onun için bile ilgi çekici değilim.” (İşinsu: 1974: 297) Tüm hayatı gözlerinin önünden geçen Leyla için yaşamak anlamsızdır. Tükenmişlik duygusu ile kendini tahlil eden Leyla hayat karşısında yaprak gibi oradan oraya savrulduğunu düşünür. Sanki yaşama sevincini ve amacını yitirmiştir. “*Keşke bir prenses olsaydın ve de prenseslik yetseydi sana. Ya da tüm davranışları ve tutumu ile bir komünist olsaydın... Niçin sallanıyorum! Sallanma bile denmez buna, fırlıdak gibi dönüyorum. Aşağı yukarı, sağa sola... Bu gece yıkılmışlığın en dibindeydi. Bilhassa kendi kendini böyle açık, ruhunu çırılçıplak görebildiği için perişandı. Yaşantısının amacı gerçek bir bilmece gibi gözünde büyüüyordu.*” (İşinsu: 1974: 298-299)

Bir diğer roman *Canbaz*’da Tülin değersizlik hissini sonuna kadar yaşayan bir genç kızdır. Annesi babası boşanmış, varlıklı bir ailede anneden de babadan da yeteri kadar değer görememiş genç kız görünür olmak ister. Babasının maddi gücünü sonuna kadar harcamak için uğraşır, gereksiz harcamalar yapar. Çünkü babası tekrardan evlenmiştir. Annesi de yeniden evlenmiştir ama Tülin onunla hiç görüşmez. “*Annem beni babama bırakıp gittiği zaman ondan nefret ettim. Babam o kadını aldığı zaman, babamdan öğrendim. Kimse benim için sevdiğinden yahut özel yaşantısından vaz geçmedi, bu mu sevgi? Evimizde bencillik gördüm ben, yalın bencillik ve diğerlerine, bana karşı büyük bir umursamazlık, ilgisizlik. Bu mu sevgi?*” (İşinsu: 1982: 88) Pansiyonunda kaldığı Sevim Abla Tülin’i “*O, zavallı ve yalnız çocuk.*” (İşinsu: 1982: 89) şeklinde tanımlar. Çok hırçın ve patavatsız tavırlarının altında sevgisizlik isyanı yatmaktadır.

Canbaz romanındaki Tülin ilgisizlikten isyan eden bir genç kızdı. *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında Mevsim babasıyla yaşayan, evlenmemiş bir genç kızdır. Yazarlık mesleği ile uğraşan Mevsim öykülerini bir dergide yayınlar, ardından roman yazar ve farklı farklı yayınevlerine kitabını basılması için teklif verir. Hiçbir yayınevi bu işi kabul etmez. Çocukluğundan beri tek hayali iyi bir yazar olmak olan Mevsim hayal kırıklığına uğrar. Maddi olarak çok iyi durumda olan babası Mevsim’den habersiz Ekim dergisini satın alır. Bir süre sonra Mevsim Ekim dergisinden aranır ve kitabı bu yayınevinde basılır. Mevsim çok mutludur. Derginin sahibinin babası

olduğunu uzun bir zaman sonra tesadüfen öğrenir. *“Ben o zamandayım numaralarını ‘bilmeyen’ babamın, bilmem kaçınıcı şirketin basınla ilişkiler müdürüne Ekim’i satın aldırıldığını ve dolayısıyla bu derginin görünmez sahibi olduğunu bilemez düşünemezdim hatta.”* (İşinsu: 1988:118) Bu duruma isyan eden Mevsim kendine olan inancını, güvenini kaybetmiştir. *“Şüphesiz benim için yapmıştı bu işi, kendince sebepleri vardı, kendince bütün sebepler makul olmalıydı. Fakat ya ben? Dünyam baştan başa öfke kesilmişti. Baba çek ellerini yakamdan, baba düş boynumdan, bırak beni baba.”* (İşinsu: 1988:179) Mevsim ilk defa aşk yaşadığı Orçun’la, tüm hayatını adarcasına yaşamaya başlar. Ama Orçun’un beklentisi, amacı başkadır. Bu yüzden de Mevsim’e karşı daha ilgisiz durur. Çoğu zaman da Mevsim’in çok ilgilendiği bir konuyu veya durumu geçiştirir, genç kızı ezer. Mevsim bu duruma isyan eder. *“Sevgi izahım arada ezilip yok oldu. Sevgilim benim anlatmaya çalıştıklarım üzerinde bir nebze dahi düşünmemiş, kafasında bana ve kendisine verdiği yerlere göre bu yerlere pek uygun bir hükümle sorunu bağlamıştı.”* (İşinsu: 1988: 141) Mevsim kafasında yıllardır tasarladığı, başkahramanın Mehmet isminde olacağı bir roman yazmak için uzun uğraşlar vermiştir. Ama bir türlü kurguyu, kişileri, mekânı, zamanı oturtamaz. Özellikle Mehmet karakteri ile çok ilgilenir, adeta Mehmet her an yanı başında gibidir. Bu romanı her an düşünmekten çok bunalmıştır, isyan eder. *“Yazıyorum, kafamın bütün bedenimin içi arı kovarı gibi... Vızıltılar vızıltılar. Peteğin dolduğu yok, nerede balım? İçim çok gazla; göğsümün altından yavaş yavaş gelip yüreğimi saran, boğazıma kadar uzanan bir yanma ile çok fazla sıkılıyor.”* (İşinsu: 1988: 283)

Kaf Dağı’nın Ardında romanını başkahramanı Mevsim gibi *Atlıkarınca* romanında da ezilen, isyan eden kadın olarak ilk Nurgün ile karşılaşılır. Nurgün eşinden ayrılmış, bu sürecin ilk iki yılını çok zor geçirmiş, şimdi Yağız’la bir ilişkinin başlarında olan olgun bir kadındır. Yağız ise güçsüz, öfkeli ve yalnız biridir. Nurgün ona merhametli davranır, fakat ona olan bu merhameti Nurgün’e ağır gelir ve isyan eder. *“Yağız neşeliyken benimle beraber olmak ister, bir de morali bozukken... Şu iki halden başkasını yaşadığı yok zaten... Sevgili daimî uyarıcı! Ah o kadar yalnızsın ki, o kadar muhtaçsın ki... Nasıl ve en mühimi ‘ne’ kabul edersem edeyim sen bir problemsin hayatımda!”* (İşinsu: 1990:21) Yağız kendini yetersiz bulan biridir. Nurgün sanatçıdır, ressamdır. Aynı zamanda kültürlü, eğitilmiş biridir. Ama bunların

ötesinde Yağız'ın gördüğü, Nurgün'ün eski eşinin profesör olmasıdır. Eski eşle yarışı bitmeyen Yağız, kendini her daim kıyaslamaktadır, öfkeye ve kıskançlığa kapılır. Bütün bunlar Nurgün'ün gözünden düşmesine neden olur, hatta kadını isyan ettirir. *“Yağız’dan ve salonda bulunan herkesten kaçış, doğrusu şu anda ihtiyacım var böyle kaçışa... Aksi halde Yağız’ı haşlamam gerekecek... Ne dersem diyeyim, hatta adamın evi terk etmesine vardırayım... Yine yıpranacak olan benim... Sustum.”* (İşinsu: 1990: 90) Yine *Atlıkarınca* romanında bir diğer isyan eden kadın Merve, Ömer’le evlenmek üzeredir. Ama onun hareketlerinden ve kişiliğinden hoşlanmaz. Kendine bile zor itiraf etse de aslında etrafındaki herkes Ömer’i beğenir, Merve de bu yüzden onunla evlenmeye sıcak bakmaya başlar. Halbuki Merve bu duruma düşecek bir kız değildir. İsyan eder, isyanını da Nurgün’le paylaşır. *“‘Yine de evleneceğim Nurgün, çünkü...’ ve olanca biçareliğimi, budalalığımı, Nurgün’e açık edip, ‘çünkü herkes o kadar peşinde ki onun...’ deyiveriyorum. Evet başkalarına inat olsun diye; yengeme, Gül’e, Mehtap’a hatta Sümbül’e... görüp görmediğim, onca kadına, inat olsun diye! Nerde kaldı benim kararlılığım, seçimlerim, kendime güvenim? Nerede eski Merve?”* (İşinsu: 1990: 156-157) Merve Nurgün’e bir başka gün yine kendini anlatır, artık kendini iyi tahlil etmiştir ve daha iyi ifade etmeye başlamıştır. Bütün bu Ömer saplantısına isyan eder. *“Savunma mı? Kimi? Belki hala kendimi...Ona olan sevgime mazeretler bulmaya kalkıyorum, olur iş mi?”* (İşinsu: 1990: 186) Romanda bir başka anlatıcı Mehtap’tır. Hayatı hep zor şartlarda geçmiş olan Mehtap evlenmeden önce babasından çok çekmiştir, evlendikten sonra maddi olarak rahatlasa da bu sefer de profesör eşinden psikolojik olarak şiddet görmeye başlamıştır. Gecekondu mahallesinde yaşarken Emine Teyze adlı eski komşusu ‘babandır hakkı var üstünde’ dedikçe isyan eden Mehtap şimdi de kocasının eziyetlerine isyan eder. *“Babamın hakkı var üstümde, kocamın hakkı var, hepsinin var... Bir benim hakkım yok kimsenin üstünde; nedir bu hak? Hak dediğiniz şey nedir ha? Kolları herkese yetiyor, bir bana ulaşamıyor.”* (İşinsu: 1990:170)

Atlıkarınca romanında birbirinden farklı birçok ezilen ve isyan eden kadınla karşılaşılır. *Cumhuriyet Türküsü* romanında ise iki kız kardeşin isyanı vardır. Hikmet’le Nazan annelerini erken yaşta kaybeden abla kardeşlerdir. Abla Hikmet Hanım çok küçük yaşlardan beri Nazan’a hem ablalık hem annelik yapar. Bu yüzden

Nazan kaç yaşına gelirse gelsin ona emirler yağdırmaya ve genç kızın hayatına karışmaya devam eder. Nazan bu durumun sürekli olmasından dolayı rahatsızdır ve isyan eder. Kendisini tanımak, hayatı anlamlandırmak isteyen Nazan arayış içindedir. Ama ablası onun üzerinde bir egemenlik kurmuş ve kıza soluk aldırılmaz. Nazan ablası Hikmet Hanım'a: *"Nazan, hep birilerinin bir şeyi! Adeta kendisi yok! Biçare! Halbuki ben Nazan'ın kim olduğunu anlamak istiyorum."* (İşinsu: 1993: 9) Nazan güzelliği ile dikkat çeken aynı zamanda sıcakkanlı, meraklı, heyecanlı bir genç kızdır. Ablası onun yanında hep sönük ve fazla ciddi kalır. Hikmet Hanım'ın ağırbaşlı, saygılı tavrı yanında Nazan'ın çocuksu tavrı da her zaman kıyaslanan bir durumdur. Nazan güzelliği ile övülürken Hikmet Hanım hep saygılı duruşu ile övülür. Halbuki o da esmer ve zarif bir genç kızdır. Nazan bu duruma isyan eder; *"Küçük kız ne kadar büyürse büyüsün, büyük kızın önünde daima küçüktür, kusurludur; bir de güzel olmasa. Bütün aile Nazan'ın güzelliğini över... Çok mu lazımdır sanki! Niçin onun güzelliğini övmeyenler, ha bire aklından muvazenesinden bahsaçarlar, ciddiliğini, saygısını söylerler. Saygı evet saygı, onda sevgi yok, belki beni bile sevmez."* (İşinsu: 1993: 169) Millî Mücadele yıllarını kapsayan yıllarda önce İstanbul'da dedeleriyle yaşayan genç kızlar daha sonra babalarının yanına Ankara'ya geçerler. Evde çalışanların sayısı azaldığı için, işin büyük bölümü Nazan ve Hikmet Hanım'a düşer. Hikmet Hanım yine komutan edasıyla kimin hangi işle hangi zaman diliminde ilgileneceğini planlamıştır. Nazan hayatı boyunca hep küçük kardeş olarak kalır ve ablasının komutlarına uyması beklenir. İstanbul'daki hayatları esnasında da kurallarıyla Nazan'ı bunaltan ablası, Ankara'ya geçince de genç kızı göz hapsine alıp emirler yağdırır. Hikmet Hanım hep bu şekilde emirler verdiği için Nazan isyanlardadır. *"Oh ne güzel, her şeyi planlamış bana bildiriyor! Ne zaman başka türlü oldu ki, daima onun planları, onun düzeni! Çünkü mantıklı ve akıllı olan odur!"* (İşinsu: 1993: 195) Kendini arayışta olan, hayatı sorgulayan Nazan Ankara'da Mehmet Efendi isimli hocayla tanışır. Bu hoca sohbetleriyle hem etrafındakileri rahatlatan, onlara bilgiler veren, aynı zamanda Millî Mücadele'yi destekleyen güvenilir bir adamdır. Nazan sorularına makul mantıklı cevaplar bulduğu bu ehil kişiye sıklıkla ziyarete gider. Mehmet Efendi'nin evi her daim şifa arayanlarla doludur. Mehmet Efendi'ye hayranlığını dile getiren Nazan ablasından hakaret dolu sözler duyar, bu eve ziyaretleri yasaklayan Hikmet Hanım'a Nazan'ın cevabı sert olur. *"Gideceğim ve*

göreceğim, bunu siz de biliyorsunuz, boşuna yasaklamasanız daha iyi olur!” (İşinsu: 1993: 228) Mehmet Efendi’nin evinde arayışının cevaplarını dolu dolu bulan Nazan için buradan ayağını kesmek imkansızdır. Hayatında belki de ilk defa ablasına karşı gelir. Ablası da kendisi de bu isyana şaşırırlar. *“Nazan ömründe ilk defa ablasına isyan ediyordu; fakat pek kararlı, kendinden emin konuşmuştu. Hikmet tekrar şaşaladı, şu tavır asla kabul edilecek gibi değildi!”* (İşinsu: 1993:228) Nazan deli dolu, aklına koyduğunu yapan bir kızdır. Küçük yaşta annesini kaybeden genç kız, uzun zamandır da babadan uzakta yaşamaktadır. Zaman zaman neşeli, zaman zaman da mahzun olan Nazan, içindeki isyanı bastırmak için tutunacak bir dal aramaktadır. Bunu da Mehmet Efendi’nin sözlerinde bulur. Ablası genç kızın hocaya âşık olduğunu düşünür. Hâlbuki hoca evlidir ve Nazan’ın hocaya hayranlığı, bir kadının erkeğe duyduğu ilgiden çok farklıdır. Nazan’ın hayatı sorgularken aldığı bu yoldaki arayışlarına başka başka kılıflar uyduran ablası, kardeşinin gerçek ihtiyacının bir sıcak söz, bir sıcak sohbet, bir nefes olduğunun farkında değildir. Yıllardır sadece yargılayan ve sorgulayan ablaya sonunda isyan eden Nazan: *“Nazan delişmendir. Bu hüküm yeter size, hepinize. Kimse bana neden, niye diye sormadı. Asıl ne hissettiğimi sormadı, gösterdiğim kadarını görüp beni adeta suçladınız. Kahkahalarımın ardında, gözyaşlarımın ardında ne saklı, hiç merak etmediniz.”* (İşinsu: 1993: 336) Nazan kendini ablasına karşı savunsa da Mehmet Efendi’nin eşi Sevginur da bu konudan çok rahatsızdır. Nazan’ın kocasına karşı olan ilgisi Sevginur’da kıskançlık seviyesini artırır. Eşine her ne kadar güvense de Nazan kadar güzel bir kadının sürekli evlerine gelmesine isyan eder. Konuyu eşine ve beraber yaşadıkları halasına açar. Hala Mehmet Efendi’ye güvenmesi gerektiğini dile getirse de ilerleyen günlerde Sevginur ’un kıskanç hallerini diline dolayacaktır. *“Belli hala işi alaya vurup gülüp eğlenecek artık. İnsan sarrafi hala, kendi küçük gönülcüğünü göremez mi, orada bir yaranın kanadığını fark edemez mi; şu an gülünüp söylenecek zaman mı, gayri yeter. Yeter, yeter!”* (İşinsu: 1993: 345)

Cumhuriyet Türküsü romanında isyan eden abla kardeşten sonra *Nisan Yağmuru* romanında Meryem’in hayata karşı isyanı başlar. On beş yıllık eşi Cahit’i trafik kazasında kaybeder. Cahit maddi olanaklarını Meryem’in önüne sermiş, dünyanın birçok yerinden türlü türlü aksesuarlar, tablolar, en gösterişli mobilyalarla evini donatmıştır. Meryem evliliği sırasında bunların rahatsız edici çokluğunun

farkında değildir. Eşinin vefatından sonra çok farklı bir grubun içinde sohbete ve üretime katılır. Meryem sanat, felsefe, tarih, resim, müzik, edebiyat sohbetlerinin yapıldığı; sedefkâr dostun ‘tezgâh’ denilen atölyesine gidip gelmeye başlar. Buradaki arkadaşları hayatlarını mütevazî şekilde yaşamaya çalışan kişilerdir. Arkadaşlarını evine davet edeceği gün evini tekrar bir düşünen Meryem eşyaların şaşalı oluşundan kendisini çok rahatsız hisseder. Geçmiş hayatının maneviyat boşluğuna isyan eder. *“Ev şaşaalıydı... Fakat o Cahit’in eseri idi. Ben de hiç itiraz etmemiştim ki maddi gücümüzün, Cahit’in gücünün bir göstergesiydi her şey. Onca tablo, porselen biblolar, avizeler, eşyalar hep İtalya’dan, Fransa’dan...”* (İşinsu: 1997: 37) Cahit’i suçlamak da istemeyen Meryem kendine kızar, bütün yaşadıklarının sorumlusu olarak kendini görür. *“Benim böyle karalara bürünmem, Ankara sokaklarına atmam kendimi boşuna değil, içimden içimden biliyorum ki geçirdiğim ve geçirmekte olduğum hayatın tek sorumlusu benim.”* (İşinsu: 1997: 40) Yine Meryem bu kâmil insan olma yolunda ilerleyen gruba girdikten sonra dedikodu ile ilgisini de tamamen keseceğine kendi kendine söz verir. Çok gıybet yapmasa da artık çok daha düzgün bir hayatının olması gerektiğine içinde bulunduğu ortam itibarıyla karar verir. Ama bazen bu bildiği doğruları uygulayamamaktan kendi kendine kızar, isyan eder. İsyan eder ve tekrar doğru yolu bulmak için çabalar. *“Gıybete bunca dikkat eden ben bile böyle bir hata yapmışım işte... ‘O gıybet çekiştirme değildir ki, o şeydir’ gibilerde aklileştirmelere girmek istemediğim için Gülten’i telefonla aradım ve Gülgün’e söylediklerimi olduğu gibi tekrarladım.”* (İşinsu: 1997:102) Eşini kaybettikten sonra büyük bir bunalıma giren, boşluğa düşen Meryem kendisine yeni uğraşlar bulmak için çabalar. Ankara’da kale civarında sedefkâr dost dediği ustanın sohbeti, bilgisi, duruşu, hayata karşı takındığı tavır Meryem’i derinden etkiler. Eşi Cahit’i kaybettikten sonra böyle biriyle tanışmak onu ne kadar heyecanlandırdıysa şimdi de onu kaybetme duygusuna kapılır. Usta farklı şehirlere gidip öğrenciler yetiştirmektedir. Yine gidecektir ama bu gidişe Meryem’in isyanı büyük olur. *“Cahit’ten sonra bir başka sevdiğimi de kaybedecek olma ihtimali beni deli etti. Aklımı yitirdim canım, aklımı! Ustasız hayat bana boş ve bilhassa boz renkli çorak görünüyor.; gözümün önünde sanki bu manzara somutlaşıyordu. Kalbim, baharlar açmaz olsun, nisan yağmurları yağmaz olsun diye tekrarlıyor.”* (İşinsu: 1997: 126)

Nisan Yağmuru'ndaki Meryem'in isyanından sonra *Havva* romanında başkahraman Havva'nın isyanı ele alınır. Havva anne ve babasının ilgisizliği içinde büyür. Anne Hümeysra Hanım çok güzel bir kadındır. Kendi dışında kimseyi sevmemekte ve beğenmemektedir. Evlense de eşini de pek sevmez, eşi Rıfkı Bey'in ilgisini sever. İstemsiz doğan Havva annesi için hiçbir önem arz etmez. Hele de çirkin gördüğü kızı için zoraki annelik yapamayan Hümeysra Hanım nazlanmaya devam ettikçe eşi Rıfkı Bey onun üzerine daha da düşer. Kendini ilgi bekleyen mağdur bir kız çocuğu gibi gören anne yanında büyümeye çalışan Havva ilgisizlik ve sevgisizlikten bıkmış bunalmıştır. Annesi her an kızını aşağılar, onu çirkin bulduğunu ima eder. Bu kadar ezilen Havva isyan eder. *"Bazen annemin yüzünün yandığını hayal ederdim; cildi büyük büyük kızarmış, göz çevresi kaymış, biri küçücük kalmış bu gözlerin biri kocaman olmuş, dudakları yanıp kül olmuş, ağzı bir kara boşluk. Çok çok çirkindi ve zafer: Babam artık onun etrafında pervane gibi dönmüyordu!"* (İşinsu: 1998: 13) Bu kederli günlerin izleri Havva'nın zihninden uzun yıllar silinmez. Sürekli ezilen bir çocuk olarak büyüdüğü evden isyan ederek ayrılır, üniversiteye gider. Ama arkadaşlık ilişkilerinde ve sonraki yıllarda sevgili olacağı kişiyle olan ilişkisinde sürekli güvensizlik duyar. Sevgi nedir bilmeden büyümüştür, o yüzden geçek sevgiyi bilemez, hissedemez. Mehmet Havva'yı gerçekten seven, onu koruyup kollamak isteyen biridir. Ama Havva bu kadar iyi niyetli, düzenli, terbiyeli, ahlaklı bir gence dahi güvenemez, onda kusurlar bulmaya çalışır. *"Ondan bıktım, Mehmet'in Mehmet olmasından bıktım, anlayışlı olmasından, seminerlere muntazam devamından, benimle hiç çatışmaya girmemesinden, yakışıklılığından, Dost'un söylediklerine uysal uysal boyun eğmesinden, ders çalışmalarından bıktım."* (İşinsu: 1998: 39)

Havva romanında bir diğer isyan eden karakter Ayşe'dir. Ayşe Havva'nın da arkadaşı olan, çok güzel bir genç kızdır. Etrafındaki herkes onu güzelliği ile tanır, tanıtır. Ayşe bu durumdan önceleri memnun olsa da sadece güzel olmasıyla ön plana çıkmasından yorulmuştur. Ayşe de güzelliğini daha da ön plana çıkarıp etrafındakilerin gözüne sokmaya çalışır. Bu da onu sevimsiz ve çekilmez biri haline getirir. Sevgilisi de olamaz, çünkü güzelliğine gelen sevgili bu güzellik geçince, ortada bir şey bulamayınca çekip gidecek diye düşünür. Zengin biri olmasının da bu çelişkilerinde payı büyüktür. Hem güzel hem zengindir ama içindeki derinliğin kimse

farkında değildir. Bu yüzden isyan eden Ayşe içini Havva'ya döker, Dost dedikleri psikologla olan sohbetlerinden etkilenen arkadaşlarına gıpta ile baktığını, onların yanında ezildiğini anlatır. *“İçimde iki ayrı insan var sanki, ikisi de benim ama... Siz hepiniz söz ve duygularını davranışlarına, davranış ve duygularını ise sözlerinize uygun düşüren kişilersiniz... İşte bu bir özenen, onun sözlerini ezberine alan kız var... Bir de daha çok görüntüme, davranışlarıma akseden bir tip var içimde, o benci, nefesine hâkim olamıyor, insanlar onu bir türlü kabul edemedikleri için hep öfkeli, öfkesini de çevresinden çıkarmakta acı acı...”* (İşinsu: 1998: 91)

Ezilen ve isyan eden kadın başlığı altında ele alınan son roman *Hacı Bayram* romanıdır. *Hacı Bayram* romanında Numan medrese eğitimini alıp dervişlik yolunda ilerler. Numan okuyup vaaz vermeye başlayınca da vaazlarında kadınlarla ilgili bölümlere yer vermeye başlar. *“Kur'an-ı Kerim'e göre kadın anlayışı vaazı ve kadınların ve kızların 'sizin gibi birer insan olduklarını, eşitiniz olduklarını unutmayın, onlara hayırla muamele ediniz, çünkü Peygamberimiz Efendimiz aynen öyle yapardı.' nasihati bilhassa kadınlar tarafından çok tutuluyor, erkekleri düşündürür.”* (İşinsu: 2005: 109) Numan'ın eşi de bu vaazlardan etkilenir, kadınların hakları ile ilgili düşünmeye başlar. Bir evde erkek çocuk doğduysa o evin babası çocuğa bir at alır, Meryem'e böyle bir at hediye edilmez. Küçüklüğünden hatırladığı bu anılara üzülen Meryem eşine dert yanar. *“Kız çocuk olunca babalar at almıyor.”* (İşinsu: 2005: 152) Ezilen ve isyan eden Meryem içsel bir sorgulamaya geçer.

3.2.4. AŞK VE SEVGİ

Aşk ve sevgi, İşinsu'nun eserlerinde çeşitli şekillerde temsil edilir. Bazı eserlerinde romantik aşk, tutku ve duygusal bağıllık ana tema olabilirken, diğer eserlerinde aile içi sevgi, dostluk ve dayanışma gibi daha geniş duygusal ilişkiler işlenir. İşinsu'nun aşk ve sevgi temalarını ele aldığı eserlerinde, karakterler genellikle içsel çatışmalarla ve duygusal zorluklarla karşı karşıya kalır. Romantik ilişkilerde, karakterler arasındaki çatışmalar, uyumsuzluklar ve zorluklar genellikle aşkın doğası ve insan ilişkilerinin karmaşıklığına ışık tutar.

Emine Işınsu'nun romanlarında aşk ve sevgi vazgeçilmezlerdendir. Bu tema etrafında ilk ele alınan *Azap Toprakları* romanında Batı Trakya Türklerinin çektiği eziyetler anlatılır. Kitabın ilk sayfalarında Muhsine'ye yapılan işkence vardır. Karakola çağrılan, toprağından vaz geçmeyen Muhsine orada türlü işkencelerle öldürölür. Selim Muhsine'ye âşık olan gençtir. Karakoldaki işkence seslerini duysa da elinden bir şey gelmeyen Selim sevdiği kızın oradan canlı çıkmasını bekler. Canlı çıksa da artık etrafını göremeyen Muhsine hiç tepki veremez ve birkaç gün içinde de ölür. Gözleri garip garip ışıldayan, anlamsız bakıp duran, bakanın ağlayası gelen Muhsine için herkes çok üzölür. Selim de güzeller güzeli masum Muhsine' sine veda eder.

Azap Torakları 'nda bir diğer kavuşamadan biten aşk hikâyesi ise Bekir ve Nazlı'nın hikâyeleridir. Bekir herkesin güvendiğı bir isimdir. Adeta bir kurtarıcı rolü üstlenmiştir. Bu yüzden onun hayatında aşka, kadına, gönöl eğlencelerine yer yoktur. Durumlar böyle olsa da Türklük bilinciyle kalbi çarpan Nazlı için hisleri farklıdır. Nazlı başkadır, asla sadece kendini düşünen bir genç kız olmamıştır. Türk halkını bu eziyetlerden nasıl kurtarabiliriz derdinde olan Nazlı'ya Bekir âşık olmuştur. Bir türlü duygularını açamaz hatta açmak istemez. Çünkü her evde bir dert vardır, Rumların yaptığı eziyetler haddini aşmıştır. Bu yüzden böyle bir ateş içinde aşk konusunu içine sindiremez. “Bir tatlı Nazlı kız vardı, bazen tatlı tatlı düşündüğüm, kuru ekmeğime katık ettiğim, aşma tuz biber sandığım.” (Işınsu: 1970:198) “Işıktı Nazlı, ateşti.” (Işınsu: 1970:239) Ama Bekir kendi topraklarına borçlu hisseder ve aşk, sevgi konuları onun için toprağına ihanettir, dikkat dağıtan konulardır. Çok büyük bir aşkla bağılı olduğu Nazlı'dan, yine çok büyük bir aşkla bağılı olduğu toprak sevgisi için vaz geçer. “Benim kanımı, iliğimi, etimi, kemiğimi bu topraklar besler; ben anca onun hakkını vermeye çalışıyorum. Al bayrağın gölgesi düşmedikçe üstüne toprak bize küskün kalır.” (Işınsu: 1970: 238)

Toprakları için uğraşan insanların aşk, sevgi gibi insani duygularının sökülüp atıldığı *Azap Toprakları* romanından sonra *Ak Topraklar* romanı ele alınır. *Ak Topraklar* Emine Işınsu'nun ilk tarihi romanıdır. Ama romanın başından sonuna kadar aşk, sevgi, evlilik konuları yer alır. Romanda ilk aşk konusu Bayındır ile Selcen

Hatun'un sevdasının anlatılmasıyla başlar. Bayındır Selcen'i görür, beğenir, hep Selcen adını sayıklamaya başlar. Evlenir evdeş olurlar, beş erkek evlatları olur. Selcen eşini çok sever. *"Sen ben özüm yanımdasın ya, göz açuban gördüğüm, kardeş deyü sevdiğim yoldaşım."* (İşinsu: 1971:20) Ama uzun seferler sonucu bir türlü tekrar bir araya gelemeyen Bayındır ve Selcen evdeşlerinin üstüne kara bulutlar çöker. Aralarına kilometrelerce uzaklık girince Bayındır kendine çok genç bir Rum kızını evdeş yapmaya karar verir. Bu kız Selcen'e çok benzemektedir. *"Bunca kızın içinde bir tek Eliza çıkagelmişti Selcen'e benzeyen, onun gibi söyleşen. Bağrı sıkıldı, Selcen'e benziyor diye bu kıztı sevsin mi yoksa başından atsın mı bilemedi. Göz açuban gördüğü ve dahi içinden sevdiği evdeşini unutması mümkün değil."* (İşinsu: 1971:97) Bayındır her ne kadar böyle düşünse de sonra bu Rum kızı Eliza'yı sever ve kendisine evdeş eder. Eşi Bayındır'ın başka bir kadınla evlendiği anı hissedenden Selcen şöyle anlatılır. *"O alar sabah vakti; çok uzakta arada morca dağlar vardı, coşkun akan sular vardı, irili ufaklı kentler, her çeşidinden kişiler vardı... Öyle uzaktaki Selcen'in tatlı uykusu bölünüyordu, sıçrayıp yerinden urudurdu, gözleri şaşkın karanlığı araştırdı... Sanki bir ses mi işitmiş, yoksa bir ezgi mi duymuş, bir şeyler olagelmişti. Mümkünü yok bu yürek ağırlığı boşa değil. O dem Bayındır'dan umudunu kesti... Bir yerlerde cenk edüp dururken okladılar evdeşini. Selcen böyle bildi."* (İşinsu: 1971:98) Bu satırlar gerçek sevginin, aşkın kilometrelerce uzaktan hissedildiğini anlatır. Ama sonucu ihanetle biten bir aşktır.

Romanda bir diğer aşk Yağmur ile Aybala'nın aşkıdır. Romanın aktarıldığı zamanda görüşme, konuşma hatta bakışma bile zordur. Yağmur Aybala'ya olan aşkını daha fazla içinde tutamaz ve Emre'ye anlatır. *"Yağmur öyle bir içten gelişti kim kızın sözün açmak özünü durduramadı. Su gibi aktı, söyledi. Emre bu arı duru suya bakıp onun aşkına erdi; kopuzun çalışı inceldi, hafifledi. Sanasın Aybala kıza Yağmur'dan selam salıyor."* (İşinsu: 1971:153) Eninde sonunda bir yerde denk gelmek için uğraşan Yağmur Aybala'yı bir yerde sıkıştırır, bırakmaz, onunla konuşmak ister. *"Aybala inip attan özün koşmaya başlamış. İşte o dem Yağmur fırlamış ardından, yakalamış onu, kollarının çemberine almış."* (İşinsu: 1971:156) Yağmur Aybala aşkında her ne kadar başlangıçta zorluklar yaşansa da bu aşk mutlu sonla biter. Hatta romanı sürükleyen ana unsurlardan olur.

Ak Topraklar romanındaki inişli çıkışlı aşk ve sevgiden sonra *Sancı* romanında da yine aynı şekilde gelgitlerle devam eden aşk unsuru ile karşılaşılır. *Sancı* romanında Leyla davası için uğraşan bir genç kızdır. Karşı davadan Dursun da aynı şekilde kendi davası için çalışır. Leyla'nın kardeşi Ali ülkücülerle görüşmeye başlamıştır, Dursun'la da Ali sayesinde tanışırlar. Dursun kızlarla görüşen bir genç değildir. Belki de kız kardeşlerinden sonra ilk defa Leyla ile konuşur. Leyla'dan çok etkilenir. İlk görüşte âşık olur. *“Önce sesini duydu. (Bağda uzanıp gözleri kapalı öyle yatarken kuşların kanat çırpmalarını dinlerdi. Yeni yetme serçecikler uçarlardı, arkalarında bir anlık sevinç ve serinlik bırakarak.) O ses gibi bir şey işte! Derken baktı, uzun beyaz boynunu, siyah saçlarını ve gözlerini gördü. ‘Herhalde güzel denen şey budur!’ Yüreğinden geçen inşuuruna varınca utandı, tekrar başını eğdi.”* (İşinsu: 1974: 57) Leyla güzel olduğu kadar akıllı da bir kızdır. Etrafındakileri etkileyen bir yapısı vardır. Kendi davasından, sol örgüt içinden de Turgut'la laf arasında aşk üstüne konuşurlar. Turgut rahat tavırlarıyla ve özgüvenli duruşuyla dikkat çeken bir gençtir. Leyla'yı şaka yoluyla aşkı için ikna etmeye çalışır. *“-Niçin benden nefret ediyorsun, neden? Leyla başını eğip mokasen pabuçlarından, dağınık uzun siyah saçlarına değin aşağıdan yukarı Turgut'u süzdü ve onun iriliği karşısında kendisini pek minik hissetti. Turgut'un kara gözlerinin parlaklığı, ucu yukarı kalkık zarif burnu, kalın dudaklarının iki yanından sarkan kara bıyıkları... Leyla gülümsedi:*

-Âşık olmamak için nefret etmeye çalışıyorum, mesele bu dedi...

-Doğru söylediğine bir inanabilsem, ah Leyla ne olur âşık ol bana ne olur bebeğim. Bak o zaman hiç bebeğim demem sana, tamam mı? Bırak şu gururu!” (İşinsu: 1974: 77) Bu konuşmadan sonra Leyla yine örgüt arkadaşı olan Seyhan tarafından tecavüze uğrar. Hayata ve örgüte olan umudunu kaybeden Leyla sadece Turgut'u tekrar görebileceği günü beklemektedir. Ama Turgut ortalarda görülmez. Leyla Turgut'un öldürülmüş olabileceğini aklına getirmek bile istemez. Bir başka darbeyi kaldıracak gücü yoktur. *“Yedi buçukta evden çıktı, taksi durağına kadar ağır ağır yürüdü. Bacaklarına takat veren sadece Turgut'u görme ihtimaliydi.”* (İşinsu: 1974:284) Ama örgütün toplandıkları mekânda Turgut'u göremeyince bir terslik

olduğunu anlar. Zaten merhametsiz ve sevgisiz olan Seyhan en acımasız tavrıyla Turgut'un ölüm haberini Leyla'ya verir.

“-Leyla Hanım, maalesef bir daha Turgut arkadaşımızı görebileceğimizi sanmıyorum.

-Neden? Ne oldu?

-Öldürüldü! Genç kız, üzerine dikilen bakışlardan ezilmiş gibi kadehi ağzına götürdü. O pek de sevmediğini sandığı Turgut'un ölmüş olması kafasını felce uğratmış gibiydi.” (İşinsu: 1974: 286) Leyla bu durumdan çok etkilenir. Sonra öğrendiği örgüt başı Bakof'a bile Turgut'la nişanlı olduklarını söylemekten acı bir mutluluk duyar. *“Nişanlımdı. (Yalan söylemekten buruk bir zevk aldı.)”* (İşinsu: 1974:287) Uzun zaman boyunca kendini tutan Leyla bir yerden sonra Turgut için hıçkırığa hıçkırığa ağlar.

Sancı romanının sağ sol davalarının ortamında yaşanan aşk çemberlerinden sonra *Canbaz* romanında da aşk konusu sendikaların ve siyasi emellerin gölgesinde kalır. Selen ve Mehmet'in arasında yaşanan, masumca başlayan ve böyle devam eden bir aşk vardır. Selen üniversite öğrencisidir, Sevim Abla'nın evini pansiyona çevirmesi ile bir odasında da Selen kalmaktadır. Selen, ilk aşkı Mehmet'le de bu pansiyonda tanışır. Sevim abla'nın yeğeni Mehmet küçük yaşta anne babasını kaybeder ve halası Sevim hanımla beraber yaşamaya başlar. Sevim Hanım evlenir, boşanır, Mehmet'i yanından hiç ayırmaz. Mehmet'e yeğeni yerine 'canım' der. Selen Mehmet'i ilk gördüğü andan itibaren sevmeye başlar. *“Galiba ilk gördüğüm an hoşlanmıştım Mehmet'ten. Yok hoşlanmıştım kelimesi yetmez, anlatamaz. Yüzüne baktığım zaman, bir ışık selinin ondan bana doğru aktığını hissettim sanki, baştan ayağa nura bulanmış gibiydim, aynı anda kendimi çok güçlü ve çok zayıf hissettim. Kalbim hızlı atmaya başladı, konuşursam kekeleyeceğimden korktum... Böyle bir şeyler işte.”* (İşinsu: 1982: 84) Mehmet önce başka yerlerde kalır, daha sonra O da halasının pansiyonunda kalmaya başlar. Selen o günleri *“Ve Mehmet geldi halasının evine, Mehmetli günler başladı.”* (İşinsu: 1982: 91) şeklinde tanımlar. Mehmet de Selen'den hoşlanır ama Selen'e belli etmez. İlhan'a bu durumdan bahseder, hatta Selen için harikulâde sıfatını kullanır. İlhan da Selen'i görmeye gelir, çünkü Mehmet'in bu sıfatı sadece

güzelliğinden dolayı kullanmayacağını bilir. “*Mehmet’in ilk defa bir kız için harikulade sıfatını kullandığını duydum. Bu yüzden seni görmeye geldim.*” (İşinsu: 1982:388) Mehmet bir süre pansiyondan ayrılır. Selen bu gidişin temelli bir geri dönüşünün olacağını bilir. “*Mehmet... Uzun, ince gözlerinde ormanın bütün renkleri oynayan, saçları kumral dalgalı ve elleri büyük, kaba, genç adam! Geleceksin, biliyorum artık, dönmemek üzere geleceksin! Her şey ne kadar güzel Allah’ım ne kadar güzel!*” (İşinsu: 1982: 388)

Canbaz romanında bir diğer aşk hikâyesi İlhan’a aittir. İlhan yıllarca memleket davaları için uğraşmış bir gençtir. ODTÜ’de okuyan aynı zamanda da ülkü ocaklarına gidip gelen İlhan, Batı hayranlığını ve yabancı kültür sempatisanlarını hiçbir zaman anlayamamıştır. Ama gel gör ki sevdaya düştüğü kişi ve ailesi Batı hayranlığı içindedir. “*Ülkü ocakları bir tarafta, öbür tarafta komünistler, mücadele. İlhan devamlı çırpınışlar içinde, heyecanlarının tükenesi yok. Ve şimdi âşık olduğu ise hep kınadığı, küçük gördüğü çevreye ait bir kız... Kızın küçük kafasında hayaller, idealler! Çocukluğuna verse İlhan, yaş farkı bir epey aralarında. Ümit edip sonra diyebilse. Diyemiyor, çünkü kızın ailesi de böyle, aynı kafada. Ana baba, amcalar, halalar hep aynı kumaşın, İlhan’ın çok iyi tanıdığı ne yerli ne yabancı ikisi ortası, hemen yırtılmaya mahkûm kumaşın parçaları. İlhan âşık fakat kolejli kız bu aşka ters düşmekte.*” (İşinsu: 1982:306)

Sağ sol davalarının aktarıldığı *Sanıcı* ve sendika kavgalarının yaşandığı *Canbaz* romanlarının karışık ortamlarında yaşanan aşk çıkmazlarından sonra *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında Mevsim’in kendini arayışı içinde yer alan aşk biraz daha dingingdir. Mevsim babası ile yaşayan, babasına hayran bir genç kızdır. Annesini küçük yaşta kaybeden Mevsim önce babaannesiyile yaşamaya başlar. Babaannesiyile yaşadığı yıllarda defalarca platonik âşık olur. İtiraf edilmemiş tek taraflı aşklarından sonra babasını da daha yakından tanımasıyla babasına hayranlığı artar. İlgili, samimi, sevecen, yakışıklı, kültürlü bir babası vardır. Bu yüzden bütün bu özellikleri taşıyan bir erkek arkadaşı olabilir, yoksa âşık olması çok zordur. Hatta babasına hayranlığını babasının kendisine söyler, o yüzden kimseleri beğenemeyeceğini dile getirir. Babası

da: “Bütün küçük kızlar eğer babalarını seviyorlarsa önce ona benzeyen birine tutulurlar, âşık olduklarını sanırlar.” (İşinsu: 1988:131)

Babası da kızının yazarlıkla çok fazla meşgul olmasından, hatta aşkla ilgili güzel öyküler yazmasından ama bu aşkı yaşayamamasından mustarıptır. “Böyle kelimelere dökülmemiş bir aşkı yazacağına onu yaşamayı tercih etmez miydin?” (İşinsu: 1988:105) Babasına çok hayran olan Mevsim Orçun’la tanışır ve ona söylediği ilk cümle “*Babama benziyorsunuz!*” (İşinsu: 1988:125) Arkadaşları bu sözün üstüne Orçun’u ne kadar beğendiğini anlarlar. Orçun öğretmendir, farklı siyasi alanlarda da aktif rol almaktadır. Mevsim ilk defa birinden bu kadar etkilenmiştir. Orçun’un ilgisine cevap verir. “*O anda bir şey oldu, içimdeki direncin tümü çözülüp eriyiverdi. Yüreğimdeki buz dağına bir güneş bakmıştı, hem de nasıl bir güneş ve ne denli bir bakış. Akıp giden su gibiydim.*” (İşinsu: 1988:128) Belli bir zaman geçtikten sonra Orçun ilişkiyi çok sıradan görmeye, Mevsim’in özgürlüğünü kısıtlamaya başlar. Mevsim bu durumdan hiç hoşnut değildir, aşk böyle olmamalı der. “*Seni Orçun olduğun için seviyorum, sen de beni Mevsim olduğum için sev. Birbirimizi değiştirmeye kalkmadan, birbirimize teslim olalım istiyorum. Çok mu zor? Beraberce özgür olalım istiyorum.*” (İşinsu: 1988:142) Bu ilişki Mevsim’e zarar verir. Aşkta anladığı bu değildir, yıllarca yaptığı aşk tanımlarına uymayan bu birlikteliğin kendisine çok zarar verdiğini fark eder. “*Orçun’la ilişkimizin beşinci ayında ilk defa o anda Mevsim olarak bütünlüğümün bozulmaya başladığını açık açık fark ettim. Beni ben yapan birtakım şeyler çürüyor yahut çarpıtılıyordu. Yaşantımda çatlaklar oluşmaya başlamıştı.*” (İşinsu: 1988:145) Yıllarca kafasında roman ve öykü karakterleri kurgulayan Mevsim aşkın ne olması gerektiğini yıllarca düşünmüştür. Sevgi ve aşk ile olan birlikteliğin fedakârlıktan ziyade çoğaltıcı bir yönü olmalıdır. “*Aşk şahsiyetlerden fedakârlık etmeden bir olabilmekti. Ve sevgi yapıcı bir güçtü, kısır engelleyici, korku getirici hasta bir duygu değil.*” (İşinsu: 1988:149) Orçun’la olan bu sıkıntılı süreci bir anda bitiren Mevsim uzun yıllar aşk yaşamaz. Mevsim’in babası bu aralar kızı ile ilgilenemez olmuştur. Romanı bir türlü bitmek bilmeyen Mevsim’e babası ilgisiz davranır. Mevsim böyle bir boşlukta sallanırken arkadaş grubundan Ömer’le tanışır. Romanını da bitirmek üzere olan Mevsim Ömer’den hoşlanır, aralarında hızlı bir çekim olur. Hatta Ömer Mevsim’e evlenme teklif eder. Mevsim de

bu teklife hemen olumlu cevap verir. Ömer’le olan bu karar hızlı verilmiş bir karardır ama bu evlilik olmaz. Evlenme teklifi için Ankara’dan İstanbul’a gelen Ömer Mevsim’i yemeğe çıkarır, yüzük de almış getirmiştir, Mevsim’in olumlu cevabıyla hemen yüzük takılır. Ama ertesi gün Ankara’ya Ömer’in ailesiyle tanışmaya gidecek olan Mevsim babasının ölüm haberiyle yıkılır, haftalarca hastanede kalır, yüzüğün kimden geldiğini bile hatırlayamayacak duruma düşer.

Mevsim’in gelişli gidişli hayatından sonra adeta atlıkarıncada gibi inişli çıkışlı aşkların yer aldığı *Atlıkarınca* romanında da Nurgün eşi Mehmet Ali’den ayrılalı iki yıl olmuştur. Yağız’la birlikte ama ona aşık değildir. Nurgün kendini tanımaya ve içinde bulunduğu durumu anlamlandırmaya çalışır. Geçmişte Mehmet Ali’yle yaşadığı günleri hatırlamak istemez, geleceğe dair umutludur. *“Kırk yaş... Gönlüm pır pır etmekte, umutluyum. Yok aşk değil Mehmet Ali, aşkın budala kadınlar için bir tuzak olduğunu anlayalı epey oldu... Bu kadar basit değil... Çünkü, çünkü inanıyorum aşkın gerekliliğine.”* (İşinsu: 1990:11) Nurgün Yağız’ı tanıdıkça onun içindeki kırgın, küskün ve öfkeli çocuğu görür. Onun öfkesi hem kendine hem etrafındadır. Bu öfke zaman zaman Nurgün’e de dönmekte, Nurgün’ün tüm ruhunu sarsmaktadır. *“İstediği bu, delice kendini ve beni yıpratarak istediği bu! Oysa tahayyül ettiği aşk bu değildir, asla!”* (İşinsu: 1990:26) Nurgün eşinden ayrılmış, zor günleri biraz da olsa atlatmış, Yağız’la yeni bir yola girmiştir. Ama Yağız’la ilgili duyguları net değildir. Çünkü Nurgün henüz kendini bile tanımadığını, gizli kalmış duygularını keşfedemediğini düşünmektedir. *“Kişi, kendi çapının sınırlarını keşfetmeden, kendi kendisi içinde ruh bütünlüğüne ulaşmadan, yani gerçek huzuru bilmeden, bir başkasının kine dalarsa kaybolur. Eğer erimek ve sürüklenmek varsa bu büyük bir aşktır ki kişinin zaten kendini bulmadan ona meyletmesi imkansızdır. Zaten Yağız’la aramda böyle bir aşkın mevcudiyeti düşünülemez bile.”* (İşinsu: 1990:95) Nurgün ayrılmanın verdiği sarsıntıları anca atlatmaya çalışırken Yağız gibi yoran, yıpratın birinin yanında olmasına tahammül edemeyecektir. Bu aşamada kendi kendine kalıp kendisiyle uğraşması gerekirken çocuk ruhlu ama öfkeli Yağız’ın bunalımlarıyla uğraşmak istemez. *“Kendi iç çarpınışlarım ve onları düzene sokmak için sonsuz didinmelerim yeter de artar bana... Yorulacaksam kendimle yorulayım, bir başkasının zelzeleleri ile değil!”* (İşinsu: 1990: 95)

Romanda bir diğerk âşık olduğunu sanan çift Merve ve Ömer'dir. Ömer çok yakışıklı bir gençtir. Merve ona âşık olduğunu düşünmese de herkesin bu yakışıklı gence olan ilgisinden dolayı onu kıskanmaya başlar. Ömer İngiltere'ye gidecektir. Bu yüzden hemen evlenmeye karar verirler. Henüz sevgisinden, aşkından emin olamayan Merve ne yapacağını şaşırmış durumdadır. *"Acaba birbirimizi yeteri derecede tanımıyor muyuz? Ne kadar çabuk karar verdik evlenmeye... İngiltere'ye gidecek olmasaydı... Bu yakışıklı adamı kaybetme endişesi, beni şaşkına döndürdü... Kararım kalmadı, zaar aşk budur."* (Işinsu: 1990:63) *"Nasıl bir adam bu Ömer diye düşünüyorum. Âşık ol ve sonra nasıl bir adam diye düşün ve seni sen olduğun için seviyorum diye bir klişe savur!"* (Işinsu: 1990:64) Ömer'le ilgili endişelerinden sıyrılamayan Merve ondan uzak kaldığında nefes alamadığını anlar. Ömer'in kişiliğini, hareketlerini pek sevmese de yanında olmadığında kendini huzursuz ve kolu kanadı kırılmış gibi hisseder. Bu duygularını tanımlayamayan Merve, bu duyguya olsa olsa 'aşk' diye bakar. *"Oysa Ömer yanımda olduğu zamanlar, bütün sorular kayboluyor, endişelerim yok oluyor. Ellerim ellerini tutunca, bana sarılınca, onunla öpüşürken... Yakınlığı bir sıcaklıktır ki kendinden gayrisini yakmakta. Bu aşktır, işte!"* (Işinsu: 1990:75) Merve Ömer'le ilişkisinde olan eksikleri fark etse de ondan kopamaz. Ömer olmadan boşlukta sallanmaktansa onun yanında olmayı tercih eder. Aralarındaki farkları bilir ama gönlüne söz geçiremez. Onsuz boğulmak yerine onunla boğulmayı tercih eder. Nurgün Merve'nin akıl hocası konumuna gelmiştir. Sürekli sohbet ederler, Nurgün bu kızın çırpınışlarını görür, Ömer'le geleceklerinin olamayacağını tecrübeleri ile anlar. Ama Merve'ye bunu hissettirse de Merve Ömer'e doğru sürüklenmiştir. *"Ne kötü bir bağımlılık, mı dersin Nurgün? İyi iyi ama ne yapayım, ben de böylesine aşığım işte, kendimi feda etsem de yok olup bitsem de! Evleneceğim Ömer'le Nurgün!"* (Işinsu: 1990:159) Yaptığı hatanın farkında olan Merve en yakın dostunun sözlerine kızmaya başlamıştır. Ömer'e doğru sürüklenmesinin yanlış olduğunu kendisi de bilir ama vazgeçemez. Bu yüzden Nurgün'e kızmak daha kolay gelir. *"Nurgün, üf çekin şüpheli ellerinizi yakamdan, aşığım ben, aşığım, tamam mı?"* (Işinsu: 1990:160)

Emine Işinsu'nun romanları çok farklı zaman dilimlerini yansıtır. Cumhuriyetin kuruluş aşamasını anlatan *Cumhuriyet Türküsü* romanında Hikmet ve

Nazan, abla kardeş olan genç kızlardır. Evlilik çağı geldiği halde henüz evlenmemişlerdir. Babaları Millî Mücadele için Mustafa Kemal’le beraber Ankara’da görevdedir. Kızlar dedeleri ile İstanbul’da yaşamaktadırlar. Babalarının arkadaş çevresinden ve dedesinin ağır azim bir bey olmasından dolayı oldukça çok tanıdıkları ve sevenleri vardır. Evlerine gelip gidenlerden yaşça çok büyük olan Abdülgalib Bey Nazan’ın rahat tavrından ve güzelliğinden etkilenir. Abdülgalib Bey Millî Mücadeleye destek veren bir beydir ve Nazan’ın babasından haber getirmek için genç kızın evine sıklıkla uğramaya başlamıştır. Nerdeyse babası yaşında olan bu adam yavaş yavaş Nazan’a âşık olmaya başlasa da Abdülgalib bu halinden pek de memnun değildir. *“Hani bu kız, senin için sadece bir tatlı, bal kokulu havadan ibaretti? Şimdi bakıyorum da nerdeyse bir ihtiras haline gelmeye başladı, yeni yetmeler gibi ona hoş görünmek hevesinden, daha neler!”* (İşinsu: 1993:100) Hatta içinde bu aşkı öyle büyütür ki başka kadınlarla sohbet ettiği zamanlarda Nazan’a ihanet etmiş gibi hissetmeye başlar. *“Gece bir sürü kadınla nerdeyse ‘senli benli’ olarak Nazan’a ihanet etmiş gibi bir his içindeydi.”* (İşinsu: 1993:146) Nazan şiir yazan bir genç kızdır, sohbet esnasında Halide Nusret’in şiirlerini okuduğunu öğrenen Abdülgalib genç kıza bir daha hayran olur. Şiirlerini okumasa da *“Gönlü ile kızın tek mısraına bile hayran kalacağını hissediyor...”* (İşinsu: 1993:179)

Nazan kendini tanımak ve hayatı anlamlandırmak isteyen bir genç kızdır. Ama ablası tarafından sürekli sorgulanır ve aşağılanır. Evlilik konusu açıldığı anlarda aşksız bir evlilik olmayacağına dair yorumlar yapması dahi eleştirilir. *“Ben aşk arıyorum. Aşkı bilmeden, aşkı tanımadan nasıl evlenebilirim ki?”* (İşinsu: 1993:108) Halbuki abla Hikmet Hanım da yine Millî Mücadele’ye destek veren Celaleddin Bey’den hoşlanmakta, adamı göz hapsine almaktadır. Celaleddin Bey’in yüzünü kelimelerle, sessizce resmeder. *“İnce yapılı, uzun boylu bir kumral adam, hafif şişkin göz kapakları altında, insanın içini oyarcasına bakan siyah renkli gözler; herhangi bir mücevher ama son derece değerli bir mücevher, sanki gecenin koyu karanlığında parlıyor gibi... Hikmet boğazına bir şeyin tıkanıp ve sesinin çıkmayacağını düşündü.”* (İşinsu: 1993:113) Ablasının Celaleddin Hikmet Bey’e olan ilgisini hisseden Nazan memnun olur. *“Hikmet, Celaleddin Hikmet’le hakikaten pek alakadar.”* (İşinsu: 1993:201) Hâlbuki Celaleddin Bey Nazan’ı, kavuşamadığı eski bir sevgilisi

Claire'e benzettir ve Nazan'a âşık olduğunu düşünür. *"Nazan'ın gözlerinin içine bakıyor, içinde yine Claire... Ve Nazan'ı canını acıta acıta öpme arzusu, yüzü hafifçe kızarıyor."* (İşinsu: 1993: 211) Nazan'a olan arzusu günden güne artan Celaledin Hikmet Bey abla Hikmet Hanım'a açılır, Nazan'dan hoşlandığını söyler. *"Aşkım beni sabırsız kılıyor Hikmet Hanım."* (İşinsu: 1993:276) Hikmet Hanım Celaledin Bey'den kendisi için bir evlenme teklifi beklerken, bu duyguların kardeşi Nazan için olduğunu öğrenince yıkılır. Kardeşi Nazan adına Celaledin Hikmet Bey'e sert ve net bir cevap verir. *"Şimdi sizin kendinizi memlekete adamanızın tam zamanıdır, dedi. Aşk meşk işlerine ayıracak vaktiniz olmamalı, bir ümit peşinde de koşmayın, kendinize yazık edersiniz."* (İşinsu: 1993: 276)

Nazan duygularını yoğun yaşayan bir genç kızdır. Hayata dair cevap bekleyen soruları vardır. Kendini arayışında karşısına çıkan Mehmet Efendi isimli hoca bu sorulara makul ve mantıklı cevaplar verir, genç kızın gönlünü ferahlatır. Bu hocaya karşı büyük bir sevgi besleyen Nazan'ın durumundan ablası Hikmet şüphelenir. Nazan'ın, evli bir erkek olan hocaya âşık olduğunu düşünür. Nazan da hem ablasını kızdırmak hem de hocaya duyduğu sevginin büyüklüğünü ifade edebilmek için *"Ben Mehmet Efendi'ye âşık oldum!"* (İşinsu: 1993: 228) der. Ablası Hikmet ile Nazan babaları sayesinde Gazi Mustafa Kemal ile tanışır. Nazan coşkulu bir genç kızdır. Sevgisini de heyecanını da saklayamaz. Tanıştıkları anda Mustafa Kemal'e olan hayranlığı Hikmet'in gözünden kaçmaz. Nazan daha önceden de hayranlık sözünü aşkla açıkladığı için abla Hikmet Hanım *"İnşallah şimdi de Mustafa Kemal'e âşık olmuştur, hatta ona ben bile âşık olabilirim."* (İşinsu: 1993:252) diyerek Gazi'ye duyulması muhtemel aşkı hem tehlikesiz hem de doğal bulur. Nazan'ın Mehmet Efendi'ye hayranlığını Mehmet Efendi'nin eşi Sevginur da hisseder. Nazan gösterişli, cana yakın ve oldukça güzel bir genç kızdır. Sevginur kıskançlık yapsa da eşine sitem etse de Mehmet Efendi eşini rahatlatır, karısına duyduğu aşkı ve muhabbeti tekrar tekrar hatırlatır. *"'Seni çok seviyorum, seni herkesten çok seviyorum.' Dedi. O zaman Sevginur: 'Fakat sizi çok sevenler de var!' diye sızlandı."* (İşinsu: 1993:350) Mehmet Efendi herkesin feyz aldığı bir hocadır. Karısı da bu durumu bilir, Nazan gibi birçok genç kız, kadın, erkek her an evlerine gelir gider. Mehmet Efendi eşi Sevginur' un rahatsızlığından dolayı *"Eğer sen istersen hiçbir kadının buraya gelmesine müsaade*

etmem! Dedi Mehmet Efendi. Fakat bir tanem, iyi düşün bu caiz midir, doğru mudur? Eğer bir kadın benden bir feyz alacaksa, onun Cenab-ı Hakk'ın yoluna çevrilmesine vesile olacaksam, Allah'ın bana verdiği vazifeye karşı gelmiş olmam mı? Ama sen illa gelmesinler dersen?" (Işın: 1993:351) Nazan'dan çok rahatsız olan Sevginur böyle bir günahı yüklenemeyeceği için, eşine de çok güvendiği için bu konuyu eşinden türlü yeminler ve sözler alarak kapatır.

Hikmet ve Nazan'ın babaları Selim Muhtar Bey de eşi Nimet Hanım'a bir görüşte âşık olmuştur. Kızı Hikmet Hanım'ı istemeye gelecek olan Celaleddin Hikmet Bey'i beklerken hatıralar gözünün önünden geçer. Kendisinin, eşine bir anda âşık olmasını hatırlar. *"Selim Muhtar yürüyüp geçmiş fakat o sırada ince peçesinin altından Nimet'in iri yeşil gözleri bir lahza Selim Muhtar Bey'in üzerinde durmuştu; genç adam bu bakışa aniden vurulmuştu... Teyzesine, gidip isteyin demişti."* (Işın: 1993: 387)

Görüşmenin, konuşmanın zor olduğu yılların aşklarını anlatan *Cumhuriyet Türküsü* romanından sonra da *Nisan Yağmuru* romanında Meryem on beş yıllık eşi Cahit'i yeni kaybetmiştir. Cahit'in sevgisiyle dolu olan hayatında bir anda büyük bir boşluk oluşur. Çünkü Cahit sevgisi ve aşkıyla Meryem'e güzel bir hayat yaşatmıştır, her fırsatta da aşkını dile getirmiştir. Meryem bu anları, sözleri hatırlar. *"Sen benim biricik canım, sultanımsın. Kalbimin en içisin benim, var olduğun için, benim karım olduğun için şükrediyorum."* (Işın: 1997:44) *"Benim mutluluğum senin gülüp sevinmendir, senin saadetindir."* (Işın: 1997:90) Meryem böyle büyük bir sevgiden çıkınca bocalar. Ankara kalesi civarında sedefkâr dost diye adlandırdığı ustasının tezgâh denilen atölyesine gidip gelmeye başlayan Meryem, buradaki sohbetten ve kişilerin hayata bakış açılarından çok etkilenir. Her sorduğu sorunun cevabını rahatlıkla aldığı hocaya karşı ayrı bir sevgisi besler. Bu aşk gibi olsa da aslında büyük bir sevgi selidir. Meryem de etrafındakiler de ustaya olan aşkın farkındadırlar ama Meryem bu durumun aşktan başka bir şey olduğunu önce kendine itiraf eder. *"Yaratan sevgi tohumu attı içine, Cahit yeşertirken ustan ona boy verdi... Dallanıp budaklandı o tohum, bilmez misin? Hala anlamaz mısın?"* (Işın: 1997:122) Aşktan sevgiye olan bu dönüşüm Meryem tarafından kabullenişin son halidir. Ustaya olan duygularının

artık farkındadır. Her sorduğu sorusuna bilgece, öğreterek değil sezdirerek cevap veren hocaya ilgi çoktur. Meryem de bu sohbetlerden nasibini alan bir öğrenci gibidir. Aşk sandığı duyguların aslında çok daha yüce bir duyguya dönüşünü kendisi tanımlar. Ama etrafındakileri de ikna etmesi gereken Meryem önce Zeynep'in radarına takılır. *"Güzelim, sen adamakıllı abayı yaktın bu adama! Doğrusu bu, seni kınayamam; adam hoş çünkü çok hoş! En güzeli de gülüm seni Cahit'in hatıralarından koparmış olması."* (İşinsu: 1997:28) Hâlbuki Meryem için Cahit'in yeri bambaşkayken ustasının yeri de ayrıdır. Yalnızlık duygusundan kurtulma ihtiyacı ile arayışa giren Meryem sevgiyi hocasında ve onun sohbetinde bulmuştur. Hayatı ve insanları daha çok sevmek için uğraş verir ve sevmenin kurtuluş olduğunu anlar. Büyük bir kayıp yaşayan Meryem'in hayata bakışı ustası ve atölye sayesinde olumlu yönde değişmiştir. *"Sevgi almadan vermektir, fedakârlıktır, sabırdır, saygıdır."* (İşinsu: 1997:54) Bütün bu arayış sonucu Meryem artık hislerinin farkındadır. Atölyede geçirdiği zamanların çok verimli geçmesinden dolayı daha duyarlı düşünmeye, duygularını ve düşüncelerini daha iyi anlamaya ve tanımlamaya başlamıştır. *"Cahit'le beraberken gönlümün Allah'a uzandığını hiç hissetmemiştim, diyemem. Bu hissediş, sevginin gücünden olmalı herhalde, Cahit'le benim hep güzeli paylaştığımız zaman zaman güzelde eriyip kaybolduğumuz anlar vardı. Fakat ustama hissettiklerim anlık duyular değil, sürekliliği var, sevginin güzelliğin gücü olmalı."* (İşinsu: 1997:109) Ustanın sohbetleriyle beraber Allah'a yaklaştığını hisseden Meryem'in içi sevgi ile doludur. *"Eğer Allah'ı hissedebiliyorsam ondandır."* (İşinsu: 1997:121) Romanın isminden içeriğe geçildiğinde *Nisan Yağmuru* isimlendirmesini de yine ustaya bağlar. *"Nisan yağmurları başlayınca, istiridyeler denizin üzerine çıkar, açılır ve içlerine bir nisan yağmuru damlası alır, kapanır ve tekrar denizin derinliklerine doğru çekilirlermiş... İşte inci, bu nisan yağmurunun damlasından oluşmuş. Ustam da bir nisan rahmetidir, bizler de istiridye!"* (İşinsu: 1997:117)

Meryem'in manevi yönden doyuma ulaştığı sevginin anlatıldığı *Nisan Yağmuru* romanından sonra *Havva* romanında başkahraman Havva sevgisiz ve ilgisiz büyümüş bir genç kızdır. Annesi çok bencil bir kadındır, babasının enerjisi de sadece annesine yetmiş, kızı ile ilgilenmeye zaman da istek de bulamamıştır. Bu yüzden Havva her türlü ilişkide güven sorunu yaşar, kendini yetersiz görür. Üniversiteyi

bitirir, sevgilisi olur. Sevgilisi Mehmet hem düzgün, ahlaklı hem de efendi, çalışkan bir gençtir. Havva'ya da çok sabırlı davranır, onu kırmak incitmek istemez. Ama bir türlü Havva'dan bu sevgisinin karşılığını göremez. Çünkü Havva her şeyden çekinen, hiç kimseye güven duymayan, etrafına duvar çekmiş bir genç kızdır. Mehmet daha fazla dayanamaz, üzüldüğünü belli eder. *"Bu sevgiyi birbirimize ve bilhassa kendimize yük etmeden yaşamalıyız. Özellikle sen canım, sen yük ediyorsun kendine."* (İşinsu: 1998:7) Havva'nın Mehmet'e olan duyguları değişkendir, çocukluğunun travmaları yüzünden güvensizlik duygusuyla gelgitler yaşar. Ama Mehmet tam tersine istikrarlı ve ısrarlı şekilde Havva'yı sever ve onun yanında olur. Mehmet Havva'yı her alanda özgür bırakır, sevdiğini koruduğunu hissettirir ama hayatına çok müdahale etmez. İlk tanıştıklarında da bunu hisseden Havva bu özgürlük alanına duyulan saygıdan dolayı Mehmet'in teklifini kabul etmiştir. Kendi hayatını yaşar ama yanı başında hep Mehmet vardır. Belki de hayatında ilk defa birine güven duymuştur. *"Yüreğimden bir güven duygusu patlayıp taşıp Mehmet'e yöneldi. Salkım saçak neşeler içindeydim; gülüyordum, mutluydum."* (İşinsu: 1998: 49) Havva zaman zaman Mehmet'e sevgisini belli etse de hemen kendini geri çeker, pişmanlık duyar, gurur yapar, daha temkinli olmasını kendine salık verir. Bu ikilemleriyle hem kendini hem Mehmet'i yorar. Hatta Mehmet'e öyle soğuk davranır ki etrafındaki başka erkeklerden teklifler almaya başlar. Ortak gruplarından Selim bir gün Havva'ya açılır. *"Seni seviyorum Havva, benim için küçücük de olsa bir umut yok mu?"* (İşinsu: 1998:106) Havva yavaş yavaş Mehmet'e olan duygularından emin olmaya, onu sevdiğini ve kaybetmek istemediğini daha iyi anlamaya başlamıştır. Sevginin ne demek olduğunu Dost dedikleri psikoloğun yaptığı sohbetlerden de öğrenir. Bu kalabalık sohbet ortamında kendini daha iyi tanıyan Havva etrafını da daha iyi analiz etmeye başlar. Sevginin ne olduğunu bilmeden büyüdüğü için her şeye, herkese güvensiz olan Havva artık hayata daha güvenli bakmaktadır. *"Dost'un bize sunduğu yükselmenin ve olgunlaşmanın hatta arınmanın en mühimi sevmek... O, sevgiyle her bir zorluğu yenebileceğimiz kanaatinde. İşimiz önce kendimizi sevmek."* (İşinsu: 1998:22) Sevgi üzerine düşünmeye ve ruhunu iyileştirmeye başlayacak olan Havva: *"Sevgi tanımakla, öğrenmekle başlıyor, üzerinde titizce çalışmakla devam ediyorsa eğer. Bunu ciddi ciddi düşünmeliyim."* (İşinsu: 1998:23) Havva bu derslere, seminerlere devam ettikçe nasıl sevilleceğini de öğrenir. İçi huzurla dolar. Mehmet'e olan duygularının farkına varır ve bunu

sevgilisine de hissettirir. “*Mehmetdiko, sevdiğim, bir tanem, bak aklıma ne takılıyor, ilişkimizin bir yerinde derslere devamla başlamasaydık seni bu kadar sevdiğimi keşfedebilir miydin? O ilk aylarda ‘Sevgiyi bilmiyorum, öğrenmek istiyorum diyordum’*” (İşinsu: 1998:137) Havva’nın bu kendini bulma arayışları esnasında, annesinin eski bir arkadaşı Berrin Hanım Havva’ya çok yardımcı olur. Hatta onu Dost’la tanıştıran da Berrin Hanım’dır. Kimseleri sevmeyen, kimselere güvenmeyen Havva, Berrin Hanım’ın aşırı sabırlı ve hoşgörölü tavırlarından etkilenir ve bu kadını çok sever. Hatta isminin Berrin değil ışıık veren Yıldız olmasına kendi kendine karar verir. “*Onun ismi Berrin değil Yıldız olmalıydı, çünkü tıpkı bir yıldız gibi ışıık saçmakta çevresine. Bu ışııklar; sevgi, şefkat, Dost sözleri ve kendi engin tecrübelerine dayanan bilgilerdir.*” (İşinsu: 1998:65) Berrin; eşi Fahrettin Bey’i erken kaybetmiş, on beş yıllık evlilikten çocuğu olmamış, yalnız yaşayan bir kadındır. Hayata karşı tecrübeleri oldukça fazladır. Zor ve baskıcı bir ailede büyüyen Berrin küçük yaşlarda sorumluluk almaya başlamış, hızlıca olgunlaşmış, sevmeden evlenmiş, eşine saygı duymuş ama bir defa bile eşine ‘seni seviyorum’ diyememiş bir kadındır. Bu yüzden etrafına ışıık olmaya karar verir, tecrübelerini güzel bir şekilde etrafına aktarır. “*Fahrettin beni kendi ölçülerinin müsaade ettiğı nispette çok seviyordu. Benim yanıışım şurada ki ben de onun ölçülerine göre sevdim onu. Sevgime sahip çıkıp bir kere bile onu sevdiğimi söyleyemedim mesela, buna hep yanarım. Çünkü eğer ben söze dökebilseydim sevgimi, onun buzlarını da belki çözmüş olacak, ikimize de iyilik edecektim... İşte böyle, bu yüzden hepinize tavsiyem; seviniz ve sevdiğinizi söyleyin olacak.*” (İşinsu: 1998:67)

Emine İşinsu’nun manevi aşkı anlatan romanlarının ilki olan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında hem ilahî bir aşktan hem de maddî bir aşktan bahsedilir. Yunus Emre evlidir, eşi Zehra’yı çok sever, onunla âşık olarak evlenmiştir. Bir gün mezarlıkta Nurefşan isminde hasta bir kız görür. Ona âşık olduğunu düşünse de bu bir insanın bir insana duyduğu aşktan fazlasıdır. Ondaki ışıığa hayran olmuştur, bu nurun etkisi altına girmiştir. Yunus bu aşkı şöyle tarif eder: “*Nur’u bir kız gibi görmedim ben, nasıl desem, bilmiyorum... Galiba yine bu bir aşktır diyeceğim... Çünkü ateşi içime düşmüştür... Hiç bilmediğim bir ateştir velakin...*” (İşinsu: 2002: 26) Yunus’taki aşk, sevgi hep Allah’adır. Bu yüzden herkesi, her şeyi Allah’ın bir tecellisi olarak görür ve öylece sever. “*İbadetimiz Allah’adır, O ise bizi sevgisinden*

yaratmıştır, yani bizim içimizde var O'nun sevgisi, o halde sevelim ister..." (İşinsu: 2002: 47) Yunus Emre sevgi ile ilgili konuşmayı, sevgi üzerine şiirler yazmayı sever. Önce eşine karşı duyduğu bu büyük sevgi zamanla Allah sevgisine döner. Zehra ise bu duruma hem sevinir hem de kendi adına üzüldür. Sevgisinin azalmasıyla ilgili şüphesini sitemli bir şekilde dile getiren Zehra'ya Yunus Emre kendini anlatmaya çabalar. *"Gayet tabii, sevgimden şüphe mi ettin yoksa? Seni çok seviyorum Zehra'm."* (İşinsu: 2002: 132) Eşini yalnız bırakıp dergâhta yaşadığı için kendini mahcup hisseden Yunus eşinden ayrı kalmanın hüznü ile bazen bocalar. Hocası Tapduk Emre'nin sevgi ile ilgili sözleri de hep aklındadır *"Sevgi ile yapılamayacak iş, varılmayacak yol, çıkılmayacak yücelik yoktur. Sevgi her kapının anahtarıdır. Sevgi güzeldir, çünkü Tanrı bizi sevgisinden yarattı."* (İşinsu: 2002: 85) Zehra Yunus'a sitem etse de onu Allah yolundan döndürmek istemez. Büyük bir fedakârlıkla eşini uğurlar. Ona olan aşkını da dile getiren Zehra samimice, içinden geldiği gibi aşkını sözlerine döker. *"İnsan olan herkesin bir nesneye sevgisi, aşkı vardır. Ben seni çocuklarımdan bile üstün tutarım, her ana yapamaz bunu ama! Galiba benim tek işim seni anlamaya çalışmak Yunus'um."* (İşinsu: 2002:252) Yunus'a yaşananları, yaşayacaklarını bir bir anlatır. Oğlunu da kızını da babaları olmadan fedakârca büyütecek Zehra'ya Yunus teşekkür eder. *"Senin bu anlattıkların gerçek sevgi be Zehra'm, sen de beni gerçekten seviyorsun."* (İşinsu: 2002:134) Zehra eşinin önüne geçmemesi gerektiğinin farkına varınca artık ona mecburen destek verir. Yunus Emre eşinin de desteği ile artık dergâhtadır, içindeki sevgi coştukça coşar. Yunus Emre dergâhta geçirdiği kırk günlük halvet süresinden sonra eşine, çocuklarına, annesine, köyüne, arkadaşlarına duyduğu sevgiden çok daha büyüğü ile tanışır. *"Ve fark etti ki içindeki sevgi sanki birkaç misli artmıştı, insana doğaya, yerdeki taş, gökteki kuş, içtiği suya... Sanki sevgi içinden sevgiyle bakıyordu her şeye. Yüreği iyice yumuşamış, incelmışti. Tanrı'nın aksi ona da vurmıştı gayrı, tıpkı çevresinde görüp bildiği her şeye vurduğu gibi. İşte bu aşktı! Aşkın kendisiydi, Yunus şükrediyor, hamdediyordu."* (İşinsu: 2002: 209)

Yunus Emre'nin hayatının anlatıldığı *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanından sonra kaleme alınan Niyazi Mısri'nin hayatını anlatan *Bukağı* romanında Mısri'nin adı önceden Mehmet'tir. Mürşidini arama yolunda yıllar içinde bu adı

almıştır. Mısırî henüz çocukken gördüğü Melekşan'ı yıllarca unutamaz, ona âşık olmuştur. İlerleyen yaşlarda bu duyguyu farklı tanımlasa da ilk aşkı olan Melekşan'dan ilk görüşte etkilenmiştir. Etrafında gördüğü kadınlara ve kızlara benzemeyen Melekşan aynı zamanda en yakın arkadaşı Kasım'ın kız kardeşidir. Mehmed yıllarca şehir şehir, tekke tekke gezmiş dolaşmış, dini bilgilerini artırmış, şairliğini ilerletmiş, artık derviş olmuştur. Gönülünde Allah aşkından başka aşk yoktur. Ama geriye dönüp baktığında Melekşan'a duyduğu bu ilgiyi melek gibi bir kıza duyulan ilgiden farklı görmez olur. *“Mehmed Melekşan'ı sonsuza kadar esirgemek istiyordu... Soruyordu kendi kendine: Aşk mıdır bu? Fakat bir cevap bulamıyordu. Mehmed aşkı sohbetlerde öğreniyordu ve o aşk Allah'a duyulan aşktı. Başkasını bilemiyordu.”* (İşinsu: 2004: 52) Yıllar geçtikten sonra Melekşan ailesiyle İstanbul'a geri döner, Mehmed Malatya'da kalır. Daha sonra Mehmed de Malatya'dan ayrılır. Kasım'la olan mektuplaşmaları yaşlandıklarında bile devam eder. Bir gün bu mektuplardan birinde Kasım kız kardeşi Melekşan'ın evlendiği haberini yazar. Mehmed içine gömdüğü bu aşkın yeniden gün yüzüne çıkmasına şaşırır, hatta çok geride bıraktığı bu genç kıza karşı içinde kalan duygularının alevlenmesinden dolayı çok üzülür. Yıllar geçse de unutmadığı Melekşan'ın evlenme haberi ile yıkılan Mehmed onun için yazdığı tüm şiirlerini yakar. Melekşan'ı yeryüzünde bir melek olarak gören Mehmed kendi kendine kızar. *“O beyaz elbiseli, pembe mavi elbiseli bir melekti, o kadar. Sense bir insan; yer yüzünde fesat çıkaran kan döken insan!”* (İşinsu: 2004: 73) Hatta Melekşan'a da kızar, kız hep aklındadır, o yüzden de bu şekilde yıkılmıştır. *“O böyle lacivert gözlerini açıp hayretle bakmasa... O her zaman yanımda olmasa... Uyuduğumda, uyandığımda, güldüğümde, söylediğimde, gördüğüm konuştuğum herkesin yüzünde! O böyle yanımda olmasa her zaman... On sekizinde bir kız, sarı saçlı, lacivert gözlü!”* (İşinsu: 2004: 73) Mehmed artık tekkelerde ders vermeye başladığı yaşlara gelmiştir. Yaşı ilerlemiş, derviş olmuş, şairliğiyle de beraber ismi Niyazi Mısırî olarak değişmiştir. Aradan bunca zaman geçtiği halde Melekşan'a olan aşkı artık her şeyde görünür hale gelmiştir. *“O Melekşan'ı unutmuş gibiydi, ancak gönlünde onun meleklerle has güzelliği sanki kızıdan ayrı bir varlıkmiş gibi yaşıyıp duruyordu. Bu güzelliği bazen bir çocuğun yüzünde, bazen ay ışığında, bazen bir kır çiçeğinde ve böylece her güzel şeyde bulabiliyordu.”* (İşinsu: 2004: 107) Melekşan'ın abisi ile sürekli mektuplaşan Mısırî, Melekşan'ın evlendiğini, sonra da anlaşılamayıp boşandıklarını öğrenir. Hatta

Melekşan'ın Mısırî'nin müridi olmayı çok istediğini de öğrenir. *“Sahiden müridim olursa ne güzel olur! Bak Allah'ın işine, beni önce ona aşık etti, sonra da manevi terbiyesini bana verecek! Güzel Allah'ım ne hoş ne anlamlı işlerin var senin.”* (İşinsu: 2004: 198)

Bukağı romanında Mehmed 'in ismi aşkla devam ettiği dervişlik yolunda Niyazi Mısırî olması gibi *Hacı Bayram* romanında da Numan müderrislik yaptıktan sonra aşkla yürüdüğü yolda dervişliğe geçer ve adı artık Hacı Bayram olarak değişir. Köyünden Ankara'ya medrese eğitimine gelene kadar kızlarla ilgisi olmayan Numan, bir tatilde köyüne gidince çeşme başında gördüğü Gülçiçek'e âşık olur. *“Kızları görmemek için gözlerini indirirken ne oldu nasıl oldu bilinmez, bir çift kocaman ela göze takıldı kaldı bakışları, Numan olduğu yerde durup dondu. Gökten yere inmiş bir yıldız mıydı bu, neydi bu? Sonra yüzünü gördü, şaşkınlığı büsbütün arttı, ne kadar güzeldi!”* (İşinsu: 2005: 77) Ertesi günler yine Gülçiçek'i görmeye çeşme başına gider ama kızı göremez. Gülçiçek ninesiyle yaşayan varlıklı bir genç kızdır. Ninesi kızı çok sıkı bu yüzden Gülçiçek her zaman sokağa, çeşme başına da çıkamaz. Ama bir yandan da güzelliğinin ve maddi varlığının farkında olan Gülçiçek Numan'ın haberini alınca genç delikanlıyla dalga geçer. *“Numan da kimmiş? Yani tek tarlalı, birkaç koyunlu Koyunluca Ahmed'in oğlu medresede okuyor diye adam mı olmuş, ne cesaretle bana sevdalanabiliyor?”* (İşinsu: 2005: 89) Etrafindakiler Numan'ı uyarmaya çalışsalar da Numan'ın gözü bir şey görmez olur. Ankara'ya medreseye geri döndüğünde, ders çalışırken kızı unutacak gibi olsa da aklına geldiği an hemen gönlünden köye gidip kızı istetmek geçer. Gülçiçek 'in Numan'ı reddetmesini, kızın mahcup hallerine verir. Bir başkasının onunla evlenebileceği ihtimalini düşününce bile aklını yitireceğinden korkan Numan artık iyice Mecnun gibi gezer. Gülçiçek'in reddinden çok etkilenen Numan yıllar sonra zoraki evlenir. Eşi Meryem'i sevse de eğer bir gün Gülçiçek gelse, kocam öldü evlenelim dese, Numan hiç düşünmeden çok sevdiği eşi Meryem'den boşanacağını bile dile getirir. Bu yüzden hayatında bir kez yaşadığı bu aşk duygusunun etkisini yıllarca üzerinden atamayacak olan Numan evlense de Gülçiçek'i unutamaz. Meryem'le evliliğinden altı çocuğu olan Numan yani Hacı Bayram dervişliğe veli olma yolunda mürşidini bularak devam eder. Yıllar geçtikten sonra şeyhine aşkla bağlanan Hacı Bayram Gülçiçek'in hayalini anca böyle

unuttuğunu söyler. *“İçimdeki boşluğun, anlamsızlık duygusunun kaybolduğunu, Gülçiçek’in artık kendisi için hiçbir mana ifade etmediğini, şeyhine aşkla bağlandığını söyledi.”* (İşinsu: 2005: 22)

Hacı Bayram romanından sonra kaleme alınan *Hacı Bektaş* romanında Hacı Bektaş Velî Sulucakarahöyük’e gelir ve yerleşir. Burada Fatma adında Kadıncık lakaplı genç kızla tanışır. Kadıncık Hacı Bektaş ile tanışana kadar evlenmeyi hiç düşünmez. Babası ile yalnız yaşayan Kadıncık, babasını bırakıp da evlenmeyi gönlüne sindiremediği için tüm teklifleri geri çevirir. Babası bu duruma çok üzülse de Kadıncık’ı ikna edemez. Hacı Bektaş’ın köye ilk geldiği anlarda gönlü bir anda yabancı ama güven veren bu kişiye ısınan Kadıncık, Velî’nin köyde kalmasını çok arzular. *“Kadıncık, Hacı Bektaş’a çevirmiş yüzünü, dikkatle bakıyor, vereceği cevabı heyecanla bekliyordu, nasıl oldu bilinmez, sanki gönlü ona kaymıştı.”* (İşinsu: 2008: 28) Kadıncık Hacı Bektaş’ın köyde kalacağını öğrenince hemen tüm halkı uyarır, ona bir ev ve tekke yapılması gereğini dile getirir. *“Köyümüze bir nur indi.”* (İşinsu: 2008: 37) Bütün bu işler kıymetli misafir için yapılacaktır ama bir yandan da kendisindeki heyecanı bastıramaz. Çünkü Kadıncık hem çok heyecanlıdır hem de kendisinde hissettiği bu duygulara anlam veremez. *“Aslında şu anda o nur, Kadıncık’ın içindeydi ve binlerce kuş, kızın gönlünden havalanıyor, ışıklı çizgiler çizip dönüp duruyorlardı. O kadar sevinçliydi. İki elini kalbinin üzerine koyup ‘Güzel Allah’ım bana ne oluyor?’ diye yüksek sesle sordu, bir cevap alamadı ama coşkusu arttı.”* (İşinsu: 2008:37) Günler geçer, Hacı Bektaş köye köylü de Velî’ye alışır. Kadıncık artık Hacı Bektaş’a ‘hünkârım’ veya ‘efendim’ diye hitap etmeye başlamıştır. Bu arada Kadıncık’ı istemeye gelenlerden haberi olan Hacı Bektaş kızı beğense de ona açılmaz ve gelen teklifler için Kadıncık’a ‘hayırlısı olsun’ der. *“Gönlüm hiçbirine razı gelmez. Ben... Ben ancak... Ben yani bir tek sevdiğimle evlenmek isterim. O sizsiniz efendim.”* (İşinsu: 2008:61) Bu açık yüreklilik karşısında şaşırان ve ne diyeceğini bilemeyen Hacı Bektaş makamının da verdiği ağırlıkla müridi Kadıncık’a; *“Baban seni bana emanet etmişti, bu yüzden herkesten daha çok seninle ilgileniyor, gerçekten iyi bir mürit olarak yetiştirmeye gayret ediyorum, yani aklımda bir başka düşünce yoktu.”* (İşinsu: 2008:62) Bu cevap karşısında gözleri dolan Kadıncık *“Özür dilerim efendim, özür dilerim efendim.”* (İşinsu: 2008: 62) diyerek hünkârının yanından ayrılır. Hâlbuki

Hacı Bektaş da Kadıncık'a karşı güzel duygular beslemektedir fakat kendine yakıştıramadığı için bu duyguları ile yüzleşemez. *“Fakat şimdi gözden kaybolan kızın ardından hissettiği yüreğine düşen bir ateşti. Şiddetli bir ateş!”* (Işınsu: 2008:62) Kızın arkasından hemen koşan Hacı Bektaş kıza yetişir ve içindeki duyguları daha iyi anladığını, bu duyguları artık yüksek sesle de söyleyebileceğini anlar. *“Kadıncık ben de seni aşkla sevdiğimi bu gece senden öğrendim! Asıl sen affet beni affet ve, ve evlen benimle evlen.”* (Işınsu: 2008:63) Böylelikle evlenen çiftin kısa zamanda bir de oğulları olur. Birbirlerine âşık olan çift evlatlarını da çok severler ama birbirlerine duydukları aşk bambaşkadır. *“Oğulcuğunu benden daha çok sevmen mümkün kadıncağızım, buna hazırlıklı ol!”* (Işınsu: 2008:93) diyen eşine Kadıncık; *“Bana göre bu imkânsız efendim çünkü ben size beslediğim aşkla yolunuza girdim, hamdederim ki yolda ilerliyorum ve sizde bulduğum aşkla Çalap Tanrı'ya âşık oldum.”* (Işınsu: 2008: 93)

3.2.5. TACİZ VE TECAVÜZ

Emine Işınsu'nun eserlerinde taciz ve tecavüz gibi cinsel şiddet konuları nadiren direkt olarak ele alınır. Ancak, kadınların toplumdaki yerini ve cinsiyet rollerini sorgulayan ve kadınların güçlenmesini savunan bir yazar olarak, cinsel şiddetin dolaylı yollarını ve sonuçlarını işler.

Işınsu'nun eserlerinde kadın karakterler genellikle toplumsal cinsiyet kuralları ve baskıcı aile içi ilişkiler altında ezilirler. Bu bağlamda, cinsel taciz ve tecavüz gibi konular genellikle kadınların yaşadığı zorlukların bir parçası olarak işlenir. Kadınların maruz kaldığı cinsel şiddetin sonuçları, duygusal zorluklar, kişisel travmalar ve psikolojik etkiler gibi konular, Işınsu'nun eserlerinde çeşitli yollarla yansıtılır.

Bununla birlikte, Işınsu'nun eserlerindeki kadın karakterler genellikle kendilerini ifade etme ve kendi özgürlüklerini kazanma mücadelesi verirler. Bu

mücadele, kadınların toplumsal baskıları ve cinsel şiddeti reddetme ve kendilerini güçlendirme çabalarıyla ilgilidir.

Kadın olmak her toplumda zordur. *Azap Toprakları* 'nda Batı Trakya'da bin dokuz yüz altmışlarda ise daha da zordur. Balkan coğrafyasında o dönemlerde kadınlara tecavüz edilir, vücutlarının her yeri yavaş yavaş yakılır, her türlü işkence yapılır. Romanda bunlar gerçekçi bir şekilde anlatılır. "*Balkan müttefiklerinin ise çünkü efendilerinin çocuklarına ettikleri işkence korkunç; köyleri yakıyorlar, tazelere, dullara, yetmişlik ihtiyarlara tecavüz ediyorlar. Ölenlerden alamayıp hırslarını, cesetleri doğruyorlar. Sonra da et parçaları üstünde hora tepiyorlar. Hoplayan Yunan çarığı altında parçalanmış etler zıplayıp dağılıyor. Kesik kafalar top oluyor.*" (İşinsu: 1970: 38)

Bin dokuz yüz altmışları anlatan *Azap Toprakları* 'ndaki tecavüz olaylarından sonra 1968- 1980 olaylarını anlatan *Sancı* romanında kadınlar da bu sağ sol davalarının içinde aktif rol almışlardır ama karakterlerin çoğunluğu yer aldıkları davalarındaki pozisyonları ve yine bu örgütlerinde onlara verilen değerlerle ortaya konulurlar.

Sancı romanında Leyla kendini ait hissettiği sol örgütlerde, davası için uğraşmaktadır. Yine aynı örgütte görevli Seyhan da kendisini davasına adanmıştır. Kadınlara değer vermeyen; aşk, sevgi meselelerine inanmayan Seyhan bencil bir gençtir. Davası dışında hiçbir şeye değer vermeyen Seyhan bir gün Leyla ile baş başa kalır. Kendini çirkin bulan Seyhan aşk, sevgi hikâyelerine inanmadığını dile getirir ve o anda Leyla'ya sahip olmak ister. Elinde de silah vardır. Leyla onu oyalamak için çok uğraşır, dikkatini dağıtmaya çalışsa da Seyhan sadece hedefine odaklanmıştır. Saygısızca konuşarak Leyla'yı kışkırtmak ister. Oda içinde dört dönerler ama Leyla silahlı ve saygısız bu adama daha fazla dayanamaz.

"-Peki Seyhan, adam gibi konuşalım, öyle namus numaralarına girmiyorum, en kıymetli şeyimi sana nikahsız veremem diye gözyaşı da dökmem, biliyorsun. Fakat sevmediğim biri ile de yatamam, yatmam, anlıyor musun?

-Sevme hikâyesi var ya, işte o da yaldızlı cinsinden bir oyuncak! Senin kapılacağını sanmazdım. Peki şekerim, adam gibi konuşalım; sen istersen yat benimle,

ister yatma, umurumda değil. Soyun, uzan ve gözlerini kapa, o kadar! Ne sevilecek ne arzu edilecek bir adam olduğumu biliyorum, aynaya baktığım olmuştur, merak etme.” (İşinsu: 1974:84) Bu aşamadan sonra Seyhan militan tavrına bürünür. Silah elinde emreder. *“Nişan alıp indirirken silahı ‘Hemen soyun ve yat, dişlerini sıkmana ve gözlerini kapatmana müsaade ediyorum.’ Leyla çaresiz soyunmaya başladı.”* (İşinsu: 1974:86) Leyla, zayıf ve çelimsiz olan Seyhan’ı elinden silahı bırakınca üstünden atmayı, çıplak da olsa sokağa kaçmayı, profesörün kızı tecavüze uğramış sözlerine bile razı sadece oradan uzaklaşmayı planlasa da o sıksa Seyhan’ın nasıl o kadar ağır ve hantal olabildiğine akıl erdiremez. Seyhan sanki her şey çok olağan ve günlük düzeninde gibi odada örgüte ait olan yazıları okumaya başlar. Leyla öfkesini kontrol etmeye çalışır. Seyhan evden çıktıktan sonra yirmi yıllık ömründe ilk defa yaşadığı yalnızlık duygusu ile baş başa kalır. *“İstirap diye bir kavram varmış, öğrendi. İçi yırtıla yırtıla, bağıra bağıra ağladı.”* (İşinsu: 1974:90) Eve geldikten sonra da günlerce kendine gelemeyen Leyla sinir krizi geçirir. Sakinleştiricilerle uyur, uykusunda sürekli o anı hatırlar ve sayıklar. *“Uçuruma düşmekten korkuyorum, istemiyorum... Kaçmam gerek, dedi.”* (İşinsu: 1974:117) Ertesi günlerde de kendisine gelemeyen Leyla gözünü kapasa da kapamasa da aynı kâbusu görmektedir. *“Dün, dün müydü o, Seyhan bana sadece... Bana sadece... Ay şimdi ben kadın mıyım yani? Midem bulanıyor, Seyhan, pis mundar herif, ne yaptın bana? Tüh rezil sarı böcek! Seni ben gebertmezsem!”* (İşinsu: 1974:124) Leyla, örgüt arkadaşı Seyhan’ın tecavüzüne uğrar ve üstüne bu olayı sıradanlaştıran Seyhan’ın tutumundan sonra Leyla’nın hayata bakışı iyice değişir. Hatta Seyhan’ın şu sözüne de şahit olur. *“En kolay paylaşacağım mal, kadındır.”* (İşinsu: 1974:120)

Sancı romanında bir diğer taciz olayı da Nurten Hemşirenin başına gelen durumdur. Nurten âşık olmuştur, evleneceğini düşünür. Ama sonra sevdiği adamın gönül eğlendirdiğini anlar. Kendinden, hayallerinden vaz geçer; intiharı bile düşünür. Sonra da hayallerini tamamen bırakır, hayat onu nereye sürüklerse oraya akar, gider. Dursun Nurten hemşireyi çocukluktan tanır. Onu tekrar gördüğünde tanıyamayacak duruma gelmiştir. Önce hemşireliği bırakmış, devrimci olmak uğruna birçok idealinden vaz geçmiştir. Hayatın sillesini yiyen Nurten içini Dursun’a döker. *“Ne yani sen yat kalk bir kızla, sonra benimle yatan kız herkesle yatar de, alma, evlenme!”*

El değmemiş gül isterlermiş burjuvalar, kendi elleri bilem değmeyecekmiş!” (İşinsu: 1974:259) Dursun Nurten’in bu enkaz yığını şekline gelmiş olmasına çok içerler. Çünkü Dursun onu hayat dolu bir hemşire olarak hatırlamaktadır. Birçok kez tacize, tecavüze uğramış olan Nurten artık bir enkazdır. *“O karşısında yine dipdiri gülen, konuşan, şikâyet eden, edepsiz fakat kötü kalpli olmayan bir kadın bulacağını ummuştı. Bu insanla kozunu rahatça paylaşabilirdi, halbuki Nurten’de bulunduğu sadece bir enkazdı... Dursun iğrenme ile bu enkazdan faydalananları düşündü.”* (İşinsu: 1974:267)

Leyla ve Nurten’in tecavüze uğradığı *Sancı* romanından sonra *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında Mevsim ve arkadaşı Sırrı arasında kadınların erkeklere karşı dayanıksız duruşu ile ilgili geçen sohbette Mevsim kadınların aşağılanmasına, tacize tecavüze uğramasına çok sinirlendiğini dile getirir. *“Kadının etini sergilemesi erkeğin seks arzularına hizmettir, ona cariyeliktir. Ayrıca dayak yeme, tecavüz, hırpalanma gibi şeyleri seksle karışık sunmanız, bunları seksin gereği olarak kadının hoşlandığı şeklinde vermeniz; kadını bırak ikinci sınıf vatandaş, hayvandan beter bir yaratık durumuna sokuyor.”* (İşinsu: 1988:122)

Kaf Dağı’nın Ardında romanındaki bu düşüncelerdeki kadınlardan sonra *Atlıkarınca* romanında Mehtap gecekondü mahallesinde büyümüş, evlenince de Ankara’nın iyi bir semtine gelin gelmiş bir kadındır. Eşiyle ve yaşadığı toplumla kültür çatışması yaşar. Eşi profesördür, eğitilmiş bir eşin yanında Mehtap okumamış olması ile de sürekli ezilir. Eşi Ersan Serezli Mehtap’ın çocuk istemesine karşı çıkar, evliliklerinin çocuksuz devam etmesini uygun görür. Mehtap’ı sadece kullanılacak bir obje olarak hayatına almıştır. Mehtap’ın istemediği şeyleri yapan, kadını sürekli taciz eden kocasına canı yansa da tahammül eden kadın bunu kendine bile zor itiraf eder. *“Yatakta canımın acıdığını, buz kestiğimi, katılıp koduğumu; hiç söylemem Ersan’a, belli etmem... Bir arkadaşım bir dergide okumuş, hayal kurun diyormuş.”* (İşinsu: 1990:51) Mehtap bu şekilde Ersan’ın sözlerinin ağırlığı ile ezile ezile, kocasından tacize ve tecavüze uğraya uğraya romanın sonunda aklını yitirir. *“Ersan’a karşı duyarlıyım tabi, çünkü kirpi gibi o, her tarafı diken, batıyor bana. Bir de ağır ki soluğum kesiliyor yanında. Yakında öleceğimi de söyledim. Nasıl ölecekmişim, bu da*

sorulur mu... derken nasıl birden bileğimden kan fışkırmaya başladı, sözde ben kesmişim, laf! Hem ben ölmek istemiyorum ki, bir Ersan'ı öldürsem yeter. Çünkü o dakika kurtulurum ondan, üstümdeki ağırlık kalkar. Bunu Ersan'a böylece söyledim, bileğimden kan akıyordu, içim boşalıyordu... Zaten ertesi günü beni doktora götürdü.” (İşinsu: 1990:172)

Atlıkarınca romanında Nurgün eşinden boşanmış bir kadındır. Genç, güzel ve dul bir kadın olan Nurgün etrafındaki erkeklerin odağındadır. Özellikle eski arkadaşları Orhan, Nurgün'e karşı evliyken de hoş olmayan duygular beslemektedir. Boşandıktan sonra ise bu duyguları onu esir aldığı için her bulduğu fırsatta soluğu Nurgün'ün yanında almaktadır. Nurgün'ün eski eşi Mehmet Ali Nurgün'le tekrar evlenmek ister ama Orhan bu durumu bile bertaraf eder. Mehmet Ali YÖK başkanlığı için mücadele ettiği süreçte evli olmanın daha uygun olacağını düşünmektedir. Hatta Nurgün'e tekrar evlenelim der. Ama Orhan bu haberi duyar duymaz ressam olan Nurgün'ün çok alkol aldığını, sanatçı kimliği ile olmadık işler yaptığı ile ilgili asılsız haberler ortaya çıkarır, gazetede yayınlatır. Mehmet Ali böylelikle evlenme fikrinden vazgeçecek, Nurgün de akli sıra kendisine kalacaktır. Bütün bu süreçlerde akli Nurgün'de, kendi de sürekli Nurgün'ün kapısındadır. *“Rastgele bir gün gidip kapısını çalmıştı; kapıda Nurgün, önce iri iri bakmış ona, sonra gülümsemiş, buyur etmişti... Bu kadar basit! İleride bir gün yine gidebilir, kapısını çalar... Kapısını çalmak kolay, yatağa atmak zor! Diye düşündü.”* (İşinsu: 1990:137) Orhan işi tacize vardırır, her an Nurgün'e kur yapmaya başlar. *“Orhan Nurgün'e kur yapıp duruyor, kur yapmak hafif bir tabir, basbayağı asılıyor kadına!”* (İşinsu: 1990:163)

Siyasi duruşlarından dolayı hayatları bir atlıkarınca üzerinde gibi inişli çıkışlı olan akademisyenlerin hayatlarının aktarıldığı *Atlıkarınca* romanından sonra *Cumhuriyet Türküsü* romanı Millî Mücadele Dönemi'ni anlatır. İstanbul'da bulunan İngiliz işgal kuvvetlerinden Yüzbaşı Douglas, İstanbul'da yaşayan yerli ailelerin evlerine davet edilir, sofralarında yemekler yer, buralarda gördüğü Türk kadınlarını çok çekici bulur. Erkeklerin yanlarına çarşaflarıyla çıkan kadınlara gözleriyle tacizde bulunur. *“Şu İstanbul'un kızları bütün ecnebilerin başlarını döndürüyorlarmış, hele*

çarşaf içinde olmaları, erkeklerin merak ve alakalarını o kadar çok çekiyormuş ki... Bu kızlar tıpkı bir esrarlı, büyüü mücevher kutuları gibi!" (İşinsu: 1993:105)

Cumhuriyet Türküsü romanından sonra kaleme alınan *Nisan Yağmuru* adlı eserde Meryem eşi Cahit'i yeni kaybetmiştir. Erdal, Meryem'le Cahit'in aile dostları şeklinde önceden de evlerine sık sık gelip giden bir arkadaşlarıdır. Bu arada Erdal Zeynep'le beraberdir ama eşini yeni kaybetmiş Meryem'e de aşkını ilan edip kadını zor durumda bırakmaya çalışır. Taciz eden konuşmaları Meryem'in onu kovması ile son bulur. "*Sana aşığım yanımda Zeynep'i taşısam da... Bunu bilmeni istiyorum, onu sevmedim, ondan hoşlanmadım, lütfen kabul et, anla ben sana aşığım.*" (İşinsu: 1997: 153) Meryem'den istediği cevabı alamayan Erdal bu sefer işi çirkinleştirir. Meryem sedef ustalığı ile ilgili bir atölyeye gidip gelmeye başlar. Hem vefattan dolayı olan boşluk hissinden kurtulmak hem de kendini bulmak ister. Tezgâh denilen bu sedef atölyesinde çok güzel sohbetler olur, Meryem oraya gelen herkesin bilgisinden ve ahlakından beslenir. Huzurlu bir yer olan atölye için bile Erdal Meryem'i aşağılar, orda olanlarla ilgili kadına tacizde bulunur. "*Pekâlâ, tezgâhta ne oluyor bakalım, neler dönüyor, garip kıyafetlerle ayinlere katıldığını biliyorum, kaç aşığın var orada?"* (İşinsu: 1997:153)

3.2.6. BEKLENTİLER VE HAYAL KIRIKLIKLARI

Beklentiler ve hayal kırıklıkları, karakterlerin toplumun ve ailenin beklediği rollerle uyumsuzluğuyla ilişkilendirilir. Bu roller, genellikle cinsiyet, sınıf, kültürel kurallar ve diğer toplumsal faktörler tarafından belirlenir. Karakterler, bu beklenen rolleri yerine getiremediklerinde veya bu rollerin dışına çıktıklarında, genellikle hayal kırıklığına uğrarlar.

Özellikle kadın karakterlerin hayatlarında, toplumun ve ailenin beklediği rollerle kişisel istekleri veya hayalleri arasında çatışma durumu sıkça işlenir. İşinsu'nun eserlerinde, kadın karakterler genellikle geleneksel rollerine meydan okur veya bu rolleri reddederler, bu da genellikle hayal kırıklığına veya toplumsal baskıya

neden olur. Emine Işınsu'nun eserlerinde beklentileri karşılanmayan, hayal kırıklığına uğrayan veya toplumsal kurallarla çatışan karakterler ele alınır.

Beklentiler ve hayal kırıklıkları başlığı altında ilk değerlendirilen eser *Ak Topraklar*'dır. *Ak Topraklar* romanı Türklerin Orta Asya'dan çıkıp ak olarak niteledikleri Anadolu'yu yurt edinmelerini anlatır. Roman zamanı 1940'lardan başlar. Kadın olmak her dönem zordur ama savaşa giden eşlerin ardından aileyi hatta obayı ayakta tutmak kadınlara kalınca, kadın olmak daha zordur. Erkekler savaşa gider, belki döner belki dönemezler. Kadınlar ise bebekler ve çocuklarla geride kalan kesimdedirler. Beklentileri bir gün eşlerinin ve oğullarının geri dönmesidir. *Ak Topraklar*'daki Selcen de Bayındır'a aşiktir. Dönemin getirisi görüşmek, bakışmak doğru değildir. “*Gönlü Selcen kıza aka gitmişti. Bu yere basmadan yürüyende, servi boylu, iki kalın örgüsü topuklarına sarmaşan kız, Bayındır'ı görmezden geliyor.*” (Işınsu: 1971:12) Türlü zorluklardan sonra evlenirler. Ama Bayındır lider ruhlu bir gençtir. Türk topraklarını genişletmek hedefindedir. Selcen'le Bayındır'ın arka arkaya erkek evlatları olur ama Bayındır savaşa giderken iki oğlunu da yanında götürmüştür. Yaşları gereği uygun olan budur. Bayındır böyle istemiştir. “*Zaten Bayındır bir şey ister de Selcen ona uymaz mı ola? Hep adımlarına yüreciğini yüreğine uygun düşürmez mi ola? Bayındır'ın gücüne her dem taze bir güç katmaz mı ola?*” (Işınsu: 1971:18) Savaşlar seferler uzadıkça uzar, Bayındır'dan haber alamayan Selcen yine de umutlu bekleyişini sürdürür. Hem kendisi için hem yanında olan evlatları için bir kadın olarak güçlü olmak zorundadır. “*Selcen'le Bayındır'ın arasına ilk kez o yıl büyük ayrılık düştü. Selcen umutsuz olmayı hiç bilesi değildi, öğrendi. Ağlaması gökte iken yere indi. Acı geldi bu ayrılık, bir de oğulları olmasa...*” (Işınsu: 1971:25)

Ak Topraklar romanının beklentisi yüksek ama hayal kırıklıklarıyla hayatına devam eden Selcen'i gibi *Sancı* romanında örgüt uğruna mesleğini bırakan, kendini örgütüne adayan bir kadın da Nurten'dir. Dava arkadaşları tarafından hizmeti beklenen bir kadındır. Ama bu beklenti dava uğruna hizmet değildir, erkek olan dava arkadaşlarının amaçları farklıdır. “*Devrimciler de hizmet istiyorlar benden, hem de... şey hizmetler! Yani moral verme falan gibi, şey hizmetleri! Herkes âşık olur bana, başka ne işe yararım ben.*” (Işınsu: 1974:261) Önceki dönemlerde hayat dolu, cıvıl

cıvıl olan Nurten hemşire örgüte girdikten sonra hemşireliği de bırakır. Kendini önemli, değerli ve işe yarar hisseder. Ama ondan beklentilerin şekli değişince hayattan bütün ümidini kesmiş bir duruma gelir, hayattan bir beklentisi kalmamıştır ve tüm hayallerini yitirmiştir.

Sancı romanındaki Nurten'den sonra bir diğer hayal kırıklığı yaşayan *Kaf Dağı'nın Ardında* romanındaki Mevsim'dir. Babasına hayran olarak büyüyen Mevsim kendi hayatına alacağı kişinin babası gibi olmasını ister. İlk aşkı Orçun; aynı babası gibi entelektüel, etkileyici, yakışıklıdır. Bilgisi ve özgüveni ile etrafında ilgi uyandırır. Fakat Orçun bir süre sonra Mevsim'in hayatına çok müdahale etmeye başlar. Mevsim Orçun'un baskıları ve ısrarları sonucu hayatına çok müdahale edilmesinden dolayı ilişkiden soğur. Hâlbuki aradığı tek şey beraber mutlu olmaktır ama bu ilişki Orçun'un mutluluğu ve Mevsim'in hayal kırıklığı ile devam eder ve sonunda da biter. *"Yaşantımda çatlaklar oluşmaya başladığını, ilişkimizin beşinci ayında açık açık gördüm, bu doğru. Sonradan bazı olayları değerlendirdiğim vakit, bu çatlakların daha hemen birinci ayda başladığını hissettiğimi, hissedip de görmezden geldiğimi fark ettim. Tanıdığım herkesi irdelemeye pek meraklı olan ben, Orçun hakkında düşünmekten, onu tahlil etmekten adeta kaçınmışım."* (Işınsu: 1988:145) Ayrılık kararını aldıktan sonra Orçun'la ilk buluşmasında hayal kırıklığının gerekçelerini Orçun'da tekrar görür. *"Her zamanki Orçun'du. Pek yakışıklı, sevimli ve ısrarcı. Ne var ki ben, eski ben değildim! Hangi perdeler kalkmış, ne biçim pencereler açılmış ki, şu Orçun denen kalıbın içini görebiliyorum. Bomboş bir kovuk, ağaç ne denli iri ve hoş görünürse görünsün, kovuk derin ve büyük. O ise kendinden emin, rahat!"* (Işınsu: 1988: 182)

Kaf Dağı'nın Ardında romanındaki Mevsim'in hayal kırıklığı gibi *Atlıkarınca* romanında Mehtap'ın da yine bir erkek ile ilgili hayal kırıklıkları olur. Erol adında sevdiği, görüştüğü sevgilisi vardır ama Erol Mehtap'ı terk eder. Hayal kırıklığı yaşayan Mehtap hayatının en büyük darbelerinden birini yaşar. Çünkü Erol'la evlenme planları yapmışlardır. Erol her zaman buluştukları söğüdün altına çağırdığı Mehtap'la konuşur. *"Zangır zangır titriyordum, söğüdün altındaydık. 'Unut beni, her bir şeyi unut artık, bu aşkı kalbimize gömelim.' Dedin Erol, utanmaz gavur, 'Belki*

Almanya'ya giderim ben.' Dedin. 'Elbet bu mahallede oturup paslanacak halim yok, eğer seni kaçırır da evlenirsem ayak bağı olursun bana.'" (İşinsu: 1990:56) *Atlıkarınca* romanında bir diğer hayal kırıklığı Kadriye Hanım ve Profesör Zeki Tan'ın evinde çalışan Sünbül'e aittir. Sünbül de evliliğinden şikâyetçidir, etrafında eğitilmiş kadınlarla oturup kalktıkça yaptığı evliliğin yanlışlığının ve eksikliklerinin farkına varmaya başlar. *"Hüzünlenmek sırası Sünbül'e gelmişti gayri, iç çekip; 'Eyy' dedi, 'Felek, insan gönlüne göre birisine varamıyor tabi.'"* (İşinsu: 1990:73) Merve de Galip Amcası ile sürekli sohbet etmek ister. Onun fikirlerine değer verir. Hatta Galip Amcasının yol göstericiliğine en çok ihtiyacı olduğu aşamada Galip Amcasının sessizliğe bürünmesine tahammül edemez. Beklentisi Merve ile konuşsun, ona hayata ve evliliğe dair akıl versin ister. Sadece Merve ile de değil, herkesle sohbeti bir anda bırakıp ortamı terk eden Galip Amcasına herkesin ihtiyacı vardır. Ama o çevresindekilerden kaçarak onları kendi hallerine bırakıp düşüncelerini istese de Merve bu duruma üzülür, hayal kırıklığı yaşar. *"Neden mesela şu odanın içine tıklıp duruyorsunuz, herkes sizden bekliyor; bir fikir, bir yol gösterme, oralı bile değilsiniz! Siz pencereleri bile açmıyorsunuz."* (İşinsu: 1990:120) Merve'nin hayal kırıklığı amcası Galip Bey'den ziyade sevgilisi ve evleneceği adam Ömer'le ilgilidir. Amcası da arkadaşı Nurgün de bu çocuğun ne kadar boş bir adam olduğunun farkındadırlar. Merve daha bilgili, özgüvenli, öğrenme hevesli bir genç kızken, bu çocukla görüşmeye başladıktan sonra ona benzemiştir. Hayat enerjisinin tükendiğini, hayatının yavanlaştığını anca bu iki kişi görmektedir. Merve de evleneceği kişi ile ilgili beklentilerinin karşılanmadığının farkındadır, çıkar yol aramaktadır. Nurgün Merve'yi iyi tahlil etmiştir. *"Bu kız Ömer'den sonra boşaldı, boş boş anlamsız, ruhsuz; nişanlısının ruhuna bürünerek hatta onu bile beceremedi, yavanlaşarak... İçimin acısına rağmen gülümsedim, kendime hâkim olmaya çalışıyordum."* (İşinsu: 1990: 151) Merve en sonunda Nurgün'le açık açık konuşur. Ömer'le beklentilerinin karşılanmadığının farkına vardığından bahseder. *"Ben, dedi, Ömer'i sevmiyorum aslında, sevmem lazım diye, evet herkes bir anlamda, ona vurulduğu için en doğrusu ben aşkıma değil, aşksızlığıma mazeret arayıp durdum, kendi kendimi aldatmaya çalıştım."* (İşinsu: 1990: 186)

Cumhuriyetin kurulduğu yılları anlatan *Cumhuriyet Türküsü* romanı Millî Mücadele Dönemi'ni anlatır. Abdülgalib, Mustafa Kemal'in yanında yer alır, İstanbul'da ve farklı yerlerde gizli görevlerde bulunur. Selim Muhtar da yine Mustafa Kemal'in yanında farklı yerlerde görev yapar, şimdi de yine Gazi'nin yanında Ankara'dadır. Selim Muhtar'ın kızları Hikmet ve Nazan, dedeleri ile İstanbul'da yaşamaktadırlar. Abdülgalib Bey de bu aileyi tanımakta ve evlerine girip çıkmaktadır. Abdülgalib Bey neredeyse kızların babası yaşındadır ama evin küçük kızı Nazan'a âşık olur. Nazan onu sadece bir abi olarak görür. Beklentisi kızın da onu görmesi, beğenmesi yönündedir; hatta artık hayal dünyasında yaşamaya başlamıştır. *"Abdülgalib içinde onun kumru ellerine hafifçe temas etmek gibi, çılgın bir arzu duyuyorsa da hülyasında bile buna cesaret edemiyor."* (Işınsoy: 1993:46)

Millî Mücadele yıllarında İstanbul ile Ankara'daki hayat birbirlerinden çok farklıdır. Ankara halkı yokluğu ve savaşların izlerini çok daha fazla yaşamaktadır. Hikmet ve Nazan babalarının Mustafa Kemal'in yanında görevde olması sebebiyle yıllardır dedeleriyle yaşadıkları İstanbul'dan Ankara'ya, baba evine geçeceklerdir. Bu süreçte İstanbul'da yaşayan genç şair ve yazar Halide Nusret'in hayali ise arkadaşları Nazan ve Hikmet gibi Ankara'ya gitmek, herhangi bir görevde Millî Mücadele ruhunu yaşamaktır. *"Halide Nusret'le Şevkat heyecanlandılar, keşke onlar da gidebilselerdi, Ankara'da askerlerin kirli esvaplarını bile yıkamaya razı olurlardı!"* (Işınsoy: 1993: 95) Nazan ve ablası Hikmet Hanım Ankara'ya baba evine geçerler. Ama bu ev dedelerinin İstanbul'daki çalışanlarla dolu evi gibi kalabalık değildir, ev işleri de kızlara kalır. Hikmet kontrolü ele alıp Nazan'dan ev işleri ile ilgili beklentilerini sıralar. *"İstanbul'da üstlendiğim yemek tanzim işini sana bırakıyorum, burada bulunması ihtimali olan gıda maddelerine göre yapılacak yemeklerin listesini haftalık olarak tanzim edecek, onların bulunması ve pişirilmesi ile sen alakalanacaksın."* (Işınsoy: 1993:194) Dönemin ileri gelenlerinden biri olan Halide Edip Adıvar da kızlarla buluşur. Kızlar çok heyecanlanırlar ve neler yaptıklarından konu açarlar. Hastanede görev yaptıklarından, kitaplarla da ilgilendiklerinden, bir yandan ev işlerini halledip babalarını rahat ettirdiklerinden bahsederler. Adı üstünde; dönem Millî Mücadele Dönemi'dir, Halide Edip de bu zorlu dönemde çalışmanın önemini kızlara

tekrar vurgular. *“Halide Edip Hanım, herkesin yapabileceği bir iş, işler vardır, herkes kendi yerinde çalışmalı ama mutlaka çalışmalı.”* (İşinsu: 1993: 324)

Nazan ablası Hikmet’e; evlerine girip çıkan, babalarının tanıdığı olan Celaledin Hikmet adlı genci yakıştırır. Onların adlarının benzerliği bile beklentisini yükseltir. *“Kim bilir belki Hikmet’in zevci olsa bu adam, hay Allah, baksana isimleri bile aynı, pek muvafık olur.”* (İşinsu: 1993:123) Nazan’ın ablası için beklentisi olduğu gibi kendisi için de beklentisi vardır. Hayallerini sıralar. *“Mesela evleneceği adam! Yakışıklı olacak ve muhakkak dedem kadar heybetli, vakarlı! Çok güzel ve iri gözlerinin rengi yeşil olmalı belki ama benimkiler gibi ışığa göre, giydiklerine göre çeşitlenmeli...”* (İşinsu: 1993:150)

Cumhuriyet Türküsü romanı 1922 yılını anlatır. Cumhuriyet’in ne zorluklarla kurulduğunu aktaran romanda kadınlara çok görev düştüğünden bahsedilir. Yazar kadınlardan bu beklentiyi özellikle Gazi Mustafa Kemal’in sözleri ile aktarır. *“Şimdi ve bilhassa istiklali elde ettikten sonra münevver hanımlarımıza büyük vazifeler düşmektedir; onlar bu kadın uyanışını inkişaf ettirmek, cemiyetin bu zamanlara kadar âtil kalmış bu kuvvetini yeniden tanzim ederek, yeniden millete kazandırmak mecburiyetindedirler.”* (İşinsu: 1993:251)

Cumhuriyet Türküsü romanında bir diğer kadın Sevginur’dur. Mehmet Efendi’nin eşi olan Sevginur eşine âşık olan masum bir genç hanımdır. Hayattan beklentisi mutlu ve huzurlu olmak olan genç kadının evlenmeden önce hayalleri vardır. *“Kimi zaman oldu sevgi arıyorum ben, anamın verdiğiinden, ağabeyimin verdiğiinden daha başka türlü bir sevgi ki ben de öyle anamı sevdiğimden, ağabeyimi sevdiğimden bir başka türlü seveyim.”* (İşinsu: 1993: 347) Bu hayallere eşi ile ulaşır, mutlu ve sevgi dolu bir evliliği olur. Hatta beklentisi öyle karşılanır ki ismi Safinaz’ken eşi ona Sevginur der. Hayallerinin, beklentisinin, sevgisinin büyüklüğünü kelimelere döker. *“Yalnız sevgiydi aradığı; yumuşak, şefkatli, şu denizlerden daha büyük, ay ışığından daha yumuşak fakat sıcak alabildiğine, yaz güneşi kadar sıcak!”* (İşinsu: 1993:347)

Cumhuriyet Türküsü romanındaki beklenti ve hayal kırıklıklarından sonra *Nisan Yağmuru* romanında da büyük bir hayal kırıklığı yaşayan Meryem ile

karşılaşılr. Meryem eşı Cahit'i trafik kazasında kaybetmiştir. Büyük bir buhran geçirirken Sedefkâr Dost dediğı usta ile tanışır, onun atölyesindeki arkadaşları da usta da bilgileri ve sohbetleriyle Meryem'e iyi gelirler. Geçmiş yaşantısında inançlı olsa da maneviyatının azlığından şikâyet eden Meryem, atölyedeki kişilerle daha çok zaman geçirip onların tecrübelerinden faydalanmak ister. Bu atölyedeki herkesin sanki Meryem'in bir eksik yönünü tamamlamak için orada bulunduğuna inanır. Beklentisi bu eksiklerini tamamlamaktır. *"Yüreğim kan, ateş doğru... Serin sular istiyorum ustadan, Ahmet ağabeyden ve burada bulunan herkesten... Öylesine yıkanmalı ve arınmalı gönlüm ki artık bir başkasını yargılamayayım; kin, öfke silinip süpürülsün."* (Işinsu: 1997:45) Burada bulunan ustaya Sedefkâr Dost diyen Meryem onun her konuda mevcut olan bilgisine hayrandır. Felsefe, müzik, tarih, edebiyat, resim ve daha her alanda sohbet edecek bilgisi olan ustaya hayranlığı gün geçtikçe artar. Meryem artık onsuz bir an bile geçirmek istemez. Hatta ustayla baş başa kalıp böylece sohbet etmek bile ister. *"İstiyorum ki sedefkâr dostumla aramızda bazı sırlar olsun."* (Işinsu: 1997: 47) Yavaş yavaş atölyedeki işlere alışan hatta ürün çıkarmaya başlayan Meryem artık kendisinin de olmaya başladığını düşünür ve kendisinin daha iyisini de yapabileceğini beklemeye başlar. *"Şimdi sadece önündeki işi titizlikle becermeye çalışan bir Meryem'im; hayaller yok artık! Acaba ilk işimi verdikten sonra bir sedefkâr sayılabilir miyim?"* (Işinsu: 1997:119) Usta farklı şehirlerde sohbetlerine ve sedef ustalığına devam eder. Yavaş yavaş Ankara'dan ayrılma zamanı da gelmiştir. Ayrılmaya yakın bir süreçte usta, öğrenci olarak onu dinlemeye gelenlerden beklentisini dile getirir. *"Olmuş olanları, halen olmakta olanları ve gelecekte olacakları; kulağınızı hayırla açıp dinleyin, gözünüzü hayırla açın seyredin, onların içinden olumluyu, güzeli, faydalıyı bulup çıkarın. Ancak siz kimsenin gizliliğine el vurup kulak verici olmayın."* (Işinsu: 1997:136) Ustanın sohbetlerinin derinliğinden her zaman etkilenen ve faydalanan birileri vardır, bu beklentisi de mutlaka karşılanır.

Nisan Yağmuru romanındaki beklenti ve hayal kırıklıkları ile dolu Meryem'den sonra *Havva* romanında Havva ilgisiz ve sevgisiz büyümüş bir genç kızdır. Annesi bencil bir kadındır, ailenin tüm ilgisini üzerine çeker, babası ise annesine yetemediğı için Havva'ya zamanı kalmamaktadır. Anne Hümeysra Hanım'ın çocuğunun olması tam bir hayal kırıklığıdır. Bu durumun tüm olumsuz duygularını ve

düşüncelerini eşi Rıfkı ile paylaşır. Rıfkı Bey de karısına bu kadar düşkün olduğu için doğmamış bebekten soğur. “*Genç adam tam bir şaşkına dönmüştü, bebek daha gelmeden onu pek sevemeyeceğini hissetmeye başlıyordu, gerçekten aralarına girmişti bu çocuk, daha doğmadan.*” (İşinsu: 1998:124) Bu yüzden Havva hayalleri ile yalnız büyümüş bir çocuktur. Annesinin eski bir arkadaşı Berrin Hanım yıllar sonra Havva’nın karşısına çıkar, Havva güven ve huzur veren bu kadını çok sever. Onunla arkadaşlıklarını ilerletirler, dertleşirler. Havva ona hayallerinden bahsetmeye başlar. “*Ben ne büyümek istiyor ne de o eski küçük, yalnız kıza dönmek istiyorum. Bambaşka bana uzak yaşantılar imgelediğim.*” (İşinsu: 1998:18) “*İşin doğrusu şu, ben sevgiyi bilmiyorum. Babamla annemin ilişkisinde bile daima bir efendi ve bir köle alışverişi gördüm, sevgiyi bulamadım.*” (İşinsu: 1998:21) Havva’nın hayal kırıklıkları çok küçük yaşta başlar, beklentisi olmadan büyüdüğü evden kaçarak uzaklaşır. Çünkü bu ev hayal kırıklıkları ile doludur. “*Sevmekten korkuyorum. Bir zamanlar annemi de babamı da sevdiğimi hatırlıyorum çünkü, daha bebektim ama, onlardan istediğim karşılıkları bulamayınca...*” (İşinsu: 1998:26) Annesi vefat edince babasıyla da olmayan bağlarını koparıp Ankara’ya üniversiteye giden Havva geçmişinin yükünü yıllarca sırtında taşır. Affederek yoluna devam etmek aklının ucundan bile geçmez. Ne zaman ki Dost’la ve Berrin’le tanışıp sohbet etmeye başlarlar o zaman sevginin, sevmenin değerini kavrar. Sevgilisi Mehmet’le olan ilişkisini de gözden geçiren Havva, sevgilisinin de sevgiyi hak ettiğini görür. Bu saatten sonra babasına karşı bir yumuşama hisseder, mutlu olur. Kendinden hiç beklemediği duyguların içinde büyüdüğünü anlar. “*Olmayacak şey ama eğer babamı da bağışlarsam böylesi bir mutluluk duyabileceğimi düşündüm.*” (İşinsu: 1998: 113) Bundan sonra hayal kırıklıkları ile dolu geçmişe bir sünger çeker.

Emine İşinsu’nun on yedi romanında başkahraman hep kadınlarken ilk defa *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında erkek bir başkahraman ile karşılaşılır. Ama yine de kadın karakterler yer alan romanda Yunus Emre garip bir marangozken Tapduk Emre’nin daveti ile dervişlik için yola düşer. En az iki sene evine dönemeyecek olan Yunus için de ailesi için de bu süreç zordur. Evli ve bir oğlan bir kız çocuk babası olan yirmi yaşındaki Yunus’un eşi Zehra bu gidişle yıkılır. Zehra da çok gençtir ve evliliğine dair hayalleri, beklentileri vardır. Hayalleri yıkılan Zehra

eşine sitem eder. “*Karım ne olacak, oğlum kızım ne olacak diye bir düşündüğün yok!*” (İşinsu: 2002:108) Önce çok sitem eden Zehra Yunus’u yolundan çeviremeyeceğini anlar, beklentisi bitmiştir. Artık kocası için hayırla gitmesi için dua eder ama bir yandan da çocuklarla yalnız kalacağı için korkar. Bu yüzden eşinden dua beklediğini onu uğurlarken dile getirir. “*Güle güle git, her iki yolun da hayırlı olsun, bizi düşünme demiştin ama doğru değil, arada sırada da olsa hepimizi hatırla... Ve bizim için mutlak dua et.*” (İşinsu: 2002:140) Aradan iki yıla yakın zaman geçer, Tapduk Emre’nin de isteği ile Yunus Emre ailesini kendi köylerinden dergâhın olduğu köye taşır. Güzel bir ev yapar, marangozluk işlerini de halleder. Ama ailesi gelince eşi Zehra’ya da annesine ve çocuklarına da soğuk davranır. Bu kadar uzun sürenin hasretinden sonra Zehra hayal kırıklığına uğrar. Yunus Emre de kendindeki mesafeli duruşun farkındadır ama elinden bir şey gelmez. O artık değişmiştir. “*Seni gördüm lakin o sen benim özlediğim Yunus değildin. Değişmiştin; geldiğimize memnun değildin, evin içinde rahtasızdın, ateşimizi bile Aziz ağam yaktı, evin ilk ateşini evin erkeği yakmaz mı oysa, hayırlı olsun duasıyla?*” (İşinsu: 2002:249) Dergâhta gönül dostları ile sohbet ve derste zaman geçiren Yunus, artık maneviyatına yönelir, dünyalık her şeyden elini ayağını çeker. Eşi Zehra’ya bile o kadar soğuk ve mesafeli davranır ki Zehra, genç yaşta dul kalmışçasına hayal kırıklığına uğrar. Yunus Emre artık bir dervıştır, bundan sonra da yollara düşecek ve şehir şehir gezecek, şiirleriyle ve gönlündeki sevgisiyle yaşayacaktır.

İşinsu’nun romanlarında nadir karşılaşılan bir durum olan başkahramanın erkek olması ile, *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanındaki erkek kahraman Yunus Emre’den sonra bir diğer erkek kahraman Niyazi Mısırî’yle *Bukağı* romanında karşılaşılır. Niyazi Mısırî ismini sonradan alan Mehmed yıllarca dini eğitimini almak için farklı şehirlerde, tekke ve dergâhlarda bulunur. Bu yüzden çok geç yaşta evlenir, kadınları da pek tanımaz. Eşi Gülsüm evlenmeden önce çalışmaktadır, evlenince de devam edip edemeyeceği beklentisiyle ilgili eşinden izin alır. “*Ben çalışırım, gergef işleri yapıp kadınlar pazarına satmaya götürürüm, biz kadınlardan orada vergi de almazlar, kazandığımız kendimize kalır. Bu işe devam etmek isterim çünkü eve bir katkım olsun isterim.*” (İşinsu: 2004: 225) Mehmed böyle açık yürekli olan eşini önce takdir eder ama bu şekilde çalışmasının doğru olmayacağını vurgular, dedikodu çıkar

der. Gülsüm de elişlerini abisinin satabileceğini söyler. Gülsüm eşinden, evlenmeden önceki arkadaşları ile görüşüp görüşemeyeceğinin müsaadesini de almak ister. *“Bir arkadaşım var ki Ayşe’dir ismi, senden onunla arkadaşlığımı devam ettirmek izni de almak istiyorum.”* (İşinsu: 2004: 225) Yaptığı işleri pazarda sattırarak böylece para kazanıp eve katkı sağlayacak olan Gülsüm’e Mehmed’in cevabı: *“Ben senin paranla geçinmek istemem, kazandığın kendine olur, canın ne isterse alırsın.”* (İşinsu: 2004: 226)

Bir diğer erkek kahramanın baş rolde olduğu roman *Hacı Bayram*’dır. *Hacı Bayram* romanında Numan şeyhini bulur, dervişlik yolunda ilerler ve velî olur, artık ismi Hacı Bayram olarak değişmiştir. Gençliğinin ilk yıllarında köyünde, çeşme başında gördüğü Gülçiçek’e âşık olan Numan’ın annesi Nazlı kızı istemeye gider. Varlıklı bir ailenin kızı olan Gülçiçek ninesiyle yaşamaktadır ve Numan’ı ve ailesini hayal kırıklığına uğratar. Gülçiçek, medrese eğitimi gören Numan’ı ve ailesini varlıklı değiller diye aşağılar. Anne Nazlı Hanım kız istemeye gittiği evde gördüğü muameleye şaşırır ve Nazlı Hanım’ın beklentileri boşa çıkar. *“Zengin; halılar, çeşitli ipek kumaşlardan minderler, yastıklarla süslü bir odaydı. Rahime nine onları epey beklettikten sonra lütfen geldi, uzaktan selam verdi, sarılmak nerde ellerini bile sıkmadı.”* (İşinsu: 2005: 98) Nine Numan’ın annesi Nazlı’ya çok kötü davranır. *“Hanım hanım, kuzguna bile yavrusu güzel görünürmüş. Anasın elbet, kız istemeye gelmişsin, benim oğlum kötüdür, diyecek halin yok ya.”* (İşinsu: 2005: 99) Nazlı oğluna ve kendisine yapılan bu muameleye çok üzülür ama elinden bir şey gelmez.

Dervişlik yolunda beklentileri olan bir diğer başkahraman *Hacı Bektaş* romanındaki Hacı Bektaş Velî, Sulucakarahöyük köyüne yerleşir. Bu köyde evini ve tekkesini kurar. Köyde Kadıncık lakaplı Fatma, içinden çıkamadığı soruları ve iç bunalımlarıyla yıllardır uğraşmakta ve bir çıkış yolu aramaktadır. Beklentisi ve arayışına karşılık Hacı Bektaş köylerine gelmiştir. *“Kadıncık şeriatı da içine alan ve fakat onun üzerinde ve ötesinde; kendini Allah’a yakınlaştıracak bir yol peşindeydi... Arayışlar, umutlar içindeydi ve Rahman bugün onun yüzüne bakmış, kendisine yardım edecek birini yollamıştı.”* (İşinsu: 2008:38)

3.2.7. AŞAĞILANMA, EMEĞİNİN SÖMÜRÜLMESİ

Aşağılanma genellikle güç adaletsizliği, cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal hiyerarşilerle ilişkilendirilir. Kadınlarla ilgili aşağılanma, genellikle kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve beklenen davranışlara uymadıklarında veya güçlü erkekler tarafından baskı altına alındıklarında ortaya çıkar. Işınsu'nun eserlerinde de kadınların toplumda maruz kaldığı aşağılanma sıklıkla işlenir.

Emeğin sömürülmesi ise, genellikle işçi sınıfı içerisinde veya ekonomik olarak dezavantajlı gruplar arasında yaygın olarak görülür. Işınsu'nun eserlerinde, emeğin sömürülmesi genellikle işçilerin çalışma koşulları, adaletsiz ücretler ve işverenlerin güç dengesizliği gibi konular etrafında işlenir.

Işınsu'nun eserlerinde aşağılanma ve emeğin sömürülmesi genellikle insan hakları ihlalleri ve toplumsal adaletsizliklerin eleştirisi olarak kullanılır. Bu konular, okuyucuların toplumsal sorunları fark etmelerine ve haksızlıklara karşı mücadele etmelerine ilham verir. Aynı zamanda, bu temaların ele alınması, toplumsal değişim ve adalet için bir çağrı niteliği taşır.

Aşağılanma ve emeğin sömürülmesi başlığı altında ilk ele alınan eser *Azap Toprakları*'dir. Romanda kadınları evlerine ve kocalarına bağlayan tek şeyin din olduğunu düşünen Rumlar vardır. Kadınları bu yönden aşağılarlar. “*Aslında din, bütün dinler korkaklar bir de budalalar içindir. Ha tabii bir de kadınlar için, Allah’tan korkmasalar hepsi boynuzlarlar kocalarını, yaa!*” (Işınsu: 1970:221)

Kadınların aşağılanmasının örneklerinin yer aldığı *Azap Toprakları* eserinden sonra *Canbaz* romanında tüm bu psikolojik şiddete rağmen ayakta kalmayı başarmış kadınlar kendileri ile iş yapmaya güvenemeyen erkeklerle de baş etmeye çalışırlar. Eserde Hikmet Umman bir sendikanın başkanıdır. Gülnaz Hanım bir kadındır diye onunla iş yapmaya güvenemez. “*Eğer Gülnaz, erkek olsa tereddütsüz desteklerdi bu mücadeleyi... Fakat o, kadın olduğu için pek güvenemiyordu. Bir kadına ne kadar ve nereye kadar itimat edilebilir? Tam orta yerde bırakıverir insanı, çeşitli oyun oynayabilir.*” (Işınsu: 1982:319) Romanda muhtelif yerlerde, erkekler tarafından

kurulan şu ifadelerle ‘kadın olmak’ aşağılanır. “Övünmek akıllarının ucundan bile geçmez, kadın olanın tabii işidir yufka açmak!” (İşinsu: 1982: 246), “Karı gibi dedikodu yapıyorsun.” (İşinsu: 1982:136), “Grev anca saçı uzun akli kısa kadınların yapacağı iştir.” (İşinsu: 1982:346)

Canbaz romanında ortaya konulan kadınların emeğinin sömürülmesi ve aşağılanmalarına bir diğer örnek de *Kaf Dağı’nın Ardında* romanından gelir. Romanda Mevsim yalnızlık hissinden uzaklaşmak için arkadaş çevresini genişletmiştir. Maddi durumu iyi olan Mevsim evine gelenlerden, onlar için yaptığı masraflardan önce rahatsızlık duymaz. Ama bir süre sonra arkadaşları da yanlarında birer ikişer arkadaş getirmeye başlarlar. Evine ziyarete gelenler çok uzun kalmakta, Mevsim’in hazırladığı yemekleri yiyip içip gitmektedirler. “Her gece buzdolabını doldurmak bende bir kaygı haline dönüşmüş. ‘Aman çocuklar aç kalmasınlar!’ Gerçi sofrayı hazırlamıyordum, her gelen dolaptan bir tabak alıp dolduruyordu. Bulaşığa karışan yahut yardım teklifinde bulunan ise hiç yoktu.” (İşinsu: 1988:76) Hemen hemen her akşam tekrarlanan bu duruma isyan eden Mevsim önce kınanır çünkü zengin çocuğudur, imkânlarını arkadaşlarından sakınmakla suçlanır. Her akşam önlerine konulan her şeyi yiyip bitiren bu arkadaş grubu ne bulaşığa ne temizliğe karışır. Bütün hazırlığı yapan da arkadaşları gidince onların dağınıklığını toplayan da Mevsim’dir. En sonunda Mevsim’in isyanını bir kişi, Erdal haklı bulur. “Kız haklı be... Her akşam buraya zıkkımlanmaya geliyoruz, sabahlara kadar oturuyoruz. Birimizden biri bir şişe yahut yüz gram pastırma alıp gelmeyi akıl etti mi, yooo! Mevsim zengin olduğu için bizi yedirip içirmeye mecbur tuttuk. Her şeyin bir sınırı vardır oysa. Kız yalnız geceleri çalışabildiğini söylemişti bize. Biz Mevsim’e bir yazar olarak bakmadık... Zengin çocuğundan bedava yemek yemeğe geldik. Yalan mı?” (İşinsu: 1988:81)

Mevsim’in babası kızını çok seven bir adam olmasına rağmen diğer kadınlara karşı acımasızdır. Dört kez evlenip boşanmıştır. Evlenmeye de boşanmaya da kendisi karar verir. Bu aşamalarda kadınları aşağılar. En son evlendiği kadın onu sevmektedir. Ama ondan da bir anda ayrılır. Mevsim’le bunun üzerine konuşurlar.

“-Gülten’i boşadım.

-Gülten ayrılmaz, seni seviyordu, dedim.

-Ayrıldı, dedi, iyi para verdim.

-Nasıl konuşuyorsun öyle, bütün kadınları aşağılıyorsun sen, sen...

-Ben? Güldü... Neysem neyim de kadınlar niçin kendilerine sahip çıkıp aşağılatmıyorlar acaba?

-Çünkü öyle şartlanmışlar, dedim.

- Ya dedi, öyle bir şartlanmışlık ki, kurtulmayı bir türlü beceremiyorlar. Neden? Hoşlarına gidiyor şartlanmışlık, yapıp ettikleri bütün budalalıklar için pek güzel bir mazerettir.” (İşinsu: 1988: 208)

Kaf Dağı’nın Ardında romanından sonra *Athkarınca* romanında da ezilen, aşağılanan hep kadınlardır. Emeği sömürülen de kadınlardır. Mehtap gecekondu mahallesinde büyümüş bir kadındır. İskambil kağıtları ile oynamayı pek bilmez, öğrense de pek beceremez. Eşi Ersan Serezli profesördür, iskambil masasına oturduğu komşuları Zeki Tan da profesördür. Masada oyuna otururlar ama Mehtap elindeki kağıtlardan haberdar değil diye kadını aşağılarlar. “*Ersan eliyle kapa kapa diye işaret edip masaya vurdu. Mehtap’a baktı yine dalmış, Allah bilir elinde ne olduğunun bile farkında değil.*” (İşinsu: 1990:27) Mehtap’ın evlenmeden önce bir sevdiği vardır, Erol. Erol bir anda Mehtap’ı bırakır, onunla evlenemeyeceğini söyler. Sonra Mehtap’ın profesörle evleneceğini öğrenince de kıza gelir, gecekondu mahallesinden apartmana taşınsa da aynı Mehtap olacağı ile ilgili kadını ezer. “*Sen yapamazsın o adamla, neden dersin, o apartman dairesinde oturur, sen gecekonduda. Onun anası da apartman dairesinde oturmuştu, babası da. Senin anan baban ise gecekonduda, deden yine köyde.*” (İşinsu: 1990:47) Mehtap başına gelenleri, eşinin eziyetlerini kabul eder; her kadının başına gelir diye bu aşağılanmaları sineye çeker kabul eder. “*Hem evlilikte çeken daima kadın olur! Neden? Çünkü kural böyledir. Bu, bu âdet olmuş bir kere.*” (İşinsu: 1990:51) Mehtap gecekondu mahallesinden geldiğini herkesten gizler. Eski

komşularından Ömer’le karşılaştıklarında, Ömer’in önce koleje sonra da Boğaziçi Üniversitesi’ne gitmesine Mehtap’ın eşi çok şaşırır. Kenar mahalleden böyle başarı beklememektedir, bunu da sözleriyle ifade eder. Mehtap kırılır, üzüldür. *“Ayıbımı daha da resmileştiriyor kocam olacak şişko, bilerek mi yapıyor? Ayıp, suç, ceza Ersan böyle şeyler söyler. Cezayı ben çekiyorum daima, kadın olduğum için çünkü, çünkü kocam ve ayıp, ikisi ters düşer birbirine.”* (İşinsu: 1990:84) Erkeklerin kadınlara yaptığı aşağılama, eziyet bir yana bir de kadının kadına eziyeti vardır ki bu da Mehtap’ı bulur. Komşusu Kadriye baskın bir karakterdir. Hele ki Mehtap’ın boyun eğişlerini, cevap veremeyişlerini gördükçe daha da eziyet edip kadını ezer, aşağılar. *“Zaten benim için ‘akıllı kızdır’ lafı çıkar mı Kadriye’nin ağzından, kırk yılda bir akıllı olduğuma karar verirse ‘kurnaz’ der mutlaka, bana iki laf arasında ‘safsın’, ‘hoşsun’ deyip durmuyor mu, kendince ‘aptal’ demek...”* (İşinsu: 1990:52) Kadriye’nin verdiği emirlere de sıkı sıkı uyan Mehtap hayır diyemediği için kendine kızar ama ertesi gün yine verilen emirlere itaat eder. *“Canım Mehtap şunları kapatsana, biraz daha çabuk, haydi hayatım deyince ‘tabii’ diye cevap veriyorum. Bir iş buyurulursa illa yapmam lazım değil mi, neden şu kadına sıkıldım artık, eve çıkacağım deyip önlüğü çıkarıp belimden fırlatamıyorum.”* (İşinsu: 1990:55) Mehtap’ı ezenlerden biri de Galip’tir. Galip sözü dolandırmadan söylemesiyle tanıtılır, herkese her şeyi net bir şekilde iletir, bazen de tamamen sessizliğe bürünür. Mehtap’ı bazen dinleyen bazen hiç dinlemeyen Galip kadını ya azarlar yahut onunla alay eder. *“Sen galiba kendinden başkasını dinlemiyorsun Mehtap Hanım, şurada deminden beri ne konuşuyoruz, hiç farkında değilsin.”* (İşinsu: 1990: 59) Sünbül de *Atlıkarınca* romanında emeği sömürülen kadınlardandır. Çalışır, çabalar, maaşını kazanır ama eşi Demir Efendi karısının elindeki tüm parayı alır. *“Köye vardığımızda Ankara’da karım çalışıyor demeye utanır emme ay başlarında elimdeki avucumdakini, şak alıverir, bilirsin.”* (İşinsu: 1990:73) Kadının kadını aşağılamasına bir diğer örnek de Gül’den gelir. Gül Kadriye’nin kızıdır, insanların aşağılanarak konuşulduğu bir evde büyümüştür. Ömer’le Merve evlenecektir, Merve Ömer’in yanında güzel bir kadın değil diye hemcinsini aşağılar. *“Nurgün sen Merve’yi tanırsın, ee, nasıl söyleyeyim, pek güzel değildir, yani biliyorsun, nasıl tutacak bu çocuğu elinde.”* (İşinsu: 1990:85)

Farklı ortamlarda farklı eğitim seviyesinden birçok kadının aşağılanıp ezildiği *Atlıkarınca* romanından sonra *Cumhuriyet Türküsü* romanında 1920’li yıllardaki kadınların da aynı şekilde aşağılandığı görülür. Romanda Hikmet ve Nazan, abla kardeşlerdir. Anneleri erken yaşta vefat etmiştir. Babaları da Millî Mücadele saflarında görev başındadır. Bu yüzden genç kız kardeşler beraber yaşamakta, büyük olan Hikmet Hanım Nazan’a hem annelik hem ablalık yapmaktadır. Nazan hareketli bir genç kız olduğu için ablası onu sürekli ikaz eder. Nazan’a ve hayatına kurallar koyar ama Nazan yine de bildiğini okur. Aslında Nazan’ın derdi kendisiyledir. Herkes onun güzelliğinden bahseder ama Nazan kendisinin sadece güzellikten ibaret olmadığını insanlara kanıtlamak ister. Fakat ablası dahil herkesin aklına Nazan denilince ‘çok güzel bir genç kız’ gelir. Nazan’ın bu durumdan rahatsızlık duymasının nedeni, onun hayatında başka hiçbir şeye merakı ve yeteneği yokmuş gibi düşünülmesidir. Hikmet bir gün derin mevzuların konuşulduğu bir ortamda kardeşini aşağılarcasına; *“Bu muazzam meseleleri düşünmek, bu küçücük aklınla mı?”* (İşinsu: 1993: 149) der. Nazan bu gibi aşağılamaları çok sık yaşar. *“Nazan yatağın içinde kıvranıyor; neden ablası onu küçük görüyor, sadece aklını mı hislerini, davranışlarını da... Bir güzelliğine hayran, bunu da her fırsatta dile getiriyor.”* (İşinsu: 1993:149) Hikmet eğitilmiş bir hanımdır. Annesiz büyüdüğü için hem ev işlerinde maharetlidir hem de kendini sürekli geliştirmek için uğraşır. Bu meziyetleri onda kibre varacak durumlara sebebiyet verir. Nazan, Mehmet Efendi isimli hocayı sever, onun sohbetinden faydalanacağını düşünür fakat ablası Hikmet bu hocayı da küçümser. Hatta hocanın evine gelip sohbetini dinleyecek olan kadınları da aşağılar. Mehmet Efendi’ye memleketin durumuyla ilgili bir şeyler sorup onun eksiklerini yüzüne vurmak ister. Hocayla o gün görüşemeyince orda bulunan kadınlara mı sorsa sorularını diye içinden geçirir; ama onları da cahil bulur, aşağılar. *“Bir çeşit tenezzül meselesi addetti, şu eteği belinde ev kadınları, ne anarlardı ki memlekete ahvalinden! Sorularını, Mehmet Efendi’yi ikinci görüşe erteledi.”* (İşinsu: 1993:225) İstanbul’da dedeleri ile beraber yaşayan kızlar, Ankara’ya babalarının yanına taşınmışlardır. Dede Hüseyin Hüsnü Bey zaten yaşlıdır, yaşlılık üstüne bir de torunlarının yanından ayrılmasıyla eklenen üzüntüden dolayı vefat eder. Hikmet vefat haberini duyunca çok ağlar, kendinden geçer. Nazan çok daha duygusal bir genç kız olmasına rağmen, hatta dedesiyle olan bağı çok daha kuvvetli olmasına rağmen ölüm haberi karşısında

ablasına göre daha metanetli durur. Ama abla Hikmet Hanım bu durumu bile kınar, genç kızı aşağılar. *“Demek pek az seviyormuş Nazan dedesini ki böyle gözü yaşsız, dimdik, evin içinde dolaşıp duruyor, ev işleri yapabiliyordu. Her halini, her hissini mübalağa ile ortalığa saçıp döken zayıf mahluk, şimdi en büyük kaybımız karşısında bu soğukkanlılığı, bu sükûneti muhafaza edebildiğine göre!”* (İşinsu: 1993:230) Hikmet’in kardeşi Nazan’a öfkesi günden güne artar. Çünkü Millî Mücadele için görev yapan Celaleddin Hikmet Bey’in Hikmet Hanıma değil de Nazan’a olan ilgisini açıklar. Kendisine evlenme teklifi bekleyen Hikmet, sevdiği adamın kız kardeşiyle ilgilenmesine çok kızar, üzülür. Bu durum için sadece kardeşi Nazan’ı suçlar ve ona hakaret eder. *“Sen, sen el alemin adamlarına kırtan, onlara ümit veren bir fahişesin!”* (İşinsu: 1993:277) Nazan çok aşağılanır ama ablası ne yaptığıнын sonradan farkına varır. *“Fahişe sözü beynini yakıyordu. Ne kadar aşağılanmıştı, boş boş baktı ablasına.”* (İşinsu: 1993:277) Hikmet Hanım zaman geçtikçe kardeşine olan öfkesini dindirir, kendisi Nazan’a kötü davranırsa da başkalarının ona kötü davranıp hakaret etmesine de müsaade etmez. Kız kardeşine hem annelik hem ablalık yaptığı için onun üzerinde emeği çoktur. *“Adeta benim küçük sultanımı sahiplenmekte, senin bacaklarını kırarım kadın, bir daha buralara uğrayamazsın. Hikmet’ten başka kim Nazan’ın üzerinde hak iddia edebilir ki!”* (İşinsu: 1993:343)

Cumhuriyet Türküsü romanındaki sorunlu abla kardeş ilişkisinden sonra *Nisan Yağmuru* romanına geçildiğinde Meryem ile karşılaşılır. Meryem eşini yeni kaybetmiştir. Arkadaşları ona destek olurlar, Meryem de kendine yeni bir hobi edinip oyalanmak için sedef atölyesine gidip gelmeye başlar. Arkadaşı Zeynep bu atölyedekilerin bağınaz, dindar kişiler olduklarını söyler. Halbuki Meryem bu kişilerin bilgilerinden, ahlaklarından, yaptıkları işlerden çok etkilenir. Zeynep, sedef atölyesine kendini bu kadar kaptıran arkadaşını uyarmak için Meryem’i de atölyeyi de aşağılar. *“Onlar söylüyor, sen tekrar ediyorsun, kendinden bir şey katmıyorsun, kendine has fikirlerin yok, artık bir dudu kuşusun, işte bu kadar!”* (İşinsu: 1997:78) Meryem’in eşi vefat edince Erdal isimli önceden de tanıdıkları arkadaşları Meryem’e aşkını ilan eder. Bir yandan da Zeynep’le beraber olan Erdal’a çok kızan Meryem onunla konuşmayı sonlandırmak istese de Erdal yüzsüzlük yapar ve beraber olduğu Zeynep’i ve yaptığı sanat eserlerini aşağılar, hatta Zeynep’le beraber olmasının suçlusu olarak Meryem’i

gösterir. “Beni onun kollarına ittin! Nasıl bir kadın bu; ateist, komünist, deli bir sanatçı bozması! Çünkü yapıtları da bir boka, affedersin bir şeye benzemiyor.” (Işınsu: 1997:152) “Onu sevmedim, ondan hoşlanmadım bile.” (Işınsu: 1997:153)

3.2.8. YETERSİZLİK, ÇARESİZLİK, GÜVENSİZLİK

Yetersizlik genellikle karakterlerin kendilerini yetersiz hissetmeleri, beklentilerini karşılayamamaları veya toplumun veya ailenin onlara yüklediği rollerle başa çıkamamaları durumlarında ortaya çıkar. Çaresizlik ise, genellikle karakterlerin yaşadıkları zorluklar karşısında çaresizlik içinde hissetmeleri durumunda ortaya çıkar. Güvensizlik de karakterlerin kendilerine veya çevrelerine güvenmekte zorlanmaları durumunda ortaya çıkar. Emine Işınsu'nun eserlerinde yetersizlik, çaresizlik ve güvensizlik gibi duygusal durumlar genellikle karakterlerin içsel mücadelelerini ve kişisel gelişimlerini yansıtır.

Yetersizlik, çaresizlik, güvensizlik başlığı altında ilk incelenen eser *Sancı*’da kadın meselesi sağ sol davalarının gölgesinde kalmış bir durumdadır. 1968- 1980 olaylarını anlatan romanda kadınlar da aktif rol almışlardır ama karakterlerin çoğunluğu yer aldıkları davalarındaki pozisyonları ve yine bu örgütlerinde onlara verilen değerle ortaya konulurlar. Öncelikle Leyla dönemin en hızlı çıkış yapan gençlerindendir. Son üç yılda hayatı, dünya görüşü oldukça fazla değişmiştir. Babası üniversitede profesördür. Babası dönemin siyasi olaylarına karışmaz, eşitlikçi bir akademisyen olarak tanınmak ister. Siyasi görüşünü ortaya koymayan babasının politik davranışlarına çok kızan Leyla sol örgüt içinde kendini bulur. Örgüt içindeki ahlaksız tutumlar ve yurt dışına bağlantının oluşunu gözlemleyen Leyla artık davasından soğur, kendini çaresiz hisseder, eski hayatına dönüp tekrar babasının hiçbir şeyden haberi olmayan prensesi olmak ister. “Yakın zamana kadar kendimi gerçekten bir prenses zannediyordum...” (Işınsu: 1974: 41)

Sancı romanında anlatılan sancılı dönemlerdeki çaresizlik ve yetersizlikten sonra *Kaf Dağı'nın Ardında* romanı ele alınır. Romanda Mevsim yazardır, yıllardır

çeşitli dergilerde yazar. Öyküleri ve romanları ile tanınmaya başlamıştır. Fakat yıllardır yazmaya çalıştığı romanını bitiremez; kurgusunu, şahıs kadrosunu gönlüne göre oturtamaz. Attığı her adımda yazmaya çalıştığı romanın başkahramanı Mehmet’le yaşamaktadır. Kafasında her an Mehmet vardır. Romanı bitirmek için herkesten, her şeyden uzak sakın bir köye gidip yerleşmişse de burada da romanı tamamlayamaz. Çocukluğundan beri yazıları, öyküleri, romanları ile iç içe olan Mevsim artık kendini yetersiz bulmaktadır. Bu romanı bitirememek yetersizlik duygusuna kapılmasına yol açar. Hayata küsen Mevsim hiçbir şeyden tat alamaz duruma gelir. Bu durum Mevsim’i çok yorar. *“Bağırdım, ağlamaya başladım, içimden ha bire ‘Defol!’ diyordum, tekrarlıyordum. Varlığında yarı ölü, yarı canlı tek kıpırdayan Mehmet kalmıştı, onu kovuyordum. Allah’ım ben ölmek istiyorum. ‘Kalmadı, yapacak bir şey kalmadı!’”* (İşinsu: 1988:169) *“Haydi canım, sebebi açık: yeteneklerimi kim bilir hangi baskılar neticesi sınırlamışım, açılamıyorum, bana verilmiş olan güçlerin tümünü kullanamıyorum. Bundan dolayı eksikli olan benim!”* (İşinsu: 1988:288) *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında Mevsim kendini güzel görmek isteyen ama sıradan olduğunu düşünen bir genç kadındır. Bu yetersizlik hissi özgüvenini zedelese de: *“Yatak odasındaki boy aynasında kendimi seyrettim. Şuna buna benzemek umurunda değildi, güzel olmak istiyordum. Güzel olduğumu bilecek fakat yüzümü ve vücudumu unutacak, hiç ilgilenmeyecektim.”* (İşinsu: 1988: 58)

Kaf Dağı’nın Ardında romanının Mevsim’i gibi *Atlıkarınca* romanın Merve’si de kendini güzel yetiştirmiş, öğrenmeyi seven bir genç kızdır. Ömer’le evlenme kararından sonra onun gibi yavan bir hayat yaşamaya başlamış, kendini geliştirme heyecanında geri kalmaya başlamıştır. Yaşam enerjisini kaybettiği için kendini diğer insanlar gibi neşeli bulmaz, yetersiz hisseder, kendini sorgular. *“Allah’ım ben niye onlar gibi şen şakrak değilim?”* (İşinsu: 1990:118) Ömer yakışıklı bir delikanlıdır, Merve kendini bu konuda eksik hisseder. Çünkü etrafındaki herkes evlenince bu kadar yakışıklı biri ile nasıl uğraşacağını sorar. *“Bir kapalı kutu içinde kalmış da bunalmışım; kıskançlığım, çaresizliğim ve daha neler neler. Ona yakışıklı dedikleri için, bilmem parlak, canlı, tam çağdaş dedikleri için, benim eksikliğimi yüzüme vurur gibi, daima söyledikleri için. Eksikli miyim ben?”* (İşinsu: 1990:155) Ömer’in yanında kendini yetersiz hisseder, kelimeler boğazında düğümlenir, âşık

olmasam böyle hissetmem der. Halbuki bu aşk değildir, kendini yetersiz hissettirildiği için eli ayağı dolanır. En doğru bildiği konularda bile savunma yapamaz. Örnek aldığı en sevdiği arkadaşı Nurgün’e atılan iftirada bile Ömer karşısında kadını savunamaz. *“Hayatta belki tek takdir ettiğim, benzemeye çalıştığım kadın; fakat Ömer’in karşısında, onu savunamadım bile. Kelimesiz kaldım, suçlamasını kabul ettim.”* (Işınsu: 1990:164)

Atlıkarınca romanındaki yetersizlik ve çaresizlik duygusu başkahraman üzerinden verilir, *Cumhuriyet Türküsü* romanında ise abla kardeş ilişkisi üzerinden aktarılır. Kız kardeşi Nazan’a yıllarca hem annelik hem ablalık yapan Hikmet kardeşini sürekli aşağılar, Nazan kendini artık yetersiz görmeye başlar. Nazan güzel, gösterişli bir kızdır. Ama Nazan sadece güzelliğiyle ilgili ön plana çıkarılmaktan rahatsızdır. Halbuki Nazan vatani için de kafa yoran, yapabileceklerini planlayan biridir. *“Bir güzelliğine hayran, bunu da her fırsatta dile getiriyor. ‘Güzelliğimden başka meziyetim yok mu?’ Kim bilir belki de yoktur!”* (Işınsu: 1993:149) Kendini sürekli yetersiz gören Nazan inancına sığınır ve kendini bulmaya çalışır. *“Nazan Allah’a inanmak, derinine inanmak ihtiyacındaydı. Kendi tabiriyle ‘yaralı kalbi’ daima bilinmeyenin, ancak tahayyül edilebilenin peşindeydi, hatta tahayyül edilemeyenin.”* (Işınsu: 1993:16) Aklına eseni yapan, hareketli, sevimli ve bir o kadar cana yakın Nazan’ın hareketleri ablası tarafından sürekli eleştirildikçe Nazan içine kapanır. Artık ablasına da cevap vermemeye başlar. Bütün bu eleştirilerin nedeni belki de dini duygularının eksikliğindendir diyerek bu eksik görülen alanlarını tamamlamaya çalışır. *“Galiba en kötü huyum, şu uçlarda, kenarlarda dolaşmam, orta yolu bulacağım elbet, bunun için çalışacağım, zikir beni götürecektir orta yola.”* (Işınsu: 1993:171) Kendini yetersiz buldukça dine dönen Nazan geçmiş yıllarını sorgular, hayata dair ne çok arzusunun olduğunu ama Allah’a sığınma ihtiyacının hiç bulunmadığı yılları düşündükçe üzülür. Bu duyguların eksikliğini gidermeye çalışmak için başlamayı planlar. *“Şunca senelik ömrümde neler yaptım ben; daha ziyade ondan uzakta, nefsimin arzuları ile oyalanarak, gaflet içinde yaşamadım mı?”* (Işınsu: 1993: 266)

Nazan'ın kendini arayışı tüm roman boyunca devam eder. Bunda ablasının onu sürekli hakir görmesi etkindir, ayrıca kendini ve hayatını anlamlandırmaya çalışmak Nazan için bu arayışa çıkma nedenidir. “*Genç kız, kendisini eksikli görüyor, yüreğinde bir ezilme, gözyaşları akmaya hazır.*” (İşinsu: 1993:150) Nazan'ın etrafında sevilen bir karakter olmasını onun hoppalığına veren abla Hikmet Hanım, bir gün doğaçlama güzel bir taklit yapan ve alkış alan Nazan'a hem çok güler, yaptığı taklidi başarılı bulur hem de yine eleştirecek bir şeyler bulur. “*Şu başarılı taklitten sonra bile ablasının, kendisine dair bir eksikliği bulup çıkarmasına şaşırıyor Nazan; ne zekâ, sırf tenkit!*” (İşinsu: 1993:199)

Hikmet kendine göre kuralları olan, güçlü bir karakterdir. Her ortamda ciddiyeti ve ağırbaşlılığı ile kendini belli eder. Özgüvenli bir genç hanım olan Hikmet, İstanbul'dan Ankara'ya tek başına gidecek olan Halide Nusret'i erkeksiz nasıl gidilir diye eleştirir. Nazan ablasına şaşırır. Bu kadar özgüvenli bir hanım neden erkek olmadan kendini yetersiz görür, anlam veremez. “*Nazan, ablasının, cemiyet toplantılarında onca cesur görüntü vermesine rağmen, tasavvur edilebilen bir tehlike anında yakın bir erkeğin desteğini aramasına şaşırıp kalıyor.*” (İşinsu: 1993: 19)

Cumhuriyet Türküsü romanında abla kardeşlerin birbirini yetersiz bulduğu ilişkiden sonra *Nisan Yağmuru* romanında Meryem on beş yıllık eşi Cahit'i trafik kazasında kaybetmiştir ve kendini çaresiz hissetmektedir. Yıllardır büyük bir sevgi içinde yaşanan bu evlilikten sonra Meryem çok büyük boşluğa düşer, ölümün soğuk yüzü ile tanışır. “*Cahit iç içe aynaların birinde, bir nefeslik mutluluk görüntüsü. Gerçeğe kavuşabilmek için kaç aynayı kırıp buz etmem lazım?*” (İşinsu: 1997:13) Meryem'in arkadaşları genç ve dul olduğu için bazı imalarda bulunurlar. Etrafında başka insanların da var olduğunu ve onlara da ilgilenebileceğini ima ederler. “*Güzel adam yalnız Cahit'ti ... Yüreğimi yarıp giden, ellerimi iki yanımda bırakıp giden oydu. Başka hiç kimse değil...*” (İşinsu: 1997:90) Meryem boşlukta savrulmakta iken sedef atölyesini keşfeder. Kendine birtakım uğraşlar bulması gerekmektedir. Tezgâh denilen atölyede sedef ustası ve onun öğrencileri ile tanışır. Felsefe, müzik, sanat, tarih, resim, edebiyat her alanda sohbetlerin olduğu bu atölye Meryem'e çok iyi gelir. Ustaya sedefkâr dostum demeye başlar. Usta Meryem'in bu bunalımlı günlerde aklına takılan

her soruya cevap veren olgun ve bilgili bir kişidir. Onu çok seven Meryem kendini sorgulamaya başlar. Ustaya karşı olan hislerini adlandırırken bu duruma aşk dese de bu bir insana duyulan aşk gibi değildir. Aşkta öte büyük bir sevgidir. Usta konuştuğu Meryem'in ve etrafındaki herkesin içi huzurla dolar. Cahit'i yeni kaybetmişken sevdiği hiç kimseyi bir daha kaybetmek istemez. *"Şaşkınum, çaresizim, bitkinim... Gönlüm hayal kırıklıkları ile dolup taşıyor. Yine kaybedeceğim, yine sevgilimden, bir tanemden geçmek zorunda kalacağım! Yine gönlümün kırıkları oraya buraya dağılacak... Ben onsuz ne yaparım, konuşmamaya razıyım, tek uzaktan bile olsa onu seyredebileyim, burada yanımda olduğunu bileyim."* (İşinsu: 1997:121) Usta, farklı şehirlere farklı öğrencilere de sedefkârlığı öğretmeye gider ve bu şehirlerde de kalır. Meryem eşinin vefatından sonra hayatında başka kayıplar istemezken sevdiği usta da uzaklara gitmiştir. Çaresizce hatıralarına sarılır. *"Benim acım geçti, ustamın gidişi ince bir hüzne döndü yüreğimde... O hep kalacak sanırım, fakat ben onunla yaşamayı öğreneceğim."* (İşinsu: 1997:215)

Meryem'in çaresizce arayış içinde olduğu *Nisan Yağmuru* romanından sonra *Havva* romanında da Havva çocukluğunda ilgisiz ve sevgisiz büyümüş bir genç kızdır. Ne kendini güvende hisseder ne de birilerine güvenebilir. Küçüklüğünden kalan travmalar ile ilerleyen yaşlarında da kimseye güvenemez. Havva gönül işlerinde sürekli öfkeli roldedir, bu da bu işlerde başarı olamayacağını düşünmesine sebep olur. Sevgilisi Mehmet ahlaklı, efendi, güvenilir, kibar bir erkektir. Ama Havva yine de kendisine, çevresine, ilişkisine öfkeli ve güvensizdir. Çünkü terk edileceğine öyle inanır ki; *"Ben hiç kimseyi sevmem, Mehmet'i bile sevmem. Ya seveyim de bana tekme atsin di mi..."* (İşinsu: 1998:6) Havva'nın bu duyguları anne babasının sevgisizliğindendir. Anne Hümeysra Hanım bencil ve şımarık bir kadındır. Eşi Rıfka Bey de onun etrafında dönüp onun isteklerini yerine getirmekle görevli bir köle gibidir. Böyle bir ilişki içinde ilgi Havva'ya hiç yönelmemiştir. Çocuklarını umursamayan ebeveynler arasında kendini suçlayan ve sürekli yetersiz gören bir genç kız yetişmiştir. Sevmeyi, seilmeyi öğrenemediği gibi bir de bunu öğretmeyen annesinin aşağılayan, yetersiz hissettiren sözleri hala kulaklarındadır. *"Bu kız ne kadar soğuk, buz gibisin Havva buz gibi! Kız dediğin kendini sevdirmesini bilir, bunu bile yapamıyorsun."* (İşinsu: 1998:14) Havva kendinden yaşça büyük ama iyi anlaştığı Berrin Hanım'a

içini döker, bu kadının ona sabırlı ve sakin güven veren tavrından etkilenir. Yaşadığı yetersizlik, güvensizlik, sevgisizlik duygularını ve birçok şeyi Berrin Hanım’a anlatır. Berrin Hanım Havva’yı doğruya, iyiye, güzele yöneltir. *“Ama yavrucuğum anlattın ya, annene ve babana güven duymamışsın, seni ileriki hayatında da kuşkucu yapmış insanlara karşı, haklısın ama artık bunu bildiğine göre artık vazgeçmeye çalışmanın, yani bir anlamda büyümenin zamanı değil mi?”* (İşinsu: 1998:18) Berrin Hanım’ın telkinleri, Dost adını verdikleri psikoloğun sohbetleri, seminerleri ile Havva geçmişinin olumsuz duygularıyla yüzleşir. Kendini tanımaya başlayan Havva, artık duygularıyla savaşmak yerine onları özgür bırakmaya karar verir. Çaresizlik duygusundan kurtulmaya çalışan Havva çabalamaya devam eder. *“Ağzımda acı bir tat. Mehmet aslında ve galiba seni seviyorum. Nasıl da çaresizim.”* (İşinsu: 1998: 40) İçindeki duyguları artık bastırmayan, onlarla yaşamayı öğrenen Havva sevdiğine kalbini açar. Artık yapması gereken bir diğer iş geçmişte yaşadığı duygular ile yüzleşip onlardan kurtulmaktır. Çünkü önünde uzun bir hayat vardır ve sevdiği kişi ile yeni bir hayata yelken açmaya adım atmıştır. Bu aşamada Mehmet’ten yardım ister, geçmişi geride bırakıp önüne bakabilmesi için kendini daha güçlü kılmalıdır. *“Mehmet, sevgilim, biriciğim; gel gönlümü tut ki canlansın, gel elimi tut ki yapmak istediğim şeyi yapabileyim. Önümde, arkamda, sağımda, solumda ol ki korkmayayım.”* (İşinsu: 1998:174)

Çaresiz ve yetersiz hisseden kadın kahramanlardan sonra *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında başkahraman erkek olsa da yetersizlik duygusu içinde olan kadınlar da vardır. Başkahraman Yunus Emre evli ve iki çocuk babasıdır. Ama artık ailesinin yanından çok sevdiği hocası Tapduk Emre’nin dergâhına gider. Orada iki yıla yakın kalır. Sonra hocasının da isteği ile ailesini dergâhın olduğu köye taşır. Eşi Zehra bundan sonra kocasının yanında olacağı için çok mutlu olsa da Yunus Emre artık eşine veya çocuklarına yakın değildir, o artık bir derviştir. Bir erkek ve baba olarak yapacaklarını yapmış, evi hazırlamıştır ama karı koca arasına mesafe girmiştir. Yunus Emre’nin annesi Elif Kadın da gelini Zehra ve torunları ile beraber yaşamaktadır. Yunus’un ailesinden uzaklaşmasını annesi de çaresizce izler. Zehra gelin kayınvalidesi ile dertleşir. *“O varlığını Allah’a adamıştır anacığım, bu yüzden sevinirim fakat ben kocamı kaybetmişim, sen de oğlunu. Tasalanma, burada bize bir*

ev açmıştır ya arada sırada yüzünü görürüz hiç olmazsa, bu da bir tesellidir.” (İşinsu: 2002:250) Annesi ve eşi ile mesafeli bir aile ilişkisi güden Yunus Emre annesi Elif Kadın’ın vefatı ile sarsılır, çok üzülür. Annesinin kaybı, ölümü de doğum gibi doğal karşılamalıyız diye herkese anlattığı gibi olmamıştır. Derviş Yunus’un çaresizliği karşısında onun yanında Sadık Efendi vardır ve ölüm karşısında insanoğlunun çaresizliğini dile getirir. *“Yüce Allah, cenneti anaların ayakları altında yaratmış ama işte, gelen gider.”* (İşinsu: 2002:291)

Yetersizlik, çaresizlik, güvensizlik başlığı altında ele alınan son eser *Hacı Bayram* romanında Numan, genç yaşta köyünden bir kıza âşık olur. Uzun yıllar bu kıza karşı duyguları devam eden Numan kızdan ret cevabını aldıktan sonra kimseyle görüşmez. Köydeki Meczup Ali ile beraber bir ağaç altında yaşamaya başlar ve sessizliğe bürünür. Annesi çaresizce oğlunun dilinin açılmasını bekler. *“Nazlı artık oğluyla konuşma çabasına son vermişti, sessizce yemeklerini götürüyor, şöyle bir bakıyor Numan’a, ‘Yavrum ne kadar yakınsın ama ne kadar uzaksın.’ Diye düşünüyor, gözyaşları yanaklarına süzülüyor, tepsiyi bırakıp çıkıyordu.”* (İşinsu: 2005:124) Numan yıllar geçtikten sonra bu durumdan çıkar, şeyhini bulur, dervişliğe adım atar, ismini Hacı Bayram olarak değiştirir. Annesi uzun süre yaşadığı çaresizce beklentisinin mükafatını oğlunun velî olmasıyla alır.

3.2.9. YALNIZLIK

Emine İşinsu'nun romanlarında yalnızlık duygusu, kişilerin kendi içlerine çekilmeleri, topluma uyum sağlayamamaları sonucunda ortaya çıkar. Arayışlarını tamamlayamayan kadın karakterlerin ele alındığı bu eserlerde kişilerin iç mücadeleleri ve kimlik arayışları ele alınır. Bu aşamada yalnızlık duygusu ile başa çıkmaları ve bu duygunun getirisi olarak yaşanan duygusal karmaşa İşinsu'nun romanlarında sıkça karşılaşılan bir temadır.

Yalnızlık başlığı altında ilk değerlendirilen eser *Kaf Dağı'nın Ardında* romanında Mevsim annesini iki yaşında kaybeder. Babaannesiyle beş yaşına kadar

yalnız yaşarlar. Sonra babasıyla yaşamaya başlayan Mevsim yıllar içinde hep yalnızlık duygusu içindedir. Küçük bir çocukken bile arkadaşlarıyla oynamak yerine bebekleriyle oyunlar kurar, onlarla konuşur. Duygularını yazılarına aktarır, öykü ve roman karakterleriyle arkadaşlık yapar, hatta adeta onlarla beraber yaşar. Mehmet en son romanının kahramanıdır, onu hayatının her anında yanında hisseder. Önceleri bu durum yalnızlığına ilaç gibi gelmiştir ama bir süre sonra bağımlılığa dönüşmüştür. *“Fikir, türlü inançlar, diğer insanlar. Evet evet kişinin yalnızlığı ve bağımlı olma arzusu, ihtiyacı. Öyle zorlu bir ihtiyaç ki bağımlı olduğu ‘şeyden’ gayrisine kapalı gözleri, kendi gerçeğinin, kendi suni gerçeğinin dışında, başka gerçeklerin varlığını göremiyor, hissedemiyor.”* (İşinsu: 1988: 180) Mevsim yazarlık mesleğini çocukluğunda seçmiş, yıllarca da bu meslek için emek vermiş bir kadındır. Annesini küçük yaşta kaybetmiş, babasıyla yaşamaktadır. Babası da sık sık yurt dışına çıktığı için ve sürekli bitmeyen işleri olduğu için kendini yalnız hisseder. İlerleyen yaşlarında kendine ait bir evi olmuş, arkadaşları onu sürekli ziyaret etmiş, kalabalıklar içinde de olsa yalnızlığını hissetmiştir. Psikologu Emel Hanımla konuşurken ona sorar: *“Acaba sırf yalnızlıktan kurtulmak için mi yazıyorum? Yaşamayı beceremediğim, hayata katlanamadığım için mi?”* (İşinsu: 1988:64)

Kaf Dağı'nın Ardında romanının Mevsim'inden sonra *Atlıkarınca* romanında Nurgün eşinden boşanıp Ankara'dan İstanbul'a gitmiştir. İki yıl gibi bir süreden sonra da tekrar Ankara'ya eski çevresine geri dönmüştür. Kalabalıkların içinde bile kendini herkesten ve her şeyden uzak hisseden Nurgün yalnızlığını hissetmeye başlamıştır. Boşanma sürecini atlatsa da yalnızlık hissinden uzaklaşamaz. *“Artık biliyorum, hiç kimse bana bir şey yapamayacağı gibi, kimse de kurtaramaz. Çünkü sen, aklınla ve yüreğinle yalnızsın Nurgün Ay, tıpkı tek tek bütün insanlar gibi.”* (İşinsu: 1990:6) Nurgün ressamdır, aynı zamanda kendini ‘insanlardan beslenen bir sanatçı’ olarak görür. Sanatçı yalnızlığını kabul etmez, kalabalıklar içinde de yalnızlığın tadı olduğuna inanır. Kalabalıkların içinde yalnız kalmayı başarabildiğine inanan Nurgün, o anki ruh haline göre bu duygusunu yönetebildiğini söylese de sevgilisi Yağız bunu anlayamaz. Yağız bu konuda Nurgün'ü eleştirir. *“Sanatçı kişi yalnızdır! Sanatçı, kendine özgü özellikleri olan, özel kişidir ve her türlü topluma uyumsuzdur. Oysa sen pek uyumlusun, pek!”* (İşinsu: 1990:25) Nurgün sanatçı duyarlılığı ile bireysel ve

toplumsal rollerin olduğunu dile getirir, birey toplumu şekillendirdiği için bireyin yalnızlığının önemli olduğunu düşünür. “*Ferdin yalnızlığı, dışlanmışlığı, olumlu olumsuz bütün halleri, içinde yaşadığı topluma akseder, toplumu biçimlendirir.*” (İşinsu: 1990:92) Merve de yalnızlığının içinde yaşayan bir genç kızdır. Anne ve babasını küçük yaşlarda kaybettiği için çok erken yaşlarda yalnız kalmış, kendi içine yönelir. Ömer’e âşık olduktan sonra ise bu yalnızlığa bir ilaç gibi gelen sevdiğinden dolayı kendini yalnız hissetmez. “*Yalnızlığı bir ikinci kimlik gibi benimseyegeldim. Ta Ömer’in masmavi gözleri ile karşılaşınca dek. Onunla karşılaşmasaydım sanırım bu ikinci kimliğimi ömür boyu taşıyacaktım. Artık yalnız değilim, Ömer var!*” (İşinsu: 1990: 65)

Mevsim ve Nurgün’ün yalnızlığının ele alındığı romanlardan sonra Nazan’ın yer aldığı *Cumhuriyet Türküsü* romanında da yalnızlık ön planda olan konulardandır. Başkahraman Nazan yalnızlığını gidermek için arayıştadır. Millî Mücadele Dönemi’ni anlatan eserde Hikmet ve Nazan kız kardeşlerdir. Hikmet’in süreklilik arz eden psikolojik şiddetinden yorulan Nazan kendini yalnız ve yetersiz hisseder. Nazan eğlenceli, sevimli, aklına koyduğunu yapan, bir yandan da bu davranışlarından dolayı sürekli eleştirilen bir genç kızdır. Dışa dönük olması içindeki duygu patlamalarını örtmek içindir. Duygusallığı bir çığ gibi büyümekte, arayışı kendini bulma çabası ile özdeşleşmektedir. Bütün bu duygu salınımları yalnızlık duygusunu beraberinde getirir. Bir gün rüyasında bir hoca ile konuşur. “*Efendim bana anlatın, sazlıktan koparılmış, tek bir saz gibiyim, rüzgarlar ortasında kaldım, kâh o yana, kâh bu yana meylederim, hasretime çare bulamam, yalnızım. Çaresizim. Tek başımayım.*” (İşinsu: 1993:162)

Nazan’ın yalnızlık duygusu ile arayışta olmasını ele alan *Cumhuriyet Türküsü*’nden sonra *Nisan Yağmuru* romanında Meryem eşi Cahit’i trafik kazasında kaybetmiş, yalnızlık duygusu ile depresyonda olan bir kadındır. Vefat yeni bir durumdur, kendini koca dünyada yapayalnız hisseder. “*Cahit geri dön gel artık, dön gel!*” (İşinsu: 1997:64) Bu yalnızlığını yeni hobilerle ve yeni arkadaşlarla gidermeye çalışan Meryem yavaş yavaş bu yokluğa alışmaya başlar. İçindeki duyguları kimselerle paylaşamayan Meryem içini dökeceği birilerini arar. “*Kimselere anlatamadım; ne çetin bir özeleştiri yaptığını ve konulara daldıkça içsel bir coşkunkluk*

yaşadığımı, coştukça kalp sancısı çektiğimi...” (İşinsu: 1997:73) Sedefkâr dostum dediği ustanın atölyesine gidip gelmeye başlayan Meryem buraya iyice alışmıştır. Yalnızlığına iyi gelen buradaki dostlar bilgili, ahlaklı, iyi insanlardır. Sedefkâr dostu usta da artık bu atölyeden ayrılıp başka şehre gidecektir. Meryem bir daha bir ayrılığı kaldıracak güce sahip değildir, yalnız kalacağını düşünüp üzülür ama elinden de bir şey gelmez. *“Daha önceleri aklıma geldiği zaman içim eziliyor, kendimi öksüz yetim gibi hissediyordum, onsuz yapamam diyordum, elim ayağım kesilmişti.”* (İşinsu: 1997:212)

Nisan Yağmuru’ndaki Meryem’in yalnızlığı gibi *Havva* romanında da başkahraman Havva anne ve babasıyla aynı evde beraber yaşamıştır fakat ilgisiz, sevgisiz adeta yapayalnız büyümüştür. Bu duyguları üniversiteyi kazanıp genç kız olduğunda bile atlatamaz. Öğretmen olduktan sonra hayatına giren Mehmet ona güven veren, onunla sabırla ilgilenen, onun yaralarını saran erkek arkadaşıdır. Aynı süreçlerde tanıştığı Berrin Hanım da yaşça büyük, deneyimli, hoşgörülü, nazik bir kadındır. Mehmet’i de Berrin’i de tanıdıkça zor alışsa da arkadaşlarını çok seven Havva onların yanında yalnızlığından yavaş yavaş kurtulur. *“Benim şimdiye kadar şımaracak hiç kimsem olmadı ki, ya olmadı ki! Bana yardım edin.”* (İşinsu: 1998: 50) Berrin Hanım Havva’nın annesinin çocukluk arkadaşıdır. Havva’nın çocukluğunu bilir. O zamanlar dahi Havva ile ilgili yargısı nettir. *“Havva’cık pek yalnızdı.”* (İşinsu: 1998: 125)

3.2.10. KISKANÇLIK

Romantik ilişkilerde kıskançlık, genellikle bir partnerin başka birine olan ilgisine veya bağlılığına duyulan endişe kıskançlık olarak ifade edilir. Aile içi ilişkilerde ise kıskançlık genellikle kardeşler arasında veya ebeveynlerle çocuklar arasında yaşanan rekabet ve kıskançlık olarak ortaya çıkabilir.

İşinsu'nun eserlerinde kıskançlık, genellikle karakterlerin içsel mücadelelerini ve kişisel gelişimlerini etkiler. Bu duygu, karakterlerin kendi

duygularını anlamalarını ve başkalarıyla olan ilişkilerini sorgulamalarını sağlar. *Cumhuriyet Türküsü* romanında Hikmet ile Nazan abla kardeşlerdir. Anneleri Nimet Hanım kızlar çok küçük yaşta vefat eder. Hikmet Hanım kardeşi Nazan'a hem annelik hem ablalık yapar. Ama Nazan'ın sevimli ve çok güzel olması küçük yaşlarından itibaren Hikmet'in kıskançlığına sebep olur. Hikmet kardeşi Nazan'ın sevilmesine dayanamadığı bir günü hatırlar. “*Dört yaşında mıydı o zaman, belki üç... Annesi onu teselli etmek için kucağına almış, okşamış ve iyi hatırlıyor Hikmet, o zaman kardeşinin kolunu kendi ısırarak istemişti, o kadar kıskanmıştı anne kucağında sevilen Nazan'ı...*” (Işınsoy: 1993:130) Önceleri bu duygu sadece kıskançlık iken sonradan psikolojik şiddete dönüşür. Nazan'ı her ortamda aşağılayan, onun kötü yönlerini ön plana çıkarıp sergilemeye çalışan bir abla konumuna geçer. İlerleyen yıllarda Nazan'ın güzelliği herkes tarafından konuşulmaya başlanınca Hikmet'in kendine bile itiraf edemediği kıskançlığı çok çirkin boyutlara ulaşır. Genç kız oldukları dönemde de ilgi hep Nazan'ın üzerindedir. Hatta Hikmet Hanım, kendisine evlenme teklif etmesini beklediği Celaleddin Hikmet Bey'in Hikmet'le yalnız kaldıkları zamanda Nazan'a olan ilgisini ablasına açması ile Hikmet Hanım öfke patlaması yaşar, kardeşine olmadık hakaretleri eder.

Cumhuriyet Türküsü romanında kıskançlık duygularını yansıtan abla kardeş ilişkisinden sonra *Nisan Yağmuru* romanındaki kıskançlık olgusu Meryem karakteri üzerinden aktarılır. Meryem on beş yıllık eşini trafik kazasında kaybeder ve depresyondadır. Ankara'da kale civarında bir sedef atölyesine gidip gelmeye başlar. Bu atölyeye tezgâh derler ve burada hemen her konuda sohbetler yapılır. Ortam güzel, insanlar olgun ve bilgilidir. Yavaş yavaş buraya alışan Meryem arkadaşlarıyla da iyi ilişkiler içindedir. Mehtap da yine tezgâhın müdavimlerindendir. Meryem ortamı anlamaya çalışırken Mehtap'ı kıskançlıkla ilgili eleştirir ama sonradan anlar ki bu ortamda böyle duygulara yer yoktur. “*Mehtap benim yanlarına gidişimden biraz rahatsız mı oldu yoksa bana mı öyle geldi? Yahut diyebilirim ki Ahmet ağabeyi o kadar seviyor ki onu kimseyle paylaşmak istemiyor! Ortaya bir kıskançlık tablosu çıkarıyorum böylece, tezgâh sakinleriyle hiç uyuşmayacak bir tutum... Kıskançlığın yükselmemizi engelleyen, bizi aşağılara indiren bir duygu olduğunu anlattılar.*” (Işınsoy: 1997: 27) Meryem tezgâha gidip gelmeye başladıktan sonra hayata bakış açısı

değişir. Bu da eski arkadaşları arasında kıskançlığa sebep olmaya başlar. Meryem değişiminden memnundur ama eski arkadaşı Zeynep bu duruma kızgındır, Gülgün ise aralarını bulmaya çalışır. Gülgün de tezgâha gidip gelmeye ve oranın ortamını sevmeye başlar. Bu durumu Zeynep’e anlatmaya çalışırlar ama Zeynep arkadaşlarının kendilerini bu atölyeye bu kadar kaptırmalarına inanamaz, ortam gerilir. “*Zeynep şeker, şunu aklından çıkarma artık, Meryem nasılsa ben de artık öyleyim! Tamam mı, çatla patla, o kadar kıskanıyorsan sen de gel peşimizden!*” (İşinsu: 1997: 81) Zeynep’in bu kıskançlığı günden güne artar sonunda Meryem’e patlar. Beraber olduğu Erdal da gidip Meryem’e açılır. Eşinin vefatından sonra Meryem’e âşık olduğunu dul kadına söyleyen Erdal, aynı zamanda Zeynep’le de beraberdir. Zeynep bu duruma çok üzülür ve kızar. Meryem’i ne kadar kıskandığını artık dile getirir. Hâlbuki Zeynep hem ünlü hem de çok güzel bir kızdır. “*Belki senin inancını kıskanıyorum, yüreğinin temizliğini, şu tezgâhta örneğin... A evet, itiraf etmeliyim bazı fikirleri bana da mantıklı geliyor ama inanmıyorum, inancım yok anlıyor musun, kalbim temiz değil seninki gibi senin kadar saf değilim... Bu bir rahatlık, senin rahatlığını kıskanıyorum.*” (İşinsu: 1997: 190)

Nisan Yağmuru’nun başkahramanı Meryem’inden sonra *Havva* romanında başkahraman Havva ele alınır. Annesi Hümeysra Hanım ve babası Rıfkı Bey’in ilgisizliği ile büyür. Anne Hümeysra Hanım bencil ve kıskanç bir kadındır. Baba Rıfkı Bey de eşinin uydusu şeklindedir, gözü ondan başka kimseyi görmez. Eşi ile o kadar ilgilidir ki kızına karşı ne zamanı ne enerjisi vardır. Hümeysra Hanım çok güzel bir kadındır fakat etrafında ondan daha güzel birinin olmasına tahammülü yoktur. Kızının da güzel olmasını ister ama onu çirkin bulduğunu da her an dile getirir. Kendinden güzel olsaydı onu da kıskanabilir. “*Kıskançtı Hümeysra Hanım, kendinden başka bir güzele dayanamazdı. Ve ben böylece kendimi pek çirkin görmeye başladım.*” (İşinsu: 1998:13) Ayşe de Havva’nın arkadaşı olan çok güzel bir kızdır. Havva Ayşe’nin kendini çok beğenmesiyle onu annesine benzetir. Berrin Hanım da Havva’nın kendinden yaşça büyük ve çok sevdiği bir arkadaşısıdır. Ayşe’nin çok güzel bir kız olmasının farkındadır ama onun içten içe Havva’yı kıskandığı anlar. “*Ah kıskançlık, ne biçim çirkin bir akrepsin sen, kaç türlü yüzün var!*” (İşinsu: 1998: 69)

3.2.11. FEDAKÂRLIK

Fedakârlık, genellikle bir kişinin kendi çıkarları veya ihtiyaçları yerine başkalarının iyiliği veya refahı için kendini feda etmesi olarak tanımlanır. Işinsu'nun eserlerinde, karakterler genellikle aile üyeleri, sevdikleri veya toplumları için fedakârlık yaparlar.

Aile ilişkilerinde, özellikle ebeveynlerin çocukları için gösterdiği fedakârlık sıklıkla işlenir. Işinsu'nun eserlerinde, anne ve baba figürleri genellikle çocukları için kişisel fedakârlıklar yaparlar ve onların iyiliği için kendi ihtiyaçlarından vazgeçerler.

Aşk ilişkilerinde de sıklıkla fedakârlıkla karşılaşılır. Karakterler genellikle sevdikleri için büyük fedakârlıklar yaparlar ve onların mutluluğu için kendi mutluluklarından vazgeçerler. Bu fedakârlık, romantik ilişkilerin derinliğini ve karakterlerin duygusal bağlılığını vurgular.

Bir kadın yazar olan Emine Işinsu eserlerinde kadınlara oldukça fazla yer vermiştir. Toplumun her kesiminden kadının görünür kılındığı *Canbaz* romanında Gülnaz Hanım sendika başkanlığı yapmaktadır. Erkek egemen toplumda kadın olarak kadın işçilerin haklarını savunmak eserin yazıldığı dönemde de eserin anlatıldığı dönemde de zordur. Gülnaz Hanım zorlu yaşam mücadelesine rağmen bu görevi yürütür. Çünkü görevi bıraktığında işçilerine arkasını dönüp onları kaderleriyle baş başa bırakmış olacaktır. Fedakâr bir anne olan Gülnaz zorluklarla boğuşurken kızı Selen'i ihmal ettiği de olur ama çocuğu da büyüdükçe annesini anlar. “*Önce kadın olduğum için zordu bu adamlarla başa çıkmak, anlıyor musun Selen? Hikmet Bey bile baştan ciddiye almadı beni, kadın sendika başkanı, bir başına konfederasyonun emirlerine karşı çıkıp greve gidebilir miymiş?*” (Işinsu: 1982: 9)

Canbaz romanının fedakâr annesi Gülnaz' dan sonra *Kaf Dağı'nın Ardında* romanında Mevsim yazarlık yapan bir kadındır ve yazarlık fedakârlık isteyen bir meslektir. Bu meslek için fedakârca zaman ayırmadığı takdirde emekleri boşa gidecektir. Babası kızının ihtiyaçlarını karşılayabilen maddi durumu yerinde bir beydir. Kızının daha iyi şartlarda yazı yazmasını, ev işlerine çok zaman ayırmamasını

arzu eder. “Eğer yazarlığa devam edeceksen, evde işlerini yapan bir kadın olması lazımdır... dedi. Bir Amerikalı kadın gazetecinin sözünü okumuştum. Diyordu ki: ‘Her başarılı iş kadınının arkasında ev işlerini yapan başka bir kadın vardır.’” (İşinsu: 1988: 54)

Kardeşler arasındaki fedakârlık ise *Cumhuriyet Türküsü* romanında ortaya konulur. Nazan Hikmet Hanım’ın kardeşidir, anneleri Nimet Hanım çok genç yaşta vefat edince Nazan’a Hikmet Hanım bakmıştır. Ona hem annelik hem ablalık yapan Hikmet Hanım genç kıza bazen hayatı zindan etse de hayatını ona adadığını, kendinden geçercesine fedakârlık yaptığını dile getirir. “Kardeşimi bir felaketten korumak için elbet fedakârlık yapardım, zaten hayatım ne ki, hep onun için yaptığım fedakârlıklarla geçmiyor mu?” (İşinsu: 1993: 260) Nazan etrafındaki herkes tarafından sevilen, sıcakkanlı ve çok güzel bir kızdır. Hareketleri Hikmet Hanım’ı kızdırsa da karakteri böyledir. İyi niyetli ve fedakâr bir yapısı vardır. Darda kalan, zorda olan herkese istisnasız yardım eli uzatır. Bu kadar fedakârlığa ve iyi niyete ablası tepki gösterir. Hayata ve insanlara karşı daha temkinli olması gerektiğini söylese de Nazan bu öğütleri dinlemez. “Fedakârlık evet fakat fazlası lüzumsuz zannediyorum sizce kötü bir şey mi bu?” (İşinsu: 1993: 296) *Cumhuriyet Türküsü* romanında Hikmet ve Nazan İstanbul’da dedeleri ile yaşayan kız kardeşlerdir. Babaları Millî Mücadele ruhu ile Mustafa Kemal’in yanında görev yapar ve artık Ankara’ya geçer. Kızlar İstanbul’da iyi eğitim almışlardır. Babaları vasıtasıyla tanıştıkları Celaleddin Hikmet Bey kadınların Anadolu’da nasıl çalıştıklarını anlatınca kızlar duygulanır, yapılan onca fedakârlıktan etkilenirler. “Kadınların bu günlerde ve evlerde diktikleri çamaşırlar, ördükleri fanila, kazak ve çoraplar, Celaleddin Hikmet Bey vasıtasıyla doğrudan cepheye aktarılıyormuş.” (İşinsu: 1993:226) Celaleddin Hikmet Bey tüm bu çalışmaların kadınların birlik ve beraberliğinden doğduğunu, üç sene önce Sivas’ta kurulan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti’ne destek veren kadınların gücüne hayran kaldığını dile getirir. Halide Edip’le de tanışan Nazan ve Hikmet onun yüzündeki yorgunluğu ama aynı zamanda mutluluğu da görürler. “Halide Edip cephe cephe dolaştığını anlatıyor, yay kaşlarının arasında bir derin çizgi peyda olmuş, kocaman kahverengi gözlerine bir hüznün çöreklenip oturmuş.” (İşinsu: 1993:324)

Halide Edip askerlere destek veren Türk kadınının gücünü anlatır, kızlar tüm kadınların fedakârca çalışmasından çok etkilenirler.

Fedakârlığı kız kardeşine annelik ve ablalık yaparak göstermeye çalışan ama bir o kadar da hata yapan Hikmet Hanım'ın yer aldığı, birçok karakterin de Cumhuriyetin kuruluş aşamasında fedakârca görev aldığı *Cumhuriyet Türküsü* romanından sonra *Nisan Yağmuru* romanında da Meryem'in hayatı ve fedakarlığı gözler önüne serilir. Meryem'in on beş yıllık eşi Cahit vefat etmiştir. Cahit ve Meryem imrenilecek kadar güzel bir hayat yaşamışlardır. Vefat haberinden sonra depresyona giren, farklı uğraşlarla zamanını doldurmaya çalışan Meryem Ankara kalesi civarında bir atölyeye gidip gelmeye başlar. Sedefkâr dostum dediği ustanın atölyesinde hem çok güzel ürünler ortaya çıkmakta hem de sanat, felsefe, edebiyat, tarih üzerine güzel sohbetler olur. Meryem kendini bu konuda şanslı bulur. İçinde fırtınaların koptuğu şu günlerde böyle bir ortam Meryem'e çok iyi gelmiştir. Atölyedeki arkadaşlarından Şule fedakârlık üzerine sohbet esnasında; “*Sevgi almadan vermektir, fedakârlıktır, sabırdır, saygıdır.*” (Işinsu: 1997:54) der. Atölyedeki herkesin sohbeti böylesine Meryem'i etkiler. Uzun zaman sonra Şule'nin fedakârlıkla ilgili sözleriyle ilgili Cahit'i düşünür. Evlilikleri boyunca Cahit hep çok veren fedakâr taraf olur. Meryem yine kendini sorgular, Cahit bu kadar fedakârken Meryem sadece alan taraf olduğunu ve eşinin ruhunu anlamadığını düşünür. “*Cahit, bir tanem, sevgilim, kocam, vermeyi bunca bildiğine göre, senin bir ruhun vardı ve yükselmenin basamaklarını çıkıyordu, öyle olmalıydı; ben ne kadar kafasızım ki bilemedim, anlamak zahmetine bile katlanamadım.*” (Işinsu: 1997:66)

Meryem'in zorlu yolculuğunun anlatıldığı *Nisan Yağmuru* romanından sonra *Havva* romanında başkahraman Havva türlü zorluklarla yaşadığı aile evinden sonra kimseye güvenemez. Güvensizliğinden ötürü de herkese karşı öfkeli. Üniversite bitmiş, artık öğretmen olmuş ve hayatına Mehmet girmiştir. Hâlbuki Mehmet karşısına çıkacak en iyi niyetli, en fedakâr, en ahlaklı insandır. Ama Havva ona dahi güvenemez. Asıl öfkesi, güvensizliği kendisine olan Havva'yı sevdiği arkadaşı Berrin Hanım uyarır. Çünkü Mehmet'i o da tanımakta ve fedakârlığını bilmektedir. “*Tanıyor ve*

seviyor, seni olduğun gibi kabul ediyor, bir kadın için bu ne bulunmaz bir nimettir, anlamıyorsun.” (İşinsu: 1998: 53)

Dervişlik yolunda kendi hayatlarından ve ailelerinin yaşamlarından fedakârlık yapanların arka arkaya kaleme alındığı romanların ilki olan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında Yunus Emre yirmi yaşında genç bir delikanlıdır; evlidir ve iki çocuk babasıdır. Şiirler yazar, şiirleri okunmaya ezberlenmeye başlanmıştır ve böylelikle tanınmaya başlar. Köylüsü de ona çok güvenir, onun sözlerine inanır. Bu kadar sevilen, sayılan birini Hacı Bektaş ve Tapduk Emre de duymuştur. Derviş olma yolunda Tapduk Emre’nin dergâhından davet alır. Gönü gitmek ister ama eşi çok gençtir. Üstelik genç kadının bir küçük oğlu vardır ve kızı da karnındadır. Eşi Zehra bu duruma önce çok kızar, üzülür. Ama sonra kocasının önüne geçerse onu çok büyük bir aşktan alıkoyacağını anlar. Bu yüzden fedakârca davranarak eşine destek olmaya karar verir. Zehra Yunus Emre’nin annesi ile de beraber yaşamaktadır, Yunus gidince de kayınvalidesi gelini ve torunlarıyla kalacaktır. Yunus Emre’nin gitme fikrinin üzerine Zehra kayınvalidesi ile dertleşir, Yunus’a verdiği desteği anlatır. *“Anacığım sevdiğim bir insanı yolundan nasıl alıkoyabilirim ben? Bakma sen çok fena oldum, doğrudur, acısı yüreğimden hiç çıkmayacak... Sevdiğimin çok sevdiği bir işi yapmasına engel olmaya çalışıyorum! Hiç olacak şey mi anacığım?”* (İşinsu: 2002: 133)

3.2.12. NEFRET, KİN, ÖFKE

Aile ilişkilerinde, özellikle çatışmalı ilişkilerde, nefret, kin ve öfke sıklıkla ele alınan konulardır. Karakterler arasındaki çatışmalar, geçmişteki travmatik olaylar, toplumsal yapılar, güç dengeleri veya aile içindeki baskılar bu tür duyguların ortaya çıkmasına neden olabilir. Özellikle adaletsizliklerin ve toplumsal baskının yoğun olduğu ortamlarda, nefret, kin ve öfke sıklıkla toplumsal çatışmaların bir sonucu olarak doğar ve büyür. İşinsu'nun eserlerinde bu duygular genellikle insan psikolojisinin karmaşıklığını ve toplumsal yapıların etkilerini anlamak için bir araç olarak kullanılır.

Bu duygular, karakterlerin içsel mücadelelerini ve kişisel dönüşümlerini yansıtırken, aynı zamanda toplumsal çatışmaların ve adaletsizliklerin derinliğini de ele alır.

Cumhuriyet Türküsü romanında Hikmet ile Nazan abla kardeşlerdir. Hikmet Celaleddin Hikmet Bey adlı Millî Mücadele ruhunu taşıyan, evlerine de sık sık gelip giden bu beye âşık olur. Kardeşi Nazan ise çocuksu ve saf tavırlarla ortalıkta sohbetler etmekte, güzelliği ve sıcakkanlı olması ile de dikkatleri üzerine çekmektedir. Celaleddin Hikmet Bey'in önceden sevdiği ama bi türlü kavuşamadığı yabancı bir genç kız olan Claire'ye Nazan'ı çok benzettir. Bu yüzden aklı Nazan'dadır. Hikmet Hanım kendisine bir evlenme teklifi beklerken, Celaleddin Hikmet Bey Hikmet Hanım'a Nazan'a olan ilgisini anlatmak için açılır. Adamın yanında öfkesini bastıran Hikmet Hanım Nazan 'ı görünce öfke nöbetleri geçirir. Halbuki Nazan'ın Celaleddin Bey'le uzaktan yakından alakası yoktur. *“Artık ağlamak gelmiyordu içinden, biraz önce Celaleddin Hikmet'e duyduğu kin, yön değiştiriyor, büyük fırtınalar içinde kardeşine savruluyordu. ‘Demek ümit verdi ki ona!’”* (İşinsu: 1993:277) Nazan bu kine, öfkeye anlam veremez. Çünkü böyle bir durum aklının ucundan bile geçmemiştir. *“Ne zaman davetkâr oldum ki ben Celaleddin Hikmet'e?”* (İşinsu: 1993: 292)

3.2.13. ARAYIŞ

Arayış, genellikle karakterlerin kimliklerini, amaçlarını veya mutluluklarını bulma çabalarını ifade eder. Bu arayış, genellikle içsel çatışmalarla ve dışsal engellerle dolu bir yolculuk olarak tasvir edilir. İşinsu'nun eserlerinde, karakterlerin arayışları genellikle onların kişisel deneyimlerinden, toplumsal yapıların baskılarından veya çevresel etkilerden kaynaklanır. Karakterlerin arayışları, genellikle onların kendilerini anlama ve kabul etme sürecini içerir. Bu süreç, karakterlerin içsel güçlerini ve zayıflıklarını keşfetmelerini sağlar. Aynı zamanda, arayışları genellikle karakterlerin çevreleriyle, aileleriyle ve toplumlarıyla olan ilişkilerini de sorgulamalarına neden olur.

Nisan Yağmuru romanında da Meryem'in kalabalıklar arasında kendini bulmaya çalışması, hayatı sorgularken iç dünyasındaki arayışı gözler önüne serilir. “Yol uzun, çok uzun... Ve çileli ve tuzaklarla dolu... Ve imtihanlarla...” (Işınso: 1997: 123) Maddi durumu çok iyi olan Meryem eşinin vefatından sonra maddi şeylerden zevk alamaz, onlarla kendini teselli edemez durumdadır. Arkadaş çevresi de ona bu konuda destek olamaz. “Hani insan ölürken bütün hayatı gözlerinin önünden geçermiş ya, bu iş bana Cahit'in ölümünden sonra oldu. Kendimi arıyordum, bulduklarım ise içimi açmıyordu.” (Işınso: 1997:43) Ankara kalesi civarında bir sedef işleme atölyesine gidip gelmeye başlar. Burada hem sedef işlemeciliğini öğrenir hem de sanat, felsefe, tarih, müzik üzerine sohbetleri dinleme fırsatı elde eder. Bu topluluk sohbetlerinin derinliği ile Meryem'in kendini bulmasına yardımcı olur. Maddiyattan maneviyata yönelen Meryem önceki hayatında ona yük gelen maddi unsurlardan sıyrılmaya başlar. Kendini anlama, bulmaya çalışma yolunda sedefkâr dostun dediği sedef işleme ustasının katkısı büyüktür. Meryem ustaya içinden çıkamadığı durumlarla ilgili sorular sorar, aldığı cevaplar da hayatını anlamlandırır. Arkadaşları bu atölye sohbetlerine kızmaya başlasalar da Meryem buraya ısrarla devam eder, çünkü henüz ruhunun arındığını düşünmez. Hatta arkadaşları da yavaş yavaş atölyeye gelmeye ve huzur bulmaya başlarlar. “Demek daha gönlümü tam anlamıyla arıtamamışım! Arıtamamışım ki... Oysa kendimize dönüp bakmamız lazım, gönlümüzü tanıyıp temizlememiz lazım. Bunun için çok çok çalışmalıyız, hiçbir duygumuzu düşüncemizi kaçırmadan. Örtmeden tümünü adil terazilerde tartarak irdelememiz lazım.” (Işınso: 1997: 129) Meryem artık neyi aradığını, hayatına neler katması gerektiğini daha iyi idrak etmeye başlamıştır. Atölyeye gidip geldikçe kendi gerçeği ile yüzleşmiştir. Etrafına da ışık olmaya başlamıştır. “Şu yaşadığımız dünyada güzel çok, çok fazla ama dediğim gibi hiçbirisi bütün değil, işte biz ‘tam’ı, ‘bütün’ü arayan yolcularız, parçalardan geçerek.” (Işınso: 1997:175) Atölyeye orda bulunanlar tezgâh demektedir. Tezgâha gidip geldikçe kendini bulan Meryem vefat eden eşi ile ilgili de düşünür, geçmiş hayatını da sorgular. Ama en çok kendini sorgular, kendini arar. “Cahit için değil, kendim için, ruhum için diyelim, gerekiyordu bana tezgâh. Böylece Cahit'i de yerli yerine oturttum. Daha önce bir sürü anlamadığım şey de berraklaştı. Eski yeni sorularıma cevap buldum.” (Işınso: 1997:197)

Nisan Yağmuru romanında Meryem'in arayışından sonra *Havva* romanında Havva ilgisiz ve sevgisiz büyümüş bir genç kızdır, arayıştadır. Güven duygusu gelişmediği için herkese ve her şeye karşı öfkeli. Romanın sonuna kadar bu öfkesini gidermek için kendisi ve çevresi uğraşacaktır. Anne ve babası ile yıllardır küs olan Havva bu duygulardan arınamadığı sürece hayatına sağlıklı bir şekilde devam etmesi zor olacaktır. Bu yüzden Dost adını verdikleri psikoloğun sohbetlerine, seminerlerine katılır, kendini ve ailesini affedip başka bir hayata adım atmak ister. Annesi, Havva üniversiteye gideceği sene vefat eder ama babası hayattadır. Havva geçmişi ile hesaplaşıp geleceğine yön vermek için mücadele verir ve romanın sonunda babasını affeder, yalnız yaşayan adamı ziyaret eder. Arayışı sonuç verir, bu yolculuğun sonunda Havva artık daha güvenli bir şekilde hayatına devam eder. Dost'la yaptıkları sohbetlerde ondan hayatın gayesini öğrenir, bu tanım çok hoşuna gider, arayışı ve yolculuğu artık istikametini bulur. *“Yaşamak bir sanattır, öyle ince eleyip sık durmalısın üzerinde, yaşamak Yaratan'ın sana lütfettiği bir imkânlar ve sınavlar zinciridir ve bu zincirin gayesi, onu yaşayanı yükseltmektir.”* (İşinsu: 1998: 29)

3.2.14. ÖZLEM

Özlem, genellikle bir şeyin kaybı veya ayrılığın bir sonucu olarak ortaya çıkar. Emine İşinsu'nun eserlerinde, karakterler genellikle geçmişteki ilişkiler, aile bağları veya unutulmaz anılar üzerinden birini veya bir şeyi özlerler. Bu özlem duygusu, karakterlerin içsel dünyalarını zenginleştirir ve onların kişisel gelişimlerine katkıda bulunur.

Özlem teması genellikle karakterlerin içsel yolculukları ve duygusal dönüşümleriyle ilişkilendirilir. Karakterler genellikle geçmişte yaşadıkları deneyimlerle yüzleşirken veya kaybettikleri şeyleri ararken kişisel büyüme ve olgunlaşma yaşarlar.

Nisan Yağmuru romanında Meryem eşi Cahit'i trafik kazasında kaybetmiştir. On beş yıldan sonra yalnız kalan Meryem eşini özlemekte, kendini büyük bir boşlukta

hissetmektedir. “*Cahit’i, bir tanemi, sevgilimi, kocamı düşünüyorum ve onu özliyorum. Bu hasret hiç bitmeyecekmiş gibi. O gün bugün kılıfını değiştirmedığım yastığına gömüp başımı, içimden içimden hıçkırıyorum...*” (İşinsu: 1997: 106)

Nisan Yağmuru’ndaki Meryem’in eşine olan özlemi gibi *Havva* romanında da Havva sevgisiz ve ilgisiz büyümüş, aile sıcaklığına özlemi olan yalnız bir genç kızdır. Herkese her şeye öfkeli olan Havva hem kendini hem onu sevenleri yorar. Kendi içine bir yolculuğa çıkan Havva hayata artık başka bir pencereden bakmaya başlar. Geçmişinin getirdiği yükü omuzlarında taşımaktan yorulan Havva yeni bir sürece girer. Dost adını verdikleri psikoloğun sohbetlerine, seminerlerine katılır. Giderek iyice alıştığı bu ortamdan artık kopamaz. Kendini tanımaya başlayan Havva hayat gayesini idrak eder. Dost’la sohbetin olmadığı süreçlerde artık onu özlediğini hissetmeye başlar. Çünkü içindeki çıkmazdan Dost’un öğretileri ile çıkmıştır. “*Keşke Dost da olsaydı. Dün seminere gitmemekle ona ayıp etmiştim. Şimdi onu özliyorum.*” (İşinsu: 1998:56)

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri romanında Yunus Emre evlidir ve çok genç bir babadır. Gönlü insan sevgisi ile doludur. Yaratılanı Yaratan’dan ötürü çok sever. Yolu Hacı Bektaş ve Tapduk Emre’yle kesişince onlar da genç şairdeki yeteneği ve insan sevgisini anlarlar. Böylece dervişlik için davet alan Yunus ailesinden en az iki yıl ayrı kalmak uğruna dervişlik için Tapduk Emre’nin dergahına gider. Eşi Zehra Yunus’u çok özler. Oğlu Mehmet Gökçe de her fırsatta babasını sayıklar. Kayınvalidesi Elif Kadın, oğlu ve daha doğmamış kızı ile yalnız kalan Zehra, Yunus’a hem çok kızar hem de onu çok özler. Dervişlik herkese sunulan bir teklif değildir, bu yüzden eşiyle gurur duyar, bir de özlem olmasa... “*Anası ve Zehra gelin ve de çocuklar pek iyidiler, tek sıkıntıları, Yunus’un özlemiydi.*” (İşinsu: 2002: 218)

3.2.15. İNANÇ

Emine Işınsu'nun eserlerinde inanç teması genellikle insanın içsel dünyasının derinliklerine inerek işlenir. Işınsu, karakterlerinin inançları, değerleri ve dünya görüşleri üzerinden insanın manevi yolculuğunu ele alır.

İnanç, karakterlerin yaşamlarını şekillendiren bir güçtür. Işınsu'nun eserlerinde, karakterlerin inançları genellikle ailelerinden, toplumlarından veya kişisel deneyimlerinden kaynaklanır. Bu inançlar, karakterlerin kararlarını, ilişkilerini ve yaşamlarını etkiler. Emine Işınsu'nun eserlerinde inanç teması genellikle insanın içsel yolculuğunu ve manevi arayışlarını ele alır. Bu tema, karakterlerin kişisel gelişimlerini, içsel çatışmalarını ve yaşamın anlamını arayışlarını yansıtır.

İnanç başlığı altında ilk incelenen eser *Nisan Yağmuru* romanında Meryem'in on beş yıllık eşi Cahit vefat etmiştir. Eşinin vefatından sonra depresyona giren Meryem bir arayış içindedir. Yıllardır kendini bulmaya çalışan Meryem artık ne istediğini daha iyi bilmektedir. Bu arayışının inancını artırmayla ilgili olduğunu yeni tanıştığı usta ve onun sohbeti ile daha iyi idrak eder. Bu usta, sedef işleme atölyesindedir. Ustanın sözleri arayış içinde olan Meryem'e çok tesir eder. “Siz O’na ve O’nun eli olduğunuz yola tarif aramayınız. Çünkü O ve O’nun yolu sonsuzdur, geniştir, çizilmez. Yolunuzu önceden hayrınıza var eden de O’dur.” (Işınsu: 1997: 218) Atölyeye orada bulunanlar tezgâh derler. Tezgâhta din, felsefe, edebiyat, sanat, tarih, müzik ve daha birçok alanda konularla ilgili doyurucu sohbet bulan Meryem bu ortamdan çok etkilenmiştir. Maddi durumu yerinde olan Meryem kendini bu maddiyatın esiri olmuş gibi hisseder, çünkü etrafındaki arkadaşları da böyle yaşamaktadırlar ve eğer bir boşluk hissi varsa bunu maddi şeylerle doldurmayı hedeflerler. Ama Meryem maneviyatındaki boşluğu hisseder, tezgâhtaki insanların sohbetleri ile aydınlanır, Hâk yolunda olduğu sürece kendisini daha güvenli hissedeceğini anlar. “Teslimiyetin doğrusu Allah’adır.” (Işınsu: 1997: 79) Etrafıyla da daha kaliteli ilişkiler kurarak hayatını anlamlı kılacağını algılamış ve hayatını buna göre düzenlemeye başlamıştır. “İnsanları sevmek O’nu sevmektir... Yaratılmışlardan Yaratılmayan’a doğru yol alabilmek...” (Işınsu: 1997: 135) Kendisiyle ve arkadaşlarıyla yaşadığı sorunların üstesinden gelmeye başladıkça tezgâhın da kendisine iyi geldiğini görmek Meryem’in doğru yolda olduğunu

kendisine ispatı gibidir. Artık olayları ve durumları inancına göre düşünüp değerlendirir. *“Eğer gönülden inanıyorum diyorsanız, yani bir fikri ruhunuza benimsetmişseniz, ona sevgiyle bağlanmışsanız, o ‘inanç’ olur ve mutlak davranışlarınıza, tutumlarınıza, bütün hareketlerinize tesir eder.”* (Işınso: 1997: 206) Meryem artık yeni bir hayata başladığını hisseder.

Nisan Yağmuru romanından sonra incelenen eser *Havva* romanında Havva geçmişinde ailesi tarafından sevilmemiş, ilgi görmemiş bir genç kızdır. Artık büyümüş, öğretmen olmuştur. Ama geçmişin izleri omuzlarında yüküdür. Büyük bir kısır döngüde, öfkeli şekilde devam eden hayatına giren Berrin Hanım sayesinde Dost dedikleri psikologla tanışır. Onun sohbetlerinden etkilenen Havva arayış yolculuğunun çıkış noktasını bulmuştur: İnanç. Hayatında anlamlandıramadığı sorularının cevabını bu sohbetlerden elde eder. Daha huzurlu ve güven dolu bir hayata geçiş yapan Havva hayatındaki eksiklikleri bir bir tamamlamaya başlar. Sevgi eksikliğini tamamlamak için önce kendi içinde bir yolculuğa çıkıp arınması gerekir. Dost’un sohbetleri ile bu yolu da bulmuştur. *“Bütün insanlar O’ndan gelip O’na dönen bir sevi, bir aşk kuşağı içindedirler... Tanrı aşktır, sevgidir ve bizim ruhumuza nefesinden üflemiştir, bizi sevgisinden yaratmıştır böylece.”* (Işınso: 1998:19) Havva yeni yeni tanımaya başladığı Berrin Hanım’ı sevmeye, ona güvenmeye başlamıştır. Berrin Hanım Havva’nın hayatındaki eksikleri gören, ona dışarıdan bakan bir gözdür. Yaşça da büyük olduğu için tecrübelerine güvenerek Havva’ya bir çıkış yolu bulmaya çalışır. Ona sorular sorar, onunla sohbet eder. Yapmasını istediğini direk söylemez, sezdirir. Havva da böylelikle durumunu daha iyi idrak eder. *“Hayatının bir gayesi olduğunu düşünmüyor musun? Şu yeryüzünde niçin yaşadığını, başına gelen olayların, niçin başına geldiklerini bilmek istemiyor musun?”* (Işınso: 1998:29) Havva inanç noktasında kendini tanımlayamaz. İnanç konusu onu tatmin edici bir şekilde hayatına girmelidir. *“Tanrı’ya inanmaya gelince, elbet derin derin düşünceler ve gönül yumuşaklığı gerekiyor. Ve böylece tam inanıp inanmadığımı bilemiyorum doğrusu ama galiba, inanmak istediğim doğru.”* (Işınso: 1998:63) Bu isteğinin kendinde belirmeye başlamasıyla Dost’un sohbetlerine daha fazla katılmaya başlar. Bu sohbetler sonucunda hayatını daha anlamlı kılmaya çalışır. *“Yaratan’a gerçek bir yer hazırlamışsanız gönlünüzde yalnız hayra açılacaktır gözleriniz ve elleriniz, şüphesiz.”*

Bu yere önem verin.” (İşinsu: 1998:115) Romanın sonunda babasıyla barışan, ruhunu rahatlatan, sevgiye kapılarını açan Havva artık mutludur ve yüklerinden kurtulmuştur. *“O’ndan sırtını dönmemiş olanlar kurtulacaktır. Her şey hayrınızadır, her şey O’ndandır ve her şey hayırla yürüyecek.”* (İşinsu: 1998:184)

İnanç başlığı altında, dervişlik yolunda ilerleyen karakterlerin anlatıldığı arka arkaya kaleme alınan dört roman incelenir. *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanı bunların ilkidir. Romanda Yunus Emre’nin yolu Hacı Bektaş ve Tapduk Emre ile kesişir. Dervişlik için onlardan davet alan genç şair, davete icabet eder. Derviş olma yolunda eşinden, çocuklarından, annesinden uzak kalır. Eşi Zehra Yunus’taki insan sevgisinin de inanç dünyasının yoğunluğunun da farkındadır. Bu yüzden fedakârlık yapıp derviş Yunus’un yolundan çekilir. Uzun yıllar Tapduk Emre’nin dergâhında kalan Yunus, yıllardır içinde olan sevginin anlamını keşfetmeye başlar. Şair olan, ince düşünen, merhametle donatılmış Yunus için dervişlik zor olmamıştır. Yaratılanı Yaratan’dan ötürü çok seven Yunus’un inanç ve ibadetle ilgili sözleri ile dolu olan romanda Yunus Emre bazen eşine, annesine; bazen köylüsüne, bazen de hiç tanımadığı ama onu tanıyan kalabalığa; bazen de sadece gönlüne seslenir. *“Doğru düşünmek gerçek bir ibadettir.”* (İşinsu: 2002: 153) *“Kur’an ve sünnet esastır, Kur’an’ı örnek alır sünnete uyarız ve de kâmil insan olmak için örnek alınacak insan; fahr-i alem Muhammed Mustafa’dır.”* (İşinsu: 2002: 382) *“Rabbim her bir şeyi ne de güzel dantel dantel örerek vermişsin bize. Denizin güzel, dağların bir ayrı güzel. Ay ışığın güzel, güneş ışığın bir ayrı güzel.”* (İşinsu: 2002: 383)

Yunus Emre’nin dervişlik yolunda ilerleyişini anlatan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanından sonra yazılan *Bukağı* romanında baş kahraman Niyazi Mısrî’dir. Roman boyunca mürşidini arar. Tekkelerde ders alır, dersler verir. Yıllar süren arayışı sonucunda artık mürşidini bulur, inanç eğitiminin zirvesine çıkar. Tüm roman boyunca Mısrî’nin dini vaazları ve içten gelen inançlı duyguları yer alır. Kadının inanç konusu ise Mısrî’nin en yakın arkadaşı Kasım’ın kız kardeşi Melekşan’da görülür. Melekşan inançlı bir genç kadındır. Ama bu konuda Mısrî gibi ilerlemek ister. Dönem bir kadının dervişlik yolunda ilerlemesine müsaade etmese de Melekşan eğitimini Mısrî’den almak için uğraşır. Öğrendiklerini uygular, dini

bilgilerini artırır, Mısırî'nin yolundan gider. Tüm romana hâkim olan inanç konusu, mürşidini arama ve dinî öğrenimini tamamlama aşamalarını geçmeye çalışan Mısırî'nin üzerinden aktarılır. Bir vaazında inancı anlatır. *“Doğru yol Allah'ın yoludur. Çünkü O doğru yol üzeredir. Şunu da unutma nefsi bilmeye çalışmak; insanı, Allah'ı ve gayelerin en yükseği olan tevhid mertebelerini bilmeye götürür. Yüce Allah cümlemize bunu nasip etsin.”* (İşinsu: 2004: 303)

Emine İşinsu'nun inanç konusunda ardı ardına kaleme aldığı eserler dizisinin üçüncüsü *Hacı Bayram* romanında, Numan'ın daha doğmadan velî olacağı annesine müjdelendiği. Yıllar geçer, şeyhini arayan Numan dervişliğe yükselir ve adı artık Hacı Bayram olur. Roman boyunca mürşidini arayan Numan evlenir ve beş oğlu bir kızı olur. Kızı Hayrünnisa babasının yolundan devam etmek ister. İnançlı bir genç kız olan Hayrünnisa Arapça eğitimini, halvete girme aşamalarını başarılı bir şekilde geçer. Dönemin getirisi kızlar bu eğitimlere giremeye de Hacı Bayram kadınların dini eğitimlerini iyi almaları gerektiğine inanır. Çünkü aileyi kadınlar eğitmektedir. Bu yüzden kızının inançlı bir genç hanım olmasından gurur duyar.

Hacı Bayram romanından hemen sonra kaleme alınan *Hacı Bektaş* romanında Hacı Bektaş Velî'nin Sulucakarahöyük köyüne gelerek tekkesini kurar ve müritlerini yetiştirmeye başlar. Civar köylerden ve şehirlerden de misafirleri arttıkça artan Hacı Bektaş sevilen ve sayılan bir velî olarak devam ettiği tekkesinde inançla ilgili uzun bir konuşma yapar, müritlerine Allah'ın varlığı ve insanlara yakınlığı ile ilgili duygu ve düşüncelerini aktarır. *“Yüce Allah ne yarattıysa insanlara verdi ve en önemlisi kendini kullarına verdi. Ne der, biliyor musun; şimdi ‘Gökler sizin örtünüz yerler sizin döşeginiz, ay ve güneş sizin چراغınız, yemişler sizin nimetiniz, cennet mekânınız, Rıdvan kapıcınız, melekler himayeciniz, Kâbe kıbleniz, Kur'an inancınız, Muhammed Mustafa şefaatçiniz, Âdem atanız, Havva ananız, sizler birbirinizle kardeşlersiniz. Bunca türlü nesneleri sizin emrinize verdim. Arştan yerin dibine kadar her kim ve her nesne varsa sizlere bildirdim. Eğer Beni de isterseniz, bulursunuz. Zira ki ben sizin teniniz içinde, canınızdan daha yakın olanım. Gözünüzün görmesinden, kulağınızın işitmesinden, dilinizin söylemesinden bile yakın olanım size... Size sizden dahi*

yakınım. Ben... Şimdi bu ilimler vasıtasıyla her ne bilerseniz, kendinizi bilirsiniz. Her kim kendini bilirse Beni bilir.” (Işınsu: 2008: 147)

3.3. TOPLUMSAL OLGULAR VE KADIN

3.3.1. ANNELİK

Annelik, Emine Işınsu'nun eserlerinde sıklıkla incelenen bir konudur çünkü kadınlar genellikle aile içinde ana rolü üstlenirler. Ancak, Işınsu'nun eserlerinde annelik sadece biyolojik bir rol olarak değil, aynı zamanda toplumsal, duygusal ve psikolojik bir boyutta ele alınır.

Işınsu'nun eserlerinde kadınlar genellikle çeşitli zorluklarla karşılaşırken, annelik rollerini sürdürmeye çalışırlar. Bu zorluklar genellikle toplumsal beklentiler, ekonomik sıkıntılar, aile içi çatışmalar veya kadının kendi kişisel arzuları ile ilgilidir.

Kadınların toplumsal rolleri ve annelik konusu genellikle Işınsu'nun eserlerinde kadının içsel dünyasıyla da bağlantılıdır. Kadın karakterler genellikle kendi kimliklerini bulma ve toplumun dayattığı rollerle başa çıkma arasında bir denge ararlar. Bu süreçte annelik, kadınların kişisel gelişimlerinde önemli bir rol oynar.

Işınsu'nun eserlerinde annelik genellikle güçlü ve mücadeleci karakterler üzerinden işlenir. Kadınlar genellikle kendi çocukları için mücadele ederken, aynı zamanda kendi özgürlüklerini ve kimliklerini korumaya çalışırlar.

Annelik başlığı altında ele alınan ilk eser *Tutsak* romanında annelik kavramı aile içi ilişkiler dışında da sıkça verilir. Ceren kendi içinde psikolojik sorunlar yaşayan bir annedir. Çocuklarını zaman zaman ihmal etmektedir. Anne kavramını sorguladığı günlerden birinde, arkadaşı Tarık ile sohbet esnasında anneliği adanmışlık olarak görür.

“-Nedir anne? Çocuklarına sarılan kadın mı? Değil. Çocukların sardığı kadın mı? Değil. Anne yücedir, kutsaldır, falan filan... Peki ama neden ha neden? Din kitaplarının öğütlemesinin dışında. Neden? Bu yüceliği sebebi ile verebileyim ki konu yerine otursun, değil mi? Dokuz ay hamallık! Yücelik mi? Yok canım! Uykularını bölmek, inek gibi sağılmak, yedirmek, giydirmek, şöyle yapmak böyle yapmak yücelik mi? Ne münasebet! Para ile anneye değil bir başkasına da yaptırabilirsin her şeyi. Paranın gördüğü işte yücelik aranmaz.

-Anne çocuğu için canını verir ama bir başkasına para ile yaptıramazsın bu işi.

-Ha evet, anne çocuğu için canını verir! Verebilir şüphesiz. Para için kimse yapamaz bu işi... Demek anne bir nevi ülkücü kişi! Bu ülkü ona Tanrı vergisi.” (Işinsu: 1973: 85-86)

Ceren aynı zamanda ressamdır. Kadınlar Birliği Derneği’nin sergisinde anneyi anlatan bir eser ortaya koyacaktır. Ceren’in eşi Orhan’ın amca oğlu Tarık, Ceren’in iyi bir ressam olduğunu bilir ama eser ortaya çıkınca bu kadar duygu dolu olacağını beklemiyordum, çok etkilendim der. Ceren tuvalinin adını ‘anne’ koyar. Tuvale kadının bekleyişindeki sabrı, annelerin ellerindeki gücü tüm hissiyatıyla yansıtır. Ama bu tuvalde daha çok Tarık vardır. Tarık Ceren’le çok iyi anlaşıyor, dertleşen bir can dosttur. Kerkük’te yaşadıkları sıkıntıları ve ülküsünü Ceren’e anlatır. Ülküsü uğruna da Kerkük’te şehit düşer. İşte ‘anne’ tablosuna daha dikkatli bakan bu tablo yapılırken Tarık’ın da Ceren’in yanında olduğunu, onun duygusunu, düşüncesini, ülküsünü ve hatta soluğunu görüp duyabilmelidir.

Tutsak romanından sonra *Sancı* romanında karşılaşılan anne figürü geleneksel anneye pek benzemez. Leyla’nın annesi el bebek gül bebek büyümüş; evliliği boyunca da çocuklarının, eşinin ve evinin sorumluluklarını almamış bir kadındır. Bu yüzden olumsuzluklar karşısında dayanma gücü de yoktur. Leyla, Annesinin bu duruma gelmesindeki en büyük suçu babasına yükler. Onun kendini yetiştirmesine bile müsaade etmediğinden yakınıyor. Evdeki en küçük sorunda dahi herkesten önce hastalanan, bütün dikkatleri üzerine çeken Sabiha Hanım’ın anneliği ve kadınlığı, Işinsu’nun romanlarında nadir görülen bir durumdur. Işinsu’nun kadınları hep güçlü karakterlerken Sabiha Hanım eşine bağımlı, kendi ayakları üzerinde

duramayan bir kadındır. Leyla'nın sinir krizi geçirdiği gün dahi annesi baş roledir. *“Ya hu be kadın, kendine hâkim ol da şu kıza bakayım biraz. Deli misin nesen? Kız hastalanıyor, sen beter oluyorsun, Bak Leyla 'ya bir şey olursa senin yüzündendir. Kıza bakmaya bile fırsat verdirmiyorsun. Utan da kendini topla. Sabiha Hanım düğmesine basılmış bir bebek gibi birden durdu.”* (İşinsu: 1974:114) Sabiha Hanım bir başka olayda yine aynı tavrı takınır. Bu sefer oğlu Ali ile ilgili bir durum vardır ve yine annelik yapmak yerine çocuklaşan Sabiha Hanım kendine güvensizdir ve eşine sorumluluk yükler. *“Ne bileyim ben cahil bir kadının biriyim, asıl sen baba olarak baksan icabına, ah benim halim mi var, zaten hastayım.”* (İşinsu: 1974: 158)

Sancı romanındaki bencil ruhlu anneden sonra *Canbaz* romanındaki Gülnaz Hanım ise kızı Selen'i çok zor yetiştirmiş bir annedir. Eşi, Selen daha beş yaşındayken ölmüştür. Artık üniversiteli olan Selen'i tek başına büyüten anne Gülnaz Hanım anneliğin ne kadar fedakârlık istediğini tecrübesiyle bilir. Kızı büyür üniversiteye başlar. Bin bir zorlukla Ankara'da okuyacak olan Selen bir pansiyonda kalacaktır. İş adamı Akif Koçsa'nın kızı Tülin de bu pansiyonda Selen'le kalacaktır. İki ebeveyn çocuklarla ilgili dertleşirler. Gülnaz Hanım kızını babasız, Akif Koçsa ise kızını annesiz büyüttüştür. İş adamı Akif Koçsa ile kızları hakkında dertleşirken Gülnaz Hanım ebeveyn olmayı anlatır. *“Hiç kolay değil. Biz ne verebilirsek verelim diyorum. Fedakârlıktan kaçınmayalım, bildiğimiz, inandığımız doğrularla yetiştirelim onları. Fakat buyurduğunuz gibi, çocuk hiçbir zaman ebeveyninin istediği doğrultuda bir yol çizmiyor, bazen tam aksini yapıyor. Bıkmamak, usanmamak lazım herhalde, pes etmemek. Hiç olmazsa yapabileceklerimizi yapmak, böyle düşünüyorum.”* (İşinsu: 1982: 329) Gülnaz Hanım sendika işleri ile ilgilenir. Kadın işçilerin haklarını savunur. Kadın işçiler aynı zamanda annedir, eştir. İş dışında ilgilenmeleri gereken evleri ve çocukları vardır. Onların haklarını korumak için yola çıkan Gülnaz Hanım kadınlara seslenir. *“Biz, bize gerekli olan için, gerekli olanı almak için mücadele ediyoruz. Çocuklarımız, bizim ve yarının Türkiye'si için bir teminattır, biz bu teminat için, çocuklarımız için mücadele ediyoruz. Burada ana olarak, Türk anaları için sizleri dayanmaya çağırıyorum.”* (İşinsu: 1982:345) Ayrıca *Canbaz* romanında dul olan Gülnaz Hanımın bir kadın olarak sağlam ve ahlaklı duruşu karşısında şaşkına dönen erkekler vardır. Bu namuslu ve şerefli duruşu yine bir kadına yakıştıramazlar, Gülnaz'ı

daha üst bir mertebeye analığa layık görürler. Kadının başarısını kabul etmektense bir annenin başarısını kabul etmek erkek gururuna daha uygun düşer. *“Biz galiba pek cahiliz, şu başkan kadın haliyle daha akıllı galiba... Kadın sayılmaz o, anamızdır. Adam ‘ana’ ile ‘kadın’ı kesin olarak birbirinden ayırırdı, ana elbet saygı duyulacak, eli öpülecek; kadın ise eli iş tutsa, bu fabrikada olduğu gibi erkekle aynı işleri görse dahi, saçı uzun aklı kısa, erkeğini birkaç adım arkadan takip etmesi gereken bir mahluktu!”* (İşinsu: 1982: 203) Toplumun gözünden kadına bakışın özeti şeklinde olan bu bölüm romandaki kadınlara bakışın da yansımasıdır.

Canbaz romanındaki fedakâr annelik olgusundan sonra *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında Mevsim karakteri annesiz büyümüş bir yazardır. Mevsim romanlarında farklı farklı insanları ele alır. Gözlem gücü yüksek bir kadın olan Mevsim erkekler için kadınların yaptığı fedakârlıkları, kadının doğuştan getirdiği analık duygusuna bağlar. Kendisi de Orçun’la yaşadığı ilişkisinde, kadın olarak fedakârlıklar yapar. Bunun da analık duygusundan kaynaklandığını dile getirir. *“Kadının doğuştan getirdiği analık duygusundan olsa gerek, erkek karşısında saçma, hayır rezil bir özveri duygusuna kapılmak gibi eğilimi var. Erkek bunu şuurlu veya şuursuz sezip pek güzel kullanıyor!”* (İşinsu: 1988: 162)

Cumhuriyetin kuruluş yıllarını anlatan *Cumhuriyet Türküsü* romanında Hikmet ile Nazan abla kardeşirler. Çok küçük yaşlarda anneleri Nimet Hanım’ı kaybettikleri için Hikmet Nazan’a hem annelik hem ablalık yapmıştır. Annesi ölürken küçük kardeşini Hikmet’e emanet etmiştir. Hikmet karakter bakımından sorumluluk yüklenmeyi sever, ablalığı da anneliği de yıllarca yapar. Ama bazen Nazan’ı hayattan soğutacak kadar kurallar sıralayan Hikmet Hanım’la Nazan’ın arası açılır. Bazen de güzel ve sevimli kardeşini kıskanan Hikmet kızın hayatını zindana çevirir. Bütün yaptıklarını da üzerinde annelik hakkı olduğu için yaptığını dile getirir. Nazan bu duruma bazen isyan eder. *“Nazan’la aralarında kilometrelerce fark bulunsa da ablasıdır, ona annelik etmiştir, ne demekse şu annelik...”* (İşinsu: 1993:169) Hikmet’in bazen de kalbi yumuşar ve gerçek bir anne gibi şefkatle kardeşi ile konuşur. *“Sen benim göz bebeğimsin, kızımsın, canımsın, bak şuna sene kırmadım seni*

yavrucuğum, uğruna saçımı süpürge ettim, senin için ne fedakarlıklarda bulundum; anasız kalmayasın diye izdivacı bile düşünmedim!” (Işınsu: 1993: 356)

Cumhuriyet Türküsü romanında Nazan anne rolüne bürünen ablasının ilgisinden bunalmışken *Havva* romanında Havva anne ilgisinden yoksun büyümüştür. Annesi Hümeysra Hanım bencil ve şımarık bir kadındır. Anne olmaya hazırlıksız yakalanan Hümeysra, bebekle ilgilenmez. Bakıcı tutar, eşi Rıfkı Bey’in ilgilenmesini ister, bebeğine ne sevgi ne de ilgi gösterir. Anneliğin ne olmadığını gözler önüne serer. Çocuğunun kalbinde yıllarca kapanmayacak yaralar oluşturur. “*Hümeysra kızının bebeklik halinden pek bir şey anlamadı. Çok iyi bir dadı bulmuşlardı, kadın çocuğu mümkün olduğu kadar Hümeysra’dan uzak tutuyordu. Fakat o Konya’ya oğlunun yanına yerleşmeye gidince Hümeysra ister istemez Havva’yla ilgilenmek zorunda kaldı; gerçi altını değiştirmek ve beslemek babanın göreviydi ama...*” (Işınsu: 1998:124) Havva anneliğin nasıl olacağını annesinin eski bir arkadaşı olan Berrin Hanım’dan öğrenir. Berrin’in on beş yıllık evliliğinde çocuğu olmamıştır. Ama Berrin sevdikleriyle gerçekten ilgilenen, onları arayıp soran, onların üzerine titreyen ve herkese doğru yolu göstermeye çalışan bir kadındır. Etrafına saçtığı ışıktan dolayı isminin Berrin değil Yıldız olması gerekliliğine başta Havva ve arkadaşları karar verirler. Berrin’in Havva’ya yaklaşımı Havva’nın hiç tatmadığı ‘annelik’ gibidir. Berrin Hanım anne-öğretmen tavrını doğuştan gelen bir içgüdüyle yaptığını itiraf eder, bunun için çabalamaz. Fazlaca duygusal olan Berrin Hanım empati yeteneği sayesinde ve sorumluluk bilinci ile kendisini çok yıpratır. Bütün bu yönlerden anne olmadan anneliğin nasıl olabileceğini herkese gösterir ve övgüler alır. “*Berrin Hanım önce kendisine övgüler yağdıranlara içtenlikle teşekkür etti, yapılan iltifatlara layık olabilmek için çalışacağını söyledi.*” (Işınsu: 1998: 66)

Dervişlik yolunda müridini arayanların anlatıldığı ilk eser *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanıdır. Romanda Yunus Emre dervişlik yolunda olan bir genç şairdir. Bu yola çıkarken gerisinde genç bir eş, iki çocuk ve bir yaşlı anne bırakır. Annesi ile gönül bağları yıllar önce olduğu için anne Elif Kadın oğlunun bu yola giderken hem ailesinden ayrıldığı için ne kadar üzüldüğünü hem de içine sığmayan sevincini görür. Yunus farkında olmasa da annesi ondaki heyecanı bilir. Her anne gibi

Elif Kadın da evladının üstüne titrer, onun ne demek istediğini ne yapmak istediğini önceden anlar görür. Bunu da yüce duygularla bezeli anneliğe bağlar. “*Anaların gözünden bir şey kaçmaz a oğulcuğum.*” (İşinsu: 2002: 57)

Dervişini arayan Yunus Emre’den sonra bir diğer kişi de *Bukağı* romanında Niyazi Mısrî’dir. Mısrî dervişlik yolunda mürşidini aramak için yollara düşer, bu yüzden de annesi ile yıllarca görüşemez. Annesi hep fedakâr bir kadın olarak hayatına devam etmiştir. Artık hastadır, ölümden de korkmaz, vasiyet olarak da eşi Ali Efendi’nin ayakucuna gömülmek ister. Anne olarak yıllarca oğlunu görmeden yaşayan Hatice Hanım ölmeden hemen önce oğlunu gördüğü için çok mutludur. Romanda annelik, oğlunun eğitimi için oğlundan senelerce ayrı kalıp fedakârlık edebilen Hatice Hanım nezdinde verilir. “*Yaşlandım artık, ölümden de hiç korkmam ama ölmeden dünya gözüyle seni gördüm ya, bu bana yeter.*” (İşinsu: 2004: 188)

Niyazi Mısrî’nin hayatının anlatıldığı *Bukağı* romanından sonra incelenen *Hacı Bayram* romanında Numan’ın ilerleyen yaşlarında velî olacağı annesine müjdelenmiştir. Annesi onu hep el üstünde tutarak büyötmüştür. Köydeki diğer çocuklardan farklı olan Numan medrese eğitimi alır, dervişliğe erer, ismini Hacı Bayram olarak değiştirir. Henüz ilk gençlik yıllarında köyden bir kıza âşık olan Numan kızdan ret cevabını alınca aylarca sessizliğe bürünür, bir ağaç altında köyde Meczup Ali diye bilinen amcası ile yaşamaya başlar. Anne yüreği oğlunun bu durumuna dayanamaz. “*Oğlum senin için başım kurban.*” (İşinsu: 2005:119) Oğlunun soğuk günlerde dışarıda yaşamaya başlamasına çok üzülen annesi ne yapacağını şaşırır. “*Ana yüreği bu serin gecede bırakır mıydı oğlunu dışarıda!*” (İşinsu: 2005:121) Annelik duygusuyla elinden gelen her şeyi yapsa da oğlu mecnun gibi dolanmaktadır.

Hacı Bayram romanında Hacı Bayram Sulucakarahöyük’e gelir ve yerleşir. Bu köyde onu ilk karşılayan İdris’tir. İdris eşi vefat ettikten sonra evlenmemiş ve bir kızıyla yaşamaktadır. Niye tekrar evlenmediği sorulduğunda kendisinin üvey anne ile büyüdüğünü, kızının ise bu şekilde bir şey yaşamasını istemediğini dile getirir. “*Onu unutup üveyi anne bellemiştim.*” (İşinsu: 2008:24) Babasının evde olmadığına üvey anneden dayak yiyen İdris, evden kovulacağı korkusuyla büyüdüğü için asla kızına bir üvey anne getirmemiştir. İdris’in kızı Kadıncık annesiz büyüse de tekkedeki

herkese annelik yaptığı için ‘Kadıncık Ana’ lakabını alır. “*Herkes Kadıncık’a Kadıncık Ana demeye başladı.*” (İşinsu: 2008: 56)

3.3.2. GELENEKLER, ÖRF VE ÂDETLER

Gelenekler nesilden nesile dil ile aktarılır, her dönemde bunu sağlayan en önemli unsurların başında da edebî metinler gelmektedir. Tarihi metinler dönemi anlatır ama özellikle gelenekleri, örf ve âdetleri, döneme ait ağız özelliklerini edebî metinler aktarır. Edebî metinler aracılığı ile dönemin kültürü aktarılır. Aynı zamanda kültür taşıyıcısı kadın ve içinde bulunduğu aile ile dönemleri daha iyi anlamak olanağı bulunur. Emine İşinsu’nun farklı dönemlerde yazılmış eserlerinin kronolojik olarak ele alındığı bu çalışmada hem kadın kimliğinin değişimi hem de aile baz alınarak geleneklerin, örf ve âdetlerin değişimi ve nesilden nesile aktarımı da incelenmiştir

Emine İşinsu’nun eserleri geçekçi bir üslupla yazıldığı için yazıldığı döneme ışıktır. Mekân değişimlerinden dolayı farklı şehirlerin yaşam tarzlarına, gündelik hayatın içinde yer alan yöresel motifleri ve yöresel ağız özelliklerine, bazı kültürel unsurlara da eserlerde sıkça rastlanır. İç diyalogların da sıklıkla yer aldığı romanlarda toplumda yazılıp çizilmemiş kurallar sosyal çevre içinde verilmiştir.

İşinsu'nun eserlerinde gelenekler aile yapısı, evlilik ve aile içi ilişkiler gibi konularda ortak bir rol oynar. Gelenekler, karakterlerin davranışlarına, tercihlerine ve yaşamlarına yön verirken, aynı zamanda toplumun genel yapısını da yansıtır. İşinsu'nun eserlerinde, karakterler genellikle bu örf ve adetlere uymak zorunda hissederler veya bu kurallara karşı gelme çabası içinde olurlar. Çünkü bu gelenekler genellikle karakterlerin kişisel özgürlüklerini ve kimliklerini sorgulamalarına neden olur.

Çalışmada gelenekler, örf ve adetler başlığı altında ilk değerlendirilen eser 1966 yılında basılan *Küçük Dünya* romanında Nur annesi ile ciddi, seviyeli bir ilişki içindedir. Nur da Murat da ebeveynleriyle diyaloglarında annelerine hep ‘siz’ şeklinde

hitap ederler. Bunun yanı sıra aile bireyleri karşılıklı oturup sigara içebilmektedir. Aile büyüklerine siz şeklinde hitap eden gençler yine aynı büyüklerle sigara içmekten çekinmezler. Buradan da o dönemlerde sigaranın sosyal hayatın içinde hoş karşılandığı anlaşılmaktadır.

Tayini çıkıp Urfa'ya giden Nur artık farklı bir atmosferdedir. Zaten asosyal şekilde yaşayan, farklı yaşamları bilmeyen Nur için Urfa'daki geleneksel unsurlar oldukça dikkat çekicidir. Romanda geleneksel düğün merasimlerinin birçok aşaması anlatılmaktadır: *“Kadınlar üstlerinde on bin, yirmi bin taşıyorlar. Hepsinde üç dört gerdanlık, belki on beş yirmi bilezik, elmaslar, inciler, zümrütler insanın gözü kamaşıyor. Elbiseler hep halis ipek kadife...”* (İşinsu: 1966:14) *“Buranın âdeti, kız babası, damada bir kesim kâğıdı yolluyor. Bu kâğıtta neler yok, neler. Önce başlık. Zenginliğe göre beş yüzden beş bine... Sonra kıza takılacak mücevherler, altı çift bilezik, bir kelep inci, bir kalın altın zincir, geline elbiseler, akrabalarına hediyeler, hatta gelinin her zaman gittiği hamamdaki ustalara bir çift ayakkabı...”* (İşinsu:1966: 73) *“Canımı iste vereyim bey ama kızım nişanlıdır. Amca oğlundan başkasına veremem, Âdetimiz kurusun ama âdet işte. Kurbanın olam bey, kusura bakma.”* (İşinsu: 1966:77) *“Kirve, gümüş kına tabağından, gümüş kaşıkla bir parça alıp gelinin avucuna koydu. Sonra bir beşibiryerde, yeşilimsi çamurun üstünde parladı, pembe tülle sardılar avucunu, incecik beyaz parmakları çaresizlikle kapandı. Hatice geldiği gibi dimdik, sessiz, sakın, gitti.”* (İşinsu: 1966: 105)

Eski Urfa sokakları, köyleri de dönemi yansıtır şekilde sunulur: *“Burası eski Urfa... Hemen hemen bir karış enindeki yollarda, yolların iki tarafındaki toprak damlı taş evlerde sanki bambaşka bir dünya gizli. Urfa, bütün esrar ve tılsımı, tarihi ve efsanesi ile Urfa'nın tümü, bu evlerde barınıyor.”* (İşinsu: 1966:15) *“Köyde bir grup, bizi el fenerleri lüks lambaları ile karşıladı, köy odasına götürdü.”* (İşinsu: 1966: 127)

Eser boyunca ‘nikahta keramet vardır’, ‘fazla şefkat çocuğu bozarmış’, ‘kaderini zorlama’ vb. günlük hayatta dillere pelesenk olmuş ifadeler sıkça kullanılır.

Küçük Dünya romanındaki geleneklerin bu şekilde aktarılmasından sonra 1970 yılında basılan *Azap Toprakları* romanında Batı Trakya Türklerinin hayatı

anlatılır. Gümölcine yakınlarında bir köyde geçen olayların aktarıldığı eserde gelenek ve göreneklere de sıkça rastlanır. Dönemin ulaşım aracı atlardır. Talika ise at arabasının tek atla çekilen dört tekerlekli yaylı sistemle oluşturulmuş halidir. Talika daha çok Batı Trakya’da kullanılır. “*Sonra talikayı koştular. Vurdu yola yaylıyı. Tekerlekler inim inim inledi. Atlar sabırsız, bata çıka yürüdüler karda.*” (İşinsu: 1970:19, 20) Geleneksel aile yapısında kızlar evlilik öncesi çeyiz hazırlarlar. İnce ince dantel işi yapmak, bohça hazırlamak örf ve âdettendir. Romanda da bu vurgulanmıştır. “*Dantel perdeler, dantelli örtüler. Tığ hiç düşmezdi elinden, bohça bohça koyardı sandığına.*” (İşinsu: 1970: 79) Ayrıca köy hayatına da yaşamdaki ayrıntılara da sıkça değinilir. “*Köyde hemen herkesin evinde yere konan sininin içinde yemek yenir.*” (İşinsu: 1970: 97) Geleneksel ifadeler de eserde yer alır. “*Görelim Mevla neyler/ Neylerse güzel eyler.*” “*Taş olduğu yerde ağırmış.*” “*Allah ev yapanla evlenene yardım edermiş.*” (İşinsu: 1970: 135,155, 218)

1970’lerin aktarıldığı *Azap Toprakları* romanından sonra *Ak Topraklar* romanı 1040’ları anlatmakla başlar, 1070’lere kadar devam eder. Romanın dilinde Dede Korkut Hikâyelerinin dili ve üslubu vardır. Konuşmalarda ve anlatımda dönemin dili ile aktarım yapılmıştır. Durum böyle olunca roman boyunca gelenek göreneklerin de döneme özgü dil ve şekilde aktarıldığı görülür. Kadın yazar Emine İşinsu, kadın gözüyle dönemin kadınlarını ve onların örf ve adetlerini de aktarmıştır. Kadının olduğu yerde aile vardır. Aile ile kültür nesilden nesile aktarılmaktadır. *Ak Topraklar* ’da gelenek ve görenekler çoğunlukla konuşmalarda aktarılır. Kadınlar savaşa gitmez, onların yanlarında erkeklerden birkaçı kalır ve kadınları korurlar. “*Seni hatunları güvenli kılmak ve dahi vasiyetimizi yerine getirmek için savaştan azat ederiz.*” (İşinsu: 1971: 172) Dönemin kılık kıyafeti de görünür kılınmıştır. “*Yamtar o eski bildik Oğuz giysileri içinde. Başında börkü, sırtında gocuğu, belinde kaması.*” (İşinsu: 1971:115) Dönemin kadınlarına dair birçok bilgi de edinilen eserde kadınların da at bindiği, kılıç kuşandığı, yeri gelirse savaştıkları da gözler önüne serilir. “*Bu hatun yiğittir, erdemli ve hünerlidir. At binişinde, kılıç çalışında ona erecek az er vardır.*” (İşinsu: 1071:140) Romanda kız isteme, dünür gitme, düğün toy merasimi, gelin getirme durumları da söz konusudur. “*Erdem atan babasına dünür gider.*” (İşinsu: 1971:155), “*Kalkıban oturuban halay çekildi.*” (İşinsu: 1971:40) Kadınları aşağılayan ifadeler de Rum

askerler arasındaki konuşmalarda vardır. Kadınlara ve kızlara mal olarak bakan ifadeler yer alır. “*Baka güzel kadınlardan, ince kızlardan bir ordu düzseler. Daha ne isterim.*” (İşinsu: 1971:133) Türklerin töresi, geleneği göreneği de net bir şekilde ortaya konur. “*Türklerin töresidir; belli zamanlar üzre başbuğların kapısını açıp ulusuna sofralar kurdurması, yeşilce çimenler üstüne ipek halıcılar döşetmesi; tepe gibi et yığdırıp göl gibi kırmızı sağdırması... Açlar doyurulur, yalıncalar donatılır ve dahi begin ululuğunca ulu toy şölen edilir. Çünkü Türk gönülden imana gelir kim konuk gördüğünde sevince düşen, konuğu uğur sayan; yiğit kişidir ve dahi er kişidir.*” (İşinsu: 1971:71)

1970’lerin aktarıldığı *Ak Topraklar* romanından sonra *Tutsak* romanı 1973’te basılmış bir eserdir ve bu yılların bazı özellikleri esere yansımıştır. Ceren, aslında ressamdır ama romanda daha çok ev hanımı olarak karşımıza çıkar. Evliliğinde sorunlar yaşayan Ceren, nikahla ve evlilikle ilgili isyanlardadır. Toplum içinde nikah masasına oturup yüzüğü takınca kadınların daha değerli olmasına karşı çıkar. “*Vah bu toplum! Ne demişler efendim, testi kadar kocası olanın kulpu kadar itibarı olurmuş!.*” (İşinsu: 1973:11) Ceren’in hamilelik dönemi sorunlu geçmiştir. Doğum yaptıktan sonra da halk arasındaki inanışlardan al bastı geçirir. Geleneklere göre bu dönemde kadınlar yalnız bırakılmaz. Yaşı ilerlediği dönemde psikoloğa giden Ceren bu dönemlerde yaşadıklarını anlatır. “*-Peki niçin feci bir hamilelik ve kabuslarla dolu bir lohusalık devri geçirdiniz? – Şu halk arasında al basar diye lohusaları yalnız bırakmazlar ya, galiba kan kaybı olacak...*” (İşinsu: 1973: 135) Ceren ve arkadaşları Türk kahvesi içerler, kahve sonrası fincan kapayıp fal bakmak da romanda geçer. “*Birkaç arkadaşın, hiç o değildin ikazları, genç kadının gözünü açma çabaları... Fal bakmalar, fincandan çıkan bir kız, hem de kumral ve çok zayıf, evin içine kadar giren bir düşman!*” (İşinsu: 1973: 164) Ceren her ne kadar bu fal olaylarına inanamasa da geleneksel bir rutin diye düşünür.

Tutsak romanı gibi 1970’leri anlatan *Sancı* romanında Anadolu’nun farklı yerlerinden Ankara’ya okumaya gelen gençler vardır. Her biri de farklı kültürlerden gelmişlerdir. Ortak noktaları ise gelenek ve görenekleri taşıyıp yansıtmalarıdır. Bunlardan ilk örneği Dursun verir. Dursun kendi ismini sevmez, ismi şanlı Türk

tarihinden gelen güzel bir isim olsaydı keşke diye sızlanır. Tarih öğretmeni ile isim koyma geleneği hakkında konuşması aktarılır.

“-Bilmez misin eskiden yeni doğana ad konmaz, çocuk ismini kendi hüneri, fedakarlığı, kahramanlığı ile elde ederdi. Dedem Korkut da gelip boy boylar, soy soylar, yapılan kahramanlığa, çocuğun hünerine göre bir isim koyar ki, Dede Korkut zamanında, Türkler İslamiyet’i kabul etmişlerdi... Bu millet pek büyük bir tarihin mirasçısıdır, bu yüzden adet ve töreleri asırların içinden süzülüp gelmişler. Hemen hepsinde bir gerçek payı ve mutlak ibret vardır.

-Fakat hocam haklısınız da yani benim ismim, şu Dursun’u sevmiyorum.

-Pekâlâ Dursun, benim bir oğlum olsaydı ismini Ertuğrul koyacaktım. Olmadı. Sen oğlum sayılırsın, gel anneni dinle Dursun’u atma, fakat Dursun’un başına bir Ertuğrul koyalım.” (İşinsu: 1974:111) Dursun genç yaşlarından itibaren Türklerin gelenek ve göreneklerini yaşayarak öğrenir, Ankara’ya gittiğinde de kendini davasına hizmet ederken bulur. Bir gün örgütten Dünder Bey’le sohbetleyken Dünder Bey kadınlara saygı ile ilgili gelenek ve göreneklerini şöyle aktarır: *“Türkler tarihleri boyunca kadınlara saygılı olmuşlardır. Onları korumuşlardır.”* (İşinsu: 1974: 121) Bu sohbet ortamında Dursun da geleneksel ailede nasıl yetiştiklerini anlatır. *“Bizler, Anadolu’dan gelmiş, kasaba kültürü almış ve genellikle fakiriz. Daha doğrusu cahil ana babanın, dinden ve törelerden gelen hükümleri ile yetişmişiz. İşte sağlıklı düşüncemiz, kendimize güvenişimiz, solcu arkadaşların karşısına rahatlıkla çıkışımız bundan. Çünkü temelde var. Aydının kıymet hükmü temelden bozuk, Batı’dan aktarma çünkü.”* (İşinsu: 1974:179) Gelenekten beslendiğini anlatan Dursun, Zile’ye ailesinin yanına gider. Anadolu ev, aile geleneği yansıtılır. *“Dükkânda çalışan babasına görünmeden eve girdi, eski tahta merdivenleri gıcırdatmamaya çalışarak, usul usul çıktı. Annesi yatak odalarının bir köşesine yerleştirdikleri Milan gaz ocağın başında, arkası kapıya dönük, herhalde yemek pişiriyordu... Babaannesi koridorda namaza durmuştu. Dursun küçük odasına girip perdeleri çekti, divana uzandı.”* (İşinsu: 1974: 180)

1970’leri yansıtan Tutsak ve Sancı romanlarından sonra Çiçekler Büyür romanı 1960’ları anlatır. O döneme ait gerek yaşam tarzının izlerine gerekse

Bulgaristan’da yaşayan Türklerin ağız özelliklerine eserde sıkça rastlanmaktadır. “*Abe sen ne dersin İsmail?*”, “*Benim nanca zamanım kaldı.*”, “*Görecektin uşaaam.*”, “*O senin melhemden sürsem.*”, “*Öbür kızanlar da başımıza toplandılar.*”, “*Birbirimiz görüyor ve çaşıtlıyoruz.*” (İşinsu: 1978: 13,14,16,342) 1960’ları anlatan *Çiçekler Büyür* romanında evlenme yaşı olarak yirmiler geç kalınmış yaşlardır. Kızlar daha erken evlenir ve evlenmeden önce nişanlısıyla görünmeleri, görüşmeleri uygun düşmez. “*Fatma da ben de yirmi bire geldik Arif, küçük kız diyorsun ama evlenme çağımız geçiyor.*” (İşinsu: 1978: 331) “*Eskiden ayıp sayılırdı bu işler, oğlan geliyor hiç utanmadan herkesin içinde boynuna sarılıyorsun, gece yarılarına kadar sokaklarda dolaşıyorsunuz, evine gidiyorsun, ayıp kızanım ayıp.*” (İşinsu: 1978: 295)

Dönem yokluk dönemidir. Saksı yerine yağ tenekelerinin kullanıldığı dönemlerdir. Çiçekli basma, dönemin en çok rağbet gören uygun fiyatlı kumaşıdır. İlay da evini döneme uygun birkaç dokunuşla güzelleştirmek ister. “*Birkaç metre çiçekli basma alsak, annemin perdeleri kim bilir ne durumda, ziyanı yok, çiçekli basma yeter. Pencere kenarına birkaç tenekeye çiçek ekerim.*” (İşinsu: 1978:439)

Gelenek, kültür nesilden nesile taşınır. Bunu taşıyan en önemli unsurların başında da aile gelir. *Canbaz* romanı 1982 yılında basılmıştır. Romanda döneme ait gelenek göreneklere dair örnekler yansıtılır. Aile içindeki konuşmalarda, bilhassa kadınların ifadelerinde örf ve adetler oldukça fazla yer alır. Gelin teli takmak, telli duvaklı gelin olmak ifadesi “*Ta uzakta bir gemi, gelin telleri takmışçasına nazlı ve ışıklı...*” (İşinsu: 1982: 96) yer alır. Ali Sivas’tan ailesiyle Ankara’ya okumak için gelir. Ankara’ya alışamayan çocuk gece korkulu rüyalar görür, çırpınır durur. Annesi gelenekte var olan “*Seni bir okutmalı oğlum.*” (İşinsu: 1982: 165) der. Ali’nin bu halleri geçmeyince annesi kendi kendine “*Düzelir, bu da akıllanır. Şaban ağaların oğlu da böyleydi, tıpkı böyle. Yatıra götürdüler, kırk güne varmadan uslandı, akıllandı oğlan. Bir yatır bulsam, bunu da götürsem... Akıllanır.*” (İşinsu: 1982: 172) der. Ali Sivaslıdır, Ankara’ya gelince her alanda bocalar. Gelenek göreneklerinden kopup gelmek çocuğu çok zorlamıştır. Sivaslıların konuşmasıyla ilgili şunları söyler: “*Sivaslı gibi konuşsana ulan, bildiğin, öğrendiğin gibi konuşsana, değiştirme! Sıkıysa utanma, değiştirme! Gidek diyeceksin, gidek, yapak... Edek, dek, dak. Dek, dak...*” (İşinsu:

1982:418) Romanda Gülnaz Hanım kızı Selen’le regl ay kanamasını hiç konuşmamıştır. Anne bu konuyu kızıyla konuşmanın ayıp olacağını düşünür. Annesi bu konuyu kızıyla hiç konuşmadığı için ilk kanamasında Selen çok korkmuş, öleceğini bile düşünmüştür. Ama gelenekte bu konu anne ile kız arasında konuşulmaz. Annesi ancak kanamadan sonra yapılan geleneksel süreçten kızına bahseder. “*Annem meseleyi öğreniyor, kızara bozara ve gözlerini benden kaçırarak, bunun tabii bir olay olduğunu anlatıyor. Küçük kızlar genç kız olurken... Her ay! Bir kaşık unu sulandırarak içiriyor. Bir kız ilk bu duruma düştüğü gün sulu unu içerse beyazlaşmış!*” (İşinsu: 1982: 394) Selen ilerleyen yıllarda annesinin bu geleneksel ifadelerinden birini daha hatırlar. Çünkü İstanbul’da annesi ile tek başlarına yaşarlarken evde erkek olmadan yalnız oldukları için etraftan çekinerek büyümüştür. “*Ankara’da annemin kurallarından ve el alem ne der endişesinden uzakta, kendimi hür hissedebileceğimi sanıyordum.*” (İşinsu: 1982: 402)

Emine İşinsu’nun *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında diğer romanlarında da olduğu gibi genellikle kadınlar arasında geleneğin nesilden nesile aktarıldığı görülür. Kadınlar kültür taşıyıcıları olarak karşımıza çıkarlar. İletişime geçtikleri erkekler de bu göreve eşlik ederler. Romanda Mevsim babasıyla yaşayan bir yazardır. Uzun zaman sonra evlenme kararı alır. Evlilik teklifi sırasında Ömer yüzüğü takmıştır. Ömer’in ailesi Ankara’da yaşadığı için Mevsim de onlarla tanışmaya Ankara’ya gidecektir. Bir yandan da bu durum karşısında rahatsız hisseder ve korkar, babasına onun da kızı ile Ankara’ya gelmesini teklif eder. Baba her ne kadar çok modern, kültürlü bir İstanbul beyefendisi olsa da bu iş ona da örf ve âdetlere uymadığı için aykırı gelir. “*Biraz acayip olmaz mı, siz kendi başınıza yüzük takıyorsunuz, derken bana geliyorsunuz, ben sizleri alıp oğlanın ailesi ile tanışmaya götürüyorum! Bütün törelere aykırı.*” (İşinsu: 1988:15) Mevsim öyküler, romanlar yazar ve yazma aşamaları zorlu süreçlerdir. Babasıyla bu zorlu süreçleri konuşurlarken gelenekte olan ifadelere yer verilir. “*Ümidim kalmadı. Yakıştı mı sana bu söz, Allah’tan umut kesilmez diyen kimdi?*” (İşinsu: 1988:116) “*Görelim Mevla’m neyler, Neylerse güzel eyler.*” (İşinsu: 1988:217) Romanda Mümtaz muhafazakâr bir erkeği temsil eder. Eşini bekar arkadaşlarının olduğu ortama getirmeyi uygun bulmaz. Gelenek göreneklere, özellikle aile ile ilgili olanlara bağlı olan Mümtaz: “*Bizim defterimizde hanımı, bekar*

arkadaşların yanına katıp öteberi dolaştırmak yoktur!” (İşinsu: 1988:186) Mevsim bazı dini bilgileri öğrenmek için çocuk yaşlardan beri Tahir hocaya sohbete gider. Ondan eğitim alır. Gelenekte söylenen ‘Yaşattığını yaşamadan ölmezsin.’ sözünü Mevsim’e anlatır. *“Kızım eğer bir insanı, bir kusuru yahut çirkin hareketinden dolayı açık açık kınarsan, o kınadığın işi günün birinde muğlak kendin de işlersin. Bu da Allah’ın bir tecellisidir.”* (İşinsu: 1988:201) Mevsim, romanını sakın bir ortamda yazmak için İstanbul’dan bir köye gider. Arkadaş ortamlarından ve İstanbul’un karmaşasından kopup romanını bitirmek ister. Köyde komşuları onu ziyarete gelir ve geleneksel el işlerini örneklendirirler. *“Hepsinin ellerinde tığ işi vardı, kimi dantel kimi orlondan bulaşık bezi, buzdolabı süsü ve tutacak örüyordu. Birbirlerine örnek gösteriyorlar.”* (İşinsu: 1988:226) *“Buradaki hanımların konuşmalarına mutlaka bir el işi, genellikle tığ eşlik ediyor.”* (İşinsu: 1988:228) Yine aynı komşu kadınlar, Mevsim’in yaşının evlilik için geç olduğunu, bu sorunu çözmek gerektiğini dile getirirler. Büyü bozma, nazar çıkarma, fal açma işlerine bakan bir Hacı Nine’ye götürmeye karar verirler. Örf ve âdetlere göre her kız evlenmek ister diye Mevsim’i bu nineye götürmeyi teklif ederler. *“Bizim bir Hacı Ninemiz vardır... Fal bakar, büyü yapar, büyü bozar... Hiç utanma sıkılma, çünkü her kız ister evlenmek, hepimiz kadınız biliriz.”* (İşinsu: 1988:229) Her ne kadar köydeki kadınlar evde kalma ile ilgili konuşsa da Mevsim’in İstanbul’daki arkadaşları da aynı sözleri ifade ederler. Selin: *“Bu arada benim yaşıma geçmekte, Mevsim gibi evde kalmış bir kız olmayı da istemiyorum doğrusu.”* (İşinsu: 1988: 243) Selin’in evde kalmak istememesi ifadesine yine aynı örf ve adetlerden örnek gelir. *“Şingirtılı altın bilezikler mi takacaksın Selin? Kaç dizi Selin, altın kordonun da olacak mı?”* (İşinsu: 1988:243) Toplumsal kurallardan bahsederken o toplumun geleneksel kurallarına da uymak gerektiği dile getirilir. Çünkü toplum olabilmek bu kurallara da adapte olabilmektir. *“Eğer bir topluma dahil olmak istiyorsanız, o toplumun da sizi benimsemesi, kabul etmesi gerekir. Davranışlarınızda ve özellikle zihniyetinizde üç aşağı beş yukarı uygunluk olabilmeli.”* (İşinsu: 1988: 262)

Atlıkarınca romanında da diğer romanlarda olduğu gibi gelenek öğeleri olarak toplum kurallarından bahsedilir. Mehmet Ali YÖK Başkanlığı için mücadele veren biridir, aynı zamanda eşinden boşanmıştır. Toplumda ‘aile’ mefhumu önemlidir.

Evli barklı çiftlere daha güvenilir diye bakılır, güven telkin eden ‘aile’ kavramı kişilere de itibar kazandırır. Mehmet Ali’yle ayrılan Nurgün’de gözü olan Orhan, Mehmet Ali’yi tam ters istikamete yönlendirir. Toplumun bekar adamları da kabul ettiği yönünde bilgi verir. *“Bu toplum o kadar da aramaz aile adamlığını, yani fark etmez. Hatta bekar olarak bazı çevrelerde itibarın artar.”* (İşinsu: 1990:13) Mehtap gecekondulu mahallesinde büyümüş bir kadındır. Evlilik onun için bir dayanaktır, çünkü toplumda bekar kalmak zordur. Bu düşüncelerini Merve’ye aktarır. *“Evlilik çok iyi bir şeydir Merve, seni koruyacak, dayanacak birini buluyorsun, bak bu çok önemli, çünkü toplumda kadın olarak, hele bekar olarak, hep yarım insan gözüyle bakılırsın.”* (İşinsu: 1990:59) Merve bu düşüncelere katılmasa da Mehtap’ı dinler ama Mehtap gelinlik istemeyen Merve’yi anlayamaz, bir kızın gelinlik istememesini düşünemez. *“Olmaz, hiç kız olur da gelinlik istemez mi?”* (İşinsu: 1990:58) Nurgün de geçmişteki evliliklerden bahseder, gelenekte kadının kocasına kul köle olmasını eleştirir. *“Ne telkin edilmiş kadınlara, ‘kocaya aşırı saygı’. Evet de onlar da duydukları saygıdan ötürü kocalarından kilometrelerce uzaklaşmışlar. Ne kötü bir saygıdır o! Sizli bizli konuşmalar, her bir işte kocaya danışmalar...”* (İşinsu: 1990:75)

1960’ların ve 1970’lerin sıklıkla ele alındığı İşinsu romanlarından sonra *Cumhuriyet Türküsü* romanı 1922 yılını anlatır. Hikmet ve Nazan kardeşler dedeleri Hüseyin Hüsnü Bey’in İstanbul’daki evinde yaşarlar. Genç kızlar daha sonra Ankara’ya Millî Mücadele uğrunda görev yapan babalarının yanına geçerler. Dönemin zorlu şartlarını, yaşamdan kesitlerle veren romanda aile hayatından ve kadınların yaşamlarından bölümlerde geleneksel öğelere rastlanır. Millî Mücadele Dönemi yazar ve şairlerinden Halide Nusret’in de adının geçtiği romanda, ailelerin çocukları çok küçük yaşlarda sözlendirilmesini anlatan beşik kertmesi olayı ünlü kadın şairin üzerinden aktarılır. *“Yüzü birden al çuhalara dönen Halide Nusret: ‘Bilmiyorum! Dedi. İnanın bilmiyorum, beşik kertmesi sözlüsün dediler, öyle kabul ettim.’”* (İşinsu: 1993: 89) Geçmiş yılların ev düzenini, çarşı pazar işlerinin kadınların hakimiyeti ile tertip edildiği görülen eserde mutfakta yemeklerin ateşte, ocakta piştiği anlaşılır. *“Tencere diplerinin isinden memnun olmamıştı, bunları ovup parlatalım ki, evde kadın bulunduğu anlaşılsın...”* (İşinsu: 1993:196) Evin düzeninde yazlık ve kışlık kaldırma indirme (yazlık kışlık kıyafet değişimi) olayı da aktarılır ve bu işlemde sandıkların

kullanıldığı dile getirilir. “*Sandıkları açtık, kışlıkları kaldırdık, yazlıkları çıkardık.*” (İşinsu: 1993:10) Romanda kız isteme geleneği de olduğu gibi verilmiştir. Hikmet Hanım ile Celaleddin Hikmet Bey tanışır ama aralarında evlilik adına konuşulmamıştır. Kız önce aileden istenir sonra cevaba göre gençler görüşecektir. “*Biz buraya hayırlı bir iş için geldik, efendim Allah’ın izni ve Peygamber’imizin kavli ile kerimeniz Hikmet Hanımefendi’yi pek sevdiğim kayınbiraderim ve yüzbaşım Celaleddin Hikmet Bey’e istiyorum*” (İşinsu: 1993:386)

Cumhuriyet Türküsü romanından sonra değerlendirilen *Havva* romanında Havva’nın annesi kendinden başka kimseyi sevmeyen bir kadındır. En yakın arkadaşı Berrin Hanım’ı bile eleştirir. Halbuki ondan çok yardım görmüştür ama yine de ona geleneksel ifadelerle zayıflığı ile ilgili benzetmeler yapar. “*N’olacak, iki tahtayı çatmışlar, kadın diye satmışlar.*” (İşinsu: 1998:7) Berrin Hanım arkadaşı Hümeysra’nın sevgisizliğini gördüğü için ilerleyen yıllarda Hümeysra’nın kızı Havva’ya ablalık hatta annelik yapar. Geleneksel ifadeleri kullanan Berrin Hanım Havva’yı iyileştirmek ister. Ağladığı zamanlar için: “*Gözyaşların gönlünü yıkamıştır yavrum.*” (İşinsu: 1998: 158)

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri romanı Yunus Emre’nin hayatını kurgusal olarak ortaya koyar. Selçuklular dönemini, Moğol baskısını, Mevlana’yı, tasavvuf kültürünü Yunus Emre’nin dervişlikten âşıklığa geçişini ve şairliğini, gündelik yaşam içinde verir. Dönemin kültürel unsurları, aile yapısı, köy hayatı örneklerle aktarılır. Yunus evli ve iki çocuk babasıdır. Annesi de Yunus’un evinde kalmakta; kayınvalide, gelin, torunlar beraber yaşamaktadırlar. Dönem yokluk dönemidir, un bulmanın bile iyice zorlaştığı süreçlere girilmiştir. “*Yunus camiden döndükten sonra küçük aile; kaynana, gelin, yer sofrasına oturdular. Yunus oğlunu kucağına aldı... Annesi yine un ezip yoğurtla karıştırıp çorba yapmıştı.*” (İşinsu: 2002:18) Yunus Emre zamanında Zehra’yı görmüş, beğenmiş, annesine söylemeye çekinmiş, annesi durumu anlayınca kız isteme töreninden sonra gençler evlenmişlerdir. Eserde Yunus Emre ve Zehra gelinin düğünü geleneklerle yansıtılır. “*Kızın yüzünü ince bir kırmızı duvak örtüyordu. Zehra’nın yüz görümlüğü altınını takıp kırmızı tülü kaldırırken elleri titriyordu. Titrek ellerle belindeki kırmızı kuşağı da çözdü fakat bu arada anneannesinden kalma,*

Türkistan'dan gelme yeşim taşıyla süslü yüzüğü takmayı unutmuştu.” (İşinsu: 2002: 57) Yıllar geçtikten sonra Yunus Emre artık derviş olmuştur, kendi köylerinden dergâhın olduğu köye taşınmışlardır. Çocukları da büyümüş evlenme çağına gelmiştir. Mehmet Gökçe Yunus Emre'nin oğludur. Evleneceği kız da derviş Yunus'un en yakın arkadaşı Aziz'in kızı Gülveren'dir. Aziz Yunus'tan daha varlıklıdır, düğün de ona göre yapılmıştır. Düğün örf ve âdetleri detaylı bir şekilde verilmiştir. *“Bütün köy davetliydi; kuzular kesildi, tepsi tepsi pilavlar, tatlılar pişti. Erkekler arasında türlü yarışmalar yapıldı, at koşturuldu, ok atıldı, kılıç çalındı... Ozanlar kopuz çalıp türküler yaktılar. Kadınlar hem yarışmaları seyrettiler hem de evlerde kendi aralarında eğlendiler, oynadılar.”* (İşinsu: 2002:324) Yunus Emre'nin kızı Aygülü ile Aziz'in oğlunun evliliğinde de gelenekler gözler önüne serilir. *“Koyunlar kızardı, bulgur pilavı tepsilere dolup dolup boşaldı, üzüm hoşafına kaşıklar çalındı... Bütün düğünlerde adet olduğu üzere tekkeye koyun kızartması, pilav ve hoşaf gönderildi.”* (İşinsu: 2002: 327)

Bukağı romanında Niyazi Mısırî'nin hayatı anlatılır. 1600'lü yılları anlatan eserde dönemin gelenek ve görenekleri kadınların esere dâhil olduğu bölümlerde sıkça verilir. Hediyeleşme geleneği işlemeli örtülerle aktarılır. *“Mısırî annesinin ve ablalarının Mihriban Hanım'a ve Melekşan'a yolladıkları çok ağır işlemeli örtüleri Mihriban Hanım'a verdi.”* (İşinsu: 2004: 197) Yine Mısırî'nin eşi Gülsüm Hanım'a düğün hediyesi olarak gelen mücevherler ve karşılığında gönderilen işlemeli ipek örtüler dönemin hediyeleşme geleneğindeki eşyaları göz önüne serer. *“İstanbul'dan gelen armağanlar; biri minik zümrütlerle süslü altın kolye ve bilezik, diğeri üç renk kırmızı, yeşil, sarı ince altın zincirlerle örülmüş kolye ve bilezikti... Gülsüm onları o kadar sevdi ki; özenle işleyip de kullanmaya ve satmaya kıyamadığı üç ipek yatak takımını, yine pek zarif işlenmiş bir ipek bohçaya sararak Kasım'ın evindeki üç hanıma yolladı.”* (İşinsu: 2004: 235) Romanda yeme içme, sofraya geleneğinden de bahsedilir. Misafirperverlik geleneği ile gelen misafirin önüne sofraya konması anlatılır. Kalaylı kaplar, yufkalar, misafir gelenlerden erkek ile kadının ayrı sofralarda oturması gibi örf ve âdetler aktarılır. *“Bir yufka açma tahtası ile pırıl pırıl ovulmuş, üzerinde bir büyük, kalayı parlayan kâse, iki kaşık ve evde açılmış yufkalar olan bir tepsi ile döndü. Küçük ayaklı tahtayı yere koydu, üzerine örtüsünü örttü ve tepsiyi yerleştirdi.”* (İşinsu: 2004: 233)

Hacı Bayram romanı 1350'lerde Ankara'nın Solfasol köyünden çıkan Numan'ın velî olup Hacı Bayram adını alma sürecini anlatır. Dönem bin üç yüzler, mekân Anadolu'dur. Aile ve köy yaşantısı gelenek, örf ve adetlerle aktarılır. İlk olarak Hacı Bayram'ın annesi Nazlı'ya, oğlunun doğduktan sonra bir velî olacağı dere kenarında çamaşır yıkamaktan dönerken müjdelendir. *"Köyün yanından geçen dere Açca deresiydi, kadınlar orada çamaşır yıkıyorlardı."* (İşinsu: 2005: 110) Nazlı'nın oğlu Numan doğmuş, lohusa şerbeti geleneği âdet olduğu üzere gerçekleşmiştir. *"Allah'tan ki doğurmadan önce hanım konuklar gelir diye bahçedeki son vişneleri toplayıp ezmiş, sularını çıkarmış, üzerlerine bal ilave edip bir küpe doldurmuştu."* (İşinsu: 2005: 15) Numan büyümüş, ilk gençlik yıllarına gelmiştir. Gülçiçek adlı genç kıza âşık olmuştur. Kız Numan'a yüz vermese de delikanlıya karşı bir şeyler hissettiğini yere mendil atarak belli etmeye çalışmıştır. *"Bir saat önce, siz gittikten hemen sonra, çeşmenin oralardaydım; baktım önüm sıra yürüyor, ben de ister istemez arkasından yürüdüm. Gülçiçek, şalvarının cebinden bu mendili çıkardı, bana gösterip sanki yavaşça yere attı. Ben eğilip aldım, o da birden koşmaya başladı."* (İşinsu: 2005: 101) Ayrıca kadınların köydeki giyim kuşamları da dönemi yansıtır. Yine kadınların hazırladığı yer sofrası kültürü de verilir. *"Hazırladığı tavuk ve pilav tencerelerini yere serilen sofraya bezinin üstüne koydu, ekmeği böldü, su testisini getirdi."* (İşinsu: 2005: 146) İlk aşkından ret cevabını alan Numan yıllar sonra Meryem'le evlenir, düğün gelenekleri de aktarılır. *"Gelin âdet olduğu üzere, davul zurna refakatinde, süslenmiş at üzerinde, yüzü kırmızı duvakla örtülmüş olarak getirildi. Sazlar çalındı, türküler söylendi."* (İşinsu. 2005: 154) Evliliklerinin ilerleyen yıllarında Meryem'le Numan gayet güzel anlaşmışlardır. Evlerine gelen gidenleri de çoktur. Kadınların ve erkeklerin eve girme şekilleri farklıdır. *"Destur! Diye bağırarak girdi eve, hanımlar yanında bir erkek olduğunu anlayıp ona göre davransınlar diye."* (İşinsu: 2005: 202)

Hacı Bektaş romanında Hacı Bektaş Velî'nin müritleriyle yaşadığı köyde geleneksel bir yaşam vardır. Örf ve âdetlerin örneklerinin verildiği eserde İdris köye yeni gelen Hacı Bektaş'a köylünün geleneklerini anlatır. *"Bu ekmekleri köyün kadınları bir araya gelip öyle yaparlar, her iki üç haftada bir, birinin sırası gelir, haydi hepsi onun bahçesine konarlar, bir tarafta ateş yanar, bir tarafta yufkalar pişer, üst üste konur, eve taşınır, üstü örtülür, ama biraz vakit geçince sertleşir bunlar,*

yeneceği zaman üstlerine su serpilir, işte böyle yumuşar. Bu da bizim Horasan'dan gelmiş olan âdetlerimizden biri olmalı.” (İşinsu: 2008:26) Köyün mutfak geleneklerinden sıkça bahsedilen romanda bazlama, ayran, yoğurtlu buğday çorbası, ballı şerbet, ballı hamurlu tatlı gibi yemek geleneği örnekleri yer alır. Bir de vefat eden birinin ardından gelenek haline gelen ‘tevhit’ çekmekten söz edilir. *“Vefat edenin ardından yetmiş bin ‘tevhit’ çekmek farz değildi, fakat uzun zamandan beri bir gelenek halini almıştı.”* (İşinsu: 2008: 49) Hacı Bektaş bu köyde İdris’in kızı Kadıncık ile evlenir. Kadıncık’ın adı Fatma’dır ama tüm köylü ona Kadın Ana veya Kadıncık der. Evlilik hediyesi olarak Hacı Bektaş büyük annesinden annesine geçen, ondan da Hacı Bektaş’ın eşine geçecek bir altın bileziği Kadıncık’a hediye eder. Bu bilezik bir aile yadigârıdır ve nesilden nesile el değiştirerek ailede kalır. *“Vekil Hanım bileziği Kadıncık’ın koluna geçirirken bir alkış koptu, epey devam etti.”* (İşinsu: 2008: 66) Hacı Bektaş’la Kadıncık’ın bir oğlu olur, bebek görmeye gelen Ahi Evran bebeğe beşi bir yerde takar. Ayrıca dönemin getirisi dikiş ve örgü ile hazırlanan bebek bohçasından söz edilir. *“Bebeğe bir beşi bir yerde taktı ve hanım müritlerin dikip ördükleri birçok bebek kıyafetini heybesinden çıkarıp verdi.”* (İşinsu: 2008: 114)

Bir Aile romanı Emine İşinsu’nun 2013 yılında yazdığı son eseridir. İlk eserinin 1966’da basıldığı düşünülünce hayat tarzının, geleneklerin, örf ve adetlerin değişmesi kaçınılmazdır. Çalışmanın asıl ortaya koymaya çalıştığı olgu, bu yıllar içinde kadında ve ailede gerçekleşen değişimdir. Yaşam tarzındaki değişim dile de yansımıştır. İşinsu’nun Türkçeyi Doğru ve Güzel Kullanan Yazar Ödülü’nü alması; eserlerinde deyimlere, atasözlerine, geleneksel ifadelerle fazlaca yer vermesi on yedi romanında da örnekleriyle karşılaşılan bir durumdur. Romanın yansıttığı kültürel ortama göre dil de değişir. Hem elli yıllık bu yazma aşamasında yazarın dili değişir, hem de on yedi farklı kültürün yansıması olan dilde de değişim kaçınılmazdır.

Her dönem annelerin kullandığı ifadeler romanda yer alır. *“Annem ‘Ayakaltında dolaşma kızım’ dedi ve kolumdan tutup beni âdeta sürükleyerek odama götürdü.”* (İşinsu: 2013: 55) *“Ensesine vur, ağzından lokmasını al! diyebilir.”* (İşinsu: 2013: 103) *“Susayım, evet susayım, en iyisi bu! ‘Sükût altındır.’ Demiş büyüklerimiz ne kadar doğru söylemişler ne kadar da haklılar.”* (İşinsu: 2013:110)

Işık evlenmeden önce, annesinin evinde ev işleriyle ilgilenmez. Çünkü evde bu işleri yapan emektar Fatma ablası vardır. Kadınların geleneksel olarak ev işleriyle ilgilendiği bir toplumda Işık evlilik öncesi bu durumla karşılaşmamıştır. *“Mesela çocuk doğurabileceğimi falan düşünmedim bile; bir evi idare etmeyi, yemekler hazırlamayı; temizlikler, bulaşıklar, toz almalar, silmeler, süpürmeler vs. yi ise aklıma hiç getirmedim herhalde. Annemin evinde bu işlere bakan Fatma ablamız vardı.”* (Işinsu: 2013: 76) Evlilikte kadının ev işleriyle, erkeğin dışarı işleriyle ilgilenmesi algısı Işık’ın hiç düşünemediği bir konudur. Baskın erkek karakter Behçet bu durumun geleneksel olarak kadın tarafından yapılması gerektiğini empoze eder. *“Yapabileceğimi aklıma bile getirmedim; türlü ev işleri sırtıma yükleniverdi hemen, Behçet bana hiç yardım etmiyordu, benim yardım çağrıma ise: ‘Kocalar ev işi yapmaz!’ diye, kendince meseleyi kapatıverdi!”* (Işinsu: 2013:76)

Işık çocuklarını güzel yetiştirmek için elinden geleni yapar, onları sevgiyle ilgiyle büyütür. Kızları ergenlik döneminde bu ilgiyi pek anlayamazlar, Işık’ı bazı dönemlerde üzerler. Oysa Işık’ın ailesiyle hiç böyle durumları olmamıştır, Işık daha geleneksel ortamda büyümüştür. *“Gül kız kardeşine yahut ağabeyisine kızdığı zaman, bana, ‘Üç çocuğun ne gereği vardı!’ diyebiliyor, hatta bar bar bağırarak söylüyor! Benim zamanımda çocuklar annelerine asla bağırılmazlardı; doğrusu ben de anneme hiç mi hiç bağırmadım. Ne münasebet! Bizim zamanımızda asla olmazdı böyle şeyler.”* (Işinsu: 2013:90)

Remzi beyin acıyarak getirdiği, ev işlerine baksın dediği kadını Behçet kendisine sözde anne yapar ve Işık’ın evine getirir oturtur. Kötü niyetli bu kadının her söylediği olaydır. Sürekli Işık’la uğraşır. Erkeği yücelten, kadını hiçe sayan geleneksel ifadeleri vardır. *“Aman Işık sen de be kadın! Rahat bıraksan şu çocuğu! Bak bizim zamanımız, değildi böyle; aman aman! Bir koca bir hötledi mi ödümüz çatlardı. Sanki sen ne bileceksin o zamanın erkeklerini! Aslan gibiydiler, halis aslan! Kaplan gibiydiler, kaplan; annadin mı, sen bir kadın kısmısın, sesin çıkmamalı, sana ne buyursalar kiminle konuştuğuna bak önce de öyle cevap ver! Efendin senin başında bir aslandır, bir kaplandır... Bunu böyle bileceksin.”* (Işinsu: 2013:115) *“Hiç kadın kısmı efendisi için ‘Bilmem ne yapıyor şimdi.’ Diyebilir mi; hayır, hayır diyemez; o*

senin efendindir! Kâğıtta Behçet'in karısısın amma velakin karısı falan değilsin! Efendindir Behçet, işte bu kadar." (Işınsu: 2013:117)

Emine Işınsu'nun romanlarında küfürler, argo ifadeler, bazen de kendi uydurduğu sözler yer alabilmektedir. "*S... et sen çantayı, benim canım çıkıyor burada! Farkında değil misin?*" "*Gülümsememi sakın, rol falan sanmayın; içimden geldi, o tebessüm genç adamın dostluğu bir yana, çok içten, çok samimi görünüyordu; ben pek bir safiko olduğum için inandım ona. 'Safiko' diyorum, sadece 'saflık'tan benim tarafımdan uydurulmuş bir kelime!*" (Işınsu: 2013:10)

Işınsu'nun sohbet havasında yazdığı romanında okuyucuyla konuşuyormuşçasına ifadelere de rastlanır. "*Kızları mı soruyorsunuz; valla oturup, bir uzun düşünmem lazım.*" (Işınsu: 2013:91) "*Der misiniz bana? Valla ne dersenez, buyurun deyin, ben hiç "halt" etmedim, a "hiç" deyip, kendi kendimi yalanladım!"*" (Işınsu: 2013: 256)

3.3.3. EĞİTİMLİ- EĞİTİMSİZ KADINLAR

Işınsu'nun eserlerinde, eğitilmiş ve eğitimsiz kadınlar arasındaki farklılıklar genellikle toplumsal yapıların eleştirisi ile ortaya konulur. Eğitilmiş kadınların daha fazla fırsata sahip olmalarına rağmen, hâlâ birçok sosyal engelle karşılaştıkları ve eşitlik mücadelesi verdikleri gösterilir. Diğer yandan, eğitimsiz kadınlar genellikle toplumun alt tabakalarında ezilmiş ve görmezden gelinmiş olarak tasvir edilirler.

Ancak, Işınsu'nun eserlerinde eğitilmiş ve eğitimsiz kadınlar arasındaki farklılıklar sadece sosyal yapıların eleştirisiyle sınırlı kalmaz. Aynı zamanda, bu farklılıklar genellikle kadınların içsel dünyalarını, duygusal deneyimlerini ve kişisel gelişimlerini de yansıtır.

Emine Işınsu'nun eserlerinde eğitilmiş ve eğitimsiz kadınlar arasındaki farklılıklar genellikle kadınların içsel dünyalarını, duygusal deneyimlerini ve kişisel

gelişimlerini yansıtırken, aynı zamanda toplumsal adaletsizliklere ve eşitsizliklere de dikkat çeker.

Eğitimli eğitimsiz kadınlar başlığı altında ilk değerlendirilen eser *Kaf Dağı'nın Ardında* romanında Mevsim ve arkadaşları eğitimli, bilinçli, okuyan, düşünen kadınlardır. Nahit Hanım ise evinde birçok kişiyi ağırlayan, görgülü, bilgili bir hanımdır. Eserde sadece bir yerde ismi geçer. Eğitimli kadına örnek teşkil eden Nahit Hanım şöyle tanıtılır: “*Sanki şeftali ile bal karışımı tatlı bir kadındı... Sevimliydi. Hepsinin üstüne entelektüeldi. Felsefe ve edebiyat tahsili yapmış ve sanıyorum öğretmenlikten emekli olmuştu. Edebiyat ve klasik Batı müziğinden anlıyor, iyi değerlendiriyordu.*” (İşinsu: 1988:86) Romanda geçen bir diğer eğitimli kadın örneği yazar Selma İrem'dir. Selma Hanım da roman yazan, fikir dergilerinde yazıları çıkan entelektüel bir kadındır. “*Roman yazmanın dışında Ankara'da bir fikir dergisi çıkarıyordu.*” (İşinsu: 1988:198) Mevsim romanını bitirmek için sakin bir ortama geçmeye karar verir. İstanbul'dan ayrılarak bir köye yerleşir. Köydeki kadınların yaklaşımı önceleri iyidir. Ne zaman ki Mevsim camiye gider, kıyafetlerinden başlayıp attığı her adıma kadar eğitimsiz kadınlar tarafından eleştirilir. Mevsim bu duruma çok üzülür, onlarla konuşsa da sonucun değişmeyeceğini anlar. Kadınların at gözlüğü takmış hallerine kızar. “*Tümü zavallı bunların, beyinleri kilitlenmiş görmüyor musun, kim bilir kaç yılın mirası kilit, pas tutmuş, açamazsın!*” (İşinsu: 1988:232) *Kaf Dağı'nın Ardında* romanında Mevsim çalışkan bir kadın yazardır. Çocukluğundan itibaren çalışmayı hiç ihmal etmeyen, yeteneğini disiplinli çalışmasıyla süsleyen bir kadındır. Arkadaşı Sırrı ile sohbetinde yetenek ve disiplinin anca beraber başarı getireceğine olan inancını dile getirir. “*Yetenek ayrı, ben inanırım, geç. Disiplin önemli. Çok disiplinli olduğumu biliyorsunuz, bak on dört yaşımdan beri her gün bir şeyler yazarım ben.*” (İşinsu: 1988: 97)

Atlıkarınca romanında Mehtap roman anlatıcılarından biridir. Mehtap gecekondü mahallesinde yetişmiş, okumasına müsaade edilmemiş bir kadındır. Babası onun okumasına, sokağa çıkmasına, gezmesine kısacası her şeyine müdahale eder. Bu müdahalelerin her birinde de sözün sonuna hakaretle biten bir ifade yerleştirir. Yıllar geçse de Mehtap bu sözlerin etkisindedir. Okumuş eğitimli bir kadın olsa idi bugün

yaşadığı sorunları yaşamayacağını düşünür, iyice üzülür. *“Keşke ben de olsaydım öğretmen, o zaman Kadriye, böyle üstünlük taslamazdı bana. Kimse taslayamazdı üstünlük, elimde diplomam olacaktı, di mi! ‘Okumak senin neyine şırfıntı, otur evinde işleri gör!’”* (İşinsu: 1990:49) Romanda bir diğer anlatıcı Merve’dir. Arkadaşı Nurgün’ü çok sever. Onun en çok da eğitilmiş bir kadın olarak etrafına ışık saçmasını önemser. Nurgün’ün aklı başında konuşmaları, bilinçli ve eğitilmiş bir kadın olması Merve için örnek alınacak kadın davranışlarıdır. *“Nurgün sevmez merhameti, ‘Birine merhamet duyacağına, onu sarsıp uyandırmaya çalış Merve.’ derdi bana. ‘Daha sağlıklı bir iş yapmış olursun.’ Sanki kendisi hiç merhamet duymaz mı? Hem nasıl. Zaten Nurgün’ün laflarından daima kendisine bir öğüt çıkarmak mümkündür.”* (İşinsu: 1990:72) Merve dergilere yazı yazan genç bir kadındır. Gül ile olan sohbetlerinde, eve yardıma gelen Sünbül gibi kadınların bu magazin dergilerini alıp okuduğundan bahseder. Ama bu yazılar bu kadınlara bir şey katmaz, sahaya inip kadınlarla özelden görüşüp onları eğitmek gerektiğini dile getirir. *“Önce eğitim diyorum, sorunumuz bir ekonomik özgürlüğün hallolmasıyla çözülecek gibi değil. O zaman eğit işte Sünbül’ü, sosyete dergilerine, kadın özgürlüğü, kadın sorunu diye yazacağınıza, iş yapın. Çünkü bu kadınlar o dergileri okumuyorlar.”* (İşinsu: 1990: 74) Merve Ömer’le evlilik aşamasındadır. Evlenince hızlı bir şekilde İngiltere’ye gideceklerdir. Nurgün Merve için kaygılanır, yurtdışında eğitimine nasıl devam edeceğini öğrenmek ister. Hatta orada çalışıp çalışmayacağı bile meçhul olan Merve’nin planlarını merak eder. *“Sen de çalışacaksın değil mi, bir şeyler yapacaksın? Diye sordum, bence korkuyu, çekinmeyi, her türlü uyumsuzluk duygusunu silen şey çalışmaktır çünkü. Neyse Merve dil üzerine mastır yapmak istiyormuş, içim rahat etti.”* (İşinsu: 1990: 86)

Cumhuriyet Türküsü romanı 1922 Türkiye’sini anlatır. Eğitilmiş ve eğitimsiz kadınların aktarıldığı eserde Türk kadının eğitime verilen değer bir kez daha gözler önüne serilir. Hikmet ile Nazan, dedeleri ile İstanbul’da yaşamaktadırlar. İyi eğitim almış olan genç kızlar birkaç dil birden bilmekte, bazı romanları orijinal dillerinden okumaktadırlar. Annelerini küçük yaşlarında kaybetmişlerdir. Babaları ise Gazi Mustafa Kemal ile beraber Ankara’da bulunmaktadır hatta artık Ankara’da yaşayacağı için kızlarını yanına almak ister. Kızlar İstanbul’daki eğitimlerinden sonra Ankara’da

bunu nasıl devam ettirebileceklerini düşünürler. Hikmet: *“Neyse dedem birtakım hazırlıkları şayan-ı itimat dostları ile halledecek lakin bizim mekteplerden hiç bahis açmadı; senin tahsilin, benim talebelerim var.”* (İşinsu: 1993:87) Ankara’ya geçtiklerinde ise Gazi Mustafa Kemal ile tanışır. Gazi’nin kızlara öğütü Türk kızlarının en iyi şekilde eğitim alıp yeni nesiller yetiştirmeleri konusundadır. *“Nazan’a zaferden sonra mutlaka Darülfünundan mezun olmasını, muvaffak bir muallime olarak hayata atılmasını tavsiye etti. Hikmet de behemehâl bir öğretmenlik bulmalıydı. Sonra onlara Türk kavminin içtimai hayatında eskiden beri kadınların büyük yeri olduğunu anlattı.”* (İşinsu: 1993:250) Nazan bu konuşmadan çok etkilenir. Mutlaka okumalı ve Anadolu’ya gidip öğrencileriyle olmalıdır. Nasıl gideceğini bilemez fakat hayal kurar. Babaları da yıllardır eğitimlerini desteklemektedir. *“Babası, öğretmenlerde ‘sulhun gönüllü askerleri’ olacaklar diye bahsetmiyor mu; doğrusu bu Türkçülük hareketi, genç cumhuriyet öğretmenlerden çok şey ummuyor, bekliyor! Nazan’ın kalbi çarpmaya başladı. ‘Aslında böyle bir gidiş, hizmettir memlekete, vatan çocuklarına...’* (İşinsu: 1993:408) Zamanı gelince mutlaka Anadolu’ya gidip öğretmenlik yapacağı fikrini ablasına da anlatan Nazan bunun hem babasının hem de Gazi Mustafa Kemal’in fikri ve arzusu olduğundan bahseder. Bu yüzden genç cumhuriyetin öğretmenlere ihtiyacı olduğunu, cumhuriyeti Anadolu’ya anlatması gerektiğini dile getirir.

Nisan Yağmuru romanında ise Meryem ve arkadaşları sedef işleme atölyesinde felsefe, sanat, tarih, edebiyat, müzik gibi her alanda içeriği dolu sohbetler yaparlar. Meryem, Mehtap, Gülgün, Günfer, Yıldız gibi kadın karakterler eğitilmiş kadını temsil ederler. Çünkü bu kadınların konuşmaları içinde Yunus Emre’den, Nefi’den, Fuzuli’den, Mevlana’dan, Kenan Rıfai’den beyitler ve şiirler zikredilir. Tezgâh denilen bu atölyede Beethoven’ın Dokuzuncu Senfonisi’nden çalınan bölümlerle sürekli bir entelektüel ortam vardır. *Nisan Yağmuru* adlı eserde eğitilmiş kadınların kendilerini ve etrafını sorgulama ve arayışları konu edilir.

Bukağı romanında Niyazi Mısrî’nin hayatı aktarılır. Mısrî dini eğitimini almak, mürşidini bulmak için romanın başından sonuna kadar uğraşır. Bu aşamalarda dervişlik yolunda tekkelerde, camilerde, belli mekânlarda vaazlar vermeye başlar.

Vaazlarında kadınların eğitilmesinin aile için ne kadar önemli olduğundan bahseder. *“Mısrî her zaman yaptığı gibi: ‘Bunları evde çoluk çocuğunuza da anlatın, hanımlar cahil olursa, hakları sizde kalır, sonra yarın hesaba çekilirsiniz.’ Demeyi unutmadı.”* (İşinsu: 2004: 209) Bin altı yüzlü yılları anlatan romanda kadın eğitiminin önemine bu şekilde farklı bölümlerde değinilir, eğitilmiş kadınla ailenin değişeceği vurgulanır. *Bukağı* romanında Mehmed zaman içinde dervişliğe yükselir, mürşidini ararken halvete girdiği günlerde gördüğü rüyanın etkisi ile ismini Niyazi Mısrî olarak değiştirir. Artık o da birçok derviş yetiştirmeye başlar. Ama yetiştirdiği dervişler hep erkektir. Çocukluk arkadaşı Kasım’ın kız kardeşi yıllar içinde kendini çok geliştirir, dervişlik makamına çıkacak kadar ilim irfan sahibi olur. Artık eğitilmiş bir kadındır ama dönemin gereği kadınlar derviş olamaz, kadın bir derviş eğitmenlik yapamaz. Melekşan Hanım bu konu ile ilgili çekincelerini Mısrî’ye aktarır. *“Bu zamanımızda görülmemiş bir şeydir, halifelîği taşıyabilirim ama halkın kuşkulu fakat bilhassa kötü tepkilerini kaldıramam, benim mürit yetiştirmeme engel olurlar, türlü çirkin sözler söylerler ve eminim iftiralar atarlar... Bırakın bir isimsiz derviş olarak kalayım, Allah’ımın rızasının meyvelerini öbür hayatımda toplayayım.”* (İşinsu: 2004: 279) Kadın olmak o dönemde de zordur.

Hacı Bayram romanında ise Numan medrese eğitimini alıp dervişlik yolunda ilerler, sonra da ismini Hacı Bayram olarak değiştirir. Oğlu Numan’a çok düşkün olan anne Nazlı da zamanında okumak istese de kadın olduğu için okuyamaz. *“Bana yar olan sensin Numan, şu okuma merakın yok mu, bana dünyaları bağışlıyorsun, aslında ben de isterdim senin gibi okumak ama işte kadın kısmı başka işlerimiz var, hem benim artık ne umuruma değil mi?”* (İşinsu: 2005:39) Meryem’le Numan evlenirler, beş erkek evlatları ve bir kızları Hayrünnisa olur. Numan yani Hacı Bayram kızı Hayrunnisa’ya çok düşkündür. Kızı da erkek kardeşleri gibi okumak ister ama babası kızının eğitim almasını istese de kız çocuklarının medreseye gitmesini istemez. *“Ne yazık ki kızları almıyorlar medreseye.”* (İşinsu: 2005:243) Annesi Meryem ise kızının çeyiz yapmasının okumaktan daha iyi olacağını söyler, çünkü etrafta okumayan kızlar değil çeyizi olmayan kızlar eleştirilir. Medrese eğitimini evde kardeşlerinden öğrenmesine karar verilen Hayrünnisa için Meryem endişelenir hem okuyup hem ev

işleri ve çeyiz zor olur diye düşünür. Hacı Bayram'ın rızası ile kadınların da müritliğe geçmesine karar verilir. Başta da kendi kızı Hayrünnisa halvete girer.

Hacı Bektaş romanında ise Fatma isimli Kadıncık lakaplı Hacı Bektaş'ın eşi tekkede mürit olan ilk kadındır. Kadıncık tekkedeki derslere ve sohbetlere katılarak hem kendini eğitir hem de öğrendiklerini köydeki kadınlarla paylaşarak onların da eğitilmesine katkıda bulunur. Hatta oğlu Ali çok hareketli bir çocuk olduğu için ona şehirden satranç getirtir. Eşi Hacı Bektaş'tan satranç öğrenir ve yine etrafındakilere de öğretir. Köydeki herkese hem hocalık hem annelik yaptığı için köylü artık onu Kadıncık Ana olarak tanır.

Hacı Bektaş romanında da tekkede dersler veren Hacı Bektaş'ın ilk müridi bir kadındır. Sonradan eşi olan bu mürit Fatma Kadıncık, öğrendiği her şeyi köydeki kadınlarla paylaşır. Hacı Bektaş eşinin eğitimine ve diğer kadınların kendilerini eğitmesine çok önem verir. Hatta kadınların kendi eğitimleriyle ilgilenmemelerine için için üzülür ve kızar. Çünkü kadınlar nesilleri büyüten, eğiten kişilerdir. *“Bilirsin her kötünün, kötülüğün altında yatan cahilliktir. Bazı hanımlar artık maalesef kadınlar hakkında ne Kur'an'ın buyurduklarını ne de Türk törelerini biliyorlar. Anadolu'ya gelip memleketteki töreleri unuttular... Lakin bilemezsin, kaç kadın gizlice bana gelip kocalarının onları tekkeye bırakmadığını, yasakladığını anlattı, birçok konuda kocalarından şikâyet ettiler... Tabi korkudan bana gelip derdini dökemeyen hanımlar da vardır.”* (İşinsu: 2008: 103) Fatma Kadıncık etrafındaki kadınlara yardım edebilmek için eşinden de çok destek alır. Ama evlenmeden önce Kırşehir'e gidip gelen Kadıncık'a orada Kadıncık Ana derler. Asya'dan göç edip gelenlerle en çok Kadıncık Ana ilgilenir, onları tekrar hayat bağlamak için uğraşır. Özellikle kadınlara meslek kazandırmak için dergâhtaki diğer kadınlarla beraber uğraşırlar. *“Çok faydalı, değerli işler gördüler, hanımlara meslek kazandırdılar; bilhassa dikiş ve örgüde başı çekiyorlardı.”* (İşinsu: 2008: 171)

3.3.4. TOPLUM NAZARINDA DUL KADIN

Emine Işınsu'nun eserlerinde, dul kadınların yaşadığı duygusal zorluklar ve toplumsal baskılar sıklıkla vurgulanır. Bu karakterler genellikle yalnızlık, acı ve çaresizlikle mücadele ederken, aynı zamanda toplumun dayattığı kurallara karşı direnç göstermeye çalışırlar.

Dul kadınların yaşadığı deneyimler genellikle Işınsu'nun eserlerinde kadınların güçlenmesi ve özgürlük arayışı temalarıyla bağlantılıdır. Bu karakterler genellikle kendi kimliklerini bulma ve toplumun beklentilerine meydan okuma arasında bir denge ararlar.

Kadın olmak zordur, dul kadın olmak daha da zordur. Dul kadın başlığı altında ilk değerlendirilen eser *Tutsak* romanında Selma dul kalmıştır. Artık özgürdür ama bir türlü rahat edemez. Toplumun dul kadına bakışı farklıdır. Attığı her adımdan dedikodu çıkarmak isteyen bir kitle vardır. Ceren etrafındaki insanların Selma'ya nasıl baktığını anlatır. *“Selma bir macera yaşamak istemez, duldur. Hakkında en ufak bir şeyden dedikodu çıkarmaya hazırdır millet, zaten herkes gözünü dikmiş bekliyor kız kimin kocasını baştan çıkaracak diye.”* (Işınsu: 1973:162) Hatta Selma kendini topluma ispat etmek için çalışmak ister. Çünkü kadın olmak sadece eşine bağlı olmak değildir onun için. Artık daha güçlü olması gerekmektedir. *“Kadının başına bir sıfat takınmadan; dul, evli, bilmem ne bok, yani erkeğe bağlı bir sıfat takınmadan, sadece insan olarak bir şeyler yapabileceğinin ispatı; yeteneklerimi, beni hiç tanımayan bir çevrede kullanabileceğimin ispatı. Daha ister misin? Korkak olmadığının, böyle erkekli bir sığa ihtiyacı hissetmeden hayatımı kazanacağımın ve saygı göreceğimin ispatı. Gücümün, senin deyimlele çekiştirilip aşağılık düzeye indirilemeyeceğinin ispatı.”* (Işınsu: 1973: 180)

Tutsak romanından sonra *Canbaz* romanında da eşinden boşanmış ve yeğeni Mehmet'le yaşayan Sevim Hanım; kızı henüz beş yaşındayken eşini kaybeden ve kızıyla beraber maddi zorluklarla yaşamak zorunda kalan Gülnaz Hanım; başka kadınlara fazlaca zaafı olan Mahmut Bey'in yine bir kadın için bir çırpıda boşadığı köylü cahil diye tanımladığı Zaralı gelin; yine eşinden kısır olduğu gerekçesiyle zoraki

boşattırılan Nebahat öğretmen dul kadınlar olarak yer alırlar. Hepsi de eşinden boşandıktan sonra bir süre bocalamıştır. Ayaklarının üzerinde durmaya çalışan bu kadınlar boşandıktan sonra daha güçlü olmak zorunda kalmışlardır. Yıllar geçse de dul olmakta en çok zorlanan Nebahat öğretmendir. Öğrencileri ile okulu ile ilgilenmekte ama eşinin onu ‘kısır’ diye boşamasını hala hazmedememektedir. *“Bütün arkadaşlarımla çocukları oldu. Hepsi sağlamış, hiçbirisi benim gibi eksikli değilmiş. Kocamdan boşandım, o istedi boşanmayı, çocuksuzluğumu mazeret göstermedi, anlaşıyoruz deyip çıktı işin içinden.”* (İşinsu: 1982:190) *Canbaz* romanında Gülnaz Hanım sendika başkanlığı yapmaktadır. Eşi öldükten sonra farklı işlere başvurmuş ama dul kadın olarak görülmekten, ona göre teklif almaktan yılmıştır. Kayınbiraderinin önerisi ile bu işe mecburen giren Gülnaz işi bırakmak istese de biraz daha sabır der. Hem kızını okutmak için maddiyata ihtiyaç vardır hem de kadın işçileri öksüz bırakmak istemez. *“Ne olursa olsun, isim ve sıfatlar olabildiğince değişsin, bu devir Gülnaz’ın devri değildi... Tek bir hamle daha! Diye karar verdi. Kadın işçilerin haklarını da alayım, sonra bırakacağım.”* (İşinsu: 1982:53) Gülnaz çalışmak zorundadır, dul bir kadın olduğu için bir yandan namus konusuyla etraftan gelen sözlerle boğuşur bir yandan da iş tekliflerinde kadınlığını yoklayanlara hayret eder. İşe girdikten sonra da kadın olduğu unutturulmaz. Gülnaz Hanım hak arayışı içinde birilerinin işine taş koymaya başladıkça kayınbiraderi de kadını durdurmaya çalışır. Gülnaz’ın her yerde olmasına karışmaya başlar. Yıllarca dul kadın olarak yaşadığı zorluklarla mücadele etmeyi öğrenmiş olan Gülnaz ise bu durumu asla kabul etmez. *“- Zaten o kadar herifin içinde sen tek kadın olacaktın, hoş kaçmayacaktı! -Kadın olmak da ne demek, ordunun içine girerim ben tek başıma! Fark etmez.”* (İşinsu: 1982: 202)

Canbaz romanı boşanmış veya eşi ölmüş, sonuçta dul kalmış kadınların hayata tutunuşunu ve hatta daha sağlam hayatta kaldıkları acıklı ve bir o kadar çarpıcı kurgu ile aktarılır. *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında da birçok kadın yer alır. Mevsim baş karakterdir, yazardır. Onun gibi yazarlık yapan bir diğer kadın ise Selma Hanım’dır. Zor bir hayat yaşayan Selma Hanım yazardır, eşinden ayrıldıktan sonra iki çocuğu ile yaşamakta, geçimini de yalnızca yazarlıktan sağlamaktadır. *“Selma duldu, iki çocuğu vardı. Yazılarıyla geçiniyordu ve sanıyorum maddi durumu pek iç açıcı*

değildi. Üzerinde eski bir pantolon, daha eski görünen bir kazak ve topuğu aşınmış çizmeler vardı.” (İşinsu: 1988: 198)

Kaf Dağı'nın Ardında romanındaki Selma hanımdan sonra *Atlıkarınca* romanında Nurgün eşinin onu aldatması sonucu boşanmış, zorlu süreci atlatmış, durumu kabul edip tekrar Ankara'ya dönmüştür. Dul, aynı zamanda genç bir kadın olmak her zaman her toplumda zordur. Nurgün hayatına kaliteli, eğitilmiş kişileri almak istese de mahalle baskısı ile bazı zorluklar yaşar. Eski eşi ile görüşmesini eleştirenler olur. “Herhangi bir yabancı ile ahablık edebilirim, lakin eski kocamla arkadaşlık ediyor olmak, şaşırtır bunları, tedirgin eder, düzene çomak sokmuş gibi!” (İşinsu: 1990: 16) Nurgün güzel bir kadındır, eski eşi Mehmet Ali'nin yakın arkadaşı Orhan Nurgün'le görüşmek için can atar. Mehmet Ali gönlünü bir sarı genç kadına kaptırır. Onların buluşması için ortamı da Orhan ayar. Çünkü Nurgün'e kafayı takmıştır. Boşanma sonrası Nurgün İstanbul'a gider, kayıplara karışır. “Güzel dulu ele geçirmek için tam teşebbüse geçeceği sıralar, Nurgün ortalardan kaybolmuş, İstanbul'a göçmüştü.” (İşinsu: 1990: 44) Nurgün Mehmet Ali'yle evliyken bile Orhan'ın yanlış hareketlerinden tiksindir, evlerine girip çıktıkça eli eline değmesin, göz teması dahi olmasın diye uğraşır. Evliyken bile rahat bırakmayan Orhan, dul kadını kolaylıkla rahatsız etmeye başlar. Yağız da Nurgün'le görüşmeye başlamış yeni sevgilidir. Eski eşiyle görüşen Nurgün'e baskı yapar, görüşmesini istemez. “Sana kaç bin kere söyledim, şu eski kocanı sokma evine, dedim, yüz verme, gelmesin buraya, dedim. Gör şimdi başına neler açacak!” (İşinsu: 1990: 151)

Nisan Yağmuru romanında da Meryem on beş yıldır beraber yaşadığı eşi Cahit'i bir trafik kazasında kaybetmiştir. “Çok erken kaybetti kocasını, kolay mı çok da severdi onu... Trafik canavarı işte.” (İşinsu: 1997:11) Cahit'in hatıralarına bağlı yaşayan Meryem, Cahit'in eşyalarını vermek bir kenara kocasının son kullandığı yastık kılıfını bile değiştiremez. Bu durumu da henüz iyileşmemeye bağlar. “Ben Cahit'in bir tek çorabını bile verememişim kimselere... Hepsi eski düzeninde, kocam biraz sonra gelip giyecekmiş gibi hazır bekliyorlar...” (İşinsu: 1997:41) Meryem'in kendini iyileştirmeye çalıştığı bu süreçlerde eski arkadaşlarından, evlerine girip çıkan Cahit'in de arkadaşı Erdal, dul kalan Meryem'e sarkıntılık etmeye başlar. Sürekli

aramaları, gelip hâl hatır sormaları bitmez. Bu durumdan rahatsızlık duyan Meryem durumu çok sonra anlar. Çünkü Erdal bu dönemde Meryem'in arkadaşı Zeynep'le de beraberdir. Erdal Zeynep'i de kandırır, bu kadar sıklıkla Meryem'e gidip gelmesine; *"Ya hu, eski arkadaşımın dul karısı, elbet uğrayıp bir şeye ihtiyacı olup olmadığını soracaktım, bir insanlık görevi bu."* (İşinsu: 1997:199) der. Meryem bir gece evine sarhoş bir şekilde gelen Erdal'ı içeri alır, konuşup Meryem'e açılacağını anlar. Durumun artık iyice farkında olan Meryem Erdal'a bu duyguların asla karşılıklı olmadığını, kaldı ki arada en yakın arkadaşlarından Zeynep'in de olduğunu dile getirir. Erdal ısrarla: *"Sana tezgâhta böyle mi öğretiyorlar, evine gelen senden bir şey talep eden bir misafiri kovacak mısın?"* (İşinsu: 1997:152) Meryem'in artık bu tarz duygularla ilgisi yoktur. Erdal'a cevabını *"Beni hiç ilgilendirmiyorsun."* (İşinsu: 1997: 152) şeklinde verir. Meryem artık her ne yaparsa Allah aşkı için yapmaktadır. Maddeyi terk edip manaya geçmiş olan Meryem Erdal'ı bertaraf eder.

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri romanında Yunus Emre babasını çok erken yaşta kaybetmiş, annesi ile yaşamaktadır. Ama şair Yunus farklı yerleri gezip görmek ister; hatta Yunus'un gönlünden Konya'ya gitmek, dergâha girmek, derviş olmak geçer. Ama annesini dul bir kadın olarak köyde yalnız bırakamaz, uygun düşmez. Anne Elif Kadın oğlunun gönlünden geçenleri bilir. *"Yunus beni dul başıma yalnız mı bırakmak istiyorsun?"* (İşinsu: 2002:17) Sitem etse de oğlundaki ışığlı görür, şair Yunus kendini yetiştirmek için fırsat kollar. Annesi Yunus Emre'nin yanan yüreğini görür, kendinden fedakârlık yapar, eski köyüne kardeşinin yanına gider, Yunus da böylelikle dul annesini emin ellere bırakmış olur, yoluna devam eder. Yıllar geçer Yunus Zehra ile evlenir. Annesi Elif Kadın da Yunus ve Zehra ile yaşamaktadır. Zehra kayınvalidesinin genç ama bir o kadar da yaşlı görüldüğünü düşünür. Genç yaşta bir çocukla dul kalan kadının yaşamı zorluklarla geçmiştir. Hem de dönemin Moğol baskısını ve dul kalan kadınların yaşamının zorluğuna dikkat çeker. *"Zehra abdest alırken kaynanasının aslında genç olduğunu düşünüyordu: 'Yunus yirmi yaşında olduğuna göre... Evet gençti, ne yazık şu yaşında nasıl da çökmüş görünüyordu, basbayağı yaşlı bir kadın gibi... Eee buralarda kocasız kadının işi zor! Şu Moğollar da kaç kadını dul edip bıraktı?"* (İşinsu: 2002: 30)

Bukağı romanında da Niyazi Mısırî'nin hayatı anlatılır, Ona ilk dini eğitimi veren, kendisine emanet edilen Halil Derviş'tir. Mısırî mürşidini bulmak için farklı şehirlere, tekkelere, dergâhlara gider. Ama bu arada gönül ehli olan Derviş ağası ile yıllarca farklı yerlerde de olsalar mektuplaşarak iletişimlerini hiç koparmazlar. Derviş ağası ile sürekli mektuplaştıkları için evlendiğini bilir ama dul ve çocuklu bir kadınla evlendiğini yıllar sonra öğrenir. Derviş ağası bu konunun önemli olmadığını düşünür ve mektupta hiç bahsetmez. “*Mısırî, derviş ağasının çocuklu dul bir kadınla evlendiğini bilmiyordu, böylece öğrenmiş oldu.*” (İşinsu: 2004: 187)

3.3.5. ÇOK EŞLİLİK

Emine İşinsu'nun eserlerinde çok eşlilik konusu nadiren ele alınır. Ancak, Türk toplumunda ve edebiyatında bu konu zaman zaman işlenmiştir ve geleneksel toplumlardaki aile yapısının ve cinsiyet rollerinin incelenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Emine İşinsu'nun eserlerinde, kadınların çok eşlilik durumundaki deneyimleri, genellikle kadınların duygusal ve psikolojik zorluklarına odaklanarak incelenir. Bu durumda, kadınlar genellikle eşlerinin paylaşımı, rekabeti ve aile içi çatışmalarla başa çıkmak zorunda kalırlar. Ayrıca, çok eşlilik durumu genellikle kadınların güçsüzlüğünü ve bağımlılığını vurgular. Ancak, modern toplumlarda çok eşlilik uygulaması genellikle eleştirilir ve kadınların haklarını ihlal ettiği düşünülür.

Çok eşlilik başlığı altında değerlendirilen ilk eser *Ak Topraklar* romanında karı koca arasında birlikteliğe evlilik denmez, evdeş denilir. Bizans askerlerine ve halkına göre evdeş olarak tek bir kadınla olmak yerine birden çok kadınla olmak daha makul gelir. Bayındır, Bizans askerlerinin arasına karışmıştır. Onlar gibi yaşayıp kendini belli etmek istemez. Bu arada evdeşi Selcen'i bir kenara koyup Rum asıllı Eliza'yı evdeş edinir. Yanındaki diğer Rumlar buna şaşırır. “*Onca kızın birinin kohnundan çıkıp öbürününkine girmek var iken birini evdeş belleyip esenli başın tutsak etmeyi aklı almaz.*” (İşinsu: 1971: 117) Bayındır'ın yanında yer alan Rum asker kadına bakışını şöyle dile getirir. “*Gül bahçesine girsem her birini koklamadan edemem. Birini de kulağımın arkasına koyarım kim istediğim an elimin altında bulunsun diye.*

Her kadın ayağıma bağ ola bilmez; velakin kadınsız da ben olmam.” (İşinsu: 1971: 117)

Emine İşinsu’nun on yedi romanından çok eşlilikten bahseden ikinci eser *Hacı Bektaş* romanıdır. Hacı Bektaş tekkesini kurmak için gittiği Sulucakarahöyük köyünde Ferhat Ağa köyün ağasıdır. Hacı Bektaş’ın kısa sürede çok sevilmesini hazmedemez ve Velî ile tanışmaya ve onu ikaz etmeye gider. İkaz etmesinin nedeni köylünün artık kendisinden çok Hacı Bektaş Velî’ye itibar etmesidir. Hocanın yanına gidince kendini, üç eşini ve evlerini anlatır. *“Bizim evlerimiz belki bilirsın köyün biraz dışında büyüktür, birkaç tanedir. Birinde ben son evlendiğim hanımım ile otururum, diğerlerinde iki büyük hanım ve oğulları, kız da benim evde anasıyla birlikte, zaman zaman hepsine uğrar, bir istekleri olup olmadığını sorarım...Allah bilir hakkaniyetten hiç ayrılmam, bu yüzden kavga dırıltı falan çıkmasın diye, herkese bir ev yaptık.”* (İşinsu: 2008: 74) Evlerinin çokluğunu övünülecek bir şey gibi anlatan Ferhat Ağa, Hacı Bektaş’a nispet yapar. Senin tekken varsa benim de çok evim var, demek ister. Ferhat Ağa köylüden ziyade köyün ileri gelenlerini ve Kırşehir’den gelen şehirli misafirlerini evlerinde ağırladığından bahseder. Bu yüzden Velî’yi kınar çünkü Velî tekkede her kesimden herkesi ağılar.

3.3.6.TÜRK LÜK BİLİNCİ, DUYGUSU, İDEOLOJİSİ

Emine İşinsu milliyetçilik şuuruyla eserlerini kaleme alan bir yazardır. Türkçe duyarlılığını ve Türklük bilincini yazılarında aktarmak onun vazgeçilmezlerindendir. Batı Trakya’da topraklarından atılmak istenen vatandaşların sesi olan bir yazardır. Yıllarca ezilen soydaşlar için yurtdışındaki Türklerin acılarını hissederek kaleme aldığı romanlar çok ses getirmiştir. Kadın ve aile konusu içerisinde bu başlığa yer verilmesinin nedeni; on yedi romanda da kadınların ve ailelerin olması ve Türklük bilincinin bu şahısların konuşmaları içinde mutlaka bir yerde konu edilmesindendir. Kültür nesilden nesile dil ile, milli şuur ile, aileyi bir arada tutan kadın ile, anne ile aktarılır. Hemen hemen tüm romanlarına yansıyan duygu; asimile olmamak için köklerimize sahip çıkmalıyız, düşüncesidir.

Emine Işınsu'nun eserlerinde Türklük bilinci, duygusu ve ideolojisi genellikle karakterlerin kişisel deneyimleri ve toplumsal çatışmalar üzerinden incelenir. Bu konu genellikle milliyetçilik ideolojisinin yanı sıra toplumsal eleştiri aracı olarak kullanılır ve Türk toplumunun tarihi, kültürel ve sosyal bağlamı içinde ele alınır.

Balkanlar'da yaşayan Türklerin çektiği sıkıntıların anlatıldığı *Azap Toprakları*'nda Türklere yapılan eziyetler gerçekçi bir anlatımla aktarılır. Türklük şuurunu beyinlerden silmeye çalışan Rumlara karşı, Batı Trakya'da yaşayan tüm Türklerin birleşmesi gerektiği, bir olup milli değerleri unutturmamak gerektiği vurgulanır. Rumlar asimile politikaları doğrultusunda Türklerin üzerinde her türlü baskıya devam ederler. Dille olan iletişimin en etkili silah olduğunun da farkındadırlar. Dil kaybolursa, unutturulursa birliği sağlamak da zorlaşacaktır, bir müddet sonra da milli birlik düşüncesi ortadan kalkacaktır. Bu yüzden önce milli şuura ve Türk diline sahip çıkılması gerekliliği vurgulanır. *“Bu topraklarda yaşayan yediden yetmişe herkesin, hepimizin Türk olduğumuzu, katıksız Türk olduğumuzu; bu toprakların öz malımız olduğunu bilmemiz lazım. Kafamızın bu bilgiye yatması lazım. Şuurlanmak, bu demek!”* (Işınsu: 1970:120) *“Türkçeyi unutmayacaksın. Ama onların dilini de iyi öğreneceksin. Düşmanı vurmak istersen, en azından onun silahlarına sahip olman lâzım. Tüfeğin, tabancan yoksa, hiç olmazsa bilgisine okumuşluğuna sahip ol!”* (Işınsu: 1970:65)

Kurgusal metinde, romanın anlatıldığı dönemlerde Batı Trakya'da okullarda önce Türkçe yazılar, kitaplar varken yavaş yavaş onlar da toplatılır. Eziyetin dozajı arttıkça artık tek bir Türkçe yazılı kâğıda dahi tahammül etmeyen Rum hükümeti Türkçe yazan her şeyi yok eder. Öğrenciler okullarda artık Türkçe kullanamaz hale gelirler. Unuttura unuttura yok etme asimile çalışmalarıdır bunlar. *“Okulda tek Türkçe kelime, hatta harf yazılı tek kâğıt bulunmayacak... İmza: Eleterepulos...”* (Işınsu: 1970: 75) Bu olanlar üzerine Bekir çok kızar, üzülür, elinden bir şeyin gelmeyeceğini de bilir, isyan eder. *“İnsan varsa umut da vardır, ne insanı be, insan mıyız biz... Ulan bir tahta parçasına yazamadıktan sonra ismimizi.”* (Işınsu: 1970: 74) *“Türk'le gavurun bir farkı var değil mi? Bu farklılık olmasa, kendimize nasıl Türk deriz?”* (Işınsu: 1970: 53)

Azap Toprakları romanındaki Türkler Batı Trakya’da çok yalnız kaldıklarını düşünürler. Yalnızdırlar, seslerini duyan yoktur. Bu bilinçli bir şekilde Rumlar tarafından yapılır. Seslerini kimse duymadan asimile edilmeye zorlanırlar. Rumların hayat tarzına uymayanlar da öldürülürler. “*Bak üstte gök, yerde kara toprak, karşımızda da Yunan gâvuru. Elimizden tutacak yok ne Türkiye ne Birleşmiş Milletler ne öbür Müslüman devletler...*” (İşinsu: 1970: 118) “*İşte bu onların bizi yemesi, tüketmesi, silahı dayamadan kafamıza, bizi tüketiyorlar. Eskiden olduğu gibi hepimizi camilere doldurup yakamıyorlar hem tek tek öldürüyorlar hem kafamızın ırzına geçiyorlar, bu Rum oyunu işte.*” (İşinsu: 1970: 120)

Toprakları uğruna savaş veren Türklerin aileleriyle yaşadığı çileyi anlatan *Azap Toprakları*’nın özetini şu satırlardadır. “*Türklük diye bir şey var, gerekirse ölünür uğruna.*” (İşinsu: 1970:127) “*Her gelen bela birkaç ocak söndürüyor. Bu savaştır çünkü, ismi konmamış ama savaştır, Allah biliyor bunu!*” (İşinsu:1970: 63)

Batı Trakya Türklerinin yaşamları her alanda zordur. Hem dilleri hem dinleri unutturulmaya çalışılır. Romanın geçtiği köyde herkes Müslümandır. Üç beş Rum aile getirilip köye yerleştirilir ve bu aileler Hristiyan diye köy meydanına bir kilise inşası başlar. Köy halkı buna karşı çıkamadığı gibi, kilisenin inşasında da yine köylüler zoraki çalıştırılır. Hâlbuki Türklerle Müslümanlık birdir, birbirinden ayrı düşünülmez. Batı Trakya Türklerini her alanda yok etmeye çalışırlar. Önce dile müdahale başlar, sonra dinin yaşanmasını zorlaştıran anlayışla eziyet devam eder. Halkı birey ve aile olarak yavaş yavaş Hristiyanlığa alıştırmak, dini değerleri yok etmeye çalışmak amaçtır. “*Unutmayın, Türkler dünyadaki bütün Müslümanların başıdır. Çünkü Müslümanlık hakiki kıymetini Türklerle bulmuştur.*” (İşinsu: 1970: 68)

Azap Toprakları romanından sonra *Tutsak* romanında İşinsu başka bir konu ile karşımıza çıkar. Kerkük Türklerine yapılan eziyetlerden bahseder. Tüm roman boyunca farklı tutsaklıklar verilir. Kerkük Türkü’nün Irak baskısı altındaki tutsaklığı da romanda geçen tutsaklıklardandır. Romanda geçen Kerkük, 1960 öncesi Kerkük’tür. Türklük duygusu ile yazılan bu bölümlerde ağırlıklı olarak Tarık yer alır. Tarık orada doğmuş büyümüştür. Küçüklüğünde ve gençliğinde Kerkük’te duydukları, gördükleri Tarık’ı çok etkiler ve vatani için bir şeyler yapması gerektiğini

Ceren ve Orhan'la paylaşır. “*Türkler defolun gidin, Turancılara ölüm.*” (İşinsu: 1973: 60) Tarık bu seslerle büyüyen sonrasında da Türklerin bir araya gelip “*Türk’ün Türk’ten gayri dostu yoktur, hiç aklınızdan çıkarmayasınız.*” (İşinsu: 1973: 60) “*Türkçülük bizim için bir kan meselesi olduğu kadar bir kültür meselesidir.*” (İşinsu: 1973: 64) ifadelerine şahit olan genç bir adamdır. Türkiye dışındaki Türkler meselesi İşinsu için vazgeçilmez konulardandır. Onların milli kültürlerinin devamı ve geliştirilmesi için, haklarının korunması için çalışmayı Türkiye’nin öz güvenliği ve menfaatleri bakımından hayati bir zorunluluk olarak görür. Türkiye dışındaki Türkler sorununun çözümü yine Türkiye’dedir, çözüm ancak Türkiye ile olur. Tarık Ceren’e sürekli Kerkük’ü anlatır, hatta oralarda en pahalı arazilerin ve evlerin Türk Konsoloslugu’na yakın olan yerler olduğunu söyler. Çünkü bayrağımızı rahat görebilmek için konsolosluk yakınlarında oturmak istediklerini anlatır.

Tutsak romanından sonra Türklük duygusu ve bilinci ele alan bir diğer eser *Sancı* romanı 1968-1980 sağ sol çekişmelerini anlatan bir eserdir. Ülkücü ve devrimci gençlerin yavaş yavaş örgütlere çekilmelerini, orada kendilerine yer edinmeye çalışmalarını, daha sonra davaları uğruna hayatlarını ortaya koymalarını konu edinir. Sol örgütün yurt dışından yönetildiğinin öğrenilmesi ile yabancıların ülke içine sızdığı bilgisine yer verilir. Ülkücü olarak nitelenen grupta en çok dikkat çekenlerden Dursun, Tandoğan Meydanında bir yürüyüşe katılır ve Dursun’un oradaki durumu şöyle aktarılır. “*Bozkurtlar geliyor, Ne mutlu Türküm diyene, milliyetçi Türkiye. Sesleri gümbür gümbürdü, mehtere eşlik ediyordu... Dursun, bozkurt başlı, mavi Göktürk bayrağını taşıyordu... Hiçbir şey duymuyor, hiçbir şey hissetmiyordu. Sanki İlteriş Kutluk Kağan, ilk kez çekmiş, kurt başlı mavi bayrağı... Artık ayakları asfalta basmıyor, başı önünde bakışları yerde değil, dimdik ileriye bakıyor, gördüğü ülkünün pırılısıdır... Tanrı Türk’ü korusun.*” (İşinsu: 1974: 160-161) Dönemin siyasi atmosferi aile ortamlarına yansır, gençler bu konuları anne babaları ile siz hitabıyla konuşurlar ama bir yandan da bu sohbetler esnasında rahatlıkla karşılıklı sigara içilir.

Canbaz romanında da 1980 darbesinden önce toplumda yaşanan tüm değişimler çarpıcı örneklerle aktarılır. Dönem romanı olan *Canbaz*’da sendikal hareketler ve öğrenci hareketleri beraber yansıtılır. Türkiye’nin içinde bulunduğu

karmaşa ortamından farklı ideolojik yaklaşımlarla nasıl çıkılacağı üzerine farklı grupların çözümleri siyaset üzerinden aktarılır. Çocukluğundan beri tarihe, milli değerlere önem veren İlhan Kasapoğlu milliyetçi, ülkücü çizgidedir. Babası onun milli değerlere verdiği önemi küçük yaşlarında anlamış, İlhan'la sohbetlerini bu doğrultuda sıklaştırmıştır. Türklük duygularının temelini babası atmıştır. *“Sevaplarıyla günahlarıyla bu millet senin milletindir, bütün vasıflarıyla senin milletindir. Öğreneceğin her şeyde, kendini de bulursun. Bugünümüzü de. Yarına başka türlü girilmez.”* (Işinsu: 1982:120) Dünle bugünü birbirine bağlayamayan biri de Selen'dir. Dönem romanı olan *Canbaz*'da arayış içinde olan gençler yer alır. Hepsisi de ülkenin geleceğini kendi pencerelerinden görürler, kurtuluşun anca kendi örgütleriyle olacağına inanırlar. Selen ise olaylara karşı daha duyarlı davranmaya çalışır. Sağ sol yönelimlerinden ziyade mantık çerçevesinde hareket eder, kendini ülkesine borçlu bir genç kız olarak görür. Ankara'ya geldikten sonra farklı kesimlerden arkadaşları da olmuştur ama o milli değerlere sahip çıkmanın ülkenin geleceği için en iyisi olacağına karar vermiştir. *“Ülkücü neşriyat konuştuğumuz lisanla yazılmıştı, onlar ülkede sınıf hakimiyeti yerine, millet egemenliği istiyorlardı. Dünyaya yayılmış çeşitli memleketlerdeki tutsak Türklerin varlığını da bu neşriyatlardan öğrendim. Tarihimize ve Türk büyüklerine pek önem veriyorlardı.”* (Işinsu: 1982: 398)

Kaf Dağı'nın Ardında romanında da Emine Işinsu'nun her romanında olduğu gibi Türklük bilinci dile getirilmiştir. Mevsim yazardır, babası da ona dilini iyi kullanmasını, diline ve sözcüklerine sahip çıkmasını telkin eder. Eski dilden gelen sözcüklere de ayrıca önem vermesi gerektiğini, yoksa zamanla dilimizi ve bunun sonucunda benliğimizi kaybedeceğimizi söyler. *“Birçok anlam günlük hayatımızdan daha da mühimi şuorumuzdan çekilip alınıyor. Bak dikkat et, yoksullaşan yalnız lisanımız değil, bizzat insanlığımız.”* (Işinsu: 1988: 109)

Atlıkarınca romanında ise YÖK Başkanlığı için mücadele veren aydın bir kesim aktarılır. Aralarında geçen çekişmeleri taht kavgası gibi yaşarlar. Merve başkanlık için uğraşan bu profesörlerin Batı hayranlığına tepki gösterir. Batı hayranlığı konusunu düşüncelerine önem verdiği Galip Amcasına sorar. Galip Amca çok okuyan, bilgili biridir. *“Batı'ya hayranım ve onu kıskanıyorum. Onun tarih*

şuurunu, milliyetçiliğini, tekniğini, ilim kafasını kısıkanıyorum, bizde de olsun istiyorum. Batı nasıl kendisine dönükse biz de kendimize dönelim, istiyorum, anlıyor musun?” (İşinsu: 1990:111) Galip Amca batı hayranlığını, onlardaki milliyetçi tutumlara imrendiğini ve acilen öze, köklere dönülmesinin gerekliliğini Merve’ye bu şekilde aktarır.

Cumhuriyet Türküsü romanı 1922 yılını anlatan bir eserdir. Hikmet ve Nazan dedeleri ile İstanbul’da büyümüş, sonra babalarının yanına Ankara’ya geçmiş kız kardeşlerdir. Millî Mücadele Dönemi’ni Mustafa Kemal’in yanında geçiren Selim Muhtar Hikmet ve Nazan’ın babalarıdır. Babalarının yanına Ankara’ya geçince kızlar hem Mustafa Kemal’le hem de Halide Edip Adıvar’la tanışır. Bir kadın yazar olan Halide Edip’e hayranlıkları ezeldendir. Tanışıp görüşünce Millî Mücadele fikirlerinden etkilenir ve sürekli bu fikirleri tekrar ederler. Mustafa Kemal’in Türk kadınına verdiği değer kızlara güven verir. *“Kadının tıpkı bir erkek gibi, erkeğe hukukta müsavî, devlet işlerinde gayet mahir, muhterem bir unsur haline getirmelidirler. Çünkü kadın, kendi başına bizatihi bir kıymettir. Türk kadınına layık olduğu yeri kazandırma gayretlerinin arkasında daima ben bulunacağım! Sizlerden de bu yolda azami çalışma beklerim.”* (İşinsu: 1993:251) Kızların ruhunda olan milliyetperverlik duygusunu Halide Edip’ten tekrar duymak onları etkiler. *“Kurtuluş için dindar, haysiyetli, çalışkan olmakla beraber, başka bir şey daha lazımdır. O da her şeyden evvel ve şiddetle Türk olmaktır. Bir millet, millet halinde kalmak, öteki milletlere karşı mevcudiyetini muhafaza etmek için mutlaka milliyetperver olmalıdır.”* (İşinsu: 1993:43) İstanbul’da tanıştıkları Abdülgalib Bey de yine babaları Selim Muhtar Bey’in tanıdığı bir arkadaşısıdır. Onun da dil birliği üzerine fikirleri vardır. Türkçe’ye sahip çıkmak gerekliliğini aktarır. *“Lisanımızı millileştirmek, Türkçeleştirmek lazım gelir, biz de işte karınca kaderince bu yolda hizmet vermeye çalışıyoruz.”* (İşinsu: 1993:176) Hikmet’in de Türkçe ile ilgili duyguları aynı yöndedir. *“Karamanoğlu Mehmet Bey, Anadolu halkının hissiyatına tercüman olarak, istiklal-i milliyemizi kurtarmak için mücahedeye başladığı zaman, lisan-ı resmimizin de Türkçe olduğunu her tarafa ilan etmişti.”* (İşinsu: 1993: 286)

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri romanında Yunus Emre halk şairidir. Halkın anlayacağı dilde şiirler yazan Yunus Farsça ile ilgilenir ama Türkçe'nin üstün bir dil olduğunu dile getirir. Şair Yunus dervişlik yolunda eğitimi için eşi Zehra ve annesi Elif Kadın ile vedalaşır, Tapduk Emre'nin dergâhına gider. Öncesinde de Farsça öğrenip Farsça şiirler yazmak isteyen Yunus'un fikirleri artık oturur, çünkü o bir halk şairidir ve insana dokunmak ister. Türkçe yazacak ve halkı onu anlayacaktır. *"Yunus'un aklına neden Farsça? Güzelim Türkçe dururken! Yunus kendini yokladı, acaba o da hani öğrenirse Farsçayı? Hayır, hayır! Türkçeden başka bir dille şiir yazmayacaktı. O Farsça konuşan saraya ve memurlara değil, Türkçe konuşan halka hitap etmek, onlara bir şeyler vermek duyurmak istiyordu."* (İşinsu: 2002: 37) Yunus Türkçeye, Türkçe konuşulup Türkçe ile yazılmasına çok önem verir. Konya'yı ele geçiren Karamanoğlu Mehmet Bey'in fermanından haberdar olunca da çok mutlu olur. *"Karamanoğlu Mehmet Bey, Konya'da idareyi ele almış ve hemen tellal çağırtmış ve o tarihten sonra, ki güzel bir bahar günüymüş; dükkânda, dergâhta, bargahta hülasa her yerde Türkçeden başka dil konuşulmayacağını emretmiş!"* (İşinsu: 2002: 329) Yunus Emre güzel Türkçeye sahip çıkan bir devlet adamı, bir bey olduğu için gurur duyar. Dilinin daha da zenginleşerek gelişmesi için dua eder.

Hacı Bayram romanında Hacı Bayram Velî Anadolu'nun birçok yerinde bulunduğu için halkın ne durumda olduğunu, birlik ve beraberlik için ne gerektiğini bilir. Türk Dili'nin birleştirici gücüne inanır. Hacı Bayram'ın görüşlerine saygı duyan padişah İkinci Murad'a bu konuyla ilgili fikirlerini anlatır. *"Pek iyi bildiğiniz gibi milleti millet yapan onun ortak dilidir de. Dil birlik bütünlük sağlanmasında en büyük amildir... İş ki halkımıza dilimizi sevdirelim; eğer onun güzelliklerini ve gücünü ortaya koyabilirsek dil benimsenir. Aciz fikrime göre Türkçe şiirler yazmak bir şekilde bu güzellikleri ortaya çıkarmaktır."* (İşinsu: 2005: 344)

Hacı Bektaş romanında Türkçe ve Türklük bilinci ile ilgili duygu ve düşünceler aktarılır. Yazar'ın milli duyguları bu romana da yansımıştır. *"Çalap Tanrı'nın izni ile, şu zamanımızda ilim dili Arapçadır. İnşallah belki bir gün de Türkçe olur bilim dili, o zaman Türkçeye çevirirler merak etme."* (İşinsu: 2008: 101)

SONUÇ

Kadın ve aile konusu, kadının toplumda üstlendiği rollerle sürekli gündeme gelen bir konudur. Kadının eğitimiyle, yine kadının sosyal alanda var oluşu bazen olumlu değerlendirilse de bazen de anneliğine ve ev işlerine gölge düşürdüğü gerekçesiyle olumsuz karşılanmıştır. Kadın hareketlerinin başlamasına sebep olan bu süreçlere öncelikli olarak yine kadınlar destek vermişlerdir. Bir yandan çalışan, ayakları üzerinde duran kadının bir yandan da iyi bir eş ve iyi bir anne olabileceğini destekleyen erkekler de kadın hareketlerine destek vermeye başlamışlardır. Böylelikle yıllar içerisinde sosyal ve siyasal alanlar ile kamu alanlarında değişik rollerde karşımıza çıkan kadınlar, belli dönemlerde evlerine çekilip belli dönemlerde de toplum içerisinde erkekler kadar rol üstlenmişlerdir. Savaşların getirisiyle erkeklerin cepheye gitmesi kadınlara sosyal hayatta yer açsa da savaş bitimlerinde kadınlar tekrar ev kadını ve anne rolüne bürünmüşlerdir.

Edebî eserler dönemin zihniyetini yansıtır. Emine Işınsu'nun eserleri de yazıldıkları elli yıla yakın süreci 'kadın' ve 'aile' başlıkları altında; farklı karakterlerle, farklı zaman dilimlerinde, farklı mekânlarda yansıtmışlardır. 1960'lar ile 2010'lu yıllar arasında eserleri yayımlanan Emine Işınsu da her sanatçı gibi yaşadığı dönemin zihniyetini eserlerinde ortaya koyar. Türk toplumunda 1940-1980 arasında sağ- sol çatışmaları, ekonomi, göç vb. ağırlıklı sosyal konular gündemdedir. 1980 sonrasında ise Anadolu'da ve dünyada bireyselleşme daha ön plana geçmiştir ve bu dönem eserlerinde toplumsal konulardan bireysel konulara geçişler görülmektedir. Emine Işınsu'nun eserlerine de bu yansır. Yazarın yazma sürecinde konular çeşitlenir ve bu konular ağırlıklı olarak kadın karakterler üzerinden yansıtılır. Işınsu'nun ilk dönem eserlerinde göç ve sağ- sol çatışmalarından kaynaklı yalnızlık, tutsaklık, beklenti, özlem gibi konular ön plana çıkmakta; daha sonraki yıllarda bu konulara ek olarak bunalım, hiçlik, mutsuzluk, umutsuzluk, korku ve dinî metafizik konular eserlerinde kendini göstermektedir. Yazarın eserlerinde kadın hep ön plandadır. Kadın arayış içindedir; bu arayış kadının hem kendi içinde hem de sosyal hayatındadır. Birçok eserinde aşk ve evlilik konuları yer almakta, kadın ailesi ile sosyal hayatın içinde

gözükmektedir. Işinsu hem kadını hem de Türklük duygusu ve davasını hemen her eserinde ustaca birleştirip sentezleyerek sunar.

Emine Işinsu bir kadın yazar olarak toplumun çeşitli alanlarındaki, şehirlerindeki, çok farklı kültürlerdeki kadını iyi tanımış ve tanıtmıştır. İç dünyalarının, duygularının, düşüncelerinin ayrıntılı bir şekilde yansıtıldığı kadın karakterlerin dış görünüşü hemen hemen hiç verilmez. Romanlardaki kadın karakterlerin dış görünüşlerinden ziyade iç dünyaları yansıtılır. Ayrıca Işinsu kadın kimliğini bir tarafa bırakabilmekte, kahramanları iyi ve kötü yönleriyle objektif bir tutumla yansıtabilmektedir. Ele aldığı kesimi en ince ayrıntılarıyla yansıtabilen yazar okuyucuyu âdeta o muhitin içinde gibi hissettirir. Romanlarındaki kadınlar kültürlü, aydın ve gelenekçi tutumlarıyla aktarılır. Güçlükler karşısında cesur olan kadınlar vatanına ve bağımsızlığına düşkün, tutsaklığa başkaldıran kadınlardır. Bu kadınlar romanların başından sonuna kadar aynı şekilde kalmazlar. Emine Işinsu'nun romanlarındaki kadınlar hep bir arayış içindeki kadınlardır ve zekâları, cesaretleri, kendilerine ve çevrelerine karşı duyarlılıkları sonucunda arayışlarını tamamlarlar. Emine Işinsu'nun on yedi romanının on üçünde kahramanlar hep kadındır ve arayış içindedirler: *Küçük Dünya*'nın Nur'u, *Azap Toprakları*'nın Nazlı'sı, *Ak Topraklar*'ın Selcen Hatun'u, *Tutsak*'ın Ceren'i, *Sancı*'nın Leyla'sı, *Çiçekler Büyür*'ün İlay'ı, *Canbaz*'ın Selen'i, *Kaf Dağı'nın Ardında*'nın Mevsim'i, *Atlıkarınca'nın* Nurgün'ü Mehtap'ı ve Merve'si, *Cumhuriyet Türküsü*'nün Nazan'ı ve Hikmet'i, *Nisan Yağmuru*'nın Meryem'i, *Havva*'nın Havva'sı, *Bir Aile'nin Işık*'ı. On yedi roman içinde 2002-2008 yılları arasında yayımlanan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri*, *Bukağı*, *Hacı Bayram* ve *Hacı Bektaş* eserlerinde kahramanlar her ne kadar erkek olsa da bu kişiler de hep aile ilişkileri bağlamında verilir ve yine kadın karakterler anne, kız, eş olarak görünür kılınır. Kahramanlarının erkek olduğu romanlar da dâhil hareketle Işinsu'nun her romanında kadının arayışı ön plandadır. Buradan sonuçla yazarın romanlarında arayış içinde olan kadına ve bu kadınların aile içi ilişkilerine özellikle yer ayırdığı ve bu konu üzerinde hassasiyetle durduğu söylenebilir.

Emine Işinsu'nun eserlerinde, kadınların yaşadıkları dönemlerde toplum ve aile baskısından etkilendikleri görülmektedir. Tüm bu baskılardan etkilenen kadınlar

zaman zaman bireysel hatalar yapmakta ve bunun sonucu olarak da mutsuz birer hayat sürmektedirler. Yazarın eserlerinde fedakâr kadınlar ağırlıktadır. Bu kadınlar çocuklarının, eşlerinin, anne babasının mutluluğu için kendi hayatlarından fedakârlık ederler. Romanlarda kendi hırslarının kurbanı olan kadınlar, kaderine boyun eğen kadınlar, hedeflerine ulaşamayan kadınlar, sevdiklerine kavuşamayan kadınlar, anneler, genç kızlar, kız arkadaşlar, aile büyüğü kadınlar ve bunun gibi birçok kadın yer alır. Bu kadınlar çoğunlukla ‘aşk’ teması etrafında verilir.

Emine Işınsu’nun romanları kadın ve aile bağlamında değerlendirildiğinde bazı saptamalar şu şekilde karşımıza çıkar. *Küçük Dünya* romanında insanın doğup büyüdüğü aile ortamının insan üzerindeki etkisine dikkat çekilir. Ailenin çocukluk döneminde çocuğun üzerinde bıraktığı etkiler çocuğa miras kalmaktadır tezi savunulur. *Azap Toprakları*’nda dönemin getirisi olarak kadınlara kiminle evleneceği sorulmaz, babalar bu duruma karar verirler. *Ak Topraklar* romanında kadınların ataerkil bir toplumdaki ziyade anaerkil bir toplumda yetiştikleri aktarılır. Selcen Hatun eşi ve büyük oğulları savaşa gidince evini geçindiren, dönemin anaerkil olarak hissedilmesini sağlayan karakterdir. *Tutsak*’ta tutsaklığı yaşayan ve onu yine kendi çabalarıyla aşan bir kadının özgürlüğüne giden yoldaki mücadelesi gözler önüne serilir. *Sancı* romanının aktarıldığı yıllarda çocuklar babalarına ‘söz’ şeklinde hitap ederler, kitapta bu duruma birçok kez şahit olunur ama bir yandan da baba ile karşılıklı sigara ve alkol tüketebilirler. Ülküsü ve toprağı uğruna yıllardan beri sevdiği kişiyi öldürebilecek duruma gelen İlay ve tutkusu *Çiçekler Büyür* romanında aktarılır. *Canbaz*’da aile ilişkileri, toplumdaki değişimler, köyden kente göçün getirdiği yozlaşmalar hayatları pahasına mücadele edip bir ip üzerinde ayakta kalmaya çalışan canbazlar benzetmesiyle anlatılır. *Kaf Dağı’nın Ardında* romanında kendini bulmaya çalışan Mevsim yolculuğu boyunca çok sallanır, çoğu zaman babasının desteğiyle ayakta kalır. Ama babasının yaptığı yanlışlarla da yüzleşince içsel dünyasına kendine döner. *Atlıkarınca*’da aynı yıllarda ayrı kültürden gelen kadınların yaşamlarının ne kadar farklı olabileceği gözler önüne serilmiştir. *Cumhuriyet Türküsü* romanında Nazan nezdinde, Cumhuriyet’in kuruluş aşamasında kadının toplumdaki yeri, aile içindeki değeri yansıtılır. *Nisan Yağmuru*’nda kadın kahraman kendi ışığını bulunca

etrafındakilere de ışık olur. *Havva* romanında başkahraman Havva ve çevresindeki kişiler olgun insan olma yolculukları içinde verilir.

Emine Işinsu'nun 1966 yılında basılan ilk romanı *Küçük Dünya*'dan 1998'de basılan *Havva* romanına kadar on iki romanda başkahramanlar hep kadın karakterlerdir. 2002 yılında basılan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* romanında ise ilk defa bir erkek karakterin arayışı ve değişimi ortaya konmuştur. Yunus Emre'yi destekleyen, ona yolculuğu sırasında eşlik eden eşi vardır. Kadının eşine desteğini, onu yüreklendirmesi, eşinin içsel yolculuğunda erkeği desteklemesi ile her güçlü erkeğin ardında yine güçlü bir kadın vardır tezini hatırlatır. Niyazi Mısırlı'nın yaşamı ve manevi yolculuğunu anlatan *Bukağı*'da ise aile hayatına, kadınların da eğitilmesini önem verilir. Çünkü kadın demek aileyi kuran, onu ayakta tutan kişi demektir. *Hacı Bayram* romanında Hacı Bayram'ın yanında ailesi yer alır. Yine eşin eğitimine önem verilen romanda güçlü, eğitilmiş kadınlar yer alır. *Hacı Bektaş* romanında da Hacı Bektaş evlenir ve eşinin eğitilmiş bir kadın olarak etrafındaki diğer kadınlara ışık olmasına destek verir. *Bir Aile*'de Işık'ın küçüklüğü, evlenmesi, çocuklarının olması ve boşanması şeklinde devam edip biter. Roman bu akış ile kadın ve aile konusunda, bir kadının kendini arayışını gözler önüne serer.

Emine Işinsu'nun romanlarında kadın ve aile ilişkileri (anne-kız, baba-kız, anne-oğul, baba-oğul, dede-torun, amca-yeğen, hala-yeğen, yenge-yeğen, kardeşler arası ilişkiler) önemli yer tutar. Bu ilişkiler, aktarılan kişilerin gelişimlerini ve toplumsal rollerini anlamlandırmada birer işarettir. Romanlarda yer alan kadınların bireysel ve toplumsal mücadelesi de bir diğer öne çıkan unsurdur. Kadınların aşk, sevgi, beklenti, taciz, aşağılanma, çaresizlik, kıskançlık ve hayal kırıklıkları gibi bireysel duygu tecrübeleri, onların toplumsal pozisyonlarını etkileyen öğeler olarak karşımıza çıkar. Yine Işinsu'nun romanlarında gelenek, örf ve adetler, çok eşlilik, dul olma, toplumsal dava içinde yer alma, eğitim durumları da kadınların toplum içindeki statülerini etkileyen unsurlar olarak ele alınır.

Emine Işinsu'nun romanlarında kız çocuğunun nerdeyse yok sayılması, erkek çocuğa daha çok önem verilmesi ile de karşılaşılır. Ailelerin birçoğu erkek çocuğunu yüceltir, kız çocuğunu öteler. Erkek çocuk için yapılan bu ayrımcılık kız çocuğu ile

ailenin arasını açar. Bilhassa anne-kız çatışması bu sürecin bir sonucu olarak eserlere yansır. Bu çatışmada iki çeşit anne karakteri ile karşılaşılır. Birincisi geleneksel anne tipidir. Umutsuz, mutsuz, kaderini yaşayan anne kızına da kaderine boyun eğmesini öğütler. Toplumun baskılarını itirazsız kabul eden bu eğitimsiz anneler, kızlarına da uyumlu eş olmayı öğretir; annelik görevini anlatırlar. Bu anne ile yaşayan kızlar ise ‘anneleri gibi anne olmamak’ üzere arayışa geçerler. Yine bazı anneler eğitimsizdir ama kızlarının okumak dışında bir görevlerinin olmadığını öğütler ve evlatlarını bu şekilde büyütürler. Ancak sosyal hayattan kopuk yaşayan bu genç kızlar ne sosyal hayata ne de evlilik hayatına uyum sağlarlar. Toplumun yazılı olmayan kurallarını annelerinden de öğrenemeyen bu kızlar toplum içinde çok zor süreçlere girerler. İkili ilişkilerde de sosyal hayatta da başarılı olamazlar ve bunun getirisi olarak kendilerini bulmak için yola çıkarlar.

İncelenen romanlarda kadın ağırlıklı olarak aile içindeki ilişkileri dâhilinde verilir ve kadının bireysel ve toplumsal mücadelesi, özgürlük arayışı, psikolojik şiddete göğüs germesi, inancı, özlemi, fedakârlığı, çaresizliği, isyanı hayattaki duruşunu etkiler. Özlem ve arayışa yönelen kadının değişimi ve dönüşümü gözler önüne serilir. Toplumsal kurallar karşısında bireysel özgürlükleri için uğraşan kadın karakterler romanların sonlarına doğru güçlenirler.

Kadının aile kurmasının sonucu olarak çocuk yapma, onu büyütmek için evde bulunma, bunun uzantısı olarak iş hayatına katılamama durumları yazarın bazı eserlerinde baskın şekilde işlenmiştir. Ama hemen hemen her romanda güçlü olan veya gücünü sonradan algılayan kadın karakterler, bu aşamaları bazen çatışarak bazen de sessizce olurlarına bırakarak bertaraf etmeye çalışırlar. Toplumda da sıklıkla görülen bu durumları yazar ustalıkla eserlerine yansıtmıştır. Işınsu’nun hemen hemen her romanında kadın; anne olma, eş olma, dul kalma, iş sahibi olma rolleri arasında gelgitler yaşar. Bu durum aile yaşantısına yansır. Geleneksel ile modern hayat arasındaki sıkışma en çok kadınlarda görülür. Eski dönemde erkek yine sosyal hayatın içindedir. Modern dönemde erkeğin hayatında büyük değişiklikler olmaz. Kadın ise geleneksel hayatta ev içindedir ve aile büyüklerinin doğruları ile yaşamaktadır. Yeni

dönemde çekirdek ailede var olmaya çalışan kadın anne, eş, çalışan birey rolleri arasında çatışmalar yaşamaktadır.

Emine Işınsu'nun romanları, kadın ve aile bağlamında incelendiğinde edebî değeri yüksek eserler olarak karşımıza çıkar. Işınsu, yüksek gözlem gücü sayesinde kadının toplum içindeki yerini ve bireysel arayışlarını detaylı şekilde irdeleyip gözler önüne sermiştir. Yine aynı duyarlılıkla kadının aile içindeki yerini ve bunun yansıması olarak toplum nazarında kadının duruşunu irdelemiş, kadının ve aile ilişkilerinin yıllar içindeki değişimini yaklaşık elli yıllık yazma süreci dâhilinde on yedi roman üzerinden vermiştir. Bu çalışmamızda, Cumhuriyet Dönemi yazarları arasında kişisel deneyimlerini ve toplumsal gözlemlerini eserlerine ustaca yansıtan Emine Işınsu'nun romanları kadın ve aile başlıkları altında değerlendirilmiş, kadının aile ilişkilerindeki rolleri, bireysel ve toplumsal olgular bakımından kadın karakterlerin arayışı değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Bayram, Sibel. (2013). *Türk Romanında Değişen Kadın İmgesi*. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi. Edirne.

Buğan, Neslihan. (2023). *Reşat Nuri Güntekin'in Hikâyelerinde Kadın ve Aile*. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Edirne.

Çağın, Sabahattin- Usta, Öykü. *Emine Işınsu'da Bir Roman Kahramanı Olarak Yunus Emre*. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Aralık 2021. 351-362.

Çakır, Serpil. (1994). *Osmanlı Kadın Hareketi*. Metis Yayınları. İstanbul.

Çelik, Geran Özdeş. (2020). *Adalet Ağaoğlu Ve Emine Işınsu Romanlarında Kadınların Bireyselleşme Ve Özgürleşme Meselesi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Çetin, Mehmet Akif. (2015). *Emine Işınsu Romanları Üzerine Bir İnceleme*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Çetin, Nurullah. (2021). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Akçağ Yayınları. Ankara.

Dinçar, Buğse. (2021). *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Kadın*. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne.

Dinçer Yiğit, Emine. (2022). *Emine Işınsu'nun Hikâyelerinde Feminizm*. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi. 15(39), 1032-1042.

Duman, Erol. (1997). *Emine Işınsu'nun Romanları*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale.

Ekici, Fatma Yaşar. (2014). *Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi*. Kocaeli Üniversitesi 23.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Bildirisi.

Hayber, Abdülkadir. (1993). *Halide Edip, Yakup Kadri ve Reşat Nuri'nin Romanlarında Nesil Çatışmaları*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1966). *Küçük Dünya*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1970). *Azap Toprakları*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1970). *Ak Topraklar*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1973). *Tutsak*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1974). *Sancı*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1978). *Çiçekler Büyür*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1982). *Canbaz*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1988). *Kaf Dağı'nın Ardında*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1990). *Atlıkarınca*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1993). *Cumhuriyet Türküsü*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1997). *Nisan Yağmuru*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (1999). *Havva*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (2002). *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (2004). *Bukağı*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (2005). *Hacı Bayram*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (2008). *Hacı Bektaş*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

Işınsu, Emine. (2013). *Bir Aile*. Bilge Yayıncılık. İstanbul.

İslam, Ayşenur. (1992). *Emine Işınsu'nun Sekiz Romanında Şahıslar Dünyası*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi. Ankara.

Karakeçi, Mehmet Nur. (2017). *Emine Işınsu'nun Romanlarında Yapı ve İzlek*. Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi. Ardahan.

Kazankaldıran, Kübra. (2019). *Töre Dergisi Üzerine Bir İnceleme*. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne.

Koçakoğlu, Bedi. (2021). *Emine Işınsu'nun Ankara'sı Yahut Ankara'nın Dar Zamanları*. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (53), 105-120.

Koçal, Abdullah. (2010). *Emine Işınsu'nun Azap Toprakları ve Çiçekler Büyür Adlı Romanlarında Balkan Türklerinin Trajedisi*. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2010 (22), 139-146.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı. (2005). *Kubbealtı Lüğati*.

Kurnaz, Şefika. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını 1839-1923*. Ankara. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Ortaylı, İlber. (2021). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul. Kronik Yayıncılık.

Sarı, Hakan- Koşar, Yusuf. (2020). *Emine Işınsu Armağanı*. İhlamur Kitap İdeal Kültür Yayıncılık. İstanbul.

Saymaz, Esra. (2011). *Sevinç Çokum'un Romanlarında Kadın İzleği*. Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Şerefoğlu, Zeynep Kevser. (2012). *Son Dönem (1980-2000) Türk Kadın Hikâyecilerinde Kadın Kimliği*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul.

Topaloğlu, Yüksel. (2006). *Yazmak Sanatı ve Yazıda Plan, Üniversiteler İçin Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Nobel Yayınları. Edirne.

Topaloğlu, Yüksel- Duymaz, Recep. (2020). *Ölümünün 100. Yılında Ömer Seyfettin Balkan Hikâyeleri*. Trakya Üniversitesi Yayınları. Edirne.

Türkoğlu, Aynur. (1998). *Emine Işınsu'nun Romanlarında Kadınlar*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara.